DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

dr. Kanyuk Petra Ágnes

Debrecen

2023

DEBRECENI EGYETEM
MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK SZÍNEVÁLTOZÁSAI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KAPCSOLATI ERŐSZAK ÉS A CSALÁDI KAPCSOLATOK LÉTESÍTÉSÉVEL VISSZAÉLÉS BŰNCSELEKMÉNYEIRE

Készítette:
dr. Kanyuk Petra Ágnes

Témavezető:
Dr. habil. Pápai-Tarr Ágnes PhD
egyetemi adjunktus

A doktori program címe:
Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője:
Prof. Dr. Szabadfalvi József
tanszékvezető egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2023. december 1.

DEBRECEN
2023

NYILATKOZAT

Alulírott, dr. Kanyuk Petra Ágnes, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, *„A házasság büntetőjogi védelmének színeváltozásai, különös tekintettel a kapcsolati erőszak és a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekményeire"* című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2023. december 1.

aláírás

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS

dr. Kanyuk Petra Ágnes: A házasság büntetőjogi védelmének színeváltozásai, különös tekintettel a kapcsolati erőszak és a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekményeire

A Szerző igen aktuális és a büntetőjogi szakirodalomban hiánypótló témát választott kutatása tárgyául. A házasság, társadalmunk egyik alappillérét képező jogintézménye, így büntetőjogi védelmének szükségessége megkérdőjelezhetetlen. Az utóbbi időben büntetőjogászok tollából azonban a házasság büntetőjogi védelmét átfogóan feldolgozó monografikus mű, sem a magyar, sem a külföldi szakirodalomban nem született. Első ránézésre hatalmas, már-már erőn felüli vállalkozásnak tűnik a házasság büntetőjogi védelmének monografikus feldolgozása, tekintettel a téma érdekességei mellett tapasztalható kifejezett nehézségeire is. A házasság különböző történeti korszakokban való eltérő társadalmi és jogi megítélése, a fogalom napjainkban tapasztalható relativizálódása, a polgári joggal való szoros kapcsolódási pontok, a téma sokszínűségének izgalmát is kétségtelenül magában foglalta, ugyanakkor a kutatás irányvonalainak egy szigorúbb kijelölését és mederben tartását is sürgette. A Szerző – immár kijelenthetjük, hogy sikeresen – kifejezetten arra vállalkozott, hogy a büntetőjogász szemüvegén keresztül vizsgálja meg a házasság védelmét alkotó múltbéli és jelenkori jogintézmények főbb jellegzetességeit, feltárja azok problémáit, és amennyiben szükséges kidolgozza továbbfejlesztésüknek a lehetőségeit. Mindenképpen üdvözlendő, hogy a Szerző a téma nehézségei ellenére is felvállalta ezt a büntetőjogon keresztül fekvő, kétségtelenül fontos téma bemutatását.

A kutatás átfogó jellege arra predesztinálta a Szerzőt, hogy komplex megközelítéssel tárja fel mind a téma jogtörténeti aspektusait, mind a házasság büntetőjogi védelmének hatályos jogunkban fellelhető és kifejezetten heterogén képet öltő legfontosabb pilléreit.

Az értekezés első nagy szerkezeti részében a rövid fogalmi meghatározásokat követően, a Szerző a téma jogtörténeti gyökereit tárja fel. Ebben a dolgozatban a jogtörténeti részek feldolgozása nem csupán szokásjogi úton „szükséges," sőt kötelező tartalmi eleme a PhD dolgozatnak. Nagy szükség van a történeti aspektusok részletes tárgyalására, hiszen enélkül csak nehezen érthetnénk meg, hogy hogyan változott az idők során a társadalomban kialakult és elfogadott házasságkép, hogyan változott meg a házasfelek házasságban betöltött szerepe és ezzel együtt hogyan bővültek folyamatosan a büntetőjog házasságot védő bástyái, vagy éppen

miért került sor a házasságot korábban védő egyes büntetőjogi tényállások dekriminalizálására. Részletesen megismerhetjük azt a folyamatot, hogy hogyan váltak a házasfelek egyenjogúvá, hogyan zajlott le az a folyamat, hogy közülük immár nemcsak az egyik fél, hanem mindegyikőjük elkövetője és passzív alanya is lehet egy-egy bűncselekménynek. A házasságot védő büntetőjogi intézményeink egy része komoly történeti gyökerekkel rendelkezik és többé-kevésbé az első büntető törvénykönyvünk óta, lényeges tényállási elemeit illetően, változatlan formában védi a házasság intézményét napjainkban is. Ugyanakkor a házasságot védő hatályos büntetőjogi jogintézményeink másik része, kifejezetten újkeletű, ezért a büntetőjog új útjainak a részletes feldolgozása, a dolgozat második részében szinte magától értetődő volt.

Mérföldkőnek tekinthető büntetőjogunkban, amikor a zárt ajtók végre kinyíltak és az otthon falai között bántalmazott passzív alanyok hatékonyabb büntetőjogi védelme érdekében, tíz éve bevezetésre került hazánkban a kapcsolati erőszak bűncselekményének tényállása. A tényállás, bevezetése idején számos vitás kérdést, dogmatikai és elhatárolási nehézséget vetett fel, és kihívások elé állította a jogalkalmazókat is. Így kifejezetten izgalmas kutatási terepnek mutatkozott a jogintézmény elméleti elemzésén kívül, gyakorlatának a megismerése is azáltal, hogy a Szerző számos anonim bírósági határozaton, és a témában már rendelkezésre álló értékes kutatáson túl, egyéni engedély alapján megvizsgálta a Debreceni Törvényszék illetékességi területéhez tartozó járásbíróságoknak a tényállással kapcsolatos gyakorlatát.

A dolgozat igazi nóvumának tekinthető, a második szerkezeti egység másik elemét képző családi kapcsolatok létesítésével visszaélés, vagyis az „érdekházasságok" részletes elemzése. A házasság és a migráció kapcsolódására már a történelem korai szakaszától kezdve rendelkezésre állnak bizonyítékok, ugyanakkor azzal, hogy a házasságot tartózkodási jog megszerzésére használják fel, reális problémaként csak a közelmúltban kellett számolnunk. A releváns európai uniós dokumentumokat is vizsgálva, egy hatékony fellépés iránti igény rajzolódik ki a büntetőjog területén, az érdekkapcsolatok más bűncselekményekkel történő összekapcsolódása pedig teljesen új színt hozott ennek az eddig ismeretlen jelenségnek a vizsgálatába. A Szerző teljeskörűen mutatja be ezeknek a „különös házasságoknak" a legfontosabb jellemzőit, problémás pontjait, és megoldási javaslatokat is vázol, miközben ismerteti a szintén egyéni engedély alapján, a vizsgált tényállást illetően az egész ország területére kiterjedően végzett aktakutatásának eredményeit.

A dolgozat jól felépített, világos szerkezetű, olvasmányos munka, mely a címben megjelölt témát hatalmas szakirodalmi apparátust felsorakoztatva dolgozza fel. Az egyéni véleményalkotás, néhol a kritikai szemlélet és a problémákra megoldási javaslatok kidolgozása, a dolgozat valamennyi részének lényegi jellemzője.

Az értekezés logikája, a figyelemre méltó szakirodalmi feldolgozás, a disszertáció megállapításai, mind arról árulkodnak, hogy a Szerző a kutatási témáját alaposan feltérképezte, az egyes jogintézményeket alaposan megismerte, a kutatás eredményeként pedig a szükséges következtetéseket levonta. A Szerző kiválóan ismeri a témát és annak szakirodalmát is magabiztosan kezeli. A PhD dolgozat mind tartalmi, mind formai követelmények betartásával megírt, színvonalas munka. Meggyőződésem, hogy az értekezés a jogtudomány művelői körében élénk érdeklődésre tart majd számot.

Összességében a disszertációt alapos, tanulságos, a meglehetősen bonyolult kérdéskört átfogóan vizsgáló, és új tudományos eredményeket feltáró munkának tartom. Mindezekre tekintettel a dolgozatot nyilvános vitára ajánlom.

Debrecen, 2023. december 1.

.....

aláírás

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető 10
1. Témaindító gondolatok, a témaválasztás kérdései 10
2. A témakijelölés kérdései, a kutatás célja 13
3. A szerkezeti felépítés bemutatása, módszertani kérdések 19
3.1. Általános Rész 19
3.2. Különös Rész 23
3.3. Záró Rész 26

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ: A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK MAGYAR SZÍNEVÁLTOZÁSAI – A TÖRTÉNETI FEJLŐDÉS VÁZLATA ÉS A HATÁLYOS VÉDELEM KERETEI 28

I.1. A büntetőjogi védelem megjelenése a Csemegi-kódex idejében – a kiterjedt védelem kora 29
1.1. A házasság büntetőjogi védelmét alakító tényezők 29
1.2. A házasság büntetőjogi védelmének megnyilvánulásai 35
1.2.1. A védelmi háló kontúrjai és további színfoltjai 35
1.2.2. A védelmi háló főbb elemei 44
1.2.2.1. A házasságtörés törvényi tényállása 44
1.2.2.2. A kettős házasság törvényi tényállása 49
1.2.2.3. A házassági viszony törvényes keletkezésére vonatkozó törvényi tényállások és normák 55
1.2.2.4. A házasság elleni izgatás törvényi tényállása 58

I.2. A büntetőjogi védelem alakulása a „szocialista” Btk.-tól a hatályos szabályozásig – az átalakulásában visszavonuló védelem 62
2.1. Az 1961. évi Büntető Törvénykönyv 62
2.1.1. A házasság büntetőjogi védelmét alakító tényezők 62
2.1.2. A házasság büntetőjogi védelmének megnyilvánulásai 66
2.1.2.1. A védelmi háló kontúrjai és további színfoltjai 66
2.1.2.2. A kettős házasság törvényi tényállásának alakulása 69
2.2. Az 1978. évi Büntető Törvénykönyv 74
2.2.1. A házasság büntetőjogi védelmét alakító tényezők 74
2.2.2. A házasság büntetőjogi védelmének megnyilvánulásai 78
2.2.2.1. A védelmi háló kontúrjai és további színfoltjai 78
2.2.2.2. A kettős házasság törvényi tényállásának alakulása 80
2.3. A 2012. évi Büntető Törvénykönyv 82
2.3.1. A házasság büntetőjogi védelmét alakító tényezők 82
2.3.2. A házasság büntetőjogi védelmének megnyilvánulásai 87

II. KÜLÖNÖS RÉSZ: A HÁZASSÁG HATÁLYOS BÜNTETŐJOGI VÉDELME SZÍNEINEK MEGJELENÉSE A KAPCSOLATI ERŐSZAK ÉS A CSALÁDI KAPCSOLATOK LÉTESÍTÉSÉVEL VISSZAÉLÉS BŰNCSELEKMÉNYEINEK TÜKRÉBEN 94

II.1. Kapcsolati erőszak – avagy egy „láthatóvá vált" törvényi tényállás dilemmái 95

1.1. A törvényi tényállás keretei 95

1.1.1. Alapvetések a családon belüli erőszak kapcsán 95

1.1.2. A kapcsolati erőszak törvényi tényállásának megalkotása körüli kérdések 98

1.1.3. Speciális passzív alanyi és alanyi kör 103

1.1.3.1. A speciális passzív alanyi kör meghatározása és statisztikai elemzése 103

1.1.3.2. Az alanyi kör meghatározása és statisztikai elemzése 108

1.1.3.3. Az aktakutatás tapasztalatai 110

1.2. Útmutatók és adalékok a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának elemzéséhez 119

1.2.1. Gondolatok a törvényi tényállás (1) bekezdése kapcsán 120

1.2.1.1. A lelki abúzust kriminalizáló fordulat 120

1.2.1.2. A gazdasági ellehetetlenítést kriminalizáló fordulat 133

1.2.2. Gondolatok a törvényi tényállás (2) bekezdése kapcsán 140

1.2.3. A rendszeres elkövetés követelménye 146

1.2.3.1. A rendszeres elkövetés tartalmának fogalmi meghatározása, értelmezése a kapcsolati erőszak törvényi tényállása tekintetében 147

1.2.3.2. A rendszeres elkövetés jogalkalmazási gyakorlata a kapcsolati erőszak törvényi tényállása tekintetében 151

a) A rendszerességből fakadó egység jellegzetességei 151

b) A rendszeresség megállapíthatóságához szükséges kritériumok értékelése 154

1.3. Összegzés 158

II.2. „Különös kapcsolatok" nyomában – a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásának értékelése az érdekkapcsolatok elleni küzdelemben 159

2.1. A törvényi tényállás keretei – az érdekkapcsolatok elleni fellépés mozaikjai az Európai Unióban 159

2.1.1. Az érdekházasságok fogalmának evolúciója 159

2.1.1.1. A fellépés korai instrumentumai 159

2.1.1.2. Az Európai Bizottság közleményeinek jelentősége 161

2.1.2. Egy rejtőzködő jelenség nyomában – új színek az érdekkapcsolatok palettáján 167

2.1.3. A jelenséggel szembeni fellépés lehetőségei 174

2.2. A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállása 181

2.2.1. Alapvetések – az aktakutatás közelebbi ismérvei 181

2.2.2. Érvek és kalandozások a törvényi tényállás jogi tárgya körül – a büntetőjogon innen és túl 184
2.2.2.1. A törvényi tényállás kriminalizálásának indokai, jogi tárgyainak köre 184
2.2.2.2. Felvetések a jogi tárgy által kijelölt ösvényen haladva 189
2.2.3. Az elkövetési magatartás értelmezése 195
2.2.4. Az elkövetői alakzatok vizsgálata 198
2.2.5. A bűncselekmény célzatainak elemzése 207
2.2.6. Elhatárolási és halmazati kérdések 210
2.3. Összegzés 213

ZÁRÓ RÉSZ 214
III.1. A házasság büntetőjogi védelmének régi-új kérdései 215
III.2. Ígéretes kezdet a családon belüli erőszak elleni küzdelemben – a kapcsolati erőszak törvényi tényállása térnyerésének lenyomatai és felvetett kérdései 217
III.3. „A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok...” – az érdekkapcsolatok kezelésének alternatívái 222

Zárszó 227

Statisztikai ábrák jegyzéke és forrásmegjelölései 228
Felhasznált források jegyzéke 232
A doktori értekezést támogató pályázatok, annak témájában megjelent közlemények 287

BEVEZETŐ

„A büntetőjog nem a szerelmet védi...”[1]

Vámbéry Rusztem

1. TÉMAINDÍTÓ GONDOLATOK, A TÉMAVÁLASZTÁS KÉRDÉSEI

A házasság *társadalmunk alapját* és egyben *„saját létének végokát”* képző intézménye,[2] olyan vitathatatlanul szövevényes jelensége, amely természetéből adódóan sokoldalú vizsgálódásnak ad teret,[3] ezer színnel ékeskedő palettája folytán azonban még részleges feltárása is nagy bátorságot igényel attól, ki skálájából merészkedik alkotásba fogni. Jellemzően érzékeny érzelmi töltete folytán különösképpen magában foglalja az *akár végzetes kimenetelű konfliktusok* lehetőségét, melyek hol lappangva, hol nyíltan a kezdeti időktől végigkövetik ezen együttélési forma minden szakaszát, egészen napjainkig.[4] Mindezt mi sem szemlélteti érzékletesebben annál, minthogy már az állati társadalmakban jelentkező, a vizsgált intézmény eredetét jelentő első „valódi”, tulajdonképpeni házassági formában élő madárfajok esetében[5] is számot vethetünk a nézeteltérésekkel. A kötelék ugyanis már ezen, kezdetleges alakjában, majdhogynem szükségszerűen maga után vonta annak klasszikus, „komplementernek” nevezhető[6] deliktumát, a házasságtörést: melyet hol a sértett fél oldalán fellépő közösség bosszúja

[1] VÁMBÉRY Rusztem: *A házasságtörés büntetése és a házasság védelme,* Huszadik Század, 1901. évi 11. szám, 333. [A továbbiakban: VÁMBÉRY (1901a).]

[2] VÁMBÉRY Rusztem: *A házasság védelme a büntetőjogban,* Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1901. 3. [A továbbiakban: VÁMBÉRY (1901b).]

[3] MÓRA Mihály: *Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai*, Magyar Tudomány, 1964. évi 2. szám, 128.

[4] MERÉNYI Kálmán: *A család (házasság) büntetőjogi védelmének kezdeti kialakulása a különböző jogrendszerekben,* Jogtudományi Közlöny, 1990. évi 6. szám, 197.

[5] Az első szociobiológusként is hírnevet szerzett *Edward Westermarck* a házasság történetét vizsgáló művében (WESTERMARCK, Edward: *The History of Human Marriage*, Macmillan, London – New York, 1891. 11.) idézi a kötelék előképének tartott együttélési formát rajongva kutató ornitológus, *Alfred Edmund Brehm* megállapításait, ld.: BREHM, Alfred Edmund: *Bird-Life. Being a History of the Bird, Its Structure, and Habits. Together with Sketches of Fifty Different Species,* John Van Voorst, London, 1874. 285.

[6] *Vámbéry* a lopás és a magántulajdon viszonyához hasonlatosan a házasságtörést a házasság *„complementär delictuma”*-ként festette le, illusztrálására pedig *Cesare Lombroso* művéből hívott fel a madarak házasságtöréséről számot adó esetet, amelyet – anélkül, hogy a példát idéző tollaival ékeskednénk, ld.: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 8.; LOMBROSO, César: *L'homme criminel: Étude anthropologique et psychiatrique. Tome premier avec figures dans le texte* (traduite sur la 5e édition italienne), Ancienne Librairie Germer Baillière et Cie, Paris, 1895. 16., 30–31.

torolt meg, hol a hím fizetett életével megbocsátó magatartásáért a csalfa nőstény és szeretője csőre által...

Természetszerű tehát,[7] hogy a házasság köré a társadalmi öntudat ébredésének első jeleivel már formálódni kezdő[8] védelmi erődrendszerben *elsőként épült fel a büntetőjog bástyája*, amely a társadalom alapsejtjének oltalma érdekében a különböző népek és korszakok tekintetében kétségkívül változatos megoldásokkal állt elő a vonatkozó deliktumok megtorlása kapcsán, kreativitásának mértékével még a felvilágosodás koráig mindenhol és mindenkor általánosnak tekinthető kegyetlenség átlagos fokait is felülmúlva,[9] a büntetőjogi értékelés pedig még az intézmény idővel megszilárduló magánjogi jellege mellett is domináns maradt. Minderre tekintettel még inkább okot ad a meglepetésre, hogy a *házasság büntetőjogi védelmének* – noha maga a házasság intézménye az emberiség vizsgálódásának a tudományban évezredes, roppantmód kiterjedt tárgya[10] – a külföldi irodalomban éppoly *kevéssé akadt kutatója*,[11] mint a magyarban. Az utóbbi vonatkozásában ki kell emelnünk *Vámbéry Rusztem* alakját, akinek 1901-ben született, *„A házasság védelme a büntetőjogban”* címet viselő műve a mai napig az egyetlen monografikus feldolgozás a témában.[12] A mára tisztán jogtörténeti

[7] Ld.: FINKEY Ferenc: *A házasság védelme (Vámbéry Rusztem könyve)*, Huszadik Század, 1902. évi 1. szám, 399. [A továbbiakban: FINKEY (1902a).]

[8] BUDAY Dezső: *A házasság társadalmi védelme. Vezérlő eszmék a házasság büntetőjogi, szocziálpolitikai és ethikai védelmében*, Politzer Zsigmond kiadása, Budapest, 1902. 6.

[9] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 430.

[10] BUDAY Dezső: *A legujabbkori társasági ethikáról. Nyilvános felolvasó ülés 1902. december 21-én,* Magyar Filozófiai Társaság közleményei, 1903. évi 6. füzet, 12–28.

[11] Vagy még kevésbé akadt kutatója, ugyanis a házasság büntetőjogi védelmének tárgyában külföldön egyedül egy, a német birodalmi büntetőjogban vizsgálódó feldolgozás található, amely *Mainzer*-től származik (*Die Ehe im deutschen Reichsstrafrecht*, Würzburg, 1894.). A mű azonban *Karl Binding – Vámbéry* idézett művének Előszavában felhívott, *„kaum beachtlich”*-ként megfogalmazott – kritikája szerint már korában is egy *„alig figyelemreméltó”* alkotásnak számított, jelentősége pedig minden bizonnyal azóta sem emelkedett nagyobb magasságokba, tekintettel arra, hogy jelenleg is kizárólag *Franz von Liszt* büntetőjogi tankönyvében találunk egyetlen utalást létezésére: LISZT, Franz von: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts,* J. Guttentag, Berlin, 1896. 172. 5. jegyzet. Ezzel szemben *Vámbéry* monográfiáját már korában is méltatták, *Finkey Ferenc* a *„magyar büntetőjogi irodalom fellendülésének egyik legszebb bizonyítéka”*-ként mutatta be, ld.: FINKEY (1902a): *i. m.* 398–399.

[12] Ezzel ellentétben kisebb lélegzetvételű, szintén jogtörténeti feldolgozásokkal találkozhatunk *Merényi Kálmán* műveiben, nemzetközi vonatkozásban vizsgálva a házasság (és a család) büntetőjogi védelmének alakulását a kezdeti jogrendszerekben [MERÉNYI (1990): *i. m.* 196–203.], továbbá a hazai jogfejlődés terén is lajstromba szedve annak mérföldköveit [MERÉNYI Kálmán: *A házasság (család) büntetőjogi védelmének történeti fejlődése Magyarországon*, Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica, 1992. évi 41. szám, 325–340.; MERÉNYI Kálmán: *A házasság (család) büntetőjogi védelmének történeti fejlődése Magyarországon a századfordulótól a hatályos rendelkezésekig,* In: ERDEI Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére,* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 138–145.]. Megjegyezzük, hogy *Merényi* idézett műveinek tárgya részben – nyilvánvalóan a témák, a későbbiekben még többször érintett, természetszerűen egymással kapcsolódó jellege folytán is – visszaköszön kandidátusi disszertációjában is, ld.: MERÉNYI Kálmán: *A szexuális erőszak,* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1987. 16., 88–108., 113–128. [A továbbiakban: MERÉNYI (1987a).]

alkotás pedig szintén csak részleges, első, kizárólag a házasságtöréssel foglalkozó kötete a háromrészesre tervezett, ám fel nem fedett okokból nem folytatott munkának. Mi több, a mű az alkotó beszámolója szerint már eredetileg is többre, illetve másra: a *büntető- és magánjogi védelem elválasztó vonalainak megjelölésére* lett volna hivatott. A feladat – többek között a kitűzött munkához szükséges magánjogi tanulmányok nagy mennyisége okozta – időigényességét felfedezve azonban, Vámbéry már a kidolgozás kezdetén úgy döntött, hogy a valamennyi magánjogi érdek oltalmát felölelni szándékolt munkájának „*hajótöréséből"* a házasság védelmére vonatkozó részt tartja megmentésre érdemesnek.[13]

Mindezen, rövid történeti felütés mentén, az értekezés *témaválasztását* illetően leszögezhetjük, hogy annak *hiánypótló* jellege igazoltnak tekinthető; az *időszerűség*, mint a disszertációk másik fontos, ugyanakkor önmagában is meglehetősen relatív fogalmi jelentéssel bíró követelménye ellenben további vizsgálódás irányába vezet. Mint ismeretes ugyanis, egy téma időszerűségének tipikusan indikátorai lehetnek az elemzés alá vont jogintézménnyel kapcsolatos jogelméleti és jogalkalmazási viták, kételyek.[14] A *házasság és a büntetőjog* kapcsolatát illetően azonban nem számolhatunk hasonló diskurzussal, tekintettel arra, hogy ezen vonatkozásban nem, illetve csupán egy-egy, érintőleges kérdésben találkozhatunk a témában elemzésekkel. E tekintetben, egyrészt a különös színfoltokat jelentő kriminológiai tárgyú tanulmányok közül kiemelhetjük a házasság bűnözéstől való visszatartó szerepéről,[15] ehhez képest az élettársi kapcsolatok ilyen téren kevésbé meghatározó, illetve legalábbis összetettebb eredménnyel bíró befolyásáról[16] és a házassággal „szerzett", bűnözői múlttal bíró rokonoknak a pozitív eredményeket csökkentő hatásukról,[17] valamint a házasok körében a visszaesők

[13] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* Előszó. Ezt a váltást, és egyben a választott témánk értékelését a művet fentebb idézett véleményezői is pozitívan értékelték: *„Monographiája annyival érdemesebb vállalkozás, mert e speciális kérdésre sem a hazai sem a külföldi tudomány nem nyújtott eddig számbavehető összefoglalást."* WILDNER Ödön: *Vámbéry Rusztem: A házasság védelme a büntetőjogban,* Budapesti Szemle, 1902. évi 309. szám, 491. *„A kérdés különben, a melyet tanulmánya tárgyává tett, egyike a legérdekesebbeknek és hálásabbaknak."* FINKEY (1902a): *i. m.* 399. Mindennek egyetlen, a *Magyar Nemzet „Tudomány és Irodalom (Jogi irodalom)"* című rovatában megjelent vélemény mond ellent, méltatva az alkotót, azonban kifogásolva a témaválasztását: *„…a szerző szinte szokatlan alapossággal dolgozta fel a témát." „… csak az a kár, hogy azt a nagy, értékes munkát, a melyet a müvére fordított, aránylag kis érdekű kérdésre pazarolta."*, HORVÁT Lipót: *Tudomány és Irodalom (Jogi irodalom),* Magyar Nemzet, 1902. február 6. 8.

[14] SZALMA József: *A jogtudományok kutatási módszerei (kutatásmódszertan),* Patrocinium, Budapest, 2016. 221.

[15] LYNGSTAD, Torkild Hovde – SKARDHAMAR, Torbjørn: *Does Research on Marriage and Crime Have Policy Implications?* European Journal of Criminology, No. 3/2010. 235–238.

[16] GOTTLIEB, Aaron – SUGIE, Naomi F. (2018): *Marriage, Cohabitation, and Crime: Differentiating Associations by Partnership Stage*, Justice Quarterly, No. 3/2019. 503–531.

[17] ANDERSEN, Lars Højsgaard: *Marriage, In-Laws, and Crime: The Case of Delinquent Brothers-In-Law,* Criminology, No. 2/2017. 438–464.

alacsonyabb arányáról[18] értekező kutatások eredményeit. Mindemellett pedig, nem maradhat említés nélkül, hogy természetesen jó számmal születtek a házasságot, illetve kifejezetten a családot érintő bűncselekményeket – ahogyan például a kapcsolati erőszak, vagy a zaklatás deliktumait – vizsgáló, a későbbiekben hivatkozásra is kerülő tanulmányok, anélkül azonban, hogy azokban a házasság köteléke, illetve a házasság és a büntetőjog dinamikája kiemelt szerepet kapott volna. Ahol azonban a viták terepét és ilyen értelemben az időszerűség eredőjét kétségek nélkül fellelhetjük témánkat illetően, az maga a *házasság* intézményének jelentéseit és határait érintő színtér.[19]

A statikusként eddig sem jellemezhető intézmény ugyanis, a XXI. század elején, globális szinten értelmezve, történetének egyik legnagyobb átalakulása előtt áll, egyszerre hordozva magán a *„szellemi, illetve jogi szövetség”*, a *„személyes elkötelezettség”*, a *„civilizáció oszlopa”*, mindemellett pedig a *„haldokló intézmény”*, a *„nemek közötti egyenlőtlenség”* és a *„szexuális szabályozottság tere”* ellentétes előjelű címkéket.[20] A kulturális-társadalmi felfogásban érvényesülő változások[21] és bővülő kihívások[22] közepette ugyanakkor számunkra még nagyobb jelentőséggel bír, hogy a házasság ezen fejlődését folyamatosan lekövető jogi szabályozás tekintetében milyen irányú átalakulást figyelhetünk meg, hogyan „jelzik igényüket” az egyes partnerkapcsolatok a házasság jogállásának rangjára, amely folyamatokat illetően alappal merülhet fel a kérdés: mindezt az intézmény evolúciójának újabb állomásaként, avagy egy halaszthatatlan orvoslásra szoruló krízisként azonosíthatjuk?[23]

2. A TÉMAKIJELÖLÉS KÉRDÉSEI, A KUTATÁS CÉLJA

Az időszerűség tényezője ilyen módon egyenesen átvezet bennünket az értekezés témáját illető, következő kérdéskörre. A *kutatásunk „technikai” részére* nézve megállapíthatjuk, hogy kiemelt gondossággal szükséges megválasztanunk a büntetőjogi értékelésnek még

[18] KENDLER, Kenneth – LÖNN, Larsson Sara – SUNDQUIST, Jan – SUNDQUIST, Kristina: *The Role of Marriage in Criminal Recidivism: A Longitudinal and Co-Relative Analysis,* Epidemiology and Psychiatric Sciences, No. 6/2017. 655–663.
[19] HULL, Kathleen E.: *Same-Sex Marriage: The Cultural Politics of Love and Law,* Cambridge University Press, Cambridge, 2006. 1.
[20] Ua.
[21] WARDLE, Lynn D.: *What is Marriage,* Whittier Journal of Child and Family Advocacy, No. 1/2006. 54.
[22] Gondolunk például ezen körben azon kutatásokra, amelyek az online térben könnyebben „bomlásnak induló” erkölcsöknek a házasságokra gyakorolt hatását vizsgálták, ld.: KATYAL, Neal Kumar: *Criminal Law in Cyberspace,* University of Pennsylvania Law Review, No. 4/2001. 1003–1114.
[23] LENKOVICS Barnabás: *A visszalépés tilalma*, Acta Humana, 2022. évi 2. szám, 35–36.

épp a hatósugarába tartozó momentumokat, óvakodva attól, hogy a házasság intézményével foglalkozó temérdek tudományterület erdejének sötétjében a *„más jogágba való szükségtelen átnyúlás szellemi restségének a bástyái”*[24]-ba ütközzünk. Büntetőjogi szemüvegünket viselve nem lehetünk figyelemmel a házasság társadalomtudományi kutatások által megállapított lényegére,[25] miként az sem mérvadó, hogy a házasságot vallási meghatározottságú intézménynek, vagy netán szerződésnek tartjuk,[26] továbbá az sem, ha a monogámiát éppen természetellenesnek, vagy a hűséget és a szerelmet egymásnak meg nem feleltethető, és/vagy a házasságtól idegen fogalmaknak is érezzük...

A házasság büntetőjogi védelmét illető kutatási hatósugárnak a fent felvázoltak szerinti, *Vámbéry* szavaival élve, „hajótörés”-ként jellemezhető alakulásának elkerülése érdekében tett erőfeszítések melletti megvonásának igyekezetében azonban elérkezünk azon közelebbi kérdéseinkhez is, miszerint mi szolgálhat ilyenképpen a kutatásunk *kiindulópontjaként* és ezzel összefüggésben, hogyan érdemes a büntetőjog által értékelt tényezők körében *szelekciót* végezni. Végül pedig, amely pont ezekhez hasonlóan nagy, az értekezés szempontjából pedig valósággal elemi jelentőséggel bír: hogyan érzékeltethetjük a házasság változó képét illető büntetőjogi védelem alakulását a *hatályos jogunk* síkján?

Mindenekelőtt le kell fektetnünk azon *alapvetésünket*, miszerint a *házasság és a büntetőjog* mindenkori *kapcsolódását* két fő tényező függvényében határozhatjuk meg: az egyik a büntetőjogot, a másik pedig a házasságot illető, uralkodó felfogás, kiegészítve ezek megfelelő erkölcsi tartalmával.[27] Az utóbbi összetevő pedig nemcsak a büntetőjog viszonylatában foglal el kiemelt helyet – tekintettel arra, hogy az mutatja meg a jogágak közül leginkább a jogi és erkölcsi normák közös gyökerűségét[28] –, hanem kiváltképp a házasság kapcsán is, melynek jellege folytán, az ellene irányuló deliktumok megítélését

[24] MÓRA (1964): *i. m.* 128. A megállapítást a szerző maga is egy, alapvetően a házasság intézményével foglalkozó műnek a recenziója kapcsán fogalmazta meg, dicsérve az alkotó módszerességét és a téma természeténél fogva nélkülözhetetlen távolságtartását.
[25] Ld.: WESTERMARCK (1891): *i. m.* 13.; BUDAY (1902): *i. m.* 38.
[26] Ld.: HERGER Csabáné: *Hűség vagy szabadosság? Történeti adalékok a házasság fogalmi meghatározásához a társadalmi elvárás és a jogalkotói felelősség tükrében,* Magyar Jog, 2009. évi 4. szám, 207–210.
[27] SZABÓ, András: *La protection pénale de la famille et de la jeunesse,* Acta Juridica Academiae Scientiarium Hungaricae, No. 1–2/1973. 89.
[28] IRK Albert: *A büntetés fogalma. 1926.*, In: IRK Ferenc (szerk.): *Irk Albert emlékkötet*, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991. 31.

eredendően az erkölcsi normák határozták meg.[29] A házasság azonban, ahogyan az a fentebbiekben már némely elemében említésre is került, a társadalomban roppantmód összetett funkciókat tölt be, ennek megfelelően pedig számos jogág tartalmaz tekintetében szabályozó, védő rendelkezéseket.[30] Miközben, ahogyan arra már szintén utalás történt, leszögezhetjük, hogy a házasság, illetve az azzal jellemzően összefonódó család, erős érzelmi alapokkal bír.[31] Minderre tekintettel, a büntetőjog feladata, hogy az irányadó erkölcsi felfogás által meghatározott funkciókat megvizsgálva eldöntse, hogy azok közül melyek kapcsán szükséges, illetve lehetséges fellépnie,[32] melyet illetően lehetetlen az egyes tényezőket a történeti koroktól függetlenül értékelnünk. A házasság büntetőjogi védelmének, ezen fenti, rendkívül általános szinten maradó képlet által is alátámasztottan, nem lehetséges tehát egy „helyes", vagy legalábbis elemeiben „teljes" meghatározása. Komponenseinek változó tartalma folytán ugyanis tipikusan olyan témát jelent, mely a büntetőjogi megoldások *„viszonylagosságára"* mutat rá.[33]

Az *értekezés* tulajdonképpeni *célja* tehát annak feltárása, hogy egy ilyen gazdag és kivételesen színes *történeti múlttal*, valamint számtalan téren értelmezhető – így a teljesség igénye nélkül: erkölcsi, azon belül is pedig kiemelten nemi erkölcsi, továbbá vallási, egyházjogi, idővel polgári jogi, ezenfelül alkotmányjogi – *beágyazottsággal* rendelkező, mi több, európai uniós és nemzetközi jogi *kihívásokkal* is szembesülő intézményhez, amely ennyire érzékeny a társadalmi és kulturális változásokra, az emberi kapcsolatok átalakulására, hogyan képes viszonyulni a büntetőjog, amely „saját maga" is nagy horderejű változásokon ment – ahogyan megy jelenleg is – keresztül. Ennek vizsgálatában tehát esszenciálisnak bizonyult a *történeti fejlődés feldolgozása*, ezen perspektívából vált ugyanis lehetővé, hogy *azonosítsuk* azon *elemeket*, amelyekre tekintettel meghatározható a *büntetőjogi védelem dinamikája*. Ilyen módon az értekezés első nagy egységében – a későbbiek szerint alkalmazott elnevezéssel élve, Általános

[29] MERÉNYI (1990): *i. m.* 197.
[30] SZABÓ (1973): *i. m.* 92.
[31] Ld. *Lenkovics Barna* megfogalmazásában: *„a házasság és a család szeretetközösség", „a házasság és a család választása értékválasztás."* LENKOVICS (2022): *i. m.* 40. Ld. *Frivaldszky János* gondolatait idézve: *„a házastársi szeretet mély antropológiai tartalmat hordoz, s több mint érzelem... A 'szeretet' más, mint a faktikus természetű érzelem, és meghaladja azt."* FRIVALDSZKY János: *A házasság és a család jogfilozófiai szempontból,* In: BALÁSHÁZY Imre – MAJOR Gyöngyi – FARKAS Péter (szerk.): *Boldogabb családokért és ifjúságért. 1. kötet,* L'Harmattan, Budapest, 2018. 209.
[32] Megjegyezzük, hogy ezen logika megjeleníti egyben az ultima ratio alapelvét is, ld. alább, a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállása kapcsán említve.
[33] MASSET, Adrien: *Mariage et union libre: quelle égalité en droit pénal?,* In: *Liber Amicorum Henri-D. Bosly. Loyauté, justice et vérité*, La Charte, Bruxelles, 2009. 230.

Részében – kifejtett fejlődési ív elemzése folytán felvázolt rendszer szolgáltatta az alapját annak, hogy úgy véljük, a hatályos szabályozásban[34] tükröződő büntetőjogi védelem lefestésére optimális megoldás lehet azon törvényi tényállások kiemelése, melyek részletes vizsgálatával a leginkább megragadható a változások jellege. Ezen deliktumok egyben a házasság büntetőjogi védelmének az *újabb színeváltozásait* testesítik meg, ilyen módon nem egy fejlődési folyamat végét, csupán annak egy újabb fejezetét képezik, illeszkedve a történeti korokon átívelő, *„állandó változások" folyamába.*

A felvázolt dinamika feltárása – amely keretében a büntetőjogi védelem alakulását eredetileg, a *formálódó védelem* jegyében a honfoglaló magyarok korától vizsgáltuk, az Árpád-házi királyok dekrétumain át a partikularizmus évszázadait kutatva, ilyen módon eljutva a Csemegi-kódex[35] kora által megtestesített, *kiterjedt védelemhez*, amelyet a még a hatályos szabályozást is jellemző, *átalakulásában visszavonuló védelem* követett – eredményeképp vált világossá, hogy jelenkorunkat illetően a házasság büntetőjogi védelme lenyomatának felfestése érdekében a büntetőjognak az egyes *határokkal* való, *aktuális viszonyát* leginkább megtestesítő deliktumokat érdemes behatóbb vizsgálat alá vonnunk, választásunk pedig a kapcsolati erőszak, valamint a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekményekre esett. Tettük ezt egyrészt annak szem előtt tartásával, hogy a büntetőjogot illetően más jogágak viszonylatában jóval erőteljesebb igényt azonosíthatunk a határok, korlátok megállapítása kérdésében, mi több, az ilyen értelemben saját magát is az egyes – mint a szankciókat, a kriminalizációt, illetve egyenesen a jogot magát is illető – határokkal való foglalatoskodás történetével jelöli ki jogágként.[36] Miközben figyelemmel voltunk arra is, hogy egy fragmentált, mozaikokból álló és ebből következően, a felszínen maradó kép felfestése elkerülésének érdekében a vizsgált tényállások köre erős korlátozást igényel.

Választásunk indokolására, pontosabban a kiemelt bűncselekményeknek a hatályos büntetőjogunkat a házasság büntetőjogi védelmét illetően felvázolt dinamika szerint jellemző, átalakulásában visszavonulóként fémjelzett „védelmi korszakban" való elhelyezésére közelebbről rátérve, ki kell emelnünk, hogy ezen átalakulással

[34] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, a továbbiakban: hatályos Btk., 2012. évi C. törvény, 2012. évi Btk., illetve a hatályos jogunkat feldolgozó fejezetek vonatkozásában, valamint hatályos jogunkra utalva, Kódex és Btk. megnevezésekkel.
[35] 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, a továbbiakban: Csemegi-kódex, valamint Kódex megnevezésekkel.
[36] FARMER, Lindsay: *Criminal Law, Tradition and Legal Order: Crime and the Genius of Scots Law, 1747 to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996. 1–20.

párhuzamosan tetten érhető egyfajta „benyomulás” egy mindeddig a házastársak, illetve a családtagok, valamint a teljesség igénye nélküli megjelölés mentén, a különböző partnerek által „csendben” őrzött területre.[37] A táguló repedések folytán ugyanis idővel *kinyíltak* – pontosabban, fokozatos nyitást mutatnak – a családon belüli erőszakot szerteágazó elrendeződésekben elszenvedők *falai*, a büntetőjogi védelem elismerésével pedig a magánszféra erőszakmentessége egyre újabb területeken kerül deklarálásra. Az Európai Unióhoz[38] való csatlakozásunk, illetve a különböző globális trendek folytán azonban konstatálhatjuk, hogy nemcsak a családok falai, hanem egyenesen a *nemzetállamok határai is kinyíltak*, amely új, illetve újragondolt szerepet adott a házasság intézményének, azt pusztán eszköznek használva fel, tartózkodási engedély kiadása érdekében. Meglátásunk szerint ezen kettő, különböző értelemben vett „nyitás” az, amely a *házasság büntetőjogi védelme legújabb dimenzióit* jelenti. Mind a családon belüli erőszak jelenségének kezelésére hivatott kapcsolati erőszak törvényi tényállása, mind pedig a migrációs vonatkozással bíró érdekkapcsolatok egyre újabb színekkel gyarapodó trendjére választ adni törekvő családi kapcsolatok létesítésével visszaélés deliktuma ugyanis, jellegében azt mondhatjuk, hogy egymástól merőben eltérő karakterrel bír. Mégis összeköti őket, hogy rámutatnak a büntetőjog elé a házasság védelme tekintetében gördülő, *új kihívásokra* és egyben az említettek szerint megkülönböztetett jelentőséggel bíró *határai* megvonásának a *változó*, *fejlődő* jellegére.

Mindeközben nem tagadható el a két bűncselekményt illető kiemelés *személyes indíttatása* sem. A doktori értekezés témaválasztásának gyökere a *kapcsolati erőszak* törvényi tényállásához köthető, egyetemi tanulmányaim alatt, kriminológiai megközelítésből nyílt lehetőségem az ekkor még kifejezetten újnak számító bűncselekmény szerepét vizsgálni a családon belüli erőszak megfékezésében, amely egy tágabb témakijelölés irányába sarkallt. A *családi kapcsolatok létesítésével visszaélés* törvényi tényállása feldolgozásának lehetősége már a fentebb leírtak mentén választott doktori kutatásom csapásirányának kijelölésében játszott meghatározó szerepet, amely szintén, mondhatni esetleges módon került a kutatásom hatókörébe. Idővel azonban, az érdekkapcsolatok egészen új és felderítésre váró jelenségével kiegészülve, egyenesen az értekezés legszínesebb, mi több, olyannyira kedvelt szeletévé vált, hogy – unikális

[37] SUK, Jeannie: *Criminal Law Comes Home,* The Yale Law Journal, No. 1/2006. 2.
[38] A továbbiakban ld. szintén a következők szerint hivatkozva: Unió, EU.

jellegéből is adódóan – a kutatás egy jelentősebb időszakát illetően, annak a fókuszát is meghatározta.

Mindemellett nem vitatható, hogy a házasság büntetőjogi védelmének alakulásában számos *egyéb törvényi tényállás,* illetve *büntetőjogi rendelkezés* is szerepet játszik, miközben a fogalmak átalakulásával, nevezetesen a házastársak büntetőjogban biztosított, megkülönböztetett védelmének a fokozatos „átgondolásával",[39] elhalványulásával egyre kevésbé mondható, hogy egy-egy törvényi tényállás, illetve rendelkezés kifejezetten a házasság, és nem pedig azzal együtt további kapcsolatok oltalmára is hivatott volna. Kiemelt bűncselekményeink mélyebb vizsgálata mellett ezen tényezőknek is törekszünk az értekezésben való megelevenítésére, valamennyi kijelölt korszakban kitérve a házasság büntetőjogi védelmi hálójának további színfoltjaira, avagy kifejezetten a házasságot érintő büntetőjogi rendelkezések olyan szintű vizsgálatára, amely egyben alkalmas az adott korszak dinamikájának érzékeltetésére is – gondolunk itt kiemelten, a hatályos fogalomkészlettel élve, a házasságnak a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményektől való elhatárolódásának hosszú folyamatára.

Végül jelen pontban szükséges megemlítenünk, hogy a védelem alakulásának bemutatására, úgy tűnhet, kézenfekvő megoldásként kínálkozott volna a *kettős házasság* deliktumának kiemelése, amely törvényi tényállás azonban, a házasság monogám voltának, mint alapállásnak a kifejezőjeként,[40] éppen a fent jelzett történeti ív feltárásának függvényében, azon meggyőződést alakította ki bennünk, hogy az voltaképpen a büntetőjogi védelem statikáját jeleníti meg az egy-egy jelenségre reagáló, újabb színeváltozások dinamikájával szemben. Éppen ezen megfontolás mentén, a kettős házasságot az értekezés Általános Részében, ott azonban valamennyi megjelenített korszakban, részleteiben vontuk elemzés alá. Ezen vizsgálat a történeti korok

[39] MASSET (2009): *i. m.* 233.

[40] Ezen megállapítással indít a következő tanulmány is: HARTLEY, Trevor C.: *Bigamy in the Conflict of Laws*, International and Comparative Law Quarterly, No. 3/1967. 680. A monogám házasság melletti, „számos és jól ismert" érv mellett rávilágít az ellenérvekre, valamint a kettős házasságnak a körülmények változásával a de facto dekriminalizációs folyamatára is: SLOVENKO, Ralph: *The De Facto Decriminalization of Bigamy,* Journal of Family Law, No. 2/1978–1979. 297–308. A nyugati jogi hagyományban betöltött helyét meg nem kérdőjelezve, a deliktum alacsony joggyakorlati jelentősége mentén, az előbbi tanulmánnyal azonos következtetésre jut: BENNETT, Theodore: *Why the Bigamy Offence Should Be Repealed,* Sydney Law Review, No. 3/2019. 359–382. A bigámisták kriminalitását elemzi – egyéb megállapítások mellett azt a fehérgalléros bűnözőkéhez hasonlítva –, valamint – az 1990-es évekből származó – adatok mentén a bűncselekmény alacsony statisztikai jelenlétére mutat rá: SOOTHILL, Keith – ACKERLEY, Elizabeth – SANDERSON, Barry – PEELO, Moira: *The Place of Bigamy in the Pantheon of Crime*, Medicine, Science and the Law, No. 1/1999. 65–71.

előrehaladtával – a deliktum imént említett jellegéből adódóan, az ismétlések elkerülése érdekében – egyre inkább a törvényi tényállást illető változások kiemelésére redukálódott a megelőző korszak(ok)ban ismertetettekhez képest.

3. A SZERKEZETI FELÉPÍTÉS BEMUTATÁSA, MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK

Az alábbiakban az értekezés fő vonalainak, valamint egyes egységeinek ismertetése mellett kiemeljük a strukturálást és problémafelvetést illetően felmerült nagyobb kérdéseket, mindeközben kitérve az alkalmazott kutatási módszerekre is. Ennek során, a fentiekben tárgyalt kérdések folytán szükségszerűen előrebocsátottak figyelembevételével mutatjuk be az *Általános Részt,* behatóbban ismertetjük a *Különös Részbe* foglalt deliktumok fejezeteinek címeit, kitérve a *Záró Részünk* jellegzetességeire is.

3.1. Általános Rész

Az *Általános Rész* maga is két nagyobb egységre bomlik, melyeket a büntetőjogi védelem jellege fémjelez. Ennek megfelelően, külön tárgyaljuk a Csemegi-kódex időszakát, mint a *kiterjedt védelem* korát, amelyet, második egységként, az *átalakulásában visszavonuló védelem* érája követ, a büntetőkódexeink mentén, három részre tagolódva. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy kutatásunk kiindulópontjaként – noha eredetileg, kisebb „hajótörésünk" mentén, a feldolgozás fonalát a honfoglaló magyarok korától indítottuk meg és végeztük is el – az *első büntetőkódexünket* jelöltük meg. Ennek alapvető okát jogtörténeti jogforrásadottságainkban láttuk igazoltnak, mivel, mint ismeretes, a polgári átalakulásig tartó fejlődésnek az elemzése a kor jogszemléletének lefestésére alkalmas ugyan,[41] mindemellett azonban egy határozottan megkérdőjelezhető forrásértékű,[42] büntetőjogi töredékekből összeálló *„táblakép"* lefestését jelenti,[43] mely nagy része, tényleges érvényesülése szempontjából, *„a legnagyobb valószínűség szerint csak malaszt*

[41] HEGEDŰS Géza: *Anyagi büntetőjog az árpádházi királyok korában (Értekezések Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából, 4. szám),* Kapisztrán Nyomda, Budapest, 1935. 3., 5.
[42] ECKHART Ferenc – BÓNIS György: *Magyar állam- és jogtörténet, 1956-57. tanév, I. félév,* Felsőoktatási jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1956. 118.; MEZEY Barna: *A büntetőjogi intézmények története a kezdetektől a polgári átalakulásig*, In: MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet (4. kiadás), A magyar büntetőjog története,* Osiris, Budapest, 2007. 278.
[43] MEZEY (2007): *i. m.* 279–280.

maradt."[44] Ilyen módon, az értekezés terjedelmi korlátait is figyelembe véve és egyben a későbbi jogfejlődés tekintetében kellő kiindulási alap nyújtására törekedve, a Csemegi-kódex részletesebb elemzése mellett döntöttünk.

Kiemelésre érdemes továbbá, hogy az Általános Rész a házasság büntetőjogi védelmének magyar színeváltozásai bemutatása jegyében egyszerre tartalmazza a történeti fejlődés vázlatát és a hatályos büntetőjogunkban jelenlévő védelem kereteit. Ezen két komponens egy egységben való elhelyezését azért tartottuk fontosnak, mivel az értekezés, noha a fentiekben kifejtett indokok mentén, terjedelmesebben dolgozza fel a védelem történeti alakulását, annak formálása kapcsán mindvégig arra törekedtünk, hogy az ne maradjon meg a leíró jellegű – egyébként önmagában is kifejezetten színes és élvezetes kutatási lehetőségeket nyújtó – történeti körkép ismertetésénél. A célunk az volt, hogy a fentiekben kiemelt dinamika lefestése érdekében valamennyi megjelölt korszakban, a lehetőségek szerint közel *azonos kérdésfelvetések* köré szervezve vizsgáljuk a védelem alakulását, kiemelve egyrészt a házasság büntetőjogi védelmét illetően a korszakban releváns kérdéseket, mint *alakító tényezőket,* másrészt a védelem *konkrét megnyilvánulásait*. Utóbbit szintén megbontottuk a védelmi háló *kontúrjainak* és a *további színfoltoknak* a felvázolására, amelyet a vizsgált büntetőjogi védelem *szorosabb értelemben vett megnyilvánulásai* követtek. Az alakító tényezők ismertetése mentén lehetőségünk nyílt a szűkebb értelemben vett büntetőjogon kívüli, azonban a védelem jellegét alapvetően meghatározó tényezők beépítésére. A kontúrok és további színfoltok felvázolását pedig azon okból helyeztük a konkrét védelmi háló elemeit tárgyaló alfejezetek elé, mivel ilyen módon az egyes büntető törvénykönyvekre koncentráló alfejezetekben alkalmazottakkal való azonos felépítést megtartva, a hatályos büntetőkódexet illetően az Általános Részi alfejezet egyfajta keretként szolgálhat, amelybe a Különös Részben kiemelt deliktumok belesimulnak, mint ilyen értelemben a házasság büntetőjogi védelmének megnyilvánulásai.

[44] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 285. Mindemellett nem maradhat említés nélkül, hogy a XVI. századtól bővülő számban érhetők el partikuláris jogforrások, valamint a tényleges joggyakorlat emlékei, mi több, rendelkezésünkre állnak kifejezetten azokat feldolgozó munkák is. Terjedelmi korlátaink mellett is kiemelésre érdemes ezen művek sorában *M. Antalóczy Ildikó* Debrecen város gyakorlatát – a kifejtettek szerint, forrásadottságok szempontjából a legígéretesebbnek tűnő egybefüggő tíz évként választva – 1740 és 1749 között, 2693 büntetőügy alapján feldolgozó, hiánypótló munkája, mely vonatkozó fejezetében érzékletes kép elevenedik meg a házasság büntetőjogi védelmének megjelenését illetően, ld.: M. ANTALÓCZY Ildikó: *Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén,* Csokonai, Debrecen, 2001. 144–148., 152–153.

Az Általános Részben, annak felvázolt jellegéből és az egész értekezést illetően determinált céljából eredően, *módszertana* tekintetében a történeti és jogösszehasonlító módszer alkalmazása volt a meghatározó. A büntetőjogi védelem alakulása jogtörténeti ívének feltárását alapvetően meghatározó *elméleti sík* mellett az elérhető jogesetek lehetőleg minél kiterjedtebb áttekintése mentén, a fejezet a kiemelt tárgykör *gyakorlat-orientált elemzésére* is törekedett.

A fentiek szerint kialakított struktúrában végigkövethetjük, ahogyan a *Csemegi-kódex korában*, a nemi és a házasságot érintő bűncselekmények történetének alakulását hagyományosan összefonó szemlélet megtörni látszik, mi több, a házasság elleni deliktumoknak egyenesen önálló tárgyalását is szorgalmazzák, mely folyamatnak nagy löketet ad a házasságkép kapcsán beálló szemléletváltás, amely mentén az immár egy jogintézménnyé emelt viszonyt jelent. Mindezen újdonság „hevületében", egy rendkívül kiterjedt, ám szétszabdalt szabályozás kontúrjaival találkozhatunk, a büntetőkódex pedig ezen túl is számos ponton értékeli még kifejezetten a házasságot, a házas állapotot, illetve a házasságkötést. Ilyen módon a házasság védelme „találkozik" a személyes szabadság megsértésével, a szemérem, a vagyon, valamint az élet elleni bűncselekményekkel is. A védelmi háló főbb elemeit ezen korszakban a házasságtörés, a kettős házasság, a házassági viszony törvényes keletkezésére vonatkozó deliktumok és normák, valamint a házasság elleni izgatás törvényi tényállása jelenítik meg. Kitérve azoknak a Kódexben való osztályozásuknak és jogi tárgyuknak, adott esetben egyéb hátterüknek az értékelésére, a tényállási elemeiknek a vizsgálatára, valamint a joggyakorlati jelentőségük megnyilvánulásaira is.

Az *ún. „szocialista" Btk.-tól*[45] *a hatályos szabályozásig* terjedő időszakot már a Csemegi-kódextől merőben eltérő jellegű védelmi arculat jellemzi, noha érdemes megjegyeznünk, hogy a Kódex korában is hallhatóak voltak a kiterjedt védelmet kritikai éllel illető hangok. A változás elvetett magvai tehát kikelni látszanak az *1961. évi Btk.* kapcsán, amelyet, mint alakító tényezők, áthatnak a házasság intézményét és a családi viszonyokat érő kihívások, a büntetőjog társadalmi szerepét illető felfogás átalakulása, az alkotmányos védelem megjelenése. Mindez pedig valamennyi, további szinten együtt jár a dekriminalizációs folyamatokkal, melyeknek eredményeképpen a védelmi hálón túli

[45] 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről, a továbbiakban: 1961. évi V. törvény, 1961. évi Btk., illetve „szocialista" Btk. megnevezésekkel.

színfoltok is a nemi erkölcs elleni erőszakos deliktumok körére szűkülnek, a házasság büntetőjogi védelmének konkrét megnyilvánulásaként pedig csak a Csemegi-kódexhez mérten jóval szűkebb formában kriminalizált kettős házasság deliktumát azonosíthatjuk. Az *1978. évi Btk.*[46] kapcsán a házasság intézményét és a családi viszonyokat illetően begyűrűzött jelenségekkel, a házasság változó és egyben erősödő alkotmányos védelmével, valamint egy átalakult büntetőjogi szemlélettel számolhatunk, amely mellett, noha a védelmi hálónak a további színfoltja immár az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak bűntettei tekintetében is „eltűnik" – megszűnik a passzív alanyok tekintetében a házassági életközösségre vonatkozó utalás –, a kettős házasság deliktuma változatlan formában képviseli a védelem büntetőjogi megnyilvánulását.

Hatályos büntető törvénykönyvünket illetően, az alakító tényezők körében, az aktuális kihívások mellett kiemelésre kerül a házasság intézménye kapcsán a büntetőjognak a családjoggal való kooperatív dinamikája, a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés igénye és a családi kapcsolatok fogalmának változásai, a házasságkötések pozitív irányba forduló hazai statisztikái, valamint a kiemelt alkotmányos védelem kérdése. Figyelembe véve, hogy a fentebb említetteknek megfelelően, ezen alfejezet a Különös Részben foglalt két bűncselekménynek, mint a házasság büntetőjogi védelmét illető, konkrét megnyilvánulásoknak, egyfajta hátttereként is szolgál, valamint a kiemelt deliktumok tekintetében számos, a hatályos büntetőjogunkat illetően releváns tényezőt részleteiben is elemzés alá vonunk, a házasság büntetőjogi védelmének megnyilvánulásairól értekező címet, az azzal azonos elnevezésű, korábbi címekhez képest nem bontottuk meg, valamint annak tárgya némileg rövidebb terjedelemben és más súlypontokkal került kifejtésre. A cím záró pontjaiként, tekintettel arra, hogy jelen helyen tárgyaljuk a kettős házasság törvényi tényállását illetően azon módosításokat, amelyek az azonos nemű párok kapcsolataira vonatkozó büntetőjogi védelmet érintik, a deliktumot megelőzően vonjuk rövidebb elemzés alá a zaklatásnak a már az 1978. évi Btk.-ba beiktatott törvényi tényállását is, amely a hivatkozott kérdést illetően szintén relevanciával bír.

[46] 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, a továbbiakban: 1978. évi IV. törvény, 1978. évi Btk., korábbi Btk., illetve az azt tárgyaló fejezet vonatkozásában, Kódex megnevezésekkel.

3.2. Különös Rész

Az értekezés *Különös Részének* szerkezeti bemutatására rátérve, mindenekelőtt megállapíthatjuk – ahogyan azt már több ponton is érintettük –, hogy e tekintetben két törvényi tényállást vontunk vizsgálatunk alá, azokat két konkrétabb, kiemelt vezérlő gondolat köré fonva, amelyek a két külön fejezet címeiben, valamint a felütéseiben felhívott gondolatokban is tükröződnek.

A *kapcsolati erőszak* törvényi tényállását feltáró, első fejezetünket, *Hamvas Béla* gondolatai mentén, a *„láthatóvá válás"* határozza meg.[47] Jelen fejezetünkben a hatálybalépésének tizedik „évfordulóját" ülő kapcsolati erőszak deliktumának[48] elemzése során felvillanó dogmatikai kérdések felvázolására törekszünk, mindezt statisztikai adatok, valamint a Debreceni Törvényszék illetékességi területéhez tartozó járásbíróságok kapcsolati erőszakra vonatkozó ítélkezési gyakorlatának feldolgozásával téve színesebbé. A vizsgálat választott vonalai és lehetőségei vonatkozásában ki kell emelnünk, hogy kifejezetten a kapcsolati erőszak törvényi tényállását illetően, a közelmúltban kiterjedt kutatásokkal vethetünk számot. A törvényi tényállás elméleti és gyakorlati aspektusait *Garai Renáta* az Országos Kriminológiai Intézet (a továbbiakban: OKRI) keretében készített kutatási jelentések, megvédett doktori értekezés,[49] valamint számos, további tanulmány[50] keretében is behatóan elemezte, folyamatosan új területeket hódítva meg kutatásaiban. Mindezen eredmények, amellett, hogy kiváló alapot jelentenek a kapcsolati erőszak különböző aspektusainak vizsgálatát illetően, egyben, annak

[47] Vö. a deliktum kezdeti éveiből származó megállapításokkal: *„…ez a bűncselekmény többnyire láthatatlan, mintha nem is létezne."* GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak dilemmái. Tények és tévhitek a gyakorlatban*, In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 54.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017. 186.

[48] Ahogyan az később részletesebben említésre kerül, a kapcsolati erőszak törvényi tényállása végeredményben a Btk.-val egyetemben, 2013. július 1. napján lépett hatályba, ennélfogva, jelen értekezés lezárásának évében annak tizedik „évfordulóját" ünnepeljük.

[49] GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak „szövődményei" – egy nóvum hatása és joggyakorlata*, PhD értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021.

[50] A teljesség igénye nélkül ld.: GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak dilemmái – Tények és tévhitek a gyakorlatban,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 54*., Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017. 181–196.; GARAI Renáta: *Családon belüli – kapcsolati erőszak az elméletben és a gyakorlatban,* Jog és Állam, 2018. évi 22. szám, 88–101. [A továbbiakban: GARAI (2018a).]; GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata – a jogerős ítéletek tanulságai*, In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 56*., Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2019. 30–47. [A továbbiakban: GARAI (2019a).]; GARAI Renáta – BÉDA Anikó: *A kapcsolati erőszak elmúlt 6 éve – avagy egy nóvum hatása és joggyakorlata.* Ügyészségi Szemle, 2019. évi 2. szám, 6–25.; GARAI Renáta: *Nemzetközi törekvések a családon belüli erőszak elleni büntetőjogi védelemre – a távcső túloldalán: Ausztria és Szlovákia*, Külügyi Műhely, 2020. évi 1. szám, 126–145.

irányainak kijelölésekor, meg is szabták bizonyos határait. Ennek megfelelően törekszünk az ilyen módon már rendelkezésre álló megállapításokra építve, egyben a kevésbé érintett vonulatokra koncentrálva haladni a feldolgozásban. A törvényi tényállást alapvetően a kritikai szemlélet által meghatározottan, *dogmatikai módszer* alkalmazásával vontuk vizsgálat alá, nagyban támaszkodva a fejezet adott pontján részleteiben kifejtetteknek megfelelően folytatott *empirikus kutatás* eredményére, valamint a rendelkezésünkre bocsátott *kutatási jelentések* tapasztalatainak, elérhető *statisztikai adatoknak* az elemzésére.

A tárgyalást a vizsgált törvényi tényállás *kereteinek felvázolásával* nyitjuk, kitérve a deliktum „életre hívását" is megalapozó *családon belüli erőszak,* mint jelenség kapcsán megfogalmazott *alapvetésekre,* valamint, ezzel összefüggésben a *kapcsolati erőszak* megalkotása körüli kérdésekre. Ezen címben tartjuk indokoltnak a *speciális passzív alanyi, illetve az ehhez igazodó alanyi kör elemzését is*, nem hangsúlyozható elegendő alkalommal ugyanis, hogy a speciális passzív alany tényállási eleme az, amely a leginkább determinálta a vizsgált bűncselekmény megalkotásához vezető utat. Ennek kapcsán törekszünk a korcsoportok és nemek szerinti megoszlás ismertetésével a passzív alanyi és alanyi kör statisztikai alakulásának lefestésére, amely mellett kiemelt jelentőséggel bírnak a hivatkozott aktakutatás, valamint az OKRI vonatkozó jelentéseinek eredményei is (I. cím).

Második címünket a *kapcsolati erőszak törvényi tényállásának elemzését illetően előálló útmutatók és adalékok* ismertetése képzi, mely során törekszünk a hatályosságának tizedik évébe ért bűncselekmény kapcsán összegyűlt *jogirodalmi* tapasztalatok, álláspontok rendszerbe foglalására és a deliktum *joggyakorlati* alakulásának felvázolására is, alapvetően a törvényi tényállás nóvumát jelentő, a családon belüli erőszak kriminológiai fogalmából beemelt megnyilvánulásokat büntetendővé nyilvánító fordulatok elemzésére koncentrálva. A törvényi tényállás fordulatainak elemzése mellett külön pontot képez a rendszeres elkövetés követelményének vizsgálata is, mely kapcsán a kritérium tartalmának fogalmi meghatározását követően kitérünk a kapcsolati erőszak tekintetében történő elemzésére is. Feldolgozásunkat a rendszerességnek a deliktum tekintetében kialakult jogalkalmazási gyakorlatát illető vizsgálat mindeddig felderítetlen területére merészkedéssel zárjuk, amelyben a korábbi alpontokban a fogalom irányadó értelmezéséről kialakított, elméleti alapú rendszerezésnek és elképzeléseknek a

gyakorlati esetek adnak súlyt tartalmukkal (II. cím). Fejezetünket a kapcsolati erőszak deliktuma fő üzenetének, valamint fejlődési ívének *rövid összefoglalásával* zárjuk, a felütésében felhívott gondolatokra reflektálva (III. cím).

A Különös Rész második, a *családi kapcsolatok létesítésével visszaélés* törvényi tényállását vizsgálat alá vonó fejezete, *Mikszáth Kálmán* gondolatai mentén, leginkább annak „különös", „komplex" jellegével ragadható meg. Miközben az elemzett deliktum nem egészen *Mikszáth-i értelemben* véve takar *„különös kapcsolatokat",* vizsgálatunkra mégis alkalmazandó a műből felhívott idézetben tükröződő, komplexitásra törekvő szemléletmód, valamint a mögöttes elemek kutatásának igénye – amelyek remélhetőleg, fejezetünk záró gondolataihoz érve, már egy kerek(ebb) kép lefestéséhez segítenek hozzá bennünket a bűncselekmény mögött rejlő, érdekkapcsolatok jelenségét illetően. *Módszertanát* tekintve jelen fejezetünket leginkább a választott törvényi tényállás kritikai szempontú, *dogmatikai* módszerrel történő elemzése hatja át, amelyet *jogösszehasonlítás* és az érdekkapcsolatok jelenségét illető *európai uniós vonulat* kiterjedt felvázolására törekvés egészít ki, az elméleti szempontokat mindvégig a joggyakorlatból, illetve a gyakorlatban érvényesülő eljárásokból beemelt elemekkel téve teljesebbé, színesebbé, kiemelve ezen körben az egész országra kiterjedően végzett *empirikus kutatás* tapasztalatainak, valamint a statisztikai elemzések eredményeinek a feldolgozását.

Elöljáróban fontos kiemelnünk, miszerint a házasság és a migráció kapcsolódására térben és időben már a történelem egészen korai szakaszától kezdve rendelkezésre állnak bizonyítékok,[51] ugyanakkor azzal, hogy a házasságot, illetve – jelenkorunk felé haladva – további családi kapcsolatok létrehozását tartózkodási jog megszerzésére használják fel, csak a történelmi léptekkel mért közelmúltban kellett számolnunk. Az Európai Unió tartózkodási szabályainak kontextusában értelmezve az ilyen jellegű kapcsolatok a szabad mozgás és tartózkodás jogával való közvetlen visszaélésnek minősülnek, a XXI. század egyik legmarkánsabban jelentkező globalizációs tényezőjének, a *migrációnak a fokozódásával* pedig a kapcsolódó küzdelem is felélénkülni látszik. A releváns európai uniós instrumentumokat vizsgálva végeredményben egy határozottan *konstruktív fellépés iránti igény* rajzolódik ki, az érdekkapcsolatok különböző bűncselekményekkel történő

[51] BRETTELL, Caroline B.: *Marriage and Migration,* Annual Review of Anthropology, No. 1/2017. 81.

kapcsolódása pedig *új színeket hoz* az egzakt módon meg nem határozható mértékű jelenség vizsgálatába (I. cím).

Az érdekkapcsolatokat a hazai jogban elsőként kriminalizáló családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásához fűzött indokolásból kitűnik, hogy az egyedül a magyar állampolgárok, továbbá a harmadik országbeli személyek vonatkozó magatartásaiban hordozott veszélyeket, egyúttal Magyarország és az Európai Unió *irreguláris migráció általi fenyegetettségének növekedését* emeli ki a büntetendővé nyilvánítás melletti érvként. Ez az irányvonal a vonatkozó szakirodalomban is dominál, holott nem hagyható figyelmen kívül, hogy az érdekházasságok, valamint a deliktumban megjelenő, további érdekkapcsolatok nyilvánvalóan ellentmondanak az Alaptörvényben foglalt, a *házasság és a család védelmét képviselő értékrendnek* is, miközben a törvényi tényállás kapcsán olyan szakirodalmi álláspont is megjelenik, miszerint az büntetőjogi értelemben *nem* is *veszélyes a társadalomra*. Mindezen megfontolások – tekintettel arra is, hogy az utóbbi értelmezés szerint egyenesen egy jogi tárgy nélküli bűncselekményről van szó – érthetően irányítják a figyelmet a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés *jogi tárgyára*. A jogi tárgy által kijelölt ösvényén haladva a jelen cím mindenekelőtt a vizsgált törvényi tényállás által felvetett egyes kérdéseknek részben más jogágak vizeire kalauzoló vizsgálatára vállalkozik, új megközelítésből törekedve arra, hogy bővítse a deliktumról a szakirodalomban formálódó képet. Ezt követi az *elkövetési magatartás* fordulatainak értelmezése, az *elkövetői alakzatok* vizsgálata, a bűncselekmény *célzatainak* elemzése, és az *elhatárolási, halmazati kérdések* feltárása. Mindeközben, aktakutatásunk tapasztalataira támaszkodva, mindvégig lehetőségünk nyílik a törvényi tényállás szövegezése mögötti „valóságba" bepillantani, amely színesíti az egyes dogmatikai kérdéseken való gondolkodást, egyben árnyalva a deliktum megalkotásának indokoltságát, sőt, egyáltalán a szabályozás bizonyos pontjait illetően jelentkező érveinket (II. cím). Fejezetünket, *Mikszáth Kálmán* felütésként kiemelt gondolatai mentén, a komplex jelenségre való reagálás *eszközei* megválasztásának fontosságát nyomatékosító megállapításokkal zárjuk (III. cím).

3.3. Záró Rész

Végezetül, értekezésünk *Záró Részében*, a Bevezető felütésére reflektálva, kitérünk arra, hogy mégis mit véd a büntetőjog a házasság tekintetében, hogyan értelmezhetők *Vámbéry*

Rusztem gondolatai több mint száz év, illetve a kutatásunk tapasztalatai „távlatából” és hogyan vezetnek át egyben a jelenkorunk kihívásainak mezejére. Ezen terepre érve, az egyes, Különös Részi fejezetek kapcsán nyert tapasztalatainkat kiemelve értékeljük a kapcsolati erőszaknak a családon belüli erőszak, a családi kapcsolatok létesítésével visszaélésnek pedig az érdekkapcsolatok jelensége viszonylatában betöltött szerepét, ennek megfelelően nem az adott fejezetek teljes körű összefoglalására, sokkal inkább az azokból kirajzolódó kép tisztázására, következtetések megfogalmazására törekszünk. A *kapcsolati erőszak* tekintetében, a felvillantott dilemmák jellegét és azoknak az alakulását, illetve az azokat illető kezelési lehetőségeket figyelembe véve, a statisztikai adatokat és a deliktumnak a vizsgált jelenség kapcsán betöltött szerepét is szem előtt tartva, a deliktumról formálódó képet egy *ígéretes kezdetként* értékeljük. Ezzel szemben, a *családi kapcsolatok létesítésével visszaélést* tekintve, egy jóval komplikáltabb helyzettel szembesülünk, melyben a törvényi tényállást illető problémák a joggyakorlatban a deliktum megalkotásának alappal feltételezhető céljától eltérő helyzeteket eredményeznek, amelyet a jogalkalmazók – egy ilyen módon determináltan széttartó gyakorlat keretében – igyekeznek „korrigálni”, mindezek folytán pedig ezen értékelésünket az *érdekkapcsolatok kezelését illetően* a büntetőjogon innen, illetve azon túl elhelyezhető, különböző *lehetőségeknek a számbavétele* jellemzi leginkább.

A házasság büntetőjogi védelme körüli gondolatainkat ezen eszmei köntössel felruházva kezdhetjük meg történetének feldolgozását, lelkünket a szerelem eszményének és egy fejlettebb jövőnek reményében edzve lapozva vissza egy olyan korba, amikor a büntetőjogi védelem ezen aspektusai még csak fel sem merülhettek a kutatás tárgyának égboltján.

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ

A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK MAGYAR SZÍNEVÁLTOZÁSAI – A TÖRTÉNETI FEJLŐDÉS VÁZLATA ÉS A HATÁLYOS VÉDELEM KERETEI

I.1. A BÜNTETŐJOGI VÉDELEM MEGJELENÉSE A CSEMEGI-KÓDEX IDEJÉBEN – A KITERJEDT VÉDELEM KORA

1.1. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉT ALAKÍTÓ TÉNYEZŐK

A Csemegi-kódex, mint annyi egyéb aspektusában, témánk szempontjából is kiemelkedő jelentőséget hordoz. Szemléletében ugyanis, szakított azzal a *„régibb jogtudományban és legislatioban divatozott”*[52] – ténylegesen évszázadokon át uralkodó –, keresztény ideológiában gyökereztethető felfogással, amely, a nemi bűncselekmények szabályozási irányára erőteljes hatást gyakorolva,[53] a *házasságot* jelölte ki a *nemi érintkezés egyetlen terepeként*. Mindez nem volt előzmény nélküli, hiszen a nemi élet – és ezzel együtt kiváltképpen az utódnemzés – keretek között tartásának a *társadalmi szükségszerűsége* természetesen már az ősi, egyszerű népeknél is megfogalmazást nyert, a házasság előtti, illetve azon kívüli nemi kapcsolatokkal szembeni fenntartások az azokból eredeztethető, számos, „káros” következmény miatt kerültek megfogalmazásra.[54]

A keresztényi felfogás azonban ezen „praktikus” elgondolást új alapokra helyezte a szentségként definiált házasság-fogalom[55] helyzetének megerősítésével. A védelem középpontjába ugyanis a házasság került, így a nemi bűncselekmények is főképp, mint a

---

[52] SCHNIERER Aladár: *A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető-törvény (1878. V. T. CZ.) magyarázata*, Franklin-Társulat, Budapest, 1893. 374.

[53] Ld.: GÁL István László: *A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: TÓTH Mihály – NAGY Zoltán (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész,* Osiris, Budapest, 2007. 127.; GÁL István László: *A szexuális bűncselekmények az új magyar büntetőjogban*, In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 115.

[54] SZOMORA Zsolt: *A nemi bűncselekmények alapkérdései,* Rejtjel, Budapest, 2009. 24–25.

[55] A keresztényi gondolkodás további, a házasság megítélésében jelentkező újításait ld.: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 65–72. A házasságot egyébiránt már a római gondolkodás is szentség-jelleggel ruházta fel, igaz, hogy e mellett az szekuláris jogintézmény maradt, egészében a civiljog részét képezte. HERGER Csabáné: *Kötések és törések. Gondolatok az európai jogi kultúráról Szeibert Orsolya “A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében” c. monográfiája apropóján,* Családi Jog, 2014. évi 3. szám, 19. Említésre érdemes továbbá, hogy a házasság szentségként való újradefiniálása az egyházi hatáskörbe vonásának teológiai indokául szolgált. Az egyházjog uralma alá rendelés, mint a házasság történetében döntőnek minősíthető szemléletváltozás az ezredforduló nagy egyházreformjai során következett be. HERGER Csabáné: *A házassági jogalkotási és jogalkalmazási hatáskör helye az állam és az egyház közötti kapcsolatban*, Jogelméleti Szemle, 2000. évi 3. szám, https://jesz.ajk.elte.hu/herger3.html (Letöltés dátuma: 2023. február 6.) A házasságnak, mint jogintézménynek a társadalmi jellegét, történeti értelemben pedig már a kereszténység és az egyház előtti időkre való – így egyben azoktól független – datálását hangsúlyozza: HERCZEGH Mihály: *Magyar házassági jog. 1894: XXXI. törvényczikk. (Szentesitve 1894 deczember 9-én, kihirdetve 1894 deczember 18-án.) A hazai és külföldi jogforrások, törvényjavaslatok és Országgyülesi elömunkálatok felhasználásával,* Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1896. 1.

házasság intézménye elleni támadások, tehát szentségtörések kerültek értelmezésre. Ebből következően nemcsak konkrétan a házasságot legközvetlenebbül érintő támadásnak – nevezetesen a házasságtörésnek –, hanem valamennyi, a házasságon kívül történő nemi kapcsolatnak a kriminalizálására is törekvés fogalmazódott meg.[56] Az ilyen módon igencsak széles palettán mozgó bűncselekmények, úgynevezett *„bujálkodási vétkek"*-ként (delicta carnis-okként) kerültek kriminalizálásra.[57] Ezen deliktumok lényegileg a házasságon kívüli közösülést – illetve pontosabban, az utódnemzési céllal, házasságon belül, férfi és nő között történő, megengedett kapcsolaton kívüli nemi kapcsolatot – jelentették, amelyek alapvetően akkor is büntetés alá estek, ha más jogsérelemmel nem jártak. Ezen felfogás szerint a büntetés jogosultságának a kritériumát a *nemi ösztön tiltott kielégítése,* a jogalapját pedig a *cselekvésre ösztönző inger* képezte.[58]

Megállapítható tehát, hogy a keresztény ideológia a végletekig összefonta a nemi és a házasságot érintő bűncselekmények történetének alakulását, amely felfogás lassan indult oldódásnak. A különböző vallásfelekezeteknek a XVI. századtól kezdve erőteljes és gyors térnyerésével az *egységes fogalmi értelmezések „repedezésnek" indultak*,[59] idővel pedig kidomborodhatott a vallási parancsokról leváló közerkölcs fontossága is.[60]

A Csemegi-kódexben tehát a lefestett, *régi felfogást* a nemi bűncselekményeket illetően felváltja a *szemérem megtámadását* középpontba helyező, új szemlélet, amely hangsúlyozottan *a szekularizáció „gyomláló munkásságának"* érvényesítése, valamint – igencsak előremutató módon – a területen az *állam büntetőhatalmának kellően „szigorú óvatossággal" történő kijelölése* irányát állította az új szabályozás szellemiségének fő fókuszába.[61] Ennek megfelelően a szemérem elleni bűncselekmények védendő

[56] HALÁSZ Zoltán: *A szemérem elleni bűncselekmények. Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből,* Athenaeum, Budapest, 1909. 55.
[57] EDVI ILLÉS Károly: *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata, második kötet,* Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest, 1909. 266.; LÖW Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. t.cz.) és teljes anyaggyűjteménye,* második kötet, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1880. 385. [A továbbiakban: LÖW (szerk.) (1880a).]
[58] Ezeknek körét illetően ld.: BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog,* Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2009. 200–207.; MEZEY (2007): *i. m.* 295.
[59] Ld.: CSIZMADIA Andor: *A házasság a feudális korban s a tridenti zsinat rendelkezéseinek végrehajtása Magyarországon,* Jogtudományi Közlöny, 1983. évi 3. szám, 178.; HERGER Csabáné: *A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig: A magyar házassági köteléki jog és az európai modellek,* Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2006. 77.
[60] Ld.: SZOMORA (2009): *i. m.* 26–30., 65–66.
[61] Ld.: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 385. A szabályozás iránya kapcsán hasonló megfontolásokat testesít meg a Kódex általános indokolásában elfoglalt alapállás is, miszerint a szemérem elleni bűncselekmények *„végtelen kiterjedésre"* jutnának az abszolút, erkölcsi igazság büntetőjogi alapelvként nem elfogadható elméletének érvényre jutása esetén. LÖW Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és*

érdekeként – a korban már használt jogi terminológiával élve, jogi tárgyaként – a közerkölcsiséget, közszemérmet határozza meg,[62] amely mennyiségileg is *„nagymérvű leapasztással”* és mondhatni, *„minőségi”* javulásként, a cselekmények szorosabb körülírásával járt.[63] Ezzel együtt pedig, a házasságnak a szabályozás középpontjából való eltávolításával, voltaképpen „trónfosztásával”, megtörténhetett a közös tő elvágása; következményeként pedig sor kerülhetett a szemérem elleni bűncselekményekről a *házasság (és család) elleni deliktumok leválasztására a szemérem elleni bűncselekményekről*.[64]

A szemléletbeli változás lassan tudott utat törni magának a XIX. század Európájának felvilágosult gondolatiságot képviselő büntető törvénykönyveiben, illetve javaslataiban, valamint büntető jogirodalmában.[65] Ez tükröződik abban, hogy a házasság elleni bűncselekményeket – nevezetesen a házasságtörést és a kettős házasságot –, a *„régebbi irodalom és törvényhozások” „maradványa”*-ként, gyakran osztották be a szemérem elleni deliktumok sorába.[66] A klasszifikációba pedig további színt vitt a *„család”*– másképpen, a *„család rend”,* a *„család és a személyi állás”,* a *„családi állás”,* avagy a

vétségekről (1878:V. t.cz.) és teljes anyaggyűjteménye, első kötet, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1880. 28. [A továbbiakban: LÖW (szerk.) (1880b).]

[62] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 67.; FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*, *negyedik kiadás,* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1914. 637.

[63] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 385.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 266–267. *Halász* ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy ezen irány, bár a miniszteri indokolás által helyesen került megjelölésre, erősítést, folytatást igényel. HALÁSZ (1909): *i. m.* 289.

[64] Ld. ezzel kapcsolatban: SZOMORA (2009): *i. m.* 66. Figyelemre méltó, hogy *Szomora* a Csemegi-kódexet az ún. *„nemi erkölcs kódexek”* közé tartja besorolhatónak. Alapvetően ezen kifejezéssel illeti – és a fejlettség bizonyos, előrehaladott fokán állóként minősíti – azon törvénykönyveket, amelyek a nemi bűncselekmények szabályozása kapcsán védendő értékként a nemi erkölcsöt helyezték középpontba. Ld.: Uo. 30., 46.

[65] Ld. bővebben: FINKEY (1914): *i. m.* 89–91.

[66] FINKEY (1914): *i. m.* 655. Ahogyan *Finkey* megjegyzi, elsőként az 1813-as bajor Btk. volt az, amely ezen bűncselekményeket kivette a szemérem elleni bűntettek közül és igazán innovatív módon, azokat a csalás (szerződésszegés) esetei közé helyezte. Később az elkülönített rendelkezés mellett szállt síkra több, partikuláris német törvény, valamint a Csemegi-kódex születését megelőző kodifikációs kísérletek sorában utolsó helyet elfoglaló, a korabeli európai alkotásokhoz képest is haladóbb irányzatot képviselő 1843. évi büntetőjogi törvényjavaslatunk, ahogyan idővel a norvég és a német büntető törvénykönyvek is. Az 1843-as javaslatunk kapcsán ld. az annak jellegére rávilágító alapvetéseket: FINKEY (1914): *i. m.* 81–83.; HORVÁTH Tibor: *Az első magyar büntető kódex száz év távlatából,* Jogtudományi Közlöny, 1979. évi 4. szám, 193–194.

„családi jogok” – elleni,[67] gyakran a házasság ellen is irányuló bűncselekmények osztályozása.[68]

Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a *házasság elleni bűncselekményeknek* nemcsak a szemérem elleni deliktumoktól való külön osztályozását, hanem egyenesen *önálló tárgyalását* is szorgalmazták a korban, ezzel találkozunk *Vámbéry,*[69] illetve *Angyal*[70] műveiben. E vonatkozásban előbbi szerző kiemelte a házasságnak a korabeli magánjogunkban, a magántulajdon mellett helyet foglaló, *alapintézményi mivoltát*, amelyet aláhúz *Finkey* is, mikor a horizontot az *„európai művelt államok”*-ra helyezve, a házasságot az *erkölcsi és jogi rend egyik sarkalatos intézményeként* definiálja.[71] A jelentőség hangsúlyozásának célzata mellett mindkét hivatkozás kapcsán kiemelhetjük, hogy azok a házasságot, mint *(jog)intézményt* írták le, egybehangzóan a korabeli magánjogban érvényesülő felfogással.[72] E szerint a házasság egy egységes, tehát a felek eltérő rendelkezésétől független, mégis létesülését tekintve a házasuló felek akaratától függő – így sajátos módon, lényegileg szerződést jelentő, mégis külön jogi szabályozás alá eső és ilyenmódon a kötelmi jogi szerződésekkel nem egy kalap alá veendő – szerződést, *„jogintézménnyé emelt”* viszonyt jelent, amely tehát egy férfinak és egy nőnek a jog által elismert-, és szabályozott nemi-, erkölcsi- és jogi tartalommal bíró életközössége, amely fogalom meghatározásánál a súlypont a jog általi elismertségen és szabályozottságon nyugszik.[73]

[67] A különböző – a későbbiekben még a magyar szabályozást illetően is pontosított – megjelölések esetenként tartalmi eltéréseket is jelentettek; az elméletet illetően a *„család”* elleni – *Hugo Hälschnertől* származó – megjelölést már *„túlhajtás”*-ként értékeli például *Finkey,* mivel nem az önmagában vett családban, hanem a családtagok sajátos jogainak támadásában látta meghatározhatónak a jogi tárgyat. FINKEY (1914): *i. m.* 655.

[68] Ld. a különböző variációkat az olasz, belga és német Btk.-kban: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 385–386.; FINKEY (1914): *i. m.* 655.

[69] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 1–2.

[70] ANGYAL Pál: *A szemérem elleni bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyve. 14. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1937. 17. Megjegyzésre érdemes, hogy hivatkozott művében *Angyal* az ún. *házasság elleni bűncselekmények* közé sorolja a házasságtörést, a kettős házasságot és a családi állásra vonatkozó deliktumokat is.

[71] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 2.; FINKEY (1914): *i. m.* 654.

[72] SCHANDA Balázs: *A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban,* Iustum Aequum Salutare, 2008. évi 3. szám, 66.

[73] ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire (hetedik kiadás,* átdolgozta: REINER János*),* Franklin-Társulat, Budapest, 1899. 752–754.

A házasság ilyen módú, a korábbi korszakokhoz képest merőben eltérő meghatározásának[74] gyökere az *állam általi szabályozottság*, egyszersmind a *kötelező polgári házasság* valódi jogtörténeti mérföldköveiben keresendő, amelyek hazánkban, történeti sajátosságainknak is köszönhetően – noha a laicizálódás első lépése már a XVIII. század első felében megtörtént[75] – igencsak küzdelmes úton kerültek kivívásra.[76] Összességében elmondható, hogy a XIX. század első felére már a magyar közélet is világi jelleget nyert, a tradicionális erkölcstől és vallástól tudatosan tanúsított elfordulás felvilágosodás kora óta erősödő jellegét pedig fokozta a liberális eszmevilágnak az egyén szabadságát hirdető felfogása, alapvető ellentétet képezve az egyház értelmezésével.[77] Mindezen tényezők pedig – noha azok a nemzeti tradíciók hatására a nemzetközi szellemi áramlat kapcsán tapasztaltaknál mérsékeltebb módon kerültek befogadásra – valódi alapot teremtettek ahhoz, hogy az állam ismét beléphessen a hazai házassági jog szabályozásának terrénumába.[78] A XIX. század végére már maximálisan áttekinthetetlen, párhuzamosan nyolcféle érvényes jogrendszerrel operáló labirintusból a *házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk*[79] jelentette a kiutat, amely – a gyermekek vallásáról és az állami anyakönyvekről szóló, ugyanezen évben megalkotott XXXII. és XXXIII. törvénycikkekkel együtt – egységet teremtett szétdarabolt házassági jogunkban.[80]

---

[74] Az eltérő megfogalmazásra példa *Frank Ignácz* tollából, annak örök házi szövetségként való meghatározása férfi és asszony között. FRANK Ignácz: *A közigazság törvénye Magyarhonban, I. rész,* Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1845. 161. Továbbá, a fentiekhez hasonlóan, az ugyancsak *Zlinszky Imrétől* származó, az idézett művének egy korábbi kiadásban szereplő definíció, amely, noha a házasságot már az hivatkozottakhoz hasonlóan két különnemű személy életközösségeként írja le, azt csupán a nemi különbségen alapulóként jellemzi – még nem tartalmazva a később jogintézmény formáját öltő, hangsúlyozottan jogi jelleget. ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire (harmadik kiadás,* kiegészítette: DÁRDAY Sándor*),* Franklin-Társulat, Budapest, 1888. 547.

[75] DEGRÉ Alajos: *A polgári házasság kialakulása Magyarországon*, Jogtudományi Közlöny, 1983. évi 1. szám, 36.

[76] Ld. a polgári házasság kialakulásának történeti előzményeit illetően: Uo. 36–41.; BARZÓ Tímea: *A magyar család jogi rendje*, Patrocinium, Budapest, 2017. 59–63. [A továbbiakban: BARZÓ (2017a).]
; HERGER (2006): *i. m.* 75–98. Általános jelleggel is megállapítható azonban, hogy a házasság, *„ősi"* jellege ellenére, átfogó jogi szabályozása történelmi léptékkel nézve csak a közelmúltban került az állami-világi jog szabályozási körébe, ld.: BOJNÁR Katinka – SCHANDA Balázs: *Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket?,* Iustum Aequum Salutare, 2016. évi 2. szám, 171.

[77] KIRÁLY Eszter: *A polgári házasság története Magyarországon,* Jogtudományi Közlöny, 1997. évi 5. szám, 221–228.; HERGER (2006): *i. m.* 80.

[78] KIRÁLY (1997): *i. m.* 223.; HERGER (2006): *i. m.* 80.; HERGER (2014): *i. m.* 22.

[79] A továbbiakban: Ht.

[80] DEGRÉ (1983): *i. m.* 39.; KIRÁLY (1997): *i. m.* 228.; HERGER (2006): *i. m.* 100.; BARZÓ (2017a): *i. m.* 62.; SZABÓ István: *Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése,* Iustum, Aequum, Salutare, 2008. évi 3. szám, 49., 51. Kiemelésre érdemes, hogy a különböző felekezetek által uralt házassági jog különösen érzékeny helyzeteket eredményezett a vegyes házasságok esetében, ld.: SCHANDA (2008): *i. m.* 66.

A *Ht.* gondosan kidolgozott, logikus rendszere a vallási kötelezettségeket érintetlenül hagyó, egységes, kötelező polgári házasságkötés, valamint az ezen jogviszonyból folyó ügyekre nézve állami bíráskodás bevezetésének elvein nyugvó szabályozást érvényesített.[81] A választásaiban tükröződött, hogy a házasságra, immár, mint jogintézményre, nem tudott annak *társadalmi jelentőségétől* függetlenítve tekinteni; a kialakuló polgári társadalomnak ugyanis alapvető feladataként jelentkezett annak biztosítása, hogy állampolgárai lelkiismeretüknek megfelelő módon léphessenek házasságra.[82] Ezen szemléletbeli váltás másik oldala, hogy a házassági jogunk szekularizálódásával a felekezetek szabadságát tiszteletben tartó, igencsak távolságtartó attitűdöt képviselő modell került kialakításra,[83] amelyben a házasság már nem jelenthetett minden állampolgárra nézve élethosszig tartó, felbonthatatlan köteléket,[84] vagy szentséget; *Herczegh Mihály* szavaival élve azonban a *Ht*. által biztosított szabadság megnyilvánul abban, hogy noha *„Nem jelenti ugyan ki, hogy a házasság szentség, de nem is zárja ki, hogy ennek tekintessék."*[85] Feltehetően ezen szisztémának is köszönhetően, a házassági jog szekuláris jellegűvé válása nem eredményezte a vallási meggyőződések kioltását,[86] mi több, megállapíthatjuk azt is, hogy annak liberalizálása, a jogegyenlőség biztosítása sem jelentette egyben az erkölcsi relativizálódást.[87] Kiemelésre érdemes azonban, hogy a Ht. szabályozása által meghatározott korszakot – egészen a XX. század közepéig – a házastársak viszonyában a széleskörű személyi jellegű jogok és kötelezettségek, köztük a házasélet és a hűség viszonylagosan egyoldalú kötelezettségei, valamint a döntési jog tekintetében is érvényesülő egyenjogúság hiánya jellemzi.[88]

[81] DEGRÉ (1983): *i. m.* 41.; KIRÁLY (1997): *i. m.* 228.; BARZÓ (2017a): *i. m.* 62.
[82] KIRÁLY (1997): *i. m.* 228.; HERGER (2006): *i. m.* 99.
[83] SCHANDA BALÁZS: *Kérdések az egyházi házasság állami elismerésével kapcsolatban*, Jogtudományi Közlöny, 2001. évi 10. szám, 448.
[84] Ennek értelmezését a különböző felekezetek tekintetében ld.: BARZÓ (2017a): *i. m.* 60.
[85] HERCZEGH (1896): *i. m.* Előszó.
[86] Ld. ezzel kapcsolatban: SZEIBERT Orsolya: *A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 33. [A továbbiakban: SZEIBERT (2014a).]
[87] HERGER (2009): *i. m.* 207–209.
[88] SZEIBERT Orsolya: *A házastársak személyi viszonyai: a házastársak személyi jogai és kötelezettségei az utóbbi száz év családjogi szabályozásának tükrében,* Glossa Iuridica, 2016. évi 1–2. szám, 49–51.

1.2. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK MEGNYILVÁNULÁSAI

1.2.1. A VÉDELMI HÁLÓ KONTÚRJAI ÉS TOVÁBBI SZÍNFOLTJAI

Mindezen régi-új színeket magán viselte a Csemegi-kódex, a *házasságra* vonatkozóan igencsak *kiterjedt,* ám egyszerre kifejezetten *szétszabdalt,* alább ismertetésre kerülő szabályanyaga is. A *Kódex mulasztását* azonban pótolni kívánta a büntető irodalom, amelynek több jeles képviselője is azon álláspontot foglalta el, hogy a több fejezetbe *„szétszórt"* szabályozás, legalább elméleti szinten, átcsoportosítást kíván. Kiemelendő e kérdésben egyrészt a *Finkey Ferenc* tankönyvében található klasszifikáció, amely egyedülálló módon, külön fejezetben tárgyalja az *ún. családi jogok elleni bűncselekményeket*,[89] amelyek körébe sorolja a Kódex szemérem elleni bűntetteket és vétségeket magába foglaló XIV. Fejezetében található *házasságtörés,* a külön, a XV. Fejezetben szabályozott *kettős házasság,* valamint a XVI. Fejezet *családi állásra vonatkozó bűntetteit és vétségeit. Finkey* a felsorolt bűncselekményeket összefonó, közös jogi tárgyként a *házassági, illetve családi viszonyból folyó jogkört, jogi helyzetet* jelöli meg, tulajdonképpeni eredőjeként pedig a *házasság intézményét* teszi meg, azzal, hogy a házasság jelenti az alapot, amely által az abban „résztvevő" házastársaknak, illetve az abból származó gyermekeknek biztosított alanyi jogok megsértése, mivel az a családi jogaikat érint, családi jogok elleni bűncselekményekként írhatók le.[90] Ezen kifejtés tehát, bár a házasság büntetőjogi védelménél némileg tágabb körre fókuszál, mégis a témánk szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, remek kiindulási alapot szolgáltatva a házasság büntetőjogi védelmét érintő bűncselekmények kijelölésére.

A kontúrozás kapcsán kiváltképp ki kell emelnünk *Vámbéry Rusztem* munkáját, amelyben a házasság büntetőjogi védelmének hálóját a *házasság tartalmi és alaki elemei*

[89] FINKEY (1914): *i. m.* 654–663. Ezen csoportosítás már megtalálható *Finkey* tankönyvének első kiadásában is [ld.: FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*, *első kiadás,* Politzer Zsigmond és Fia Könyvkereskedése, Budapest, 1902. 532–539. A továbbiakban: FINKEY (1902b).]. A fentebb már idézett, *Löw-féle* anyaggyűjteményben, valamint *Schnierer Aladár* és *Edvi Illés Károly* műveiben [ld.: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 385–430.; SCHNIERER (1893): *i. m.* 374–403.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 266–363.], továbbá *Fayer László* [FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve. Második kötet – Különös rész*, Franklin-Társulat, Budapest, 1905. 90–108. A továbbiakban: FAYER (1905a).] és *Angyal Pál* [ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve, 2. kötet,* Stachora, Budapest, 1943. 100–107. A továbbiakban: ANGYAL (1943a).] tankönyveiben azonban nem találkozunk hasonló, a Kódex XIV., XV. és XVI. Fejezetének a sorrendjét bármilyen módon megbontó, azokat variáló tárgyalásával. *Fayer* egyébként külön megjegyzi, hogy tankönyveink és kommentárjaink a Btk. sorrendjét követik, amelyekhez képest *Finkey* képez kivételt; a törvény rendszerétől való eltérést pedig nem tartja indokoltnak. FAYER (1905a): *i. m.* 5–6.

[90] FINKEY (1914): *i. m.* 654.

ellen irányuló bűncselekményekként, a különöstől az általános felé haladva vázolja fel.[91] A legspeciálisabb deliktumként a házasság belső tartalmának, egyben az adott házasság monogám voltának oltalmazását célzó *házasságtörést* jelöli meg, amelyhez képest generálisabb védelmet jelent a házasság általánosabb értelemben vett monogám jellegének megóvását célzó *kettős házasság,* valamint a *házassági viszony törvényes keletkezésére vonatkozó deliktumok,* a családi állásra vonatkozó bűntettek és vétségek közül.[92] Legáltalánosabbnak pedig a házasságot, mint intézményt védő, nevezetesen az az elleni izgatást büntetendő cselekményt határozza meg, amely a Csemegi-kódexnek az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás című VI. Fejezetében található, a *társadalmi osztályok és jogintézmények elleni izgatás* elnevezéssel összefoglalható deliktumnak[93] a házasság intézménye ellen irányuló megnyilvánulása.[94] A deliktummal kapcsolatban már elöljáróban kiemelésre érdemes, hogy az jellegében merőben eltér a fentiektől, amelyet kifejez az is, hogy az *Finkeynek* a Kódex fejezeteit jogi tárgyak szerint átrendező beosztása alapján az állam ellen irányulók csoportjába tartozik.[95] Mindezek alapján összegezhetjük, hogy a *Finkey* munkájában felvázolt csoportosítás, a *Vámbéry* művében szereplő pontosításokkal, kiválóan kijelöli a házasság büntetőjogi védelmét megjelenítő bűncselekmények körét a Csemegi-kódexben.

Történeti előzményeink, illetve részben – és különösen – a házasság büntetőjogi védelmének további alakulástörténete szempontjából ezen, felvázolt, kifejezetten a

[91] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 2–3.

[92] Természetszerűen nem sorolja tehát ezen deliktumok közé a gyermek állása elleni bűntettként leírható, ún. gyermekkicserélést (Csemegi-kódex, XVI. Fejezet, 254. §.), azonban ezen kívül valamennyi deliktum konkrétan a házasság ellen irányulóként értelmezhető a Kódex ezen fejezetében, illetve tágabban értelmezve, *Finkey* családi jogok ellen irányuló deliktumainak fejezetében is, ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 654–663.

[93] Ld.: a Csemegi-kódex 172. §-ának – később tárgyalásra kerülő – második fordulata, amely a társadalmi osztályok, nemzetiségek, hitfelekezetek, valamint a tulajdon és a házasság jogi védelmét foglalja magában. A cselekmény külön névvel való illetésével kifejezetten *Finkey* és *Angyal* munkáiban találkozhatunk, kiemelve az izgatás ún. tevékenységi tárgyai közül a társadalmi osztályokat és összevontan hivatkozva a jogintézményekre, ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 837. [megjegyezzük, hogy a deliktum tárgyalásánál már a Kódex 172. § második fordulatára, mint *„izgatás”*-ra utal csupán, ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 838. Szintén találkozunk az erre való utalással: FAYER (1905a): *i. m.* 31–32.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 93.]; ANGYAL Pál: *Izgatás. Magánosok elleni erőszak. Választójog bűntetőjogi védelme. Vallás elleni bűncselekmények. A magyar büntetőjog kézikönyve. 9. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1931. 40–55.

[94] A továbbiakban a bűncselekményre való hivatkozás röviden, utalva a tárgyunk szempontjából kiemelt jogintézményre, a következő: házasság elleni izgatás.

[95] *Finkey* az eltérést a családi jogok elleni bűncselekmények csoportjához képest kifejezetten kiemeli a deliktum viszonylatában. FINKEY (1914): *i. m.* 654. 1. sz. lj. *Fayer* tankönyvében az izgatás bűncselekményét az *emberek együttlétét* támadóként, összefoglalva, a politikai bűncselekményekhez tartozóként – konkrétabban *„A politikai jellegű és a közrend elleni bűncselekmények”* alcím alatt – írja le, ld.: FAYER (1905a): *i. m.* 8–89., azon belül is az izgatásra vonatkozóan: 31–35.

házasság intézményéhez köthető védelmi hálón túl, főbb elemeit tekintve ki kell emelnünk, hogy a Csemegi-kódex mely pontokon *értékeli* még a *házasságot,* a *házas állapotot,* illetve a *házasságkötést*.

Említésre érdemesek először is az irodalmi elnevezéseikkel élve, *leányszöktetésnek* és *nőrablásnak* nevezett deliktumok, amelyek a Kódex XXII., a *személyes szabadságnak magánszemélyek általi megsértése* elnevezésű Fejezetében találhatók.[96] Az osztályozásnak kifejezett kritikáját találjuk az azt feldolgozó irodalomban, mely szerint azokat de lege ferenda a szemérem elleni deliktumok közé volna helyes iktatni,[97] ennek megfelelően pedig a kérdéses bűncselekmények, mint a személyes szabadság különös, speciális esetei kerülnek tárgyalásra.[98] A kettő közül, kifejezetten a *nőrablás* viselte magán a szemérem elleni deliktumok jellegét, az ugyanis, bármely korú és állapotú „nőszemély", annak akarata ellenére, erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsággal történő hatalomba kerítését, elvitelét, illetve letartóztatását jelentette, a fajtalanság vagy a házasságkötés célzatával.[99] Kiemelésre érdemes, hogy, ahogyan az a törvényi tényállás főbb elemeiből és különösen, célzatának kiemeléséből is egyértelművé vált, a bűncselekmény *jogi tárgyát* a nő személyes szabadsága mellett a nemi érintkezés természetes és erkölcsi törvényeknek is megfelelő szabadsága is adja, amely azonban esetünkben, hangsúlyozottan csak *„veszélyeztetik"*; sérelem esetén ugyanis a cselekmény a *„szemérem elleni deliktum közé csuszamlik át",* a deliktum tehát, *Angyal* kiemelésében, nem irányulhatott a *„nemi kéjvágy közvetlen kielégítésére".*[100]

[96] Ld.: Csemegi-kódex 320. és 321. §-ai.
[97] ANGYAL Pál: *Személyes szabadság megsértése, a titok büntetőjogi védelme, magánlaksértés. A magyar büntetőjog kézikönyve. 6. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1929. 18–19.
[98] FINKEY (1914): *i. m.* 633.; ANGYAL (1929): *i. m.* 40.
[99] A deliktum indokolása, illetve részletes elemzése kapcsán ld.: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 581–582.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 685–689.; FINKEY (1914): *i. m.* 635–636.; ANGYAL (1929): *i. m.* 47–50.
[100] Ld.: ANGYAL (1929): *i. m.* 47., 49. Ismertetett, vegyes jellege folytán számtalan jogesetet találunk a deliktum kapcsán, ld. ezek rövid ismertetését: ANGYAL Pál – DEGRÉ Miklós – ZEHERY Lajos: *Anyagi és alaki büntetőjog. Az érvényben levő törvényekben foglalt büntetőjogi szabályok összeállítása a judikatura feltüntetésével; egyuttal Mutató a Büntető Jog Tára I-LXXVII. kötetéhez*, Danubia, Pécs, 1927. 478–480. Külön kiemelésre érdemes témánk szempontjából, miszerint a nőrablás tekintetében, a jogesetek tanúsága szerint, az ország bizonyos tájegységein még a XIX–XX. század fordulóján is élt a házasságkötés ilyen formájú népszokása, amely adott esetben – *„általánosan divó szerb népszokás"*-ra hivatkozva például – enyhítő körülményt képezett, ld.: Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXXIX. kötet, 5. szám, 65–69. (1898. november 10-én, 4094. sz.). Ld. a továbbiakban a Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezésre való hivatkozást: BJT – PT rövidítés alatt.

Ezzel szemben, a *leányszöktetés* esetében, a deliktum egyrészt – noha a jogirodalom által kiemelten, legtöbbször a nőrablásnál leírt, valamely célzat vezérelte a tettest[101] – ilyen tényállási elemet nem tartalmaz, másrészt, mint annak irodalmi elnevezése is mutatja, az elvitel vagy letartóztatás a – jogilag figyelembe vehető akaratot feltételező életkorból kiindulva – tizenkettedik életévét betöltött, tizennegyedik életévét azonban meg nem haladott, hajadon leánygyermeknek kifejezett beleegyezése mellett kerülhetett megvalósításra, ennek hiánya a szülő, a gondnok, illetve a felügyelő részéről forgott fenn tényállási elemként.[102] A *jogi tárgy* a leányszöktetés deliktuma kapcsán is összetett módon határozható meg, idesorolva az *Angyal* által hangsúlyozottan, a leány beleegyezése folytán meg nem szűnt, személyes szabadsághoz való jogát, amelyet a felsorolt személyi kör rendelkezési jogán esett sérelem egészít ki, illetve, a szövegszerűen meg nem határozott célzat hatásának megfelelően, a jogi tárgyak sorában kerül említésre a leányszemérem eshetőleges veszélybe vonása is.[103] A bűnvádi eljárás, főszabály szerint, mindkét deliktum esetén a sértett fél magánindítványára volt megindítható.[104]

Immár ténylegesen a Kódex XIV., a *szemérem elleni büntettek és vétségek* elnevezésű Fejezete kapcsán szükséges megemlítenünk azon kiemelt, és a büntetőjogi szabályozást, mint azt a következőkben látni fogjuk, méltatlanul hosszú ideig meghatározó tételt, miszerint az erőszakos szemérem elleni bűncselekmények, nevezetesen az erőszakos nemi közösülés, valamint a szemérem elleni erőszak – egyébként egymástól valóban csupán az elkövetési magatartás egyik mozzanatában eltérő – deliktumai[105] annyiban is azonosságot mutatnak, hogy mindkét törvényi tényállás *házasságon kívüli elkövetést* említ, így egyik bűncselekmény passzív alanya sem lehet a tettes felesége. *Angyal*, a büntetőjogi irodalom ezen kérdésben egybehangzó nézetével ellentétben, az ágytól és asztaltól elválasztott feleség vonatkozásában elkövethetőnek tartotta a cselekményeket, tekintettel többek között a Ht. vonatkozó, 106. §-ában tartalmazott, az ilyen esetekben az *életközösség visszaállításának* lehetőségére vonatkozó tételére, továbbá, a kifejezés

[101] ANGYAL (1929): *i. m.* 46.; EDVI ILLÉS Károly (1909): *i. m.* 682. Utóbbi forrás azonban, a fenti megállapítás mellett is kiemeli azt, miszerint *„a dolog természeténél fogva a jelen vétség lényegéhez”* a nőrablásnál említett célzatok is hozzátartoznak, ld.: Uo. 684.
[102] A deliktum indokolása, illetve részletes elemzése kapcsán ld.: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 579–581.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 679–685.; FINKEY (1914): *i. m.* 634–635.; ANGYAL (1929): *i. m.* 45–47.
[103] ANGYAL (1929): *i. m.* 45. Mindennek megfelelően, ld. a nevezetesen a gyermek életkorában való tévedést, illetve az alább említésre kerülő gyermekrablás törvényi tényállásával való viszonyát érintő eseteket a joggyakorlatban: ANGYAL – DEGRÉ – ZEHERY (1927): *i. m.* 478.
[104] Ld. Csemegi-kódex 322. §-a, utalva azon esetekre, amelyekben hivatalból indul meg az eljárás. Ld. ezek kifejtését: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 689–690.
[105] Csemegi-kódex 232. és 233. §-ai; ANGYAL (1937): *i. m.* 29.

„ágy"-ra vonatkozó tagjára, amelyek folytán, még ha formailag nem is beszélhetünk házasságon kívüliségről, érdemileg mégis a nő nemi szabadságát szükségképpen sértő cselekményekről van szó.[106] Ezzel egyetemben, szintén a házasság archaikus felfogását és egyben a felek egyenlőtlenségét látjuk tükröződni a Kódex azon rendelkezésében,[107] amely nevezett deliktumok kapcsán, a bűnvádi ítélet kihirdetése előtti *házasságkötést személyes büntethetőséget kizáró okként* értelmezi, amely az irodalomban egyenesen a sértett, *„szerencsétlenné vált"* nő iránti *„jóvátétel"*, *„tevékeny bánat", „reparáció"* jutalmaként nyert magyarázatot.[108] *Edvi Illés* kifejti, hogy ezen rendelkezés életre hívását az indokolta, miszerint a Kódexnek azon szakasza, amely a hivatkozott deliktumok miatt a bűnvádi eljárás megindítását rendszerint a sértett fél indítványához köti,[109] egyben az indítvány visszavonhatatlanságáról is rendelkezik, így a házasságkötés esetére ezen speciális intézkedés vált szükségessé.[110]

Még hivatkozott fejezetünkben maradva, a házasságnak szintén a nemi érintkezések gyakorlása legális terepeként történő kijelölését láthatjuk megnyilvánulni a Kódexnek a *szemérem elleni bűntettében,* illetve kifejezőbben, az irodalomban *férjszínlelés* néven forgó deliktumában,[111] mely kriminalizálása, mintegy joghézagot betöltve, arra hivatott, hogy a nő nemi szabadsága azon esetben is védelmet nyerhessen, mikor ugyan nem állapíthatók meg a fentebb hivatkozott bűncselekmények – így a nő akarata ellenére, illetve annak hiányában, sérelmére való elkövetés –, azonban a nő tévedése folytán nem ismeri fel a cselekmény sértő és jogellenes minőségét.[112] Az elkövetési cselekmény első mozzanata gyanánt a bármely családi állású nő férjeként történő színlelést értékelhetjük,

[106] ANGYAL (1937): *i. m.* 33–34. Ld. az ellentétes nézetek kapcsán, a teljesség igénye nélkül: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 270.; FINKEY (1914): *i. m.* 639., további ismertetések, illetve *Angyal* hivatkozott, valamint korábbi, revideált álláspontja kapcsán pedig ld.: MERÉNYI (1987a): *i. m.* 48–50.
[107] Ld.: Csemegi-kódex 240. §-a. Ezen szakaszban egyébiránt említésre kerül a megfertőztetés deliktuma is.
[108] Ld.: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 293–294.; FINKEY (1914): *i. m.* 642.; ANGYAL (1937): *i. m.* 60–61. A joggyakorlatban csupán az képezte vita tárgyát, hogy ezen bűnvádi ítéleten csak az elsőfokú döntést, avagy a jogerős, tehát akár a Kúria ítéletét is érteni lehet-e, amely tárgyban született döntvény az előbbi, megszorító jellegű értelmezést fogadta el, ld.: 21. sz. curiai döntvény (1928. december 7.). A döntvény és az arra tett észrevételek kapcsán ld.: BJT – PT, LXXXI. kötet, 2. szám, 20–25. A vonatkozó irodalom ismertetése tekintetében ld.: ANGYAL (1937): *i. m.* 60.
[109] Ld.: Csemegi-kódex 238. §-a, valamint a hivatalból történő eljárás eseteit felsoroló 239. §-a.
[110] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 293–294.
[111] Ld.: Csemegi-kódex 245. §-a.
[112] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 298.; ANGYAL (1937): *i. m.* 95. A férjszínlelés deliktumát egyébiránt, az 1843-as javaslatunknak az erőszakos nemi közösködésről szóló bűncselekménye 206. §-ában foglaltak szerint, kifejezetten a *„magát férjének színlelte"* kifejezéssel élve, már tartalmazta. Ld.: FAYER László (szerk.): *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*, I. kötet, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896. 57.

míg a második a tévedésbe ejtett, illetve már tévedésben lévő nő ezen állapotának nemi közösülés érdekében való felhasználása.[113] A deliktum miatt bűnvádi eljárásnak csak a sértett nőnek vagy férjének indítványára volt helye.[114]

A *vagyon elleni büntetendő cselekmények* körében,[115] csupán nagyvonalakban, azonban említésre érdemes az irodalomban a *csalás különleges alakjaként,*[116] annak az ítélőképesség gyengítésével, a jövőbeli tényekre vonatkozó hamis beállítás folytán megvalósított tévedés előidézésével kivitelezett, *házasságszédelgésként* ismeretes esete, amely elkövetője a szerelem ébresztésének, majd a házassági ígéretnek, mint eszköznek a felhasználásával éri el a pénzösszeg, illetve hozomány kiadását.[117] A csalás ezen alakjában a deliktum „gyenge pontjaként" jellemezhető, nehezen definiálható eleme, a fondorlat, mint *elkövetési mód* az,[118] amely *házassági ígérettel* kerül kivitelezésre. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, noha a szerelem nélküli házasságra lépés önmagában ugyan nem merítette ki a fondorlattal való tévedésbe ejtés fogalmát, amennyiben azonban a körülményekből nyilvánvaló, hogy a leendő „férj" a *házasságkötést* már *előzetesen csak* a *megtévesztés módjának* tekintette és pusztán a jogtalan vagyoni haszon megszerzésére irányuló célzat megvalósítására használta fel, a mód és az eljárás már a fondorlattal való tévedésbe ejtés fogalmának megfelel.[119] Elemeiben az ezen formában megvalósuló deliktumot idézi a *hozomány eltulajdonításában, elzálogosításában álló sikkasztás*[120] is, amely tipikusan a hozománynak a házasság létrejötte előtt történő kiadása esetén kerülhetett megállapításra, amennyiben bizonyítást nyerhetett, hogy a házasság terheinek

[113] A törvényi tényállás kapcsán különösen az első mozzanat eszközei és módjai vetnek fel kérdéseket. A deliktum részletes elemzései kapcsán, amelyek kifejezetten az ezen momentummal kapcsolatos, regénybe illő esetek felvázolását is tartalmazzák, valamint többek között a törvényi tényállásnak a jellemzően az erőszakos nemi közösüléssel való kapcsolatára is kitérnek, ld.: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 298–300.; ANGYAL (1937): *i. m.* 95–99. Kifejezetten a joggyakorlatot illetően pedig ld.: ANGYAL – DEGRÉ – ZEHERY (1927): *i. m.* 333–334.

[114] Ld.: Csemegi-kódex 245. §-ának második fordulata.

[115] Ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 693–694.

[116] Ld.: Csemegi-kódex XXXI., *a csalás* elnevezésű Fejezetében található 379. §-a.

[117] ANGYAL Pál: *A csalás*. *A magyar büntetőjog kézikönyve. 16. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1939. 40.; ANGYAL Pál: *A csalás néhány különleges alakja,* Hungaria R.t, Budapest, 1942. 11–12.

[118] MADAI Sándor: *A csalás büntetőjogi értékelése*, HVG-ORAC, Budapest, 2011. 43–47.; ANGYAL (1939): *i. m.* 50–63. Megjegyzésre érdemes, hogy idevonatkozóan az I. Büntetőnovella (1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészitéséről és módositásáról, a továbbiakban: I. Bn.) 50. §-a jelentékenyen tágította a törvényi tényállásnak a Csemegi-kódex eredeti változatában előírt kereteit, innentől kezdve ugyanis nem szerepelt benne a *„ravasz"* megjelölés a fondorlat tekintetében.

[119] Ld.: Büntető Jog Tára, LXIX. kötet, 4. szám, 53–56. (1916. évi augusztus hó 9-én, Bsz. 4410/916.). Ld. a továbbiakban a Büntető Jog Tárára való hivatkozást: BJT rövidítés alatt.

[120] Ld. a sikkasztás deliktumának alakzatait: a Csemegi-kódex *a sikkasztás, zártörés és hütlen kezelés* elnevezésű, XXVIII. Fejezetében. A bűncselekmény elemzése kapcsán ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 721–726.

megkönnyítésére szolgáló összeget a vádlott egyéni szükségleteire fordította, azzal jogtalanul, sajátjaként rendelkezett,[121] ennek megállapítása azonban, a házasság vagyonjogi tartalma és a bizonyítás nehézségei folytán, jellemzően nehézségekbe ütközött.[122]

A csalást és sikkasztást illetően a joggyakorlat házasságot érintő „termékeinek" bemutatása után, a kiterjedtebb védőháló zárásaként, a Csemegi-kódexnek *az ember élete elleni büntettek és vétségek* elnevezésű XVIII. Fejezetében található bűncselekményekben, a szövegszerűen is a házastársra, illetve a házasságra vonatkozó eseteket vázoljuk fel. Először is, mind a szoros értelemben vett *szándékos emberölés*,[123] mind az *erős felindulásban,* illetve *indulatban elkövetett rögtönös szándékos emberölés*[124] kapcsán ki kell emelnünk, hogy azoknak egyaránt minősített esetei között szerepel a házastárs sérelmére történő elkövetés.[125] A házastárson elkövetett szándékos emberölés kapcsán érdemes utalnunk azon, vitát nem generált gyakorlatra, miszerint ezen minősített esetet valósítja meg azon tettes cselekménye is, aki a szándékos emberölést az ágytól és asztaltól elválasztott házastársán követi el,[126] míg a házasság felbontására vonatkozó, akár csak ezen részében jogerőre emelkedett ítélet esetén ezen minősített eset már nem állapítandó meg.[127] A házasság tartama egyébiránt, a büntetéskiszabás során is – mint a házasságot illetően egyfajta, fokozható elem – értékelést nyert: a Kúria a

[121] ANGYAL Pál – ISAÁK Gyula: *Büntető Törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. törvénycikk). Jegyzetekkel, utalásokkal és joggyakorlatokkal,* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 441–442. 36. sz. (K. 4408/1928., B. XXII. 69.).
[122] Ld.: Uo. 442. 38. és 39. sz. (K. 7888/96., Bj. XXXIII. 23. o., K. 1916. ápr. 18. 10.132., B. X. 87.).
[123] Ld. az emberölés nemeire vonatkozó csoportosítást: FINKEY (1914): *i. m.* 576–578.; ANGYAL Pál: *Az ember élete elleni büncselekmények és a párviadal*. *A magyar büntetőjog kézikönyve. 2. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1928. 23–23. Ld. továbbá a kifejezetten a Csemegi-kódex 280. §-ában található, hivatkozott deliktum elemzéseit: FINKEY (1914): *i. m.* 581–582.; ANGYAL (1928): *i. m.* 24–34.
[124] Ld.: Csemegi-kódex 281. §-a; a fentiekben az *Angyal* által az irodalomban megjelölt nevén hivatkozva. Ld. továbbá a deliktum részleteit illetően, előbbi szerző munkájában pedig *ún. indulatos vagy rögtönös emberölésként* hivatkozva: FINKEY (1914): *i. m.* 583–584.; ANGYAL (1928): *i. m.* 34–40.
[125] Míg előbbi deliktum esetében a minősítő körülmények körén belül, a sértettnek a tetteshez való, sajátos viszonyára tekintettel, a házastárson túl a felmenő ágbeli törvényes rokonon, továbbá, ezen kategória tágításaként, a törvénytelen gyermek részéről saját anyján vagy törvényesítése esetében természetes atyján elkövetett szándékos emberölésre terjed ki a súlyosabb értékelés [ld.: Csemegi-kódex 280. §-a; FINKEY Ferenc (1914): *i. m.* 582.; ANGYAL (1928): *i. m.* 31–34.], addig utóbbi törvényi tényállás, a *„vérségi és erkölcsi kötelék védelme"* címén, a házastárson túl a felmenő, valamint a lemenő ágbeli – törvényes jelző nélküli – rokonok megölését rendeli súlyosabban büntetni [ld.: Csemegi-kódex 281. §-ának harmadik fordulata; FINKEY (1914): *i. m.* 583–584.; ANGYAL (1928): *i. m.* 39–40.].
[126] Ld.: *Büntetőjogi Határozatok Tára*. A Kir. Kúria hivatalos kiadványa, közzéteszi: A Magyar Kir. Igazságügyminiszter, IV. kötet, 1. füzet, Franklin-Társulat, Budapest, 1911. 378. sz. 134–135.
[127] Ld.: BJT, LXVIII. kötet, 3. szám, 53–55. (1915. évi február hó 23-án, B. I. 67/915.).

szándékos emberölés bűntettét megvalósító vádlott esetében súlyosító körülményként értékelte, hogy arra több mint negyvenévi házasság fennállását követően kerített sort.[128]

Az erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés kapcsán említésre érdemes végezetül a házasságtörésen tetten ért házastárs, illetve szeretőjének megölésére vonatkozó kérdéskör is. A problémával részleteiben foglalkozó *Vámbéry* áttekintést nyújt a különböző, európai büntető törvénykönyvekben foglalt megoldásoknak, amelyek közül, azon megoldásokat, amelyek a házasságtörésen a feleket rajtakapó házastársnak a szükségképpen a büntetés leszállítását eredményezőként értékelt felindult állapotát egy olyan megoldásnak tekinti, amely ilyen módon a beszámítást enyhítő körülménynél eltérő jelleget mutat; az egyenesen a magánbosszú hallgatólagosan elismert alakjának törvénybe iktatását jelenti, melyet egyes szerzők a korban egyenesen a házasságtörés egyik büntetőjogi szankciójaként tárgyaltak.[129] *Vámbéry* ezzel kapcsolatban, a hazai állapotokat tekintve, azt a francia, illetve olasz joggyakorlat tévedései által kevésbé befolyásoltnak értékeli – megjegyezzük, hogy ezt támasztja alá az is, miszerint magunk sem találkoztunk a kérdés vizsgálatával az irányadó hazai irodalom terjedelmes lapjain –, amely azonban azoktól nem tekinthető teljesen mentesnek. Erre példaként hozza azon esetet, melyben, az erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés második, a megölt személy részéről a tettesre, illetve annak hozzátartozóira irányult súlyos bántalmazással indokolt alakzata szerint, túlnyomó enyhítő körülmények fennálltára hivatkozva[130] került elítélésre azon férj, ki házasságtörésen tetten ért felesége szeretőjét megölte, felindulását ugyanis a *„megölt személynek jogtalan, a vádlott becsületét és családi életét mélyen sértő cselekménye okozta”;* a Kódex 76. §-ában foglalt, az öntudatlan állapotra, illetve az elmetehetség megzavarására hivatkozó beszámítást kizáró ok pedig azért nem volt megállapítható, mivel a férj gyanakvását több körülmény is alátámasztotta (pl. a házba az udvarkapu helyett a kerten át hatolt, majd hosszabb ideig lesben állt).[131]

---

[128] Ld.: LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár,* XI. kötet, Jogtudományi Közlöny szerkesztősége, Franklin-Társulat, Budapest, 1918. 104–105. 64. sz. (Kúria 1917. március 28. B. IV. 183. sz.).

[129] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 472–474. Ld. e tekintetben a korábbi belga Btk.-ban foglaltak elemzését: MASSET (2009): *i. m.* 231.

[130] Ld.: Csemegi-kódex 281. §-ának második fordulata, valamint 91. §-a.

[131] Ld.: BJT, XXXXII. kötet, 12. szám, 186–187. (1895. október 9-én, 1894. évi 8512. sz.). A Kódex 76. §-ának megállapítását jellemzően mellőzték azon – a fentiekkel hasonló körülmények között, azonban esetünkben eltérő minősítés mellett – esetekben is, melyekben a férj kifejezetten tudomással bírt a viszonyról, illetve nejétől külön is élt; ilyen módon, rendkívüli enyhítő körülmények (ld.: a Kódex 92. §-a) mellett került sor a *„szerelemféltés rohamában”* elkövetett, halált okozó súlyos testi sértés megállapítására

A Kódex hivatkozott fejezetében maradva, szükséges említést tennünk végezetül a *házasságon kívüli állapot* büntetőjogi értékeléséről is, amely értékelést nyer, mind az emberölés különleges nemének számító *gyermekölés,* mind a „leendő élet" védelmét megtestesítő *magzatelhajtás privilegizált alakzata* kapcsán is, a szándékos emberölésnél, illetve a magzatelhajtás alapeseténél enyhébb büntetőjogi értékelést alapozva meg a hivatkozott esetekben; mindezen deliktumokkal a Kódex a házasság megítélését illetően pedig – egyéb bűncselekmények kapcsán is tapasztalható módon –, mintegy közvetít a múlt és a jelen között, a korában érvényesülő jogfejlődés állapotához igazodva, értékelve, tehát figyelmen kívül nem hagyva a házasságon kívüli állapothoz a társadalomban és így az elkövetők tudatában is tapadó, negatív értékítéletet,[132] mindeközben ennek a saját eszközeivel történő puhítására, halványítására is törekvést mutat, a megelőző történeti korokhoz képest szemléletváltást képviselve, az enyhébb értékelés képében.

Az előbbi deliktum kapcsán egyébként az anya által megvalósított gyermekölés megállapíthatóságához a *gyermek házasságon kívül születése,* más szóval, törvénytelen volta egyenesen a bűncselekmény szükséges tényállási elemét képezte,[133] utóbbi esetben pedig, mint már említésre került, a magzatelhajtásnak mintegy privilegizált alakzatát alapozta meg, amennyiben a várandós nő *házasságon kívül esett teherbe.*[134] Megjegyzésre érdemes, hogy a házasságon kívüliség mindkét deliktum kapcsán, a „legszorosabban" került értelmezésre a joggyakorlatban, amellyel a „forma" helyett a „lényegre", egyben a nő kétségbeesett állapotára való hivatkozást mérvadónak tekintő irodalom nem is mutatott egyetértést;[135] a Kúria 5. számú döntvénye ugyanis a gyermekölés deliktumát nem tartotta megállapíthatónak azon nő esetében, kinek a gyermekét akár a házasság létrejötte előtt, akár annak tartama alatt, a férjétől eltérő férfi nemzette, és az alatt szülte meg.[136] A kérdés ezen megítélésének analógiájára való döntést – majd annak elvi

is a Kódex 306. §-a alapján, ld.: BJT, IV. kötet, 15. szám, 232–236. (1882. május 4-én, 1882. évi 1172. sz.). Ld. *Vámbéry* elemzéseit részleteiben az in flagranti elkövetett emberölések és testi sértések, mint a házasságtörés *„kísérő jelenségei"* tárgyáról értekező fejezetében: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 472–485.

[132] A XIX. és a XX. század fordulóján a törvénytelen gyermekek helyzetének megítélése kapcsán még jószámmal találkozunk az ilyen módon gyermeket szülő nő kapcsán, annak erkölcstelen, kifejezetten a valláserkölccsel ellentétesként történő jellemzésével, ld.: DÁLNOKI BARTHA Iván: *A törvénytelenszülöttek tartása körüli joggyakorlatról*, A Jog, 1890. évi 34. szám, 299.

[133] Ld.: Csemegi-kódex 284. §-a. ANGYAL (1928): *i. m.* 49–56. A házasságon kívüli kapcsolatok, az azokból fogant, nem kívánt terhességek megítélését, az ilyen és ebből eredő élethelyzetek legális rendezésének nehézségeit illetően ld. bővebben: HERGER (2009): *i. m.* 208–210.

[134] Ld.: Csemegi-kódex 285. §-a. ANGYAL (1928): *i. m.* 69–85.

[135] Ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 588.; ANGYAL (1928): *i. m.* 52–53.

[136] 5. sz. curiai döntvény (1882. május 8.). *Büntetőjogi Határozatok Tára*. A Kir. Kúria hivatalos kiadványa, közzéteszi: A Magyar Kir. Igazságügyminiszter, I. kötet, Franklin-Társulat, Budapest, 1907. 51. sz. 132–133.

határozatban történő megerősítését – láthatjuk a magzatelhajtás házasságon kívüli teherbeesést illető értelmezése kapcsán is.[137]

1.2.2. A VÉDELMI HÁLÓ FŐBB ELEMEI

1.2.2.1. A házasságtörés törvényi tényállása

A házasságtörés büntetőjogi védelmét illető, fentebb bemutatott háló vázlatos ismertetését a legspeciálisabb, egyben a történeti léptékkel mérve, arra nézve a „legjellemzőbb" deliktummal kezdjük, annak mindezek alapján némileg hosszabb tárgyalását engedve meg.

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a deliktum törvényes fogalmát a Csemegi-kódex 246. §-a nem határozza meg, csupán kijelenti, hogy *„A házasságtörés, ha a miatt házasság-felbontás, vagy az elválás, jogerejü ítélet által kimondatott... büntetendő."* Ezen, *Angyal* megállapítása szerint, egyfajta *keretfogalomnak,*[138] *Fayer* nézőpontja alapján pedig – a korabeli német irodalomban használt megnevezéssel élve – *„blankette-törvénynek"*[139] a sajátossága abban rejlik, hogy annak tartalmát más „jogforrás" – *Angyal* értelemzésében kiemelten a bírói értelmezés, *Fayer* szerint pedig a tudomány – feladata kifejteni. *Vámbéry* ezzel kapcsolatban hozzáteszi, hogy a laikus közfelfogást jelen kérdésben nem hívhatjuk segítségül, hiszen az, az uralkodó erkölcs befolyása alatt álló jellege folytán természetszerűen, a házasságtörés kapcsán a házastársi hűséget a büntetőjog által értelmezhető mértéken túl, jóval szélesebb körben szabná meg.[140] Utóbbi szerző a házasságtörés fogalmának meghatározása kérdésében pontosítja azt is, hogy abban a – jelen törvényi tényállás kapcsán természetszerűen még alakulóban lévő, azonban valójában a későbbiekben sem jelentős súlyt képviselő[141] – judikatúránk

---

[137] LENGYEL (szerk.) (1918): *i. m.* 94. 55. sz. (Kúria 1917. febr. 6. B. IV. 5735/1916. sz.); *Büntetőjogi Határozatok Tára*. A Kir. Kúria hivatalos kiadványa, közzéteszi: A Magyar Kir. Igazságügyminiszter, VI. kötet, Franklin-Társulat, Budapest, 1926. 613. sz. 77–78.

[138] ANGYAL Pál: *A joghézag problematikája a büntetőjogban,* a Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1942. 19.

[139] FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve. Első kötet – Bevezető rész és általános tanok*, Franklin-Társulat, Budapest, 1905. 134. [A továbbiakban: FAYER (1905b).], továbbá erre utal a házasságtörés deliktumának tárgyalásakor is: FAYER (1905a): *i. m.* 99.

[140] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 318.

[141] *Finkey* ugyanis, tankönyvének még a negyedik kiadásában is azon megállapítást teszi, hogy a deliktum csak a *„legritkább esetben kerül bíróság elé"*, ld.: FINKEY (1914): *i. m.* 656. *Vámbéry* ezzel azonos tartalommal emeli ki, hogy 1900-ig mindössze egy házasságtörési eset fordult elő, ld.: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 459. A hivatkozott, a nejét házasságtörésen érő férj esetét leíró ügyet ld.: BJT, LXVII. kötet, 19. szám, 303–306. (1915. március 31-én, B. III. 3228/915.).

hiányossága folytán, csupán a tudomány lehet az *„egyetlen útmutatónk”*. Az ilyen módon, némileg szétttartó definíciók által kirajzolt kép[142] alapján is egyetérthetünk *Vámbéry* megállapításával, miszerint a büntetendő cselekmény lényeges alkotóelemeiként a *tettesek egyikének házas volta,* a *nemi közösülés* és a *„dolus”* – a szándékos elkövetés – jelölhetők meg.[143]

A házasságtörés jogi tárgyát illetően előre kell bocsátanunk, hogy ezen deliktum az, amely *elhelyezését* illetően – tekintettel arra, hogy azt a megalkotásánál irányadó, német mintának megfelelően,[144] a fentebb említettek szerint, a Kódex szemérem elleni bűncselekményekről rendelkező fejezetében helyezték el – a leginkább magán hordja még *„középkori köntösét”,* noha az a modern törvényi tényállással már nem mutat összhangot.[145] Megjegyzésre érdemes, ahogyan arra *Vámbéry* és *Angyal* rámutat, hogy ugyanezen – a *miniszteri indokolás* által egyébként, annak ellentmondásos voltát figyelmen kívül hagyva, magyarázat nélkül hagyott – osztályozást[146] követte a korabeli büntetőtörvények legnagyobb része is.[147] Az említett két szerző pedig kifejezetten állást foglalt amellett is, hogy a házasságtörés ilyen kategorizálása elhibázottnak tekinthető,[148] ezen meggyőződés pedig kiolvasható *Finkey* azon, fentebb ismertetett megoldásában, amellyel a deliktumot az ún. családi jogok elleni bűncselekmények között tárgyalja.[149]

A *jogi tárgy* kérdésére rátérve, azt mondhatjuk, hogy annak legérzékletesebb meghatározását a házasságtörést illetően *Vámbéry* művében találjuk meg,[150] azt bizonyos értelemben – a Vámbéry értelmezéséhez csatlakozó *Angyal* megfogalmazásával élve –

---

[142] Ld. a különböző fogalommeghatározásokat illetően: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 319–327.; ANGYAL (1937): *i. m.* 104–105. Érdekesség, hogy az ismertetett leírásokon túl végeredményben *Angyal* és *Vámbéry* által is alapvetően azonos elemekkel elfogadott értelmezéshez képest – a fentiek által hivatkozott, több szerző meghatározásával is azonosságot mutatva – *Finkey* a szándékos elkövetés helyett a házastársi hűség megszegésére helyezte a hangsúlyt. FINKEY (1914): *i. m.* 657. Ezt látjuk megjelenni szintén: SCHNIERER (1893): *i. m.* 387.

[143] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 321.

[144] Uo. 315.; BLASKÓ Lajos: *A Házasságtörésről (II.),* A Jog, 1886. évi 15. szám, 120.

[145] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 330.

[146] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 402–403.

[147] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 330–331.; ANGYAL (1937): *i. m.* 105.

[148] Ld. többek között a *Vámbéry* által, művében következetesen és több helyen ismertetett álláspontot: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 330. Továbbá: ANGYAL Pál: *A család büntetőjogi védelme (Az 1941. évi közigazgatási továbbképző tanfolyamon előadta Angyal Pál). Különlenyomat a Gyámügyi és Gyermekvédelmi Közszolgálat c. műből,* Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T. Pécsett, Budapest, 1943. 3. [A továbbiakban: ANGYAL (1943b).]

[149] FINKEY (1914): *i. m.* 655–658.

[150] Ld. az ezen tárgyban folytatott, teljes levezetést: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 328–336., 346.

„kétrendbeli érdek”-ként[151] ragadva meg. Olvasatában ugyanis, a jogi tárgy, annak fogalmából kiindulva, *az állam azon gyakorlati érdekében* ragadható meg, amely *megköveteli, hogy a házastársak kölcsönös hűségre irányuló jogát tiszteletben tartsák,*[152] ezzel voltaképpen a sértett házastárs jogosultságának a közérdekké transzformálását végezve el. Az így megfogalmazott *jogi tárgy* mellett azonban Vámbéry kiemeli, hogy önmagában a *házastársnak a házastársi hűségre irányuló* – az irodalomban egyébként jellemzően jogi tárgyként értelmezett[153] – *jogát* is értékelnünk kell, az képezi ugyanis az *ún. támadási tárgyat*,[154] amely tehát a jogi tárggyal a házasságtörés deliktuma esetében nem esik egybe.

A házasságtörés tényállási elemeit vizsgálva[155] kiemelhetjük, hogy annak *alanyai* azon különnemű személyek, akiknek legalább egyike házassági viszonyban áll (mindezzel az adulterium simplex és duplex közti megkülönböztetést csupán elméleti jelentőséggel ruházva fel);[156] a deliktumnak ugyanolyan önálló tettese tehát – mindezzel nem kis lépést téve a történeti fejlődésben – a férj, a feleség, illetve a nem házas személy egyaránt.[157] A polgári átalakulás társadalmi lelkületét illetően megjegyezzük, hogy a nők és férfiak házasságtörésének különböző megítélése a vizsgált korszakban sem múlt el nyomtalanul; több filozófus és szociológus is az egyenlőtlenség mellett tört lándzsát, a kor „szellemének” megfelelően azonban már nem a nő alacsonyabb rendűségére, hanem arra alapozva, hogy annak házasságtörése nagyobb társadalmi kárt okoz, amely egyben nagyobb represszió is kíván.[158]

---

[151] ANGYAL (1937): *i. m.* 106.
[152] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 335.
[153] Kisebb eltérésekkel, de ezt láthatjuk a következőkben: SCHNIERER (1893): *i. m.* 387.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; HALÁSZ (1909): *i. m.* 408.; FINKEY (1914): *i. m.* 657.
[154] Ld. bővebben az ún. támadási tárgy kapcsán: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 334–335.
[155] Elöljáróban megjegyezzük, hogy annak ellenére, hogy a Csemegi-kódex már lehetőséget nyújt a tényállási elemek szerinti tárgyalásra, kiemelt deliktumainak ismertetése során ezek rendszerben történő, feszes sorrendjéhez nem tartjuk magunkat; azoknak egy átfogó vizsgálatára törekszünk.
[156] HALÁSZ (1909): *i. m.* 408. Ennek a tényezőnek a büntetéskiszabás kapcsán lehetett jelentősége, igaz, hogy az ezt megállapító *Edvi Illés* szerint, a nőkkel szembeni diszkrimináció történeti korszakait megidézve, a nő házasságtörése is aránylag súlyosabbnak tekintendő a férj hűtlenségéhez mérten. EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 303.
[157] SCHNIERER (1893): *i. m.* 387.; VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 336–338.; FAYER (1905a): *i. m.* 99.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; ANGYAL (1937): *i. m.* 105.
[158] Az ezen meggyőződéssel – az azt vallók listázására, valamint az azt megdöntő érvekre nézve, kifejtve, hogy még a nő házasságtörését illetően is többségében a férj jelölhető meg kiindulási pontként – kapcsolatban ld.: VÁMBÉRY (1901a): *i. m.* 330–332. Ld. ezzel kapcsolatban a nő házasságtörésében a közerkölcsiséget alapjaiban támadó és a társadalmat romlással fenyegető jelleget megfogalmazó gondolatok ismertetését: BUDAY Dezső: *A házasságjog bölcselete,* Politzer Zsigmond kiadása, 1901. 163. A nem házas személyek büntetendőségéről, noha a Kódex kifejezetten nem szól, mégis kétségtelenül

Az *elkövetési magatartás* házasságon kívüli nemi közösülésben áll,[159] amely a Kódexnek a nemi deliktumokra nézve kifejlődött gyakorlata által is megerősítve, a nemi részek érintkezésbe hozatalával bevégzettnek tekinthető.[160] *Angyal* ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy a házassági erkölcstannal ellentétben, a büntetőjog, a bizonyítás nehézségei, de leginkább a házasélet szexualitására vonatkozó, *„évszázados jogi felfogás"* folytán sem vonhatja a kisebb szexuális visszaéléseket a büntetendőséget megállapító tevékenységek körébe,[161] míg *Vámbéry*, amellett, hogy szintén elveti ezen kiterjesztő álláspont elvi lehetőségét, ezzel összefüggésben kitér arra is, hogy de lege ferenda a házasságtörés a nemi részek természetszerű, teljes egyesítésével legyen bevégzettnek tekinthető, amellett, hogy ezen *„ujabb, helyesebb"* elmélet sem tenné a bűncselekmény tényállási elemévé a hüvelyben történő kéjkielégítést.[162] Ennél több vitára adott okot azonban, hogy a jogi tárgy megfogalmazásából kifolyólag, az elkövetési magatartás házasságtörésként történő kriminalizálása, az *Angyal* által képviselt felfogást elfogadva, egy minimum *formálisan érvényes házasság* fennállását feltételezte. Kiemelésre érdemes, hogy az egyes, kérdéses esetek körét listázva *Angyal*,[163] míg azok fennálló házasságokként tekintendők, a semmis, illetve a megtámadható házasság kapcsán is elképzelhetőnek tartotta a házasságtörés megvalósítását, ellenben az előbbi tekintetében kifejezetten az *Edvi Illés*, utóbbi kapcsán pedig a *Schnierer* által megfogalmazottakkal.[164]

Minden vitán felül áll azonban, hogy a deliktum csak *szándékos* elkövetés esetén büntetendő,[165] amely annak tudatát jelenti, hogy az elkövetési magatartás sérti a másik házastársnak a házastársi hűségre irányuló,[166] ún. támadási tárgyként megjelölt jogát – egyszerűbben szólva pedig az elkövető azon tudatát értjük alatta, hogy ő maga, illetve a másik – adott esetben pedig mindkét fél – házassági viszonyban élő személy.[167] Szintén

levezethető annak szövegéből és szelleméből, ld. ezzel kapcsolatban kifejezetten: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 336–337.; FAYER (1905a): *i. m.* 99.

[159] SCHNIERER (1893): *i. m.* 387.; FINKEY (1914): *i. m.* 657.

[160] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 354–355.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; HALÁSZ (1909): *i. m.* 408.; ANGYAL (1937): *i. m.* 107.

[161] Idézve ezzel kapcsolatban *Grosschmid* találó megállapítását, miszerint a házassági jog domborújának csak ugyanolyan büntetőjogi homorú felelhet meg, ANGYAL (1937): *i. m.* 107–108.

[162] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 355–356.

[163] ANGYAL (1937): *i. m.* 106–107. A felmerülő kérdések részletes vizsgálata tekintetében ld.: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 324–325., 338–349.

[164] Ld. ezzel kapcsolatban: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; SCHNIERER (1893): *i. m.* 387–388. Szintén a lényegileg is érvényes házasságot tekintette kiindulási alapként: HALÁSZ (1909): *i. m.* 408., 2. sz. lj.

[165] Vö.: Csemegi-kódex 75. §-ának második fordulatával.

[166] Ld. bővebben: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 356–357.

[167] SCHNIERER (1893): *i. m.* 387.; HALÁSZ (1909): *i. m.* 408.; FINKEY (1914): *i. m.* 657. *Edvi Illés*, valamint *Angyal* kitér arra is, hogy azon tévedés, amely a házas fél nem házas voltára irányul, mint ténybeli tévedés,

nem jelentett vitás kérdést a fogalmilag ugyan nem kizárt, a Csemegi-kódex vonatkozó rendelkezése miatt azonban mégsem büntetendő *kísérlet* kérdése.[168] A törvényi tényállás érzékeny jellegéből következik továbbá, hogy annak a Kódex *sajátos büntethetőségi feltételeit* állítja fel. A házasságtörés egyrészt, a miniszteri indokolás által is *„a legszorosabban körvonalazott esethez és föltételhez"* kötve,[169] csak akkor büntethető, ha kifejezetten az inkriminált házasságtörés miatt, annak felbontása, vagy az elválás tárgyában jogerős bírói ítélet született.[170] Ezen különös büntethetőségi feltétel azonban egyúttal perjogi előfeltételként is jelentkezett;[171] a bűnvádi eljárás, pontosabban pedig, a második büntethetőségi feltételként is értelmezhető, kizárólag a sértett házastárs által megtehető *magánindítvány*[172] ugyanis – az *Edvi Illés, Finkey* és *Angyal* által is elfoglalt álláspont alapján, a Csemegi-kódex általános, a cselekményről való tudomásszerzéshez igazodó szabályaitól eltérően – a vonatkozó ítélet jogerőre emelkedéséhez volt köthető.[173] Megjegyzésre érdemes, hogy a jogi tárgy oszthatatlanságánál fogva, a tiltott *közösülés ismétlése* még, a vonatkozó feltételek fennállása esetén, különböző személyekkel megvalósítva is folytatólagosság címén, *egységnek* minősült.[174]

---

a Csemegi-kódex 82. §-a alapján büntetlenséget eredményez. EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; ANGYAL (1937): *i. m.* 108.

[168] Tekintettel arra, hogy a Kódex 65. §-ának második fordulata szerint, vétség esetén a kísérlet csak akkor büntetendő, ha a törvényi tényállás erről külön rendelkezik, amellyel kapcsolatban – a fentiekben a gondatlanság büntetendősége kapcsán kifejtettekhez hasonlóan – a házasságtörésről szóló 246. § „hallgat". SCHNIERER (1893): *i. m.* 389.; VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 356.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; ANGYAL (1937): *i. m.* 108.

[169] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 401.

[170] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 357–359.; FINKEY (1914): *i. m.* 657.; ANGYAL (1937): *i. m.* 107–108. A rendelkezéssel kapcsolatban *Schnierer* és *Edvi Illés* megjegyzi, hogy azzal ellentétes szabályozás ellenkezne a házasság erkölcsi lényegével, ld.: SCHNIERER (1893): *i. m.* 388.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301. Ezen feltételek hiányában természetesen még a házasságtörő feleség beismerése sem alapozhatta meg a deliktum megállapítását, ld.: BJT, I. kötet, 8. szám, 113–114. (a Curia a budapesti kir. ítélőtábla 1880. március 31-én kelt, 43450. sz. határozatát helybenhagyta.). E vonatkozásban egyébként a Csemegi-kódex szövegezésének módosulását a Ht. hatálybalépése indokolta.

[171] Ebből azonban nem következik, hogy ezen ítélet egyben *„praejudicium legyen a büntetőíróság előtt",* ld.: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 302., illetve SCHNIERER (1893): *i. m.* 388.

[172] Kifejezetten a deliktum indítványi jellegéből folyik, hogy a sértett házastárs „beleegyezése", avagy bocsánata, kizárja a büntethetőséget [FINKEY (1914): *i. m.* 657.]; a büntetőeljárás szakaszában azonban – az adott esetben megindított bontóperben történő értékeléssel ellentétben – az utólagos együttélés vagy megbocsátás, már nem bírhat jelentőséggel, ld. ezzel kapcsolatban részletesen: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 302–303., továbbá ANGYAL (1937): *i. m.* 108.

[173] Ennek kapcsán *Edvi Illés* a jogerőre emelkedés napját, míg *Finkey* és *Angyal,* legalább részben, az erről való tudomásszerzést jelöli meg. EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 302.; FINKEY (1914): *i. m.* 657.; ANGYAL (1937): *i. m.* 109. Megjegyzésre érdemes, hogy szintén különleges rendelkezésként értelmezhető, miszerint a Kódex 246. §-ának második fordulata alapján a jogerőre emelkedéshez volt kötve az elévülés idejének újrakezdése is; amelyet a felbontás, illetve elválás iránti kereset benyújtása szakított félbe. Ld. ezzel kapcsolatban: SCHNIERER (1893): *i. m.* 389.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 302.; HALÁSZ (1909): *i. m.* 409.; FINKEY (1914): *i. m.* 657–658.; ANGYAL (1937): *i. m.* 108.

[174] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 301.; ANGYAL (1937): *i. m.* 108.

1.2.2.2. A kettős házasság törvényi tényállása

A kettős házasság deliktuma kapcsán elmondható, hogy annak legnagyobb nóvumaként, a történeti alakulásának perspektívájában szemlélve, a *jogi tárgyában* és az ezzel összefüggést mutató *osztályozásában* tükröződő, szemléletbeli váltást tekinthetjük. Ennek folyománya azon megállapításunk is, miszerint a bűncselekmény, a házasságtöréssel ellentétben, nemhogy a Csemegi-kódexben szerepel utoljára, hanem – bizonyos értelemben – egyenesen ezen formája szolgál alapot a mai napig hatályban lévő szabályozásának.

Az említett két kérdésben *Angyal* legkövetkezetesebb módon kifejtett álláspontját fogadhatjuk el, miszerint a kettős házasság tilalma szociáletikai kultúralapon nyugvó normát képez, a bűncselekmény *„első vonalon"* és *„közvetlenül"* a *„monogám házasság intézményének megtorlást követelő semmibevételét"* jelenti, *jogi tárgya* pedig eképpen ezen házasság érintetlenségéhez fűződő társadalmi érdekként írható le,[175] a deliktumnak az ilyen módon, egyedüli jogi tárgyként történő megfogalmazása *Edvi Illés Károly,* valamint *Sinku Pál* értelmezésében is visszaköszön.[176] *Angyal* ennek figyelmen kívül hagyását *„egymagában veszélyes"*-nek nevezi, amellyel szemben a másik házastársnak a *házastársi hűséghez való jogában beállott sérelmet* – a *Schnierer* és *Finkey* által kifejtettekkel ellentétben[177] – *„közvetett"* jellegűként írja le, amely a kettős házasságból egyébként meglátása szerint nem minden esetben fakad, sőt, kifejezetten ritkán fordul elő.[178]

A kettős házasságnak a házassági hűség helyett a házassági rend megsértéseként való minősítése, *Angyal* meglátása szerint kitűnik a Kódexnek a *házasságtörést* kriminalizáló rendelkezéséből is, amelyhez képest a kettős házasság tettesére *súlyosabb* – három hónapig terjedhető fogházzal szemben három évig terjedhető börtönbüntetésben álló –

[175] ANGYAL Pál: *Kettős házasság. A családi állásra vonatkozó bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyve. 15. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1938. 21–22.
[176] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 335.; SINKU Pál: *A család és a gyermek büntetőjogi védelme*, HVG-ORAC, Budapest, 2000. 20.
[177] Mindkét szerző ugyanis elsődlegesen a másik házastárs iránti hűséget, illetve annak házassági jogállását illető *sérelmet* emeli ki, megemlítve, hogy ezen felül a deliktum a két nem között erkölcsileg helyes viszonyként a – *Schnierer* megfogalmazásában az egyház és az állam által egyaránt szentesített – monogám házasságot elfogadó *közerkölcsöt* is támadja. *Schnierer* ezeken túl még azon, az újabb házasságot megkötő személy *„legszentebb"* jogainak sérelmét is ezen körbe vonja, aki elől a fennálló házassági köteléket eltitkolták. Ld.: SCHNIERER (1893): *i. m.* 392.; FINKEY (1914): *i. m.* 658.
[178] ANGYAL (1938): *i. m.* 21–22.

szankció kiszabását irányozza elő.[179] Az előbbivel szemben jelen deliktum esetében *hivatalból rendeli* az eljárás megindítását, mi több, ennek *elkövetési magatartása* hangsúlyozottan az – adott esetben ismételt – *házasságkötés aktusában* áll. Az utóbbi tényállási elemben rejlő különbség különösen fontos, az így megkötött házasság *„elhálása"*, ahogyan a házassági együttélés is, a deliktum bevégzettsége szempontjából közömbös, azon túleső, *„ún. külső zónába tartozó cselekményekként"* értékelendők csupán.[180] A kérdéskört lezárva, az irodalomban egységesen érvényesülő álláspont szerint, az így elkövetett nemi közösülés, bár fogalmilag házasságtörést valósít meg, tekintettel arra, hogy az – kivételes esetektől eltekintve – „természetes következménye" az újabb házasságkötésnek, abba abszorbeálódik, így nem képez anyagi halmazatot a kettős házasság bűntettével.[181]

A kettős házasság *jogi tárgyának* – az *Angyal* hivatkozott kézikönyvének a deliktumot tárgyaló részén átvonuló[182] – hangsúlyozása alátámasztásául szolgál azon, szintén kiemelt állításának, miszerint az *nem szemérem elleni,* hanem *a házasság intézményét sértő bűncselekménynek* tekintendő.[183] Ennek nyomatékosítása pedig nemcsak a kettős házasságnak a házasságtöréssel összefonódó „múltjára",[184] hanem a Csemegi-kódex korára vonatkoztatható „jelenére" tekintettel sem tűnt hiábavalónak. Az afelett érzett örömünket ugyanis, hogy a jogalkotó a kettős házasságot külön fejezetben helyezte el,[185] rögvest el is homályosítja a miniszteri indokolás,[186] miszerint a Kódex azt szemérem elleni bűntettként értelmezi.[187] Az indokolás rávilágít arra is, hogy a deliktum külön fejezetbe foglalását azon, *„különös sajátságának"* értékelése eredményezte, hogy annak

[179] Ld. a Csemegi-kódex 246. és 251. §-aiban foglaltakat. Annak megállapítását, hogy a korabeli büntető törvénykönyvek a kettős házasságot a házasságtöréshez képest súlyosabban büntetendő cselekményként határozzák meg, ld. még többek között: FINKEY (1914): *i. m.* 658.
[180] ANGYAL (1938): *i. m.* 23., 34.
[181] SCHNIERER (1893): *i. m.* 393.; FINKEY (1914): *i. m.* 659. 2. sz. lj.; ANGYAL (1937): *i. m.* 107.; ANGYAL (1938): *i. m.* 37.; SINKU (2000): *i. m.* 21. *Angyal* e tekintetben kiemeli azt is, hogy ez a tényező még súlyosabb büntetést megalapozó büntetéskiszabási körülményként sem értékelhető, ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 37.
[182] Ld. ezzel kapcsolatban: ANGYAL (1938): *i. m.* 21–42.
[183] ANGYAL (1938): *i. m.* 3–4., 23. Előrebocsátva megjegyezzük, hogy a deliktum legrészletesebb és következetesebb vizsgálatát *Angyal* hivatkozott kézikönyvében találjuk, ez indokolja annak többszöri kiemelését, ld.: Uo. 1–44.
[184] Ezt hangsúlyozza jelen helyen is: FINKEY (1914): *i. m.* 658.
[185] Ezen osztályozás kapcsán ld. a fentebbi alpontokban foglaltakat. Ld. továbbá kifejezetten a kettős házasság deliktuma vonatkozásában tett, korabeli európai büntetőkódexekben érvényesülő beosztások összefoglalója kapcsán: FINKEY (1914): *i. m.* 658.
[186] Szintén e felett érzett csalódottságát juttatja kifejeződésre: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 330.; ANGYAL (1938): *i. m.* 3.
[187] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 386., 407., ld. továbbá ezzel egyező tartalommal: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 330.

a korabeli felfogásra hivatkozva, a jogalkotó szerint sem képezte elemét a második házasság *„elhálása”*. Ez jelentette tehát az akadályát annak, hogy a kettős házasság a „*szorosan vett szemérem elleni deliktumok”* közé tartozzon, ez esetben ugyanis a második házasság nem annak megkötésével, hanem *„elhálásával”* volna bevégzettnek tekinthető; amely hiányában, illetve legalábbis bizonyíthatatlansága esetén, nem tudnánk bevégzettként értelmezni a kettős házasságot sem.[188] Ezen utóbbi, kivételesnek ítélhető esetektől eltekintve azonban, az indokolás rögzíti, hogy a kettős házasság, annak leggyakoribb előfordulását tekintve, olvasatában nem más, mint egy, az *érvényes házasság formáinak felhasználásával megvalósított házasságtörés*[189] – bizonyos értelemben megidézve tehát a deliktumnak a házasságtöréssel összekapcsolódó múltját, amelytől, mint az a miniszteri indokolásból is kitűnik, nehezen tudott csak szabadulni. Némi elmozdulásként értelmezhetjük azonban, hogy noha a kettős házasság ezen, házasságtöréssel „örök hűségre” ítélt kapcsolata, a miniszteri indokolás szerint a szemérem elleni bűntettek között jelöli ki a helyét, az indokolásban kifejtettek szerint az a családi állásra vonatkozó deliktumokkal is *„rokonságban áll”,* épp ezen okból került elhelyezésre a kettős házasság XV. Fejezete a szemérem, valamint a családi állás elleni deliktumok[190] XIV. és XVI. Fejezetei közé, azok között mintegy *„fokozatos átmenetet”* közvetítve.[191]

Érdemes még egy rövid pillantást vetnünk a törvényi tényállás elnevezésére, ezzel összefüggésben pedig a többség, anyagi halmazat tárgyára is. Ahogyan arra *Edvi Illés* is utal, több korabeli büntetőkódexben – mi több, még az 1843-as javaslatunkban is – találkozhatunk a deliktum *„tüzetesebb megjelölésére”* törekedve, a *„többfeleségűség”*, illetve *„többférjűség”* kifejezéseivel, tekintettel arra, hogy az újbóli házasságkötésre egymás után, több alkalommal is sor kerülhet.[192] Ez azonban nem teszi szükségessé a

[188] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 407., ld. továbbá ezzel egyező tartalommal: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 330. Ugyanezen momentum alapján tartja indokoltnak a kettős házasság szemérem elleni deliktumok köréből történő kiemelését *Fayer* is, modernebb felfogását tükrözi azonban, hogy ennek megfelelően olvasatában a kettős házasság *„túlnyomóan... a házasság formájával való visszaélés jellegét ölti magára.”* ld.: FAYER (1905a): *i. m.* 102.

[189] Ua.

[190] Jelen helyen jegyezzük meg, hogy a néhol általunk, az ismétlés elkerülése végett szinonimaként használt családi állásra vonatkozó, illetve azok *elleni* bűncselekményeknek a XVI. Fejezet címeként történő megjelölése feltehetően nem volt ok nélküli; az utóbbi, az első két miniszteri javaslatban szereplő, kétségtelenül szélesebb körre utaló megjelöléshez képest végül, *Angyal* meglátása szerint a szűkebb keretet jelölő, „családi állásra *vonatkozó* bűntettek és vétségek” cím a csupán néhány, ilyen tárgykörű deliktum meghatározására utal, ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 47.

[191] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 407.

[192] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 335. A *„többes”,* illetve *„többszörös”* jelzőinek *„helyesebb”, „jobb” használatára* utal – előbbi esetében – FINKEY (1914): *i. m.* 658. – míg utóbbi tekintetében – FAYER (1905a):

kettős házasság „névváltoztatását", az uralkodó álláspont szerint ugyanis, minden további házasságkötés az első házassággal való viszonylatában hozza létre a *kettős házasságok anyagi halmazatát* – az utóbb megkötött házasságok között ilyen viszony nem létesül.[193]

A Csemegi-kódex 251. §-ának első fordulata szerint, a kettős házasság bűntettét követi el az, *„A ki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, ugyszintén azon nem házas is, ki tudva, oly egyénnel házasságot köt." Alanyai* azon különnemű személyek, akiknek legalább egyike házassági viszonyban áll; ezzel kapcsolatban kiemelésre érdemes, hogy a Kódex immár kifejezetten megemlíti az ún. extraneus – esetünkben nem házas – személyt is,[194] továbbá ezen deliktum esetében sem kizárt a kétoldalú (bigamia duplex) elkövetés. Megállapítható továbbá, hogy a deliktum valamennyi tettese önálló tettesként felel,[195] a társtettesség kizárt.[196] A kettős házasság megkötésében természetesen a *részesek,* így a felbujtó és a bűnsegéd is felelősségre vonhatók.[197] Azonban a jogalkotó, a miniszteri indokokban is rögzítetten, éppen azon célból, hogy a lelkész – illetve a polgári házasság bevezetése esetére tervezve, a közhatósági személy – közreműködése esetére kizárja a részesség végeredményben a tettes büntetésénél enyhébb elbírálást eredményező alakzatának alkalmazását, továbbá, hogy annak a részesség által nem

i. m. 102. *Fayer* az elnevezés kapcsán pedig hivatkozik azon, *„közismeretű"* angol ítéletre is, amely az erre vonatkozó, külön törvényi tényállás hiányában, a hármas házasságkötés büntetlenségét mondta ki, ld.: Uo. 2. sz. lj. A rendszerint a törvény betűihez való, merev ragaszkodásra felhozott példa egy félreértésből eredő, téves voltáról azonban „lerántja a leplet": LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 410.

[193] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 344–345.; ANGYAL (1938): *i. m.* 36–37. A többrendbeli kettős házasság egyébként nem volt példa nélküli jelenség; a kétrendbeli, illetve háromrendbeli előfordulására ld.: BJT – PT, XVI. kötet, 8. szám, 120–122. (1888. április 18-án, 1826. sz.); BJT – PT, XXIII. kötet, 2. szám, 23–25. (1891. május 8-án, 3106. sz.).

[194] FAYER (1905a): *i. m.* 103.

[195] A tettesek kapcsán *Angyal* kiemeli, hogy azok külföldi állampolgárok is lehetnek, ld. ezzel kapcsolatban: ANGYAL (1938): *i. m.* 25–26. Természetszerűen a deliktum jellegére, és az államonként különböző szabályozásokra tekintettel nem tekinthető kivételesnek ezen elkövetés sem, és a kor fejlettebb viszonyait mutatja, hogy találunk példát az erre vonatkozó eljárásrendre is, ld. a Kódex 11. és 12. §-aira figyelemmel: BJT – PT, LXXVI. kötet, 1–2. szám, 23–25. (1924. évi április hó 7-én. — B. II. 6699/923.).

[196] Vö.: Csemegi-kódex 70. §-ával. SCHNIERER (1893): *i. m.* 392.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 335., 342.; FINKEY (1914): *i. m.* 658–659.; ANGYAL (1938): *i. m.* 25. *Edvi Illés* a tettesek kapcsán kitér arra is, hogy ezen esetekben *concursus necessarius* létesül, ld.: LÖW Tóbiás (szerk.) (1880a): *i. m.* 418.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 335.

[197] Vö.: Csemegi-kódex 69. § 1. és 2. pontjaival a felbujtóról és a bűnsegédről. Kifejezetten a kettős házasság részeseit illetően ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 25.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 342. Az ítélkezési gyakorlatból kiemelendő eset, amely során a fia érvényes házasságáról tudó, számára a nőül veendő leányt megkérő apát bűnsegédként vonták felelősségre, ellenben az ugyanilyen tudomással bíró anya, aki arról senkinek sem szólt, nem vált bűnsegéddé, ld.: BJT – PT, VIII. kötet, 4. szám, 56–57. (1884. március 14-én, 11.435. sz.). Kettős házastárs felbujtójaként büntették azon anyakönyvvezetőt, aki tudva arról, hogy a felek ezen frigy megkötésére készülnek, a házassági összeadás napját kitűzte a kihirdetési tárgyalásról szóló, meghamisított jegyzőkönyv által, majd – a végül az iratok átnézését is mellőző – helyettesét utasította, hogy távollétében a feleket adja össze. BJT – PT, XLVII. kötet, 3. szám, 36–44. (1902. december 5-én, 10.493. sz.).

ismert, gondatlan formáját is büntethetővé tegye,[198] a *sui generis deliktumok* megalkotásának útját választotta a *kettős házasság megkötésénél bűnös közreműködőkre*.[199] Ilyen módon, a Kódex 252. és 253. §-aiban, önálló tettesként rendelte büntetni a kettős házasság megkötésénél szándékosan, illetve gondatlanul közreműködő lelkészeket, amely rendelkezések, a Ht. 121. §-a első fordulatának megfelelően, annak hatálybalépése napjától, a közreműködő polgári tisztviselőkre voltak alkalmazandók.[200] Az előirányzott szankció a szándékos bűnösségű alakzatra – *„a különös hivatásból származó kötelesség”* megsértésére tekintettel – a kettős házasság tetteseinél említetteknél is súlyosabbnak mutatkozott, öt évig terjedhető börtönnel, míg a gondatlan közreműködés egy évig terjedhető fogházzal volt büntetendő; továbbá a szabadságvesztés előirányzásán túl, a Ht. hivatkozott rendelkezésénél fogva, a viselt hivatal elvesztése is megállapítandó volt.[201]

Visszatérve a kettős házasság szűk értelemben vett deliktumához, az *elkövetési magatartás* – ahogy az már fentebb megállapításra került, a későbbi elhálásra tekintet nélkül – abban áll, hogy az érvényes házasságban élő személy *„ismét házasságra lép”,* illetve, hogy a nem házas személy, *„házasságot köt.”* A kettős házasság megállapításához azonban feltétlenül szükséges az is, hogy az újabb házasság megkötésére olyan személy részéről kerüljön sor, aki *érvényes* házasságban van; az első házasság érvényességének hiányában a törvényi tényállás jogi tárgya hiányzik.[202] Ezen, a házasságtöréshez hasonlóan vitákat generáló kérdéshez[203] képest azonban egységes megítélésre talált az irodalomban, hogy az új házasság kapcsán, annak anyagi érvényessége nem volt kívánalom a kettős házasság deliktumához; azonban annak is a törvényes alakszerűségek

[198] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 421–422.
[199] ANGYAL (1938): *i. m.* 25.; SINKU (2000): *i. m.* 21.
[200] Ezen módosítás, ahogyan a Ht. 121. §-ának első fordulatában szereplő további – így az alább említésre kerülő, hivatalvesztéssel kapcsolatos – rendelkezések is, a később tárgyalásra kerülő 256. és 257. §-okra is vonatkozik, így azok tárgyalásakor már ezen változtatásra nem térünk ki.
[201] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 422. Ld. továbbá részleteiben: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 346–348.; FINKEY (1914): *i. m.* 659–660.; ANGYAL (1938): *i. m.* 42–44. A hivatalvesztés kimondása egyébiránt már az I. Bn.-nek a Kódex 54. §-át kiegészítő 36. §-a folytán mellőzhetővé vált. Megjegyezzük, hogy az említett rendelkezés a Ht. alább hivatkozásra kerülő 121–126. §-aival együtt, annak *„Büntető határozatok”* elnevezésű, VIII. Fejezetében szerepelnek.
[202] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 419.; SCHNIERER (1893): *i. m.* 393., 395., 397.
[203] Ld. a kérdés bővebb kifejtését: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 414–418.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 335–341.; FINKEY (1914): *i. m.* 659.; ANGYAL (1938): *i. m.* 27–30. A házasságtöréshez hasonlóan, az egyik „töréspontot” a semmis házasság kérdésének megítélése jelentette, amely kapcsán *Angyal* következetesen úgy foglalt állást, hogy az – míg érvénytelenségét jogerős ítélet ki nem mondta – megalapozhatja a kettős házasság elkövetését [ANGYAL (1938): *i. m.* 27–28.], amelyet azonban mind *Schnierer* [SCHNIERER (1893): *i. m.* 395–396.], mind *Finkey* [FINKEY (1914): *i. m.* 659.], valamint *Edvi Illés* [EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 377.] is vitatott.

megtartása kellett megköttetnie, legalább formálisan tehát érvényesnek kellett lennie.[204] A tárgykör kapcsán döntvény is született a hatáskörök tiszteletben tartásának jegyében, amely szerint a kettős házasság miatti elítélés esetén a házasság semmissége vagy megsemmisítése nem mondható ki bűnvádi perben.[205] Jelen helyen jegyezzük meg, hogy szintén döntvény született a kettős házasság elévülésének kérdésében, amely szerint az ezen viszony fennállása alatt nem veszi kezdetét, az *elévülés* tehát csakis az utóbbi házasság megszűntének napjával kezdődik el.[206]

A kettős házasság csak *szándékosan* követhető el;[207] az első, érvényes házasság fennállására és a második, törvényes formák között történő házasság megkötésére egyaránt kiterjedő tudatot a Kódex 251. §-ának vonatkozó rendelkezése szövegszerűen csak a nem házas fél részéről követeli meg, holott természetesen annak mindkét fél részéről meg kell lennie, csupán a házasságban lévő félnél ezen tudat léte az ellenkező bizonyításig, míg a nem házas félnél pont ellentétesen, az erre vonatkozó bizonyítás esetén állapítható meg.[208] Jelen deliktum kapcsán, ezen vonatkozásban azonban nemcsak a tévedésnek a házasságtörés tárgyalásánál már említett jogkövetkezményeit szükséges megemlítenünk. A Kódex 251. §-ának második fordulatában ugyanis, az *„intensivebb súlyú”* szándék figyelembevételével,[209] az első fordulatban előirányzott három helyett öt évig terjedhető szabadságvesztéssel volt fenyegetett azon tettes cselekménye, *„ki a vele házasságra lépő felet az előbbi kötelék fennállására nézve tévedésbe ejtette.”*[210]

---

[204] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 417–418.; SCHNIERER (1893): *i. m.* 393.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 341.; FINKEY (1914): *i. m.* 659.; ANGYAL (1938): *i. m.* 30–34. Még a Ht. hatálybalépését megelőzően érvényesülő szabályok szerint sem minősült a törvényes alakszerűségek szerint megkötöttnek a felek ősi szokás szerint, a szabad ég alatt, egy utazó, egyébként metsző zsidó által történt összeadása, ld.: BJT – PT, IX. kötet, 11. szám, 172–173. (1884. november 4-én, 1891. sz.). Hasonló, szintén felekezeti sajátosságokra mutat rá egy vándorzsidó általi összeadás formailag elégtelen voltáról ítélő határozat, ld.: BJT – PT, XII. kötet, 2. szám, 20–21. (1886. február 25-én, 1885. évi 6465. sz.).

[205] Ld.: 46. sz. curiai döntvény (1885. április 14.), GRECSÁK Károly (szerk.): *Uj döntvénytár. A Magy. Kir. Curia, a Kir. Ítélőtáblák, nemkülönben más legfelsőbb foku ítélőhatóságok elvi jelentőségű határozatai,* VIII. kötet*,* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1912. 197. 626. sz. A kialakult gyakorlatot később a bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk törvényerőre emelve, 490. §-ában rögzítette.

[206] Ld.: 55. sz. curiai döntvény (1886. január 22.), GRECSÁK (szerk.) (1912): *i. m.* 63. 241. sz. Az elévülés – mi több, a hivatkozott döntvény – megítélése tárgyában kialakult, szerteágazó vélemények kapcsán ld. többek között: LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 422.; FINKEY (1914): *i. m.* 660.

[207] Vö.: Csemegi-kódex 75. §-ának első fordulatával.

[208] SCHNIERER (1893): *i. m.* 396–397.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 342–343.; ANGYAL (1938): *i. m.* 36.

[209] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 343.

[210] A tévedésbe ejtés fogalmi kereteit illetően ingadozó joggyakorlatot illetően találunk olyan ítéletet, amely szerint a kötelék létezésének *„elhallgatása”*, az arról való, *„puszta hallgatás”* a Csemegi-kódex 251. §-ának *második* (a fiú részéről tettesi, míg a leány kezét számára kikérő, fentebb már hivatkozott esetben, az apa részéről bűnsegédi minőségben: BJT – PT, VIII. kötet, 4. szám, *i. m.*), azonban olyat is, amely szerint

Tekintettel arra, hogy a deliktum bűntettnek minősül – a házasságra lépni kívánó, valamint az eljáró polgári tisztviselő cselekményeiből összetevődő, így nem egységesen megítélt[211] – *kísérlete* igen,[212] azonban törvényi rendelkezés hiányában *előkészülete* nem büntetendő.[213] Az *egységet, halmazatot* érintő kérdésekről a deliktum egyéb vonatkozásainak tárgyalása során szóltunk.

1.2.2.3. A házassági viszony törvényes keletkezésére vonatkozó törvényi tényállások és normák

A házasság büntetőjogi védelmének szintén megjelenítői a Csemegi-kódex *családi állásra vonatkozó bűntettei és vétségei* közül[214] a házassági viszony, *Vámbéry* által átfogó módon annak törvényes keletkezését támadó bűncselekményekként összefoglalt deliktumai, amelyeket rendszertanilag kiegészítenek a *Ht.-ba* – az állam elsőrendűként aposztrofált érdeke, a házasság szilárd alapokra fektetése által indokoltan – *iktatott normák*,[215] ezen rendelkezéseknek pedig ennélfogva áttekintő jellegű ismertetésük indokolt.

A felvázolásra kerülő, korábban semmilyen módon büntetendőnek, illetve jogellenesnek nem tekintett cselekmények közös pontjaként ragadható meg, hogy azok elsődlegesen azon nő, illetve férfi családi állását támadják, aki a másik fél *„ravaszsága"* folytán lép házasságra, *„s ezáltal más családi állásba, polgári állapotba jut, mint aminőbe jutni*

annak *első* [az *„eltagadás"* helyett hangsúlyozottan *„elhallgatás"*-ként értékelve: BJT – PT, XXIII. kötet, 2. szám, 20–21. (1890. június 12-én, 1889. évi 11.020. sz.)] fordulata szerint volt büntetendő.

[211] Ld. ezzel kapcsolatban: SCHNIERER (1893): *i. m.* 393.; ANGYAL (1938): *i. m.* 35.

[212] Vö.: Csemegi-kódex 65. §-ának második fordulatával.

[213] Az ítélkezési gyakorlat előkészületi cselekményként értékelte – és ennek megfelelően nem bűntette – a jegyváltást, a kihirdetést, adott esetben még a násznép megjelenését is, a szertartás kezdetének elmaradásával, ld.: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 341–342.; ANGYAL (1938): *i. m.* 34–35. Érdekesség, hogy az előkészületi cselekmény, a deliktum jellegéből adódóan, adott esetben kifejezetten alkalmas volt arra, hogy önmagában is megvalósítson egy önálló bűncselekményt, ennek példáját látjuk azon tettesnél, aki újabb házasságának megkötése érdekében, különböző – materiális és ún. intellektuális [ld. ezekkel kapcsolatban: Csemegi-kódex 391. és 400. §-ait, FINKEY (1914): *i. m.* 784., 789–790.] közokirat-hamisítások útján törekedett magát özvegynek feltüntetni, ld.: BJT – PT, XXIX. kötet, 6. szám, 94–96. (1894. évi február 8-án, 1893. évi 6743. sz.).

[214] A fentebb kifejtetteknek megfelelően, a fejezet házasság ellen irányulóként értelmezhető deliktumai kapcsán ld. *Vámbéry* osztályozását; annak valamennyi bűncselekményét az ún. házasság elleniekként értelmezi azonban *Angyal*, míg a fejezetet is a családi jogok ellen irányuló, tágabban értelmezett körbe vonja *Finkey*.

[215] Ld.: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 2–3.; FAYER (1905a): *i. m.* 108.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 350.; ANGYAL (1938): *i. m.* 47.; SINKU (2000): *i. m.* 21.; UJFALUSY Béla: *A házasság intézménye a büntetőjogban,* Jogtudományi Közlöny, 1915. évi 48. szám, 485. *Ujfalusy* egyébiránt kifejezetten helyesli ezen indokolást, sőt, mi több, az említett, a házassági viszony törvényes keletkezéséével kapcsolatos deliktumokat is a Ht.-ben helyezné el.

vélt." Ez a cselekmény pedig a születendő gyermekek jogállását is veszélyezteti; lényegét tekintve ugyanezen szempontoknak felel meg továbbá a házasságkötésnél közreműködő személy felelősségre vonása is.[216]

A felvázolt cselekmények első csoportjába tartoznak az ún. csalárd, illetve vétkes házasságkötés esetei.[217] Az előbbi, *ún. csalárd házasságkötés* a Csemegi-kódex 255. §-ában került szabályozásra, amely a Ht. fentebb már hivatkozott 121. §-ának második fordulatával együtt értelmezve,[218] a Ht. hatálybalépésével, a házasság megkötésénél a másik fél előtt valamely *érvénytelenségi ok elhallgatását,* illetve a másik félnek a házasság megkötésére olyan *megtévesztéssel történő rábírását* jelentette,[219] amely miatt azt érvénytelenné nyilvánították. A bűntett miatt, a Kódex 255. §-ának második fordulata szerint a sértett fél indítványára van helye bűnvádi eljárásnak, szankcióként pedig két évig terjedhető börtönbüntetés került előirányzásra.[220] Ehhez képest, a Ht. 124. §-a szabályozza az utóbbiként megjelölt, *ún. vétkes házasságkötés* vétségét is, amely a hivatkozott érvénytelenségi, illetve szintén a Ht.-ben meghatározott, ún. tiltó akadályok[221] ellenére való házasságkötés elkövetése esetére három hónapig terjedhető fogházat és pénzbüntetést irányozott elő. A vétség kifejezetten szubszidiárius jelleggel került meghatározásra, tipikusan e körben pedig, az érvénytelenségi okok fennforgása jelenthette az „átjárást" a vétkes és a csalárd házasságkötés között; amennyiben ugyanis ezek fennállásáról nem tudott mindkét fél – pontosabban, ennek elhallgatása történt –, úgy az utóbbi, mint súlyosabban büntetendő cselekmény került megállapításra.[222]

---

[216] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 424–425.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 350.; ANGYAL (1938): *i. m.* 92.

[217] Ezen megnevezést, valamint a cselekmények részletesebb elemzését ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 92–95., továbbá: MERÉNYI (1992): *i. m.* 339.; SINKU (2000): *i. m.* 21.

[218] Ezen fordulat ugyanis kimondja, hogy a Csemegi-kódex 255. §-ában – továbbá a soron következő, 256. és 257. §-aiban – említett *felbontható vagy semmis házasság* alatt a jelen törvény szerint *megtámadható vagy semmis* házasságot, az idézett §-okban említett *akadály* alatt pedig a Ht.-ben meghatározott *érvénytelenségi okokat* kell érteni.

[219] Érvénytelenségi okok alatt, a Ht. értelmezésében azon körülményeket érthetjük, amelyek esetében a házasság semmis vagy megtámadható, így pedig a bíróság által érvénytelenné nyilvánítható, ld. ezzel kapcsolatban a Ht. házassági akadályokra vonatkozó 6–13. §-ait, valamint a megtámadási okokként jelentkező 51–55. §-ait, részletesebb ismertetésük kapcsán pedig: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 361–362. *Edvi Illés* az érvénytelenségi okok vizsgálata mentén kifejti azt is, miért volt szükséges a megtévesztés kiemelése, ld.: Uo. 362.

[220] Részletesebb elemzés kapcsán ld.: SCHNIERER (1893): *i. m.* 402–403.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 360–363.; FINKEY (1914): *i. m.* 662.

[221] Ld.: Ht. 14–25. és 27. §. A Ht. által „akadályokként" hivatkozott tényezők olyan jellegű körülmények, amelyeknek fennforgása esetén nem esik csorba a házasság érvényességén, ld.: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 362.; ANGYAL (1938): *i. m.* 94.

[222] Ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 94–95. Megjegyezzük, hogy a szubszidiaritás ezen megjelenési – nevezetesen a *„ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg"* kitételt tartalmazó – formája a jogirodalomban az ún. tág értelemben vett szubszidiaritás megnevezése alatt is azonosítható, amely elnevezést a továbbiakban is alkalmazni fogjuk. Ld.: AMBRUS István: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben,*

Megjegyzésre érdemes, hogy míg a bűntett esetén kifejezetten a büntethetőség feltételét jelenti, a vétség tekintetében nem merül fel a házasság érvénytelenítésének a követelménye.[223]

A felvázolt cselekmények közé sorolhatók még, az ismertetettekhez kapcsolódva, a *házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő és egyházi személy vétségei* is.[224] Egyrészt ugyanis, azon inkonzekvenciák elkerülése végett, amelyek folytán a fent ismertetett rendelkezések mentén, a házasságkötéssel kapcsolatos érvénytelenségi okokról, valamint az ún. tiltó akadályokról tudomással bíró, közreműködő polgári tisztviselő, mint bűnsegéd, csupán enyhébb büntetéssel volna sújtható, mi több, bizonyos – alapvetően az ő, illetve a felek oldaláról a szándék hiányával, ellenben a tisztviselők esetében legalább gondatlan bűnösséggel jellemzett – esetekben nem is volna büntethető,[225] a jogalkotó sui generis deliktumokat konstruált a Btk. 256. és 257. §-aiban az *érvénytelenségi ok* esetén való *szándékos és gondatlan közreműködésre*.[226] Ehhez hasonlóan, sui generis módon határozta meg a Ht. 122. §-ában az *ún. tiltó akadályok fennforgása* esetére vonatkozó *szándékos és gondatlan közreműködést* is, amelyet kiegészített a *házasságkötésnél jogosultság hiányában való közreműködés*[227] szintén mindkét bűnösségi alakzatban történő elkövetésére vonatkozó fordulataival, mindkét fordulatot a Ht. 124. §-ában leírt, ún. tág értelemben vett szubszidiárius formában határozva meg.

Az érvénytelenségi ok esetén való közreműködés szándékos megvalósítása három évig terjedhető börtön, míg gondatlan alakzatban hat hónapig terjedhető fogház formájában volt büntetendő, a viselt hivatal elvesztése mellett. A Ht. 122. §-ában meghatározott cselekmények elkövetése pedig szándékosság esetén hat hónapig terjedhető fogházzal és a viselt hivatal elvesztésével, míg gondatlan alakzatuk pénzbüntetés kiszabásával, valamint – ismételt elkövetés esetén[228] – a viselt hivatal elvesztésének az esetleges kimondásával volt fenyegetve. Megjegyzendő, hogy a bírói gyakorlat által is támogatott

Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014. 225. [A továbbiakban: AMBRUS (2014a).]

[223] Ld.: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 362–363.; ANGYAL (1938): *i. m.* 93., 95.

[224] Ezen megnevezést, valamint a cselekmények részletesebb elemzését ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 95–98.; SINKU (2000): *i. m.* 21.

[225] Ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 95., valamint hasonló megállapításokat tesz: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 364.

[226] Ld. részleteiben: EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 363–365.

[227] Ennek kapcsán ld.: Ht. 31., 34. §.

[228] Ld. ennek értelmezése kapcsán különösen: ANGYAL (1938): *i. m.* 97.

felfogás szerint, egyik esetben sem feltétele a büntethetőségnek a házasság érvénytelennek nyilvánítása.[229]

A közreműködők tekintetében, végezetül ki kell térnünk a Ht. 123. §-ában foglalt azon vétségre, amely a Ht. 29. §-ában lefektetett, kötelezően polgári tisztviselő előtt kötendő házasság tételének kívánt érvényt szerezni a *polgári kötés igazolása előtt egyházi összeadást foganatosító lelkész vagy vallási szertartás teljesítésére jogosított más személy* pénzbüntetés, ismételt elkövetés esetén pedig két hónapig terjedhető fogház kiszabásával történő fenyegetésével.[230]

1.2.2.4. A házasság elleni izgatás törvényi tényállása

A házasság büntetőjogi védelmi vonalát illetően, annak legtávolabbi, egyben „legvégső" pontjának tekinthetjük a Csemegi-kódex 172. §-a második fordulatában foglalt, a házasság intézménye elleni izgatás deliktumát, amelynek az előzőekben tárgyalt cselekményekhez képest merőben *eltérő természete*, *osztályozása,* valamint részben éppen ezáltal indokoltan a házasságnak a korszakot illető, hangsúlyozottan védelmi pozíciójának tükröződése a fentiekben már említésre került. Ezen tényezőket az alábbiakban némi, a bűncselekményt illetően kialakítani célzott, átfogó kép lefestéséhez hozzájáruló gondolattal egészítjük ki.

Hangsúlyozandó, hogy a Csemegi-kódexnek a deliktumot magába foglaló, *az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás* című VI. Fejezete eleve a szólás- és sajtószabadsággal, mint „szép" polgári jogokkal való visszaéléseknek az állam létét, a közösség békéjét és rendjét veszélyeztető megnyilvánulásait rendelte büntetni,[231] annak jegyében, hogy a *„jogrend ne csupán a brutális erőszak ellen oltalmaztassék",*[232] hanem, mint nagy jelentőségű érdek, már adott esetben a veszélyeztetések megelőzése céljából is.[233] A büntetendőséget alapvetően a cselekmények *közveszélyességében*

[229] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 364–365.; ANGYAL (1938): *i. m.* 97.
[230] A Ht. 123. §-ának második fordulata kihágásként minősítette és pénzbüntetéssel rendelte büntetni, amennyiben utóbb bebizonyosodott, hogy a házasság előzőleg polgári tisztviselő előtt megköttetett; míg a harmadik fordulatában, jogellenességet kizáró okként rendelkezett azon egyházi összeadásról, amely az egyik félnek *„közel halállal fenyegető betegségében"* történt. Ld.: ANGYAL (1938): *i. m.* 97–98.; SINKU (2000): *i. m.* 21–22.
[231] FINKEY (1914): *i. m.* 836.
[232] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 165.
[233] ANGYAL (1931): *i. m.* 40.

rejlőként ragadták meg,[234] a *„hiszékeny, ingatag”* tömeg szenvedélyei ráadásul olyan személyeket is képesek magukkal ragadni, akik a *„rosszlelkű, elfogult bujtogatók”* szavaira egyébként nem bírnának fogékonysággal.[235]

A fejezetben foglalt bűncselekmények központi – noha azokban szövegszerűen csak kivételesen megjelenő – cselekményfogalmának, az *izgatásnak* a lényegét illetően, *Edvi Illés* megfogalmazásában elmondható, hogy az szorosabb értelemben a törvény iránti tiszteletnek nagyobb számú közönségben történő megrendítésére, továbbá a kedélyre ható és a józan ész kritikáját elhallgattató érvelésre hivatott.[236] Ennek szellemében, egyfajta *felhívás nélküli, közönséges izgatásként* definiálhatjuk[237] a Kódex 172. §-a második fordulatának a társadalmi osztályok, nemzetiségek és hitfelekezetek egymás elleni gyűlöletre történő izgatása mellett a tulajdon, illetve a házasság elleni izgatást, amelyek jogi védelme *Finkey* meghatározásában egyenesen a *„társadalmi rend és béke palladiuma, aranybullája”*.[238] *Edvi Illés* értelmezésében pedig a két kiemelt magánjogi jogintézmény, mint a társadalmi rendnek és közvetve, magának az állami létnek az alapfeltételei tekintetében,[239] nem engedhető meg, hogy azok *„lázító kifakadások tárgyává tétessenek”*;[240] ezek ellen az állam *„harcot, ostromot (...) nem tűrhet el.”*[241] Ezen felfogás tükröződik *Finkey* megfogalmazásában is, kitérve arra, hogy a tulajdon és a házasság bírálata, noha az a célszerűbb szabályozásukra való törekvés mellett megengedett, megsemmisítésük, felforgatásuk egyenesen a *korabeli művelődés megsemmisítésével volna egyenlő.*[242]

A *házasság elleni izgatás* közelebbi tárgyalására rátérve, a Kódex 172. §-a második fordulatában foglalt cselekmény *„büntethetőség föltételeként”* jelölhető meg a gyakorlat

[234] FAYER (1905a): *i. m.* 31–32.
[235] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 84.
[236] Uo. 84. Ld. bővebben az izgatás fogalmát és büntetőjogi értékelését: ANGYAL (1931): *i. m.* 4–11., 45–46.
[237] Ld. az *„izgatási bűncselekmények felosztását”* az egyenes felhívás mellett, valamint a felhívás nélkül történő izgatási cselekmények csoportjaira, utóbbi három alcsoportjának egyikeként, közönséges izgatásként osztályozva a Kódex 172. §-ának második fordulatában leírt izgatást is. ANGYAL (1931): *i. m.* 22.
[238] FINKEY (1914): *i. m.* 839.
[239] A kiemelt jogintézmények elleni izgatást a magyar Kódexen kívül csak az osztrák Btk. ismerte, ld.: ANGYAL (1931): *i. m.* 44.; ANGYAL (1938): *i. m.* 107. *Angyal* egyébként, a családi kapcsolatok lazulása, mélységüknek csökkenése, a vonatkozó kötelesség elhanyagolása folytán kívánatosnak tartotta volna ezen deliktum alatt a család jogintézményének a védelembe vételét is, ld.: ANGYAL (1931): *i. m.* 74.
[240] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 93.
[241] LÖW (szerk.) (1880a): *i. m.* 176.
[242] FINKEY (1914): *i. m.* 839–840. Ld. ezzel kapcsolatban: SCHNIERER (1893): *i. m.* 313.

szerint a *„gyülekezetet képező több ember együttlétét”*, az egyébként meg nem határozható számú személyek részéről való tudomásulvétel lehetőségét feltételező *nyilvánosságon*[243] túl, az *izgatás valóságos* volta is. Ennek megfelelően, kifejezetten a kiemelt jogintézmények viszonylatában történő nyilvános, ellenben tárgyilagos, esetlegesen tudományos fejtegetések, illetve azok, amelyek az intézmények ellen, egyéni szinten – esetünkben tehát valamely konkrét házasság ellen intézettként – értelmezhetők, és nem pedig általános „kifakadásokként”, jogalapjuk elleni „bujtogatásként” értékelendők,[244] nem valósítják meg a házasság elleni izgatást.[245]

Ennek megfelelően, nem került megállapításra a deliktum azon vádlott terhére, aki könyvében ugyan a *„kölcsönös szerelemre alapított ú.n. lelkiismereti, de illegális házasságot”* a szerelem nélkül kötött házasság elé helyezi.[246] Szintén nem fedezte fel a közvetlenül a házasságot, mint intézményt támadó jelleget a Kúria azon katolikus pap kijelentéseiben, aki a templomi gyülekezet előtt, ellentétes tartalmú megjegyzések között, a jegyespárként jelenlévőkre vonatkoztatva, a következő kijelentéseket tette: *„… hallom, hogy valami polgári házasságot, valami polgári lakodalmat is akarnak tartani, nem tudom miféle csodabogár lehet ez, ha ezt megteszik, erre kedves híveim legfeljebb köpjetek és röhögjetek...”*.[247] A deliktumnak az ezen esetben is megmutatkozó, rögzíthetően a kötelező polgári házasság bevezetése kapcsán felmerülő nehézségeire mutat rá több, az egyházi személyek által a házasság elleni izgatást megállapító ítélet is. Találkozunk e körben olyan szónoklattal, minthogy: *„a polgári házasság törvény hitvány törvény, hogy nem istentől való törvény, hogy a törvény ellen az utolsó csepp vérig küzdeni kell, hogy ezzel a törvénynyel a katholikusokat akarják elnyomni”*[248] míg egy másik esetben a lelkész a házaspár megesketését az anyakönyvi hivatalban viselt virágok levétele után volt hajlandó teljesíteni, mivel: *„piszkos helyen, az anyakönyvvezető előtt bepiszkoltátok virágaitokat, azokkal tehát az Ur oltára elé nem járulhattok”*, a násznép

[243] Ld. bővebben a gyakorlat összefoglalására és az elméleti megközelítésre is kiterjedő kifejtést: SCHNIERER (1893): *i. m.* 309–310.; EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 89., 93.; ANGYAL (1931): *i. m.* 14–16.
[244] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 93–94.; FINKEY (1914): *i. m.* 839–840.; ANGYAL (1931): *i. m.* 44.
[245] Megjegyzésre érdemes, hogy a szabályozás idővel több irányban is kiegészült, megemelt büntetési tételeket irányozva elő a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk 19. §-a, valamint az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1925. évi XXVI. törvénycikk 153. §-a értelmében, a törvények címeiben jelölt időszakok alatt elkövetés esetére.
[246] ANGYAL – ISAÁK (1941): *i. m.* 179–180. 58. sz. (K. 4757/1932. B. XXVI. 93.).
[247] BJT – PT, LX. kötet, 6. szám, 67–69. (1910. évi január hó 12-én, 183. sz.).
[248] BJT – PT, XXXIII. kötet, 9. szám, 139. (1896. évi október 8-án, 7359. sz.).

további, szintén *„felvirágozott”* részét pedig, a szertartáshoz nem engedve, a templomból a sekrestyébe kergette.[249]

Megjegyzésre érdemes, hogy *Edvi Illés* és *Angyal* a társadalmi osztályok és jogintézmények elleni izgatás joggyakorlatát áttekintve azon következtetésre jutnak, hogy noha az adott deliktum gyakran kerül felhívásra, az eljáró bíróságok azonban a törvényi fogalom szűkre szabott voltánál, illetve a szólásszabadság előnyben részesítésénél fogva, gyakran hoznak – illetve *„kényszerülnek hozni”* – felmentő ítéletet. Gyakran lehetett találkozni például azzal, hogy a bíróságok egyfajta speciális – a törvényi tényállásban egyébként nem rögzített – célzat fennállásának hiányára hivatkoztak ezen ítéleteikben,[250] felmentve többek között a házasság ellen propagáló beszéd tartóját azon címen, hogy beszédét csupán *„botránycsinálás végett mondotta el...”*[251]

[249] BJT – PT, XXXIV. kötet, 16. szám, 209–211. (1897. április 13-án, 2259. sz.).
[250] EDVI ILLÉS (1909): *i. m.* 89., 93.; ANGYAL (1931): *i. m.* 49–50.
[251] LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár,* XV. kötet, Jogtudományi Közlöny szerkesztősége, Franklin-Társulat, Budapest, 1923. 115. 58. sz. (Kúria 1922. május 12. B I. 1715/1922. sz.). Érdekes adalék, hogy a vád tárgyává tett kijelentések az ismertetés által rögzítetten is a *„kommunizmus idején”,* 1919 júliusában, egy tanítókat átképző kommunista-tanfolyam beszédében hangoztak el, a felmentő ítélet 1921-ben, míg a jogsértést megállapító kúriai ítélet 1922-ben született.

I.2. A BÜNTETŐJOGI VÉDELEM ALAKULÁSA A „SZOCIALISTA" BTK.-TÓL A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSIG – AZ ÁTALAKULÁSÁBAN VISSZAVONULÓ VÉDELEM

2.1. AZ 1961. ÉVI BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV

2.1.1. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉT ALAKÍTÓ TÉNYEZŐK

A Csemegi-kódexet követő szabályozások kapcsán előrebocsátjuk, hogy azok mintegy „eseménytelenségükben" mutatják meg a házasság büntetőjogi védelmét illetően beálló szemléletváltást. Ennek megfelelően jelen korszakunk tárgyalásának megalapozásaként felvázoljuk az ismertetett, kiterjedt védelem utózöngéit és egyben a változás magvait.

A *Kódexben* kifejtett védelmi háló értékelését illetően, egyrészt meg kell jegyeznünk, hogy míg azt bizonyos aspektusaiban, kifejezetten a család büntetőjogi védelmével összefüggésben, egyes szerzőink még *átfogóbb formájában* látták volna szívesen, addig már, szintén a kortárs szerzők részéről is találkozunk olyan elképzeléssel, amely egyenesen *megkérdőjelezte* a házasság intézményének büntető jogszabályok általi *„körül vételét"*. Előbbi csoportba tartozóan *Angyal* egy kiterjedt, többek között a szorult helyzetű nők elhagyásának a kriminalizálását, speciális bíróság felállítását előirányzó büntetőnovella megalkotását, *Finkey* pedig a család fokozottabb büntetőjogi védelme, a házasságszédelgők és a gyermekeiket kínzó szülők szigorúbb büntetése szellemében a Kódex átdolgozását tartotta volna kívánatosnak.[252] Az utóbb említett irányt támogatókat illetően pedig a házasság intézményének védelmére vonatkozó büntető rendelkezések házassági törvényben való elhelyezése mellett érvel *Ujfalusy*.[253]

Mindemellett leszögezhetjük, hogy a házassághoz a XX. század első évtizedeiben a *nemek viszonyában végbement változásokkal* is szoros kapcsolatban állva, egyfajta átértelmezett, a korábbi koroknál *modernebb felfogású, a felek egyenjogúságára építő tartalmi érték* is társulásnak indult, amely folytán az immár – kifejezetten *Vámbéry* értelmezésében – megszűnhet a házasfelek által „álszent" módon, a korábbi korokban

[252] ANGYAL (1943b): *i. m.* 4., 9–10.; FINKEY Ferenc: *Büntetőjogunk megújhodása (Különlenyomat Degré Miklós hetvenedik életéve betöltésének megünneplése alkalmából megjelent „Jogi Értekezések"-ből),* Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság, Szeged, 1937. 33–34.
[253] UJFALUSY (1915): *i. m.* 485.

jellemzően fenntartott „kényszerzubbonyává" lenni.[254] Ezen változások is hozzájárultak ahhoz, hogy a Csemegi-kódexben az igen széleskörű skála ellenére, magvaiban elvetve megtaláljuk a büntetőjogi védelem átalakulásának, valamint majdani visszavonulásának óhaját és jeleit. A védelem témaköre ugyanis megszűnt a *házasságtörés* deliktuma köré szerveződőnek lenni, amely *Vámbéry* kutatásai által alátámasztottan, történeti fejlődése során *„nyilvánvalóan", „mindenkor és mindenütt"* a büntetendő cselekmények sorában foglalt helyet.[255] Gyakorlati jelentőség hiányában, *Vámbéry* szavaival élve, *„lex imperfecta"*-vá vált,[256] bizonyítva, hogy a bűncselekmény egyetemes jelenléte nem bizonyíték arra, hogy egyben alkalmas eszközként is szolgálna a jelenség repressziójára.

A vizsgált témánk történetének meghatározó deliktumát illetően megjegyezzük továbbá, hogy *Vámbéry*, noha elvi szinten kívánatosnak tartotta volna, a korabeli magyar társadalom erkölcsi érettségét távoli fokban állónak minősítette a házasságtörés büntetőjogi represszió jának eltörlésétől. Meglátása szerint, a csupán büntetőjogi *„madárijesztő"*-ként funkcionáló deliktum tényleges alkalmazása képezhette volna a megoldás tárgyát, de lege ferenda egy alapvetően a közbotrány okozására koncentráló, a büntetőeljárást az emiatt a házasság felbontását kimondó bíróság által elindító konstrukció keretében.[257] Mindemellett a házasságtöréssel kapcsolatos polgári jogi ítélkezésben, *Fayer* szavaival élve, „engedékenységet" mutató,[258] az esetek megoldását leginkább a házasfelekre bízó gyakorlat is arra mutat rá,[259] hogy a korban már tényleges érvényesülést nyert a gondolat, miszerint a házasság kérdését illetően *„a külső keretek formálása mindaddig eredménytelenül kísérli meg az együttélés komplikációinak*

[254] Ld.: VÁMBÉRY Rusztem: *A házasság, mint egérfogó,* Századunk. Társadalomtudományi Szemle, 1928. évi 3. kötet, 635. A nők általános helyzetére, munkában való részvételük alakulására vonatkozó változásokat kifejezetten hangsúlyozza továbbá: *Vámbéry Rusztem előadása a jog és a gazdasági viszonyok összefüggéséről. A Nők Nemzetközi Békeligája nyári iskolájának befejező előadása,* Népszava, 1929. szeptember 17., 3. Mindemellett, szintén a házasság alakját és tartalmát illetően jelentkező kettősségre hívja fel a figyelmet: FINKEY Ferenc: *Büntetés és nevelés,* In: FEJÉRPATAKY László (szerk.): *Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből. A M. Tud. Akadémia II. Osztályának rendeletéből,* II. kötet, 4. szám, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1922. 34.

[255] VÁMBÉRY (1901a): *i. m.* 22. Kivéve a korabeli viszonylatban legújabbnak értelmezett angol jogot és néhány svájci kanton jogát.

[256] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 466.

[257] A házasságtörés büntetése kapcsán a különböző indokokat és megoldási módokat illetően ld.: VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 453–471. Ezzel szemben *Halász* a deliktumot kifejezetten mellőzné a Kódexből, ld.: HALÁSZ (1909): *i. m.* 408.

[258] Ld.: FAYER (1905b): *i. m.* 72., 98.

[259] Ld.: MÁRKUS Dezső (szerk.): *Felsőbíróságaink elvi határozatai I. A M. Kir. Curia és a Kir. Táblák elvi jelentőségű döntéseinek rendszeres gyűjteménye,* X. kötet, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, Budapest, 1900. 105. 16236. sz., illetve kifejezetten a fennálló bírói gyakorlatra hivatkozva: Uo. 114. 16255. sz. Ld. továbbá.: VÁMBÉRY (1901ab): *i. m.* 354.

megoldását, míg az emberek etikai fejlődése két lélek igazi harmóniáját megteremteni nem tudja."[260]

Ilyen *előzmények* után, a Kódexnek immár a különös részét is felváltó *1961. évi V. törvény* tárgyalására rátérve azt mondhatjuk, hogy az *konkrétan* megvalósítja a büntetőjogunknak a házasságot körülvevő védelmi erődrendszerből való *visszavonulását*, abból a *kettős házasság büntetendőségét* hagyva meg csupán. Hasonlóan jelentős szemléletváltást tulajdonít a „szocialista" Btk.-nak *Szomora* is a házassággal említett módon, korszakokon átívelő jelleggel összekötött *nemi bűncselekmények* kapcsán, kiemelve, hogy a régi terminológia mögött, azonban mégis, voltaképpen „de facto" módon megindult ezen deliktumoknak az *„individuális jogtárgyvédelem felerősödésével"* fémjelzett, mai napig tartó fejlődési szakasza, amely, ahogyan az majd a vizsgált témánk kapcsán is láthatóvá válik, egyszerre jár dekriminalizációval és vezet újabb cselekmények kriminalizációjához.[261]

Ezen váltásban azonban aligha köszönthetjük a *Vámbéry* által a bevezető gondolatainkban lefestettek szerint, a társadalom erkölcsi fejlettségének és a szerelemnek a *házasság szükségképpeni feltételeiként értelmezésének* a regényes felfogásában álló, romantikus eljövetelét. Nem állíthatjuk ugyanis, hogy az erkölcsi és érzelmi viszonyok tökéletesre fejlődtek volna a vizsgált korszakra. Mi több, az kifejezetten leszögezhető, hogy a házasság – és ezzel együtt a család – a XX. század közepére a korábbiaknál erősebb mértékű, illetve újabb kihívásokkal is szembesült. A II. világháború családokra gyakorolt hatásai és ezek feldolgozásának nehézségei,[262] a nők tömeges munkába állása és ezzel együtt a családok nyitottabbá válása, a felgyorsult társadalmi változások módosították a házasság és a család funkcióinak jelentőségét és súlyát, olyan kívánalmakat hozva a felszínre, amelyek a családtagoktól állandó, dinamikus fejlődést követeltek és a konfliktusok számának gyarapodását eredményezték.[263]

---

[260] HACKER Boriska*: Új orosz házasság,* Századunk: Társadalomtudományi Szemle, 1931. évi 6. szám, 308.
[261] SZOMORA (2009): *i. m.* 67–68.
[262] Ezen korszak tekintetében említés szintjén utalunk a házasságkötések kapcsán, *„fajvédelmi"* alapon felálló tilalmak kérdésére és ennek következményeire, ld.: SIPOS István: *A házasságkötés rendkívüli formája halálos veszedelmen kívül*, In: ANGYAL Pál – BARANYAI Jusztin – MÓRA Mihály (szerk.): *Notter Antal emlékkönyv. Dolgozatok az egyházi jogból és a vele kapcsolatos jogterületekről,* Szent István Társulat, Budapest, 1941. 993–1006.
[263] MERÉNYI (1992): *i. m.* 325.; MERÉNYI (1995): *i. m.* 138. Megjegyzésre érdemes azonban, hogy épp a vizsgált korszak nézőpontjának a sajátosságaként tarthatjuk számon, miszerint a felvázolt kihívásokat,

Amely azonban nemcsak jelentősen változott, hanem ezen változásában kétségtelenül érintette a házasság büntetőjogi védelmének felfogását, az, *Tóth Mihály* szavaival élve, a *büntetőjog társadalmi szerepét* illető felfogásunk.[264] A hivatkozott szerző gondolatai mentén ugyanis azt mondhatjuk, hogy a büntetőjog megkezdte saját maga átpozicionálását az erkölcshöz való viszonyában, melyhez, mint ismeretes, a többi jogághoz képest egyébként is *„bensőbb kötelékek"* fűzik.[265] Felismerve, hogy normái az erkölcsi fedezet szükségétől ugyan, jellegükből fakadóan nem mentesülhetnek, azonban, a *„hiányzó morális fedezet"* büntetőjogi normákkal való pótlása[266] már nem jelentkezhetett reális igényként. Más szóval, elérkezett azon idő, amelyben a büntetőjog már nem diktálhatja, csupán segítő jelleggel, az ultima ratio elvének is megfelelően, „lekövetheti" és előmozdíthatja az erkölcsi megfontolásokat.

Megállapíthatjuk azonban, hogy ezen, büntetőjogi visszavonulással párhuzamosan, a *házasság és a család védelmének alkotmányi szintű deklarálása* – néhány sajátosságtól eltekintve – a többi szocialista állam szabályozásához hasonló formában, hazánkban is megjelent.[267] 1949. évi Alkotmányunk 51. §-ában kijelenti, hogy *„A Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét"*,[268] amelyet rendszertanilag kiemelt helyen, az alapjogok között, közvetlenül a nők és a férfiak egyenjogúságára, illetve az anyák és gyermekek védelmére vonatkozó, 50. §-t követően helyezett el.[269] Tekintettel arra, hogy Magyarország 1955 decemberében csatlakozott az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez, kiemelésre érdemes az is, hogy az 1948-ban elfogadott *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* részletesen foglalkozik a házassághoz fűződő joggal, kitérve többek között annak férfiakat és nőket egyaránt, diszkrimináció nélkül megillető

Nizsalovszky Endre megfogalmazásában, nem *„halálos betegség"*-ként, hanem fejlődésként értékeli, ld.: NIZSALOVSZKY Endre: *Tanulmányok a jogról*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984. 214. A házasság és a család szorosan összefüggő, a szocialista államban értelmezett fogalmát, *„új hivatását"* illetően ld.: Uo. 214–223., 226–233.

[264] TÓTH Mihály: *Szomora Zsolt – A nemi bűncselekmények egyes dogmatikai alapkérdéseiről című PhD értekezéséről,* In: TÓTH Mihály: *A büntetőjog pillérei és korlátai, Válogatás 20 év munkáiból,* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016. 404.

[265] VÁMBÉRY Rusztem: *Büntetőjog és ethika,* Politzer, Budapest, 1907. 6.

[266] Ua.

[267] FICZERÉNÉ SIRKÓ Alexandra: *A házassági-családi viszonyokból eredő jogok és kötelezettségek alkotmányos szabályozása*, Magyar Jog, 1995. évi 8. szám, 474–479.

[268] 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya, 51. §.

[269] SCHANDA Balázs: *Házasság és család az alkotmányjogban*, In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*, Pázmány Press, Budapest, 2020. 684.

jellegére, valamint a házasulók teljes és szabad beleegyezését hangsúlyozva, a házasságkötés kényszermentességére is.[270]

2.1.2. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK MEGNYILVÁNULÁSAI

2.1.2.1. A védelmi háló kontúrjai és további színfoltjai

Rátérve az 1961. évi Btk.-nak a házasság büntetőjogi védelmét illető szabályozása tárgyalására, mindenekelőtt leszögezhetjük, hogy az a fentebb ismertetett *alkotmányos alapokra* nagymértékben épít. A „szocialista" Btk.-t feldolgozó irodalom alapvetően ezzel indokolja azon állítását, miszerint a szocialista állam a házasság és a család intézményeinek kiemelkedő jelentőséget tulajdonít,[271] amely lehetőséget biztosít a család megerősödésének valódi megteremtésére,[272] továbbá – a kor szellemének megfelelő értelmezés szerint – a csupán formális védelmet nyújtó „burzsoá" büntetőjoggal szemben, megteremti a szocialista büntetőjog általános állami és társadalmi védelemmel párosuló jellegét, kellő alapot biztosítva feladata betöltéséhez.[273]

Az 1961. évi V. törvény a XV. Fejezetébe foglalva, azonban külön Címek alatt tárgyalja a *család és az ifjúság,* valamint a *nemi erkölcs elleni bűncselekményeket,* amelyet a miniszteri indokolás azzal magyarázott, hogy a *házasság és a család* intézménye is a nemiségben gyökerezik, a *nemi erkölcsöt* támadó cselekmények büntetésével egyben ezen intézményeket is védjük, amelyekhez pedig sok vonatkozásában kötődnek az *ifjúság* elleni bűntettek.[274] A miniszteri indokolás egyébként amellett, hogy említést tesz az általa

---

[270] *Universal Declaration of Human Rights,* United Nations General Assembly, 1948., Article 16., https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights (Letöltés dátuma: 2023. május 13.) Ld. az egyes államok nemzeti jogaiba ezen kérdésben beivódott gyakorlatok makacs jelenlétét illetően: SZEIBERT Orsolya: *Házassághoz és családhoz való jog,* In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia,* HVG-ORAC, Budapest, 2018. 376–377.

[271] POPOVICS Béla (szerk.): *A Magyar Népköztársaság büntető törvénykönyve (Közzéteszi az Igazságügyminisztérium), XV. Fejezet, I. Cím,* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1962. 460.; SZALMA László: *Hetedik fejezet. A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűntettek. A család és az ifjúság elleni bűntettekről általában,* In: BÉKÉS Imre – SZALMA László – BODGÁL Zoltán – BODROGI Károly – FENYVES László – LÁGLER Imre: *A magyar büntetőjog kézikönyve II. – Különös rész,* Belügyminisztérium, Budapest, 1964. 454.

[272] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 460.

[273] TOKAJI Géza: *XV. Fejezet, I. Cím,* In: HALÁSZ Sándor (szerk.): *A büntető törvénykönyv kommentárja, Második kötet,* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1968. 1313–1314.; SZALMA (1964): *i. m.* 453. A házasság és család jogi védelmére vonatkozó, korabeli eszközrendszer felvázolása kapcsán ld.: NIZSALOVSZKY (1984): *i. m.* 251–256. Említést érdemel e körben a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikkünk is, melyet illető *„szocialista egyenjogúsítás"* magyar jogban bejárt útja kapcsán ld.: NIZSALOVSZKY Endre: *A család jogi rendjének alapjai,* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963. 252–264.

[274] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 459.

egy fejezetben tárgyalt deliktumok különböző kódexek általi, különféle megoldások szerinti rendszerezéséről, kiemeli azt is, hogy ezen felosztást alkalmazta az 1952-ben az Igazságügyminisztérium által közzétett *Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása* (a továbbiakban: BHÖ) címet viselő jogszabálygyűjtemény is,[275] amely a hivatkozott cselekményeket a IV. Részben, a XVII. és XVIII Fejezetekben elhelyezve vizsgálta.[276]

Tekintettel arra, hogy vizsgált korszakunkat egészében a büntetőjognak a házasság védelmi erődrendszeréből való kivonulása és szerepének átértelmezése határozta meg, nem okoz meglepetést, hogy a Csemegi-kódexben tárgyalt, *védelmi hálón túli színfoltok* is jóval halványabban, pontosabban fogalmazva, egészen *halovány*an jelennek meg csupán. A fentebb említetteknek megfelelően, a kettős házasság változatlanul – azonban, ahogy látni fogjuk, jóval szűkebb formában – történő kriminalizálása mellett, a házasság, pontosabban a házassági életközösség a Btk.-ban mindössze egy további területen, a *nemi erkölcs elleni erőszakos deliktumok* kapcsán,[277] az erőszakos nemi közösülés és a szemérem elleni erőszak bűntettei[278] tekintetében nyert értékelést.

Jelen ponton szeretnénk kitérni arra, miszerint annak ellenére, hogy az értekezésben – annak tartalmi és egyben terjedelmi korlátaira is tekintettel – vizsgált büntetőkódexekben[279] „csupán" azt vesszük számításba, hogy hol kerül értékelésre a házasság, a házastársak, illetve a házassági életközösség, szükséges megemlíteni, hogy a házasság – pontosabban a házastársak –, megkülönböztetett szerepéből némileg „veszítve", a Csemegi-kódexet követően is értékelést nyer a büntetőkódexek *hozzátartozó-fogalmainak* keretében, ahogyan az 1961. évi V. törvény Értelmező rendelkezései között [114. § c) pontja] is. Ezen tényező önmagában is jelzi a Csemegi-kódex kiterjedt szabályozásához képest beálló változást, amely – tehát a házastársaknak

[275] *Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása,* közzéteszi az Igazságügyminisztérium, Jogi Kiadó, Budapest, 1952.
[276] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 459.
[277] Ld. ezen kategorizálással és a deliktumok alakulástörténetével kapcsolatban: NAGY Alexandra: *A beleegyezés nélküli szexuális cselekmények büntetőjogi értékelése,* PhD értekezés, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2020. 35.
[278] 1961. évi V. törvény 276. és 277. §-ai. Megjegyezzük, hogy a hivatkozott bűncselekményeken túl – noha a témánk és a fogalom alakulása szempontjából némileg távolabbi kapcsolódást jelent – említésre érdemes, hogy a „házasságon kívüli" elkövetés a *kerítés* deliktuma kapcsán is relevanciával bír (1961. évi V. törvény 287. §-a).
[279] Megjegyezzük, hogy a hatályos Btk. kapcsán kisebb, a Bevezetőben már jelzett kivételt engedünk meg ezen kérdésben.

a hozzátartozók közötti szerepeltetésében álló – szabályozási módot a későbbi büntetőkódexeink változatlan formában veszik át, nem térnek vissza tehát ezen kötelék széles körben való kiemeléséhez. Mindemellett pedig megjegyezzük, hogy ugyan szintén nem képezheti az értekezésben mélyebb és korszakokon átívelő vizsgálat tárgyát, a házasság, illetve a házastársak „jelenlétének" a Csemegi-kódexet követően történő, büntetőkódexekből való kiszorulása mellett, azokat az ítélkezési gyakorlat bizonyos vonatkozásban, továbbra is értékeli. Példaként hozhatjuk fel a házastárs sérelmére elkövetett emberölést, ahogyan az a következő határozat-részletből is kitűnik: *„Bár a Btk. az emberölésnél a házastárssal szemben való elkövetést minősítő körülményként nem ismeri, a miniszteri indokolásból is kitűnően azonban ebből távolról sem vonható következtetés arra, mintha a törvény a korábbi jogszabályban foglalt értékelésen változtatni kívánt volna. Az indokolás kifejezetten hangsúlyozza, hogy a házastárson elkövetett emberölés az esetek nagyrészében kétségkívül súlyosabb büntetés alkalmazását igényli."*[280]

Ezen kitérőt követően, visszatérve azon kérdésünkhöz, hogy az 1961. évi Btk.-nak, a fentebb említettek szerint, mely pontján és milyen tartalommal vannak jelen a házasság büntetőjogi védelmi hálóján túli színfoltok, leszögezhetjük, hogy jelentős változást – a jogirodalom szerint pedig egyenesen a nemi kérdésnek a *„lovagkor és álszemérem áporodott légköréből"* való *„kiszabadítását"* – jelentett, miszerint a „szocialista" Btk. immár, az *„elöregedett szemléletet"*[281] maga mögött hagyva, nem a házasságon kívüli, hanem a *házassági életközösségen kívüli* elkövetést tette a vonatkozó deliktumok tényállási elemeivé, mindezzel a büntethetőségi kört kiterjesztve azon házastárs sérelmére is, akivel az életközösség már nem állt fent az elkövetés idején.[282] Megjegyezzük, hogy *Merényi*, a gyakorlatban előálló vitás helyzetekre tekintettel, hangsúlyozza, hogy kizárólag az *életközösségnek* a tényleges és a véglegesség szándékával megállapított *vége* lehet büntethetőséget kizáró ok – ez akár házasságban realizálódik, akár azon kívül.[283] A változás eredője a miniszteri indokolás szerint – a jogirodalom által is megerősítve – a férfi és nő viszonyának szocialista jogfelfogás szerinti, teljes egyenjogúságában és a nemi

[280] BH 1965.2.4297.
[281] Ld. a kiemelt kifejezések és további elemzés kapcsán: TRAYTLER Endre*: Sajátosságok a nemi bűntettek területén,* Magyar Jog, 1963. évi 6. szám, 6.; LUKÁCS Tibor – TRAYTLER Endre: *A nemi erkölcs elleni bűntettek*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963. 153–157.
[282] SCHULTHEISZ Emil: *A nemi erkölcs elleni bűntettek de lege lata*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966. 11.
[283] MERÉNYI (1987a): *i. m.* 50.

élet teljes kényszermentességében keresendő, amely álláspont szerint a házasság is a felek szabad együttéléseként, nem pedig a nemi érintkezésre való jogot és az annak való engedelmeskedés kötelezettségét tartalmazó szerződésként értelmezendő.[284]

Az 1961. évi V. törvény a nevezett deliktumok kapcsán az *utólagos házasságkötés* megítélését illetően is változtatást eszközölt.[285] A rendelkezés értelmezése kapcsán előrelépésként értékelhetjük a miniszteri indokolás által leszögezett tényt, miszerint az ilyen körülmények között köttetett házasságok ritkán származnak valódi vonzalomból, tényleges indíttatást a tettes részéről a büntetéstől való félelem, a sértett tekintetében pedig a helyzettel való viszonylagos megalkuvás, némi kárpótlás jelent. A sértett utólagos rehabilitációjához juttatása céljából azonban továbbra is indokoltnak tartja a kedvezmény fenntartását, noha jogpolitikai és erkölcsi megfontolásokból, ennek eléréséhez a büntetlenség ígérete helyett a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségét fűzi, amelyet egyben a bíróság mérlegeléséhez köt.[286]

2.1.2.2. A kettős házasság törvényi tényállásának alakulása

A deliktumunk szabályozásának alakulását illető vizsgálatunkat megelőzően, röviden ismertetjük a tárgyunkat közelebbről illető dekriminalizációs út állomásait. A „szocialista" Btk.-t megelőző jogszabálygyűjtemény ugyanis már jelentős „tisztogatást" végzett a házasság büntetőjogi védelmét érintő normák tekintetében, a Csemegi-kódex széles palettájából csupán az *ún. házasságkötéssel kapcsolatos cselekményeket* rendelve büntetni, amelyen belül értelmezve, a *kettős (többes) házasságra* vonatkozó, fentebb vázolt jogi szabályozás lényegében változatlan – alapvetően a Ht., valamint a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény[287] módosításait átvezető –

[284] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 474.; SCHULTHEISZ (1966): *i. m.* 21.; LUKÁCS – TRAYTLER (1963): *i. m.* 160. Utalunk arra, hogy a módosítás egyben a Csemegi-kódex által felvetett kérdésben, a kisebbségi állásponton elhelyezkedő *Angyal* nézetének az elfogadását jelentette.

[285] Ld.: 1961. évi V. törvény 276. § (3) bekezdése és 277. § (3) bekezdése. Megjegyezzük, hogy az erőszakos nemi közösülés kapcsán a Btk. kifejezetten kizárja a kedvezményre alapot adó esetek köréből annak *„többes elkövetését"* [1961. évi V. törvény, 276. § (2) bekezdésének b) pontja], amely kapcsán *„az elérni kívánt cél nem érhető el."* POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 481.

[286] Ld. a vonatkozó miniszteri indokolást: POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 481., továbbá a rendelkezést értelmező kifejtéseket: SZALMA (1964): *i. m.* 473., 475.; SCHULTHEISZ (1966): *i. m.* 97–98.; TOKAJI (1968): *i. m.* 1377–1378., 1382. Megjegyezzük, hogy a „szocialista" Btk. a vizsgált kedvezmény kapcsán is rendezett egy, a Csemegi-kódex értelmezése által felvetett kérdést, leszögezve, hogy csak azon házasságnak tulajdonítja a kedvezményt biztosító hatást, amelyet az elsőfokú ítélet meghozatala előtt kötnek meg a felek.

[287] A továbbiakban: Csjt. Témánk szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, hogy a Csjt. vonatkozásában, amely határozottan szembefordult a korábbi házasságjogunkban érvényesült felfogással, valódi *„családjogi korszakváltás"* eljövetelét köszönthettük. Kifejezetten utalt ugyanis az Alkotmányban a fentiek szerint

tartalommal volt megtalálható a BHÖ-ben.[288] Megjegyzésre érdemes, hogy a BHÖ divergált a kettős házasság megkötéséhez járuló bűnsegély – avagy a *kettős házasság megkötésénél bűnös közreműködőkre* vonatkozó *sui generis deliktumok* – megítélése tekintetében, aszerint, hogy az a polgári tisztviselő, vagy a lelkész közreműködésében nyilvánult-e meg.[289]

Az 1961. évi V. törvény nem vette át az említett sui generis deliktumok egyik fordulatát sem, ahogyan több, a BHÖ XVII. Fejezetében foglalt, és témánk szempontjából kifejezetten releváns bűncselekmény kapcsán is hasonlóan járt el. A feldolgozó irodalom kifejezetten kiemeli az ilyen módon dekriminalizált cselekmények közül a Csemegi-kódex korában a házassági viszony törvényes keletkezésére vonatkozó, imént hivatkozott deliktumok csoportja alatt tárgyalt, a BHÖ-ben is szereplő egyes cselekményeket. Egyrészt kitér a BHÖ-nek a *házasságkötésnél a másik fél előtt valamely érvénytelenségi ok elhallgatására, illetve az ilyen ok ellenére való házasságkötésre* vonatkozó,[290] a Csemegi-kódex ún. csalárd és vétkes házasságkötések érvénytelenségi okokkal kapcsolatos alakzatait idéző büntetendő cselekményeire, amelyek önálló bűncselekményekké nyilvánításának indokolatlan voltát abban látja, hogy a Csjt. érvénytelenségi okainak[291] fennállása ellenére kötött házasság egyrészt, majdnem minden esetben megvalósítja valamely más, meglévő bűncselekmény törvényi tényállását, másrészt pedig közöttük előfordulnak olyanok is, amelyek utólag reparálhatók, továbbá megjegyzi azt is, hogy az esetek többségében nem is elsősorban a házasság intézményét jelölhetjük meg jogi tárgyként.[292]

Kiemeli továbbá a BHÖ és a Csjté. által a Ht. 123. §-ában foglaltakkal azonos módon megfogalmazott, annál viszont jóval szigorúbb büntetéssel fenyegetett bűntettet is, amely hat hónapig terjedő börtönbüntetéssel fenyegette azt a *lelkészt, vagy vallási szertartás*

---

foglaltakra [ennek jelentősége kapcsán ld.: NIZSALOVSZKY (1963): *i. m.* 139.], megvalósítva a házastársak egyenjogúságát, mind a házasélet, mind a szülői státusz tekintetében, ld.: SZEIBERT (2016): *i. m.* 54–57. A Csjt. megjelenéséhez köthetjük a családjog önálló jogággá válását is, amely kapcsán a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) teremtett egyértelmű helyzetet, ld.: NIZSALOVSZKY (1963): *i. m.* 211–215.

[288] MERÉNYI (1995): *i. m.* 139.; SINKU (2000): *i. m.* 22.

[289] Ld. részleteiben: MERÉNYI (1995): *i. m.* 139–140.

[290] Utóbbit a Csjt. végrehajtási rendeletének (1952. évi 23. törvényerejű rendelet a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában, a továbbiakban: Csjté.) 47. §-a is tartalmazta.

[291] Ld.: Csjt. 7–12. §.

[292] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 463–464.

teljesítésére jogosított más személyt, aki az anyakönyvvezető előtti házasságkötés igazolását mellőzve egyházi házasságkötésnél közreműködik.[293] A gyakorlatban már csupán elvétve előforduló cselekmény dekriminalizációjával összefüggésben, a kor szellemének megfelelően rámutatva arra, hogy már az 1961. évi Btk. javaslata is *„…számol a társadalom nagyarányú tudati fejlődésével, azzal ti., hogy a dolgozók túlnyomó többsége egyre kisebb jelentőséget tulajdonít az egyházi házasságnak."*[294] Témánk szempontjából külön érdekességnek tekintjük, hogy a „szocialista" Btk. végrehajtási rendelete kifejezetten deklarálja, miszerint a hatálybalépéssel az azt megelőzően alkotott büntető anyagi jogi tartalmú jogszabályok, illetve ezekkel egyetemben a hatálybalépés előtt alkotott jogszabályok büntető anyagi jogi tartalmú rendelkezései hatályukat vesztik.[295] Ilyen módon – az elkövetői kört összefoglalóan megfogalmazva – a lelkészek jogtalan közreműködésére vonatkozó szabályozás is hatályon kívül helyezésre került, amely, *Schanda Balázs* kiemelésében, egyben a polgári házasságkötést megelőző egyházi szertartás kriminalizálásának megszűnését, ezzel együtt pedig a *polgári és az egyházi házasság következetes szétválasztását* is jelentette, amely folytán az egyházi házasság immár nem járt közvetlen polgári jogi joghatással.[296] További szerzők a rendelkezés dekriminalizációja kapcsán hozzáteszik még, hogy innentől a Csjt., illetve kifejezetten a Csjté. szövege sem rendelkezett a házasság egyházi szabályok szerinti megkötéséről, egyben pedig mellőzte a kétféle szertartás közötti sorrend felállítását is, szemben a törvényerejű rendelet eredeti szövegével.[297]

A *kettős házasság* bűncselekményének az 1961. évi V. törvényben megjelenő formáját illetően, mindenekelőtt hangsúlyozásra érdemes, hogy a fentebb említettekkel összhangban, ezen deliktum az egyedüli, amelyet a „szocialista" Btk. kifejezetten a házasság jogintézményének védelme tekintetében meghatároz,[298] noha annak miniszteri

[293] Ld.: Csjté. 48. § (1) bekezdés. A szabály alól a Csjté. 48. § (2) bekezdése szerint, a Ht.-ben megismerteknek megfelelően kivételt jelentett a valamely felet fenyegető halálos betegség.
[294] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 461.
[295] 1962. évi 10. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről, 2. § (1) bekezdés.
[296] Közvetett joghatásként azonban értelmezhető például az, miszerint az egyházi házasságkötés bizonyíthatja az élettársi kapcsolat fennállását, ld.: SCHANDA (2008): *i. m.* 66.
[297] SZUROMI Szabolcs – FERENCZY Rita: *Újabb szempontok az államilag elismert egyházi házasság kérdéséhez*, Jogtudományi Közlöny, 2011. évi 6. szám, 334.; FERENCZY Rita – SZUROMI Szabolcs – ANZELM, O. Praem: *Az egyházi házasság mint államilag elismert házassági kötelék,* Magyar Jog, 2002. évi 10. szám, 610. *Bojnár* és *Schanda* a kérdéssel kapcsolatban megjegyzik azt is, hogy a kialakult gyakorlat a dekriminalizációval nem változott, a polgári házasságkötés napjainkban is általában megelőzi az egyházi szertartást, ld.: BOJNÁR – SCHANDA (2016): *i. m.* 174.
[298] A széleskörű dekriminalizáció értékelését illetően ld.: HORVÁTH Tibor: *A magyar büntetőjog különös részbeli szabályai kialakulásának főbb vonásai 30 év jogfejlődésében,* Jogtudományi Közlöny, 1975. évi

indokolása kiemelt szerepben tünteti fel a szocialista házasságot; annak és a családnak legfőbb erkölcsi alapjaként a szerelmet és a társadalmi kötelességtudatot határozva meg.[299] E tekintetben pedig még a BHÖ-ben foglalt szabályozás rendszerével is szakítva, kizárólag a szoros értelemben vett kettős házasságot rendelte büntetni,[300] amelynek formája napjainkig változatlan. Az 1961. évi Btk. 271. §-ába foglalt bűncselekmény megfogalmazása egyébként némely stilisztikai változtatás mellett, megfelelt a BHÖ 309. § (1) bekezdésében foglalt szövegezésnek. E szerint „*aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házassági kötelékben levő személlyel köt házasságot, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”*

Mint látható, a deliktum nem tartalmazta azonban a BHÖ hivatkozott bekezdésében foglalt, a nem házas fél részéről a másik fél első, érvényes házasságának fennállására és a második, törvényes formák között történő házasság megkötésére egyaránt kiterjedő *tudat* megkövetelését, ennek hiányában ugyanis, ahogyan azt a feldolgozó irodalom kiemeli, nem is tettesről, hanem „félrevezetett” sértettről beszélhetnénk, az erre való, puszta utalást tehát feleslegesnek tartotta.[301] Szintén mellőzte az 1961. évi V. törvény a másik fél *tévedésbe ejtésének* a BHÖ 309. § (2) bekezdésébe foglalt fordulatát, amely ugyanis külön kiemelés nélkül is kellő értékelésre juthat a kettős házasság büntetésének kiszabásánál.[302]

Lefektetve az eltéréseket, a deliktum tényállási elemeire vonatkozó elemzéstől,[303] tekintettel arra, hogy az az említettek szerint a BHÖ-ben foglalt szövegezésre, ilyen módon végső soron tehát a már vizsgálat alá vont, Csemegi-kódexben található deliktumra vezethető vissza,[304] eltekintünk. A fentebb folytatott fejtegetésünkhöz képest eltérést találunk azonban az *elévülés* kérdésének értelmezésében. Míg ugyanis az első büntetőkódexünk kapcsán jelentős vitákat generáló kérdésben, a fentebb kifejtettek szerint nem egységes megítélés tárgyát képző kúriai döntvény a későbbi házasság

3–4. szám, 201. A házastársi hűség elleni vétés kapcsán lehetséges felelősségre vonásnak a korszak jellegzetességeit illető határvonalai kapcsán ld.: RÉVAI Tibor: *A dolgozói kollektívák ítélkező tevékenységének alapkérdései,* Jogtudományi Közlöny, 1967. évi 2. szám, 88.

[299] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 460.; SZALMA (1964): *i. m.* 453.; TOKAJI (1968): *i. m.* 1313.

[300] SINKU (2000): *i. m.* 22.

[301] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 463.; SZALMA (1964): *i. m.* 456.

[302] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 463.

[303] A részletes elemzést ld.: POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 461–464.; SZALMA (1964): *i. m.* 454–456.; TOKAJI (1968): *i. m.* 1314–1318.

[304] Ezen megállapítást ld.: LÁSZLÓ Jenő (szerk.): *Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) előkészítése*, VIII. kötet, Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1989. 148., 150., 152.

megszűntének napjához kötötte az elévülés kezdetét, addig a „szocialista” Btk.-t feldolgozó irodalom szerint egybehangzóan, az elévülés a második házasság megkötésével veszi kezdetét, a kettős házasság ugyanis, nem a kettős házasságban élést, hanem a második házasság megkötését pönalizálja, az tehát tartós bűncselekménynek nem tekinthető.[305] A fejlődő joggyakorlat által kimunkált megállapításként kiemeljük továbbá, miszerint a kettős házasság megkötését illetően szükségképpeni eszközcselekményként értékelt, ún. intellektuális közokirat-hamisítás az állandó bírói gyakorlat szerint azzal valódi anyagi *halmazatban* meg nem állapítható,[306] ahogyan hasonló megállapításra jutott a korabeli gyakorlat, illetve elmélet az adott esetben, in concreto, illetve más elvi alapon állva, in abstracto, szintén eszközcselekményként értelmezett materiális közokirat-hamisítás megvalósulása kapcsán is.[307]

[305] POPOVICS (szerk.) (1962): *i. m.* 463.; SZALMA (1964): *i. m.* 456.; TOKAJI (1968): *i. m.* 1317. A deliktumot egyébként *Angyal* sem tartotta a tartós bűncselekmények közé besorolhatónak, ahogyan a hivatkozott döntvény contra legem jellegét sem ítélte kétségesnek; azonban annak álláspontját, a bűncselekmény jellegére tekintettel, a közerkölcs hasznának jegyében, helyeselte. ANGYAL (1938): *i. m.* 39., 41
[306] BJD 1215.
[307] Ld. részleteiben: TOKAJI (1968): *i. m.* 1318.

2.2. AZ 1978. ÉVI BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV

2.2.1. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉT ALAKÍTÓ TÉNYEZŐK

Az 1961. évi Btk. eredendő hibáit hamar felszínre hozták, mi több, felerősítették a hatálybalépését követő évtized társadalmi és gazdasági változásai, valamint a joggyakorlat fejlődése folytán előálló kihívások.[308] A büntetőjogi rendelkezések átfogó felülvizsgálatának és újraszabályozásának szükségességét felismerve, az Igazságügyi Minisztérium Törvényelőkészítő Főosztálya már 1973-ban megkezdte az új büntetőkódex kodifikációjának előkészítő munkálatait, amely igencsak alaposan végzett munkafolyamat eredményeképpen, megszületett az *1978. évi IV. törvény*.

A házasság *alkotmányos védelme,* a szaporodó számú *nemzetközi jogi kötelezettségeink* mellett,[309] ezen Kódexnek is jelentős alapját adja.[310] Ezen védelem azonban, noha a megfogalmazás szintjén azonosnak mutatkozott az 1949. évi Alkotmányunk eredeti szövegével, idővel egyre inkább eltérő súlyt és tartalmat nyert. A házasság és a család intézményének védelmére vonatkozó deklaráció az 1972-es módosítás következtében,[311] a 15. §-ba foglalva, az alapjogi fejezetből átkerült az általános rendelkezések közé, amely lépés nemcsak formai szempontból vonta maga után a kritikák megfogalmazását; az eredeti, szűkszavú szövegezés tartalmi szempontból is elégtelennek, az intézmények által betöltött értéktartalom kifejezésére képtelennek találtatott.[312]

---

[308] HORVÁTH (1975): *i. m.* 207.; MERÉNYI (1995): *i. m.* 142.

[309] Gondolunk itt különösen a *Polgári és Politikai Jogok*, valamint a *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányainak* [az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Egyezségokmányokat az 1976. évi 8. és 9. törvényerejű rendeletek hirdették ki] vonatkozó rendelkezéseire. Ld. kifejtésüket: SZEIBERT (2018): *i. m.* 376–377.; SINKU (2000): *i. m.* 13.

[310] NAGY Ferenc: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Második kiadás),* In: NAGY Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*, Korona, Budapest, 2005. 263.; FEHÉR Lenke: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész,* Complex, Budapest, 2009. 191.

[311] 1972. évi I. törvény az 1949. évi XX. törvény módosításáról és a Magyar Népköztársaság Alkotmányának egységes szövegéről. Megjegyzésre érdemes, hogy az azonos szakaszban való elhelyezés, valamint az *„intézmény"* szó egyes számban való használata ellenére az Alkotmány két, külön intézményről rendelkezik. Ld.: SZEIBERT Orsolya: *Házasság – házasságon kívüli partnerkapcsolat – család a nemzetközi emberi jogi egyezmények, az Alkotmány és az alkotmánybírósági gyakorlat tükrében*, In: SAJÓ András (szerk.): *Alkotmányosság a magánjogban*, Complex, Budapest, 2006. 245.

[312] Ld. ezzel kapcsolatban: SCHANDA (2020): *i. m.* 684., valamint kifejezetten: LÁBADY Tamás: *A magánélet alkotmányos védelme. A házasság és a család védelme, a magánszférához való jog*, Acta Humana, 1995. évi 18–19. szám, 74. Ezzel szemben, az elhelyezésbeli változásban kifejezetten a család és a házasság intézménye tekintetében gyakorolható, kiterjedtebb jogalkotási eszközöknek és egyben hathatósabb védelemnek a lehetőségét látta: NIZSALOVSZKY (1984): *i. m.* 218.

A formálódó kép lefestése érdekében, az 1978. évi Btk. hatályosságának korában némileg „előreugorva", egyben pedig az *alkotmányos védelem* jelenkorunkat illetően is meghatározó, *új tartalmát felvázolva*, megállapíthatjuk, hogy a korábbi, pusztán állami kötelezettségként megfogalmazott támogatáshoz képest,[313] azt javarészt az Alkotmánybíróságnak[314] a rendszerváltást[315] követő években kifejtett *jogfejlesztő gyakorlatának* köszönhetően nyerhette el.[316] Ezzel kapcsolatban rámutatunk, hogy az Alkotmány 15. §-a, annak ellenére, hogy „csupán" az – egyébként más intézmények viszonyában megkülönböztetetten értelmezendő[317] – *intézményvédelmet* nevesítette, már a korai alkotmánybírósági határozatokban is kibontva, igazolást nyert, hogy valójában *alapvető jogokra és kötelezettségekre* vonatkozott, és ezen irányvonalat vitte tovább *„házasságkötés szabadságához való jogot"* megfogalmazó határozat is.[318] Hangsúlyozandó azonban, hogy az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatai nem jelentették azt, hogy az intézményvédelem jogvédelemmé avanzsált volna. A házasságkötés szabadságának deklarálása,[319] a két fél beleegyezésén nyugvó, magánügyként való hangsúlyozása mellett is szükséges kiemelni a felek egymás, illetve a család sorsa iránti *erkölcsi és jogi felelősségét,* valamint azt a tényt, hogy a házasság, az ahhoz kapcsolódó hatások folytán, állami ügynek is minősül, egyfajta *hárompólusú szerződésként* értelmezhető.[320]

Az Alkotmány 15. §-a ilyen módon erkölcsi értékekről, az államot kötelező etikai, konvencionális elvekről szólt, azt nem tekinthetjük az 1949. évi XX. törvény eredeti formájában helyet kapó kijelentés *„normatív tartalom nélküli, deklaratív*

[313] KATONÁNÉ SOLTÉSZ Márta: *Emberi jog a házassággal és a családi élettel kapcsolatban,* In: KATONÁNÉ SOLTÉSZ Márta (szerk.): *Emberi jogok hazánkban,* ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1988. 334., hivatkozza többek között: SCHANDA (2008): *i. m.* 66., CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs: *Házasság és család,* In: JAKAB András (szerk.): *Az alkotmány kommentárja (2. kiadás),* Századvég, Budapest, 2009. 491.

[314] A továbbiakban rövidített formában: AB.

[315] Értelemszerűen némi szövegszerű változással is számolhatunk, a hivatkozott 15. §-ban is módosult ugyanis a *„Népköztársaság" „Köztársaság"*-ra. SCHANDA (2020): *i. m.* 684.

[316] SCHANDA (2008): *i. m.* 66.; CSINK – SCHANDA (2009): *i. m.* 491.; SCHANDA (2020): *i. m.* 685.

[317] DRINÓCZI Tímea – ZELLER Judit: *A házasság és a család alkotmányjogi helyzete,* Jura, 2006. évi 1. szám, 19.; SCHANDA (2008): *i. m.* 67.; CSINK – SCHANDA (2009): *i. m.* 492.; SCHANDA (2020): *i. m.* 685.

[318] Ld. előbbi tekintetében: 4/1990. (III. 4.) AB határozat; 22/1992. (IV. 10.) AB határozat. Ld. CSINK – SCHANDA (2009): *i. m.* 491–492.

[319] *Lábady* ezen elvvel kapcsolatban pontosítja, hogy annak csak lényeges tartalma korlátozhatatlan, nem minősül abszolút jognak. LÁBADY (1995): *i. m.* 77.; CSINK – SCHANDA (2009): *i. m.* 492.

[320] KATONÁNÉ SOLTÉSZ (1988): *i. m.* 341.; CSINK – SCHANDA (2009): *i. m.* 492., továbbá ld. a *„házasságvédelem problematikáját"* tárgyalva még: LÁPOSSY Attila: *Az Alkotmánybírák a házasság védelméről*, Fundamentum, 2009. évi 1. szám, 111–113.

örökségének."[321] Jogtörténeti szempontból is kiemelt jelentősége folytán megjegyezzük, hogy az Alkotmány alapjogi fejezete a házasság és a család védelmével összefüggésben további normákkal egészítette ki ezen általános elvet, nevezetesen a 66. § (1) és (2) bekezdéseiben a férfiak és nők széleskörben biztosított egyenjogúságának, valamint az anyák támogatásának és védelmének rögzítésével, valamint a 67. § (3) bekezdésével, amely a családok helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezésekre bízta.[322] Mindezen, kiemelt alkotmányjogi védelem mellett is megfogalmazódott azonban az igény a perspektivikusan, hosszabb távon is a jog pozitív irányú, tudatformáló szerepét betölteni képes, alkotmányos szabályozás szélesítése iránya felé,[323] amely a *házasság intézményét*, és ezzel összefüggően, illetve egyben elválaszthatatlanul, a *családi viszonyokat* érintő, már a korábbi évtizedekben is megjelenő, azonban a XX. század utolsó évtizedeire begyűrűző jelenségekre irányítja a figyelmünket.

Ezek közül, a vizsgálatunk tárgyát képző intézményt illetően kiemelésre érdemes a *házasodási kedv csökkenése* és a *válások számának növekedése*, amely kapcsán, a nagyságrend érzékeltetése érdekében megemlítjük, hogy míg 1970-ben még 9,3, addig 1980-ban 7,5, 1990-ben pedig már csak 6,4 volt az ezer lakosra vetített házasságkötések számának mutatója. Míg ugyanezen években a válások szempontjából, némileg hullámzó mértékű növekedést tapasztalhatunk, az ezer lakosra vetített arányszám ugyanis 2,2-ről 2,6-ra emelkedett, majd 2,4-re esett vissza.[324] Hasznos adalékokkal szolgálnak a házasság, pontosabban a házasságban élők kapcsán a *Merényi* által, az emelkedő bűnözési mutatók közepette kifejezetten a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények vonatkozásában tett észrevételek. Ennek kapcsán megállapította, hogy a házas elkövetők részvételi aránya igen magas, csaknem az esetek felét (48%) teszi ki, ahogyan a feldúlt vagy labilis családi helyzetű elkövetők egynegyedét (25%) is a házasságban élők adják. Meglátása szerint azonban a megromlott házasságban élők aránya ennél jóval magasabb,[325] amellyel egyezően, a vizsgált bűncselekményi körből kilépve is azon

[321] LÁBADY (1995): *i. m.* 74.; SCHANDA (2008): *i. m.* 66.; SCHANDA (2020): *i. m.* 685.
[322] KISS Barnabás: *Útmutató az Alaptörvényhez*, 424 B/5., ORAC, Budapest, 2023., HVG Jogkódex.
[323] FICZERÉNÉ SIRKÓ (1995): *i. m.* 476.
[324] *Magyar Statisztikai Évkönyv, 2012,* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2013. 3., https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/evkonyv_2012.pdf (Letöltés dátuma: 2023. május 15.)
[325] MERÉNYI Kálmán: *A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények okai és megelőzése*, Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica, 1987. évi 37. szám, 158. [A továbbiakban: MERÉNYI (1987b).]

megállapításra jutott, miszerint a kritikus mértékű összeütközésekhez vezető és feloldhatatlanná váló családi konfliktusoknak száma is emelkedést mutat.[326] A jellemzően a *házasságon belül elkövetett erőszakos cselekmények* pedig egyre nagyobb nyilvánosságot is kaptak.[327]

A védelmi háló tekintetében a *büntetőjog szerepét* vizsgálva, a korszak immár egyértelmű szemléletváltásáról tanúskodik, ahogyan az 1978. évi IV. törvény vonatkozó fejezetét feldolgozó irodalom is kiemeli, hogy a büntetőjogi védelem vitán felül álló szükségessége mellett a házasság és a család, valamint az – ezen intézmény, illetve viszony mellett immár magának stabil helyet kivívó – ifjúság védelme tekintetében is, mindössze *másodlagosnak* tekinthetjük a *büntetőjog eszközeit*; valódi eredmények a *társadalmi bázis erősítésével* érhetők el.[328] Ezen megállapításhoz csatlakozik *Merényi* is, mikor kifejti, hogy a házassági, családi életforma megbecsülésének visszaállításában, a lazuló kapcsolatok megerősítésében *komplex állami, társadalmi feladatot* lát, amelyben a felelősséget fokozó jogi szabályozás csak másodlagos lehet.[329] Témánk szempontjából nem hagyható említés nélkül az *áldozatoknak* a nemzetközi dokumentumokban és a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerekben is egyre *hangsúlyosabb formákat öltő szerepe*, amely folyamatot illetően pedig, a viktimológia tudományának kibontakozása mellett, természetesen a jogalkotóknak és a jogalkalmazóknak az elkövetőkre koncentráló irányzatok sikertelenségével való szembesülése is befolyással bírt.[330] Végezetül, a *büntetőjog és erkölcs* viszonyát tekintve, a „szocialista" Btk. vizsgálatánál kifejtettekhez igazodva, valódi előrelépésként értékelhetjük, miszerint már a hivatkozott, tankönyvi irodalomban is rögzítésre került, hogy az erkölcsi nézetek senkire rá nem kényszeríthetők,

[326] MERÉNYI (1987b): *i. m.* 163.; MERÉNYI (1992): *i. m.* 325.; MERÉNYI (1995): *i. m.* 138.
[327] FÖLDVÁRI József: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: ERDŐSY Emil – FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog – Különös rész (3. kiadás)*, Rejtjel, Budapest, 1998. 178.; DOMOKOS Andrea: *Az erőszakos bűnözés: Új jelenségek a magyarországi erőszakos bűnözés területén*, Hinnova, Budapest, 2000. 24.
[328] Ld. részletesebben: Uo. 165.; FÖLDVÁRI József: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: ERDŐSY Emil – FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog. Különös rész,* Osiris, Budapest, 2007. 185.
[329] MERÉNYI (1987b): *i. m.* 163–164.
[330] BARABÁS A. Tünde: *Általános viktimológia, látencia,* In: IRK Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények,* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 157–158. A kérdéskör kapcsán – annak, terjedelmi korlátaink okán, mélyebb kifejtése mellőzése mellett is – szükséges megemlítenünk, miszerint örökérvényű elvként, a sértetti szempontok hangsúlyozása közben sem nélkülözhető az egyensúlyi helyzetre való törekvés, ld.: GÖRGÉNYI Ilona: *A viktimológia ismeretek érvényesülése a büntetőjogban,* In: FINSZTER Géza – KŐHALMI László – VÉGH Zsuzsanna (szerk.): *Egy jobb világot hátrahagyni... : Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére,* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016. 275.

a társadalomban uralkodó erkölcsi felfogás tekintetében azonban elvárható annak tiszteletben tartása.[331]

2.2.2. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK MEGNYILVÁNULÁSAI

2.2.2.1. A védelmi háló kontúrjai és további színfoltjai

Az 1978. évi Btk.-nak a *házasság büntetőjogi védelmét illető rendszere* tekintetében egyébiránt nem jelentkezik változás az 1961. évi Btk. kapcsán ismertetettekhez képest. A Kódex Munkabizottságának előterjesztésében, a korábbi Btk. által *dekriminalizált* rendelkezéseket listázva, kifejezetten szerepel, hogy nem látja okát a megelőző joghelyzethez való visszatérésnek.[332]

Az 1978. évi IV. törvény, a „szocialista" Btk.-ban foglaltakhoz szintén hasonló módon, egy fejezetbe foglalva, azonban két Címben tárgyalja a vonatkozó bűncselekményeket: a XIV. Fejezetet ilyenképpen megbontva a *házasság, a család és az ifjúság,* valamint a *nemi erkölcs elleni deliktumok* között. A fejezet különböző *jogi tárgyai közti kapcsolat* kérdésében egyébként, a feldolgozó irodalomban ugyan találkozunk a korábbi Btk. miniszteri indokolásában foglaltaknak megfelelően a házasságnak és a családnak a nemiségben található gyökereire való hivatkozással, ez azonban kiegészül a nemi erkölcs elleni bűncselekmények büntetendőségének a további, a fejezetben szerepeltetett jogi tárgyak védelmével való kölcsönösségével.[333] Utóbbi, tehát a büntetendőségnek a nemi deliktumoktól való függetlenedésének megfelelő irányt fedezhetjük fel abban is, hogy a fejezet első címében szereplő bűncselekmények között egy szorosabb, míg azoknak a második címhez kötődően egy lazább kapcsolódását állapítják meg, arra jutva, hogy a fejezetben szabályozott, *„bizonyos fokig",* illetve *„némileg"* elkülönülő társadalmi viszonyok között mégis fennáll bizonyos kapcsolat.[334]

Amint azonban az látható, témánkat illetően kifejezett változásként értékelhetjük, hogy immár mind az első címben, mind pedig a fejezet elnevezésében *külön szerepelteti a házasság intézményét*.[335] A házasságra való, ezen utalás különben annak ellenére

[331] Ld. a különösen a nemi kapcsolatok társadalomban uralkodó rendjére vonatkozó konklúziót tartalmazó kifejtést: FÖLDVÁRI (1998): *i. m.* 166.; FÖLDVÁRI (2007): *i. m.* 187.
[332] LÁSZLÓ (szerk.) (1989): *i. m.* 146.
[333] NAGY (2005): *i. m.* 263.
[334] Uo. 263.; FÖLDVÁRI (1998): *i. m.* 165.; FÖLDVÁRI (2007): *i. m.* 185.
[335] FEHÉR (2009): *i. m.* 189.

megmaradt, hogy a fejezet címét illetően, mivel az már így is hosszúnak ítéltetett, annak elhagyására tettek észrevételt.[336] A Munkabizottság egyébiránt a fejezet első címében a házasság megnevezését a védett jogi tárgyak körének teljessége okán tartotta indokoltnak, ahogyan a Csjt. is külön szerepelteti címében a házasságot, a családot és a gyámságot, ezzel kifejezve, hogy a házasság nem tartozik a család fogalomkörébe.[337] A Koordinációs Bizottság ellenben a Kodifikációs Bizottság azon előterjesztését fogadta el, miszerint a kérdést a törvényszöveg elkészítésekor vizsgálja meg, és a házasságra vonatkozó rendelkezések mennyisége szerint dönt, mindemellett megjegyezve azt is, hogy a megnevezésekben nem kell feltétlenül kifejezésre juttatni a teljes tartalmat.[338]

Végezetül, az 1961. évi Btk. által „megágyazott" és a jelen fejezetünkben vizsgálat alá vont Btk. folytán megerősített *szellemiségre* tekintettel,[339] a *védelmi háló további színeiben* a korábbiaknál is jelentősebb *átértékelődésről* adhatunk számot. Az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak bűntettei ugyanis,[340] az 1997. évi módosítás folytán,[341] immár nem tartalmaztak nemi megkülönböztetésre és házassági életközösségre vonatkozó utalást, a passzív alany ennek megfelelően bárki lehetett, nemtől, kortól, erkölcsi megítéléstől és immár, számunkra kifejezetten kiemelésre érdemes módon, akár az elkövetővel való házas voltára tekintet nélkül, ahogyan az utólagos házasságkötésre vonatkozó kedvezmények is kiiktatásra kerültek a Btk. rendelkezései közül. A hivatkozott módosításhoz fűzött miniszteri indokolás, témánk szempontjából is kiemelésre méltóan szögezte le a következőket: *„a házastársak a házasságkötéssel nem mondanak le teljesen szexuális önrendelkezési jogukról, a házasságkötés ténye nem jogosítja fel egyik felelt sem arra, hogy a szexuális érintkezést a másik fél akarata ellenére, a házastársnak lelki és sokszor fizikai gyötrelmet előidéző módon gyakorolja."*[342] Mindezzel pedig azon, fontos üzenetet fogalmazta meg a társadalom felé, hogy az erőszak az intim szférában sem tolerálható.[343]

[336] LÁSZLÓ (szerk.) (1989): *i. m.* 145.
[337] Ld. ezzel kapcsolatban a fentebb tett utalást.
[338] LÁSZLÓ (szerk.) (1989): *i. m.* 147–148.
[339] Ahogyan fentebb említésre került, a házastársak változatlanul a hozzátartozók fogalmán belül nyertek értékelést, ld. e tekintetben: 1978. évi IV. törvény, Értelmező rendelkezések 137. §-ának 5. pontja.
[340] 1978. évi IV. törvény 197. és 198. §-ai.
[341] 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról 22. és 23. §-ai.
[342] 1997. évi LXXIII. törvény indokolása – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról, Wolters Kluwer Jogtár. Részletes indokolás a 22–24. §-hoz.
[343] FEHÉR (2009): *i. m.* 190–191.; NAGY (2005): *i. m.* 285–286.

Megjegyezzük, hogy a módosítás, különösen annak a büntethetőséget a házassági életközösségen belülre történő kiterjesztése, széles körben váltott ki vitákat, mind annak elfogadását megelőzően, mind a már törvénybe iktatását követően.[344] Kiemelésre érdemesek a vitába bocsátkozó álláspontok közül *Gál István László* megállapításai, nézetei szerint ugyanis a vonatkozó deliktumok kapcsán a házassági életközösségen belüli elkövetés, más esetekhez képest teljesen differenciálatlan büntethetősége, visszaéléseket eredményezhet a „megunt" férjek irányában, hibás volta továbbá a *„gyakorlatilag elképzelhetetlen"*-ként jellemzett bizonyíthatóságában és az említettek szerint, a differenciálás teljes hiányában áll. Utóbbi felvetésre megoldásképp egy – például a kényszerítéssel megegyező büntetési tétellel fenyegetett – privilegizált eset beillesztését javasolná, kifejezetten az általa kiemelten problematikus erőszakos közösülés törvényi tényállásába, amely hangsúlyozottan az elkövető és a sértett közti kapcsolat társadalomra veszélyességet csökkentő tényezőként való értékelését jelentené a törvényhozó részéről, nem pedig a családon belüli erőszak bármely formájának elismerését, avagy a keményebb fellépés szükségességének vitatását.[345]

2.2.2.2. A kettős házasság törvényi tényállásának alakulása

A *kettős házasság deliktuma* tekintetében az 1978. évi Btk. 192. §-ában végeredményben, még a büntetési tételre is kiterjedően,[346] változtatás nélkül vette át a „szocialista" Btk. szabályozását,[347] így a tényállási elemek vizsgálatától, az 1961. évi V. törvény kapcsán írtakhoz hasonlóan, jelen esetben is eltekintünk.[348] A *halmazati kérdések* megítélésének alakulása kapcsán kiemelésre érdemes, hogy immár a törvény javaslatának indokolásában[349] is szerepel a materiális közokirat-hamisítás megvalósításával

[344] Ld. ennek összefoglalását, valamint a vonatkozó ellenérvek kifejtését: GÁL István László: *Az erőszakos közösülés de lege ferenda*, Studia Iuvenum Iurisperitorum, 2001. évi 1. szám, 266–269.; NAGY (2020): *i. m.* 39–40.; NAGY Alexandra: *Az erőszakos nemi deliktumok története és alkotmányjogi elvei*, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2019. évi 1. szám, 45–46.

[345] GÁL István László: *Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához,* Büntetőjogi Kodifikáció, 2002. évi 4. szám, 30–31., 4. sz. lj. Ld. továbbá kifejezetten a szabályozás átalakítására vonatkozó javaslatokat: GÁL (2001): *i. m.* 270–271.

[346] Megjegyzésre érdemes, hogy a deliktumot, annak egyik tervezete szerint, enyhébb büntetés előirányzásával fenyegették volna, azonban végeredményben a vele szükségszerűen együtt járó ún. intellektuális közokirat-hamisítás büntetési tételéhez igazodtak. LÁSZLÓ (szerk.) (1989): *i. m.* 153.

[347] MERÉNYI (1995): *i. m.* 143.

[348] A részletes elemzést ld.: FÖLDVÁRI (1998): *i. m.* 167–168.; SINKU (2000): *i. m.* 22–29.; SINKU: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*, In: BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog. Különös Rész. Negyedik, átdolgozott kiadás*, HVG-ORAC, Budapest, 2004. 205–207.; NAGY (2005): *i. m.* 264–268.; FÖLDVÁRI (2007): *i. m.* 188–190.; FEHÉR (2009): *i. m.* 195–200.

[349] T/... számú törvényjavaslat indokolással – a Büntető Törvénykönyvről. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, HVG Jogkódex.

kapcsolatos *halmazati* kérdés rendezése. A hivatkozott jogirodalom kiemeli továbbá a hivatalos személy által elkövethető közokirat-hamisítással fennálló halmazatot is.[350]

Mindemellett pedig megjegyezzük, hogy mind a Koordinációs Bizottság előterjesztésében, ezzel összhangban pedig a Kodifikációs és a Munkabizottság előterjesztéseiben is rögzítésre került, hogy a kettős házasság nem minősül gyakori bűncselekménynek,[351] utóbbi előterjesztés, a Kódex XIV. Fejezetének I. Címét illető – a kettős házasságot egyébiránt kifejezetten kiemelő – indokolásban foglaltakkal egybehangzóan azonban rögzíti, hogy a deliktum *„magától értetődő"* büntetendősége[352] a monogám házasság intézményének védelmére szolgál.[353]

[350] Ld.: FÖLDVÁRI (1998): *i. m.* 168.; FÖLDVÁRI (2007): *i. m.* 190.; FEHÉR (2009): *i. m.* 200.
[351] A Munkabizottság e tekintetben részletezi, hogy kettős házasság miatt 1969-től 1973-ig 21 személyt ítéltek el [LÁSZLÓ (szerk.) (1989): *i. m.* 149.], míg a Kodifikációs és a Koordinációs Bizottság az 1972 és 1976 közötti időszakot kiemelve, 15 vádlott elítélését említi (Uo. 151., 152.).
[352] A Munkabizottság előterjesztésében ennek indokaként az szerepel, hogy a házasság képében társadalmunk alapvető intézményének egyikéről van szó (Uo. 149.). Minden további indokolás nélkül, a törvényi tényállás fenntartásának szükségességét emeli ki a Kodifikációs és a Koordinációs Bizottság is (Uo. 151., 152.).
[353] T/... számú törvényjavaslat indokolással – a Büntető Törvénykönyvről, *i. m.*

2.3. A 2012. ÉVI BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV

2.3.1. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉT ALAKÍTÓ TÉNYEZŐK

A XXI. században, általános társadalmi jelenségekként, a szerepek módosulásával, valamint az intézmények átalakulásával és válságával szembesülhetünk.[354] A *változások* körében ki kell emelnünk az utóbbi évtizedeknek a házasság, a család, illetve a családi élet terén bekövetkező fordulatait, mint az ún. alapcsalád felbomlását, a házasság, mint modell értékvesztését, az élettársi kapcsolatok fokozottabb elterjedését, az emberi jogok erőteljesebb érvényesülését.[355]

Mindezen tényezők különösen *sürgető igényt* támasztanak a *jogi eszközök hatékony és gyors alkalmazására;* mi több, megállapítható, hogy ezen viszonyokban a szereplők jogainak hathatós védelme a *különböző jogágak összehangolt működését* követeli meg.[356] Ebben a tekintetben *a büntetőjog korunkra átalakult formában értelmezett jelentősége* nem hagy kérdést: mára a családjoggal sajátos, szoros együttműködésben határozza meg az intézmény fogalmát. Míg a családjog tolmácsolja számunkra azt, hogy mit is értünk a mindenkori házasság alatt, a büntetőjog húzza alá ezen normatív jelentést a kriminalizálás irányával,[357] ezzel tükrözve az adott társadalom házasságfelfogását, a kapcsolódó erkölcsi, vallási és egyéb megfontolásait is átszűrve. Szükséges itt megjegyeznünk, hogy ezen *kooperatív dinamika* korántsem magától értetődő. Mi több, a XX. század kései szakaszáig egészen ismeretlen volt, a büntetőjog ugyanis azáltal, hogy – minden lehetséges módon – elzárkózott a házastársi kapcsolatokban végbemenő bántalmazások, illetve beleegyezés nélkül történő nemi aktusok definiálásától, a házasság azon, egyfajta *„státusz-kapcsolatokként”* történő értelmezésének adott teret, amely a felek által újratárgyalhatatlan, kényszerű kötelezettségek és bebetonozott előjogok közegét jelentette.[358]

---

[354] SINKU Pál: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények – Btk. XX. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. Hetedik, hatályosított kiadás,* HVG-ORAC, Budapest, 2019. 239.
[355] SZEIBERT Orsolya: *Családjog az Európai Unióban – diszkrimináció – harmonizáció az Európai Bíróság három ítéletének tükrében*, In: KISFALUDI András (szerk.): *Liber amicorum: studia A. Harmathy dedicata. Ünnepi dolgozatok Harmathy Attila tiszteletére*, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2003. 290.
[356] SINKU (2019): *i. m.* 239.
[357] MURRAY, Melissa: *The Space Between: The Cooperative Regulation of Criminal Law and Family Law,* Family Law Quarterly, No. 2/2010. 232–234.
[358] Uo. 233.

Ezzel kapcsolatban szót kell ejtenünk még egy további, hazánk büntetőjogi szabályozását is nagyban befolyásoló, azonban nemzetközi szintű tendenciáról. A családon belüli erőszak büntetőjogi megoldásainak keresésében ugyanis – amely, hangsúlyozottan, jóval tágabb kört ölel fel, mint az önálló törvényi tényállás megalkotása –, a jelenség minél érzékletesebb megjelenítése érdekében formálódni kezdett bizonyos, funkcionális kategóriák alkalmazása, amelyek a klasszikus, polgári jogban gyökerező fogalmakon túl, tágabb elrendeződéseket képesek átfogni, így egyben nagyobb eredményességgel is alkalmasak a lehetséges kategóriák megragadására.[359] A *különböző* – témánk szempontjából családi relációkra szűkítetten figyelembe vehető – *kötelékek* tágabban és egyszersmind jelenkorunk valóságában történő, innovatív módú *újraértelmezése* végeredményben azonban kilépett a modern büntetőjog által immár figyelmen kívül hagyni nem tudott családon belüli erőszak megoldási keretein[360] és termékenyítő erővel hatott a családi kapcsolatok fogalmára, elindítva a büntetőjog kontextusában azoknak a klasszikus, a házasság fogalma által dominált köréből való kiszabadulást.

Ennélfogva leszögezhetjük, hogy a XXI. században a témánkat illető büntetőjogi védelem alakulásában az egyik sarokpontot képző, a családon belüli erőszak értékelése kapcsán előálló büntetőjogi konstrukciók megfogalmazása mellett a másik jelentős nóvumot épp ugyanezen jelenség hozadéka, a családi kapcsolatok fogalma semlegességében relativizált jelentésének interpretálása nyújtotta, megnyitva az utat a büntetőjogi védelem kiterjesztésére a házasság, mint hagyományosan szabályozott párkapcsolati forma mellett a további partnerkapcsolatok viszonylatában is.[361] Már kifejezetten hazánk tekintetében megjegyezzük, hogy a büntetőjogi védelem újradefiniálása, egyszersmind tágítása, egyes esetekben még ezen partnerkapcsolatok azonos nemű szereplőire is értelmezést nyerhetett. A fogalom relativizálódásában tehát kifejezetten érdekes színfoltot jelent a büntetőjognak és egyéb jogágaknak – kifejezetten az alkotmányjognak – a kérdés megítélése kapcsán jelentkező, némely deliktumokban és időállapotokban változó ritmusban jelentkező érvényesülése.

[359] MARKEL, Dan – LLIB, Ethan J. – COLLINS, Jennifer M.: *Rethinking Criminal Law and Family Status*, The Yale Law Journal, No. 8/2010. 1865.
[360] Uo. 1867.
[361] Ld. kifejezetten a Magyarországon érvényesülő partnerkapcsolatok körének felrajzolását: SZEIBERT Orsolya: *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában: a házasság, házasságon kívüli partnerkapcsolatok, szülői státusz, közös szülői felelősség és kapcsolattartás területein,* HVG-ORAC, Budapest, 2014. 107–123. [A továbbiakban: SZEIBERT (2014b).]

A jelenkor *hazai* vizein továbbevezve azt kell mondanunk, hogy szintén egy, a fentiekben ismertetetthez hasonlóan *markáns irányváltásnak* lehetünk tanúi. Az utóbbi tizenöt évben a *házasságkötések* száma közel azok 60%-ával növekedett, míg a 2010-es, mélypontként értékelhető adat a 2022-es mérőszámnak mindössze 55,4%-át teszi ki, tizenöt év távlatából pedig a *válások* száma is közel 30%-os csökkenést mutat (ld.: 1. ábra).

1. ábra

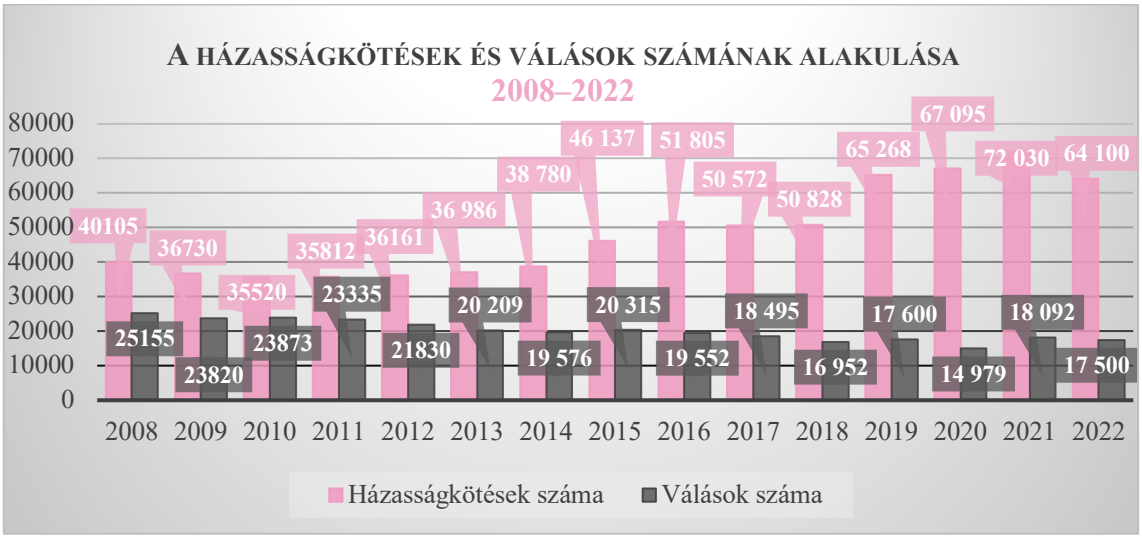

Forrás: A Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) adatai alapján saját szerkesztés.[362]

A házasságkötések és válások számának látványos átrendeződését érzékletesen szemléltetik az *ezer lakosra vetített mutatók* is. A tizenöt éves intervallumot átfogóan szemlélve, a *házasságkötések* 1,65-ös szorzóval emelkedtek, ez a már alacsony számokat produkáló voltában kiemelt 2010-es – és ezzel egyetemben jelen esetben a 2011-es és 2012-es – évhez képest pedig egy 1,83-szoros növekedést jelent, amely eredményt ellentétes előjellel megközelíti a *válások* ezer lakosra vetített 2,5-ös értékének 1,8-ra történő visszaesése, 0,72-es szorzóval (ld.: 2. ábra).

[362] KSH (a 2022-es év adatai a letöltés dátumán a legfrissebb elérhető mérőszámok a KSH adatbázisa alapján). Megjegyzés: az értekezés valamennyi statisztikai ábrájánál megjelölt forrásokra való hivatkozást a *„Statisztikai ábrák jegyzéke és forrásmegjelölései”* elnevezésű melléklet oldja fel.

2. ábra

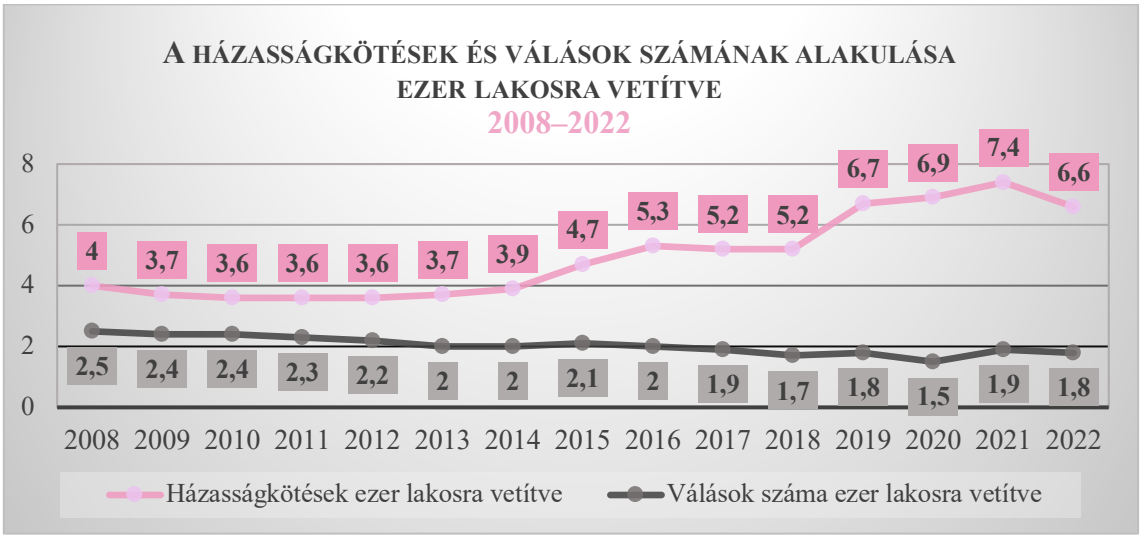

Forrás: A KSH adatai alapján saját szerkesztés.[363]

Mindezen mérőszámok által is megerősítve, azt mondhatjuk, hogy az az alapvetés, miszerint a társadalmi szokásaink, hagyományaink és a társadalom uralkodó erkölcsi felfogása a család létrehozójának a házasságot tartja,[364] nemhogy megkopott volna, hanem színeiben erősödött is az elmúlt évtizedben,[365] amely kapcsán említést kell tennünk a Magyarországon a 2010-es években érvényesülő *család- és népesedéspolitika* lenyomatairól is.[366]

Továbbá szükséges megjegyezni, hogy a házasság intézménye azért is bír kiemelt jelentőséggel, mivel, a korábbi Btk.-nk idején felmerült, kiterjedtebb alkotmányjogi védelem iránti igényre reflektálva, a *házasság* a *családi kapcsolatnak* a *szülő-gyermek viszony alapjaként* egyben a *nemzet fennmaradásának alapját* is jelenti az Alaptörvény (L) cikkének (1) bekezdésében foglaltak szerint, ilyenformán tapintható a társadalom sarokköveként, és egyben kötőszöveteként betöltött szerepe. A hivatkozott cikk világossá teszi, hogy az állam a házasság és a család védelmére köteles. Az Alaptörvény önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösségnek nevezi a házasságot, és hitet tesz a védelme mellett; az állam pedig nem mondhat le arról, hogy az *Alaptörvény értékrendjét*

[363] KSH.
[364] FÖLDVÁRI (1998): *i. m.* 188.
[365] Ld. e tekintetben: NOVÁK Katalin (szerk.): *„… ami a miénk" ötven írás a családról – Novák Katalin ajánlóival,* Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest, 2021.
[366] NOVÁK Katalin – FŰRÉSZ Tünde: *Családbarát évtized, 2010–2020*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest, 2021.

közvetítse, ami átfogó politikát és jogalkotást igényel. Megjegyzésre érdemes, hogy a kifejtettek mellett, jelen megfogalmazás szerint – a házasság teológiai és kánonjogi fogalmához közelítve – az Alaptörvény férfi és nő szövetségeként értelmezi a házasságot, egyben ezzel egyértelművé téve azt is, hogy az intézményként történő megnevezése nem a pusztán szerződésként történő felfogását tükrözi.[367] A család stabilitása tehát az állam számára sem közömbös, ahogy az sem, hogy polgárai házasságban, vagy élettársi viszonyban élnek-e; *nem jogosult* arra, hogy az utóbbi *szabadságát korlátozza*, azonban *védenie* az Alaptörvény alapján a *házasságot kell*, ami azt is jelenti, hogy a fogalmak büntetőjogi értelemben vett, fentebb kifejtett relativizálódásának elismerése mellett, nem tesz egyenlőséget a házasság és az élettársi, valamint további partnerkapcsolatok közé.[368] Ezen szellemiséget látjuk tükröződni a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek[369] az immár részét képző, Családjogi Könyvében is, amely alapelvi szinten rögzíti a házasság és a család védelmét,[370] szintén kiemelve a házasságot a többi együttélési forma viszonylatában.[371]

Ezen gondolat mentén, meg kell említenünk, miszerint korunk együttélési formái terén mind európai, mind nemzetközi színtéren nagyon eltérő szabályozások figyelhetők meg,[372] ez különösen igaz az *azonos nemű párok* együttélését rendező szabályokra. Európában ma már egyik ország sem tiltja vagy rendeli büntetni az ilyen jellegű együttéléseket, azonban a *szabályozási megoldások szerteágazóak.*[373] Egyes államok nem biztosítják, míg mások megnyitják az azonos nemű párok előtt a házasságkötés lehetőségét, némely államok pedig köztes megoldásként a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményének bevezetése mellett döntenek.[374] A gyakorlat változó abban a tekintetben is, hogy az utóbbi konstrukciót a házasság alternatívájaként kizárólag az azonos neműek

[367] SCHANDA Balázs – MOLNÁR Sarolta: *A házasság védelme és a családjog*, Családi Jog, 2012. évi 1. szám, 33.
[368] BARZÓ (2017a): *i. m.* 34–35.
[369] A továbbiakban: Ptk.
[370] Ptk. 4:1. § (1) bekezdése; SZEIBERT Orsolya: *Negyedik könyv: Családjog*, In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez,* 2023. január 1. időállapotú, 2023. évi Jogtár-formátumú kiadás, Wolters Kluwer Jogtár.
[371] BARZÓ (2017a): *i. m.* 34.
[372] MOLNÁR Sarolta: *A házasság intézményének perspektívái a köteléket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében,* Pázmány Press, Budapest, 2022. 115–135.
[373] MOLNÁR Sarolta: *Az uniós jog és jövője a házasság és más típusú együttélések témájában*, Iustum Aequum Salutare, 2014. évi 4. szám, 145.
[374] NOVÁK Rebeka: *A 19. és 20. megálló egy barátságosabb és igazságosabb világ felé? – az azonos neműek államilag elismert életközösségével és házasságával kapcsolatos jogi változások, különös tekintettel a 2015. év eseményeire,* Családi Jog, 2016. évi 1. szám, 29.

előtt nyitják-e meg, de még a házasságkötés lehetősége[375] sem feltételez egységes megítélést, ugyanis nem minden ország biztosít a különnemű párokéval azonos, illetve azokéhoz hasonló jogállást.[376] Az egyes államok társadalmi, történelmi sajátosságai folytán tehát *ugyanarra a kihívásra rengetegféle válasz születik* a különböző jogrendszerekben, ahogy hazánkban is. Mindezzel a büntetőjog is törekszik lépést tartani, a 2008. évi XCII. törvény[377] és a 2009. évi XXIX. törvény[378] például az 1978. évi Btk. keretében jelentős változást hozva, a *kettős házasság vagy kettős bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése* alcím alatt a házassággal egyező büntetőjogi védelmet biztosított az azonos neműek között létrejött bejegyzett élettársi kapcsolatoknak.[379]

2.3.2. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK MEGNYILVÁNULÁSAI

A hatályos, 2012. évi Btk.-ban érvényesülő védelem körvonalait az azt megelőző kettő, a Csemegi-kódexet követően ismertetett büntető törvénykönyvünk rendszerének megfelelően, az ott hivatkozott fejezet(ek) alakulásának megjelenítésével kezdjük, amelyet követően említést teszünk a témánkat illetően releváns Különös Részi megnyilvánulásokról.[380] Tekintettel arra – ahogyan az a Bevezetőben már említésre került –, hogy az értekezés felépítésének megfelelően, abban domináns részt – pontosabban, külön fejezetek tárgyát – képez a kapcsolati erőszak, valamint a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállása, hatályos szabályozásunkat illetően a fentebb következetesen alkalmazott, a védelmi háló további színfoltjaira és a kettős házasság alakulására bomló tárgyalás jelentőségét veszti. A két kiemelt deliktumon túl a *további*, a *házasság büntetőjogi védelmét illetően hangsúlyozott megnyilvánulásról* is ezen alfejezetben teszünk említést, ezek között kissé részletesebben, mégis korlátozott körben

[375] HÁMORI Antal: *Vélemény az azonos neműek „házasságáról", a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében*, Családi Jog, 2008. évi 1. szám, 27.
[376] Különbségek figyelhetők meg többek között az örökbefogadás, a névviselés, vagy a humán reprodukciós eljárásban való részvétel területén is.
[377] 2008. évi XCII. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról.
[378] 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról.
[379] Igaz, a jelenleg hatályos törvénykönyv visszatért a korábbi szabályozáshoz, ld. később.
[380] Jelen helyen jegyezzük meg, hogy a hatályos Kódexünk Általános Részébe több, kifejezetten a témánk szempontjából is lényeges rendelkezés került beiktatásra a közelmúltban, a házasságra és a családra vonatkozóan az Alaptörvényben foglalt, *kiemelt és kiterjedt védelemnek* az *érzékeltetése* célzatával, a családon belül bántalmazottak védelmét szolgálva, mint a feltételes szabadság lehetőségének a kizárása, vagy a kötelező pártfogó felügyelet. Ezen módosítások foglalatát adja: PÁPAI-TARR Ágnes: *A családon belül bántalmazottak büntetőjogi védelméről*, Debreceni Jogi Műhely, 2022. évi 3–4. szám, 78–81. Vö.: DOMOKOS Andrea: *A pandémia hatása a családon belüli erőszakra,* In: DOMOKOS Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak aktuális kérdései,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 22–26. [A továbbiakban: DOMOKOS (2021a).]

kitérve a *kettős házasság* valamennyi büntető törvénykönyvünk tekintetében elemzett törvényi tényállásának változásaira, amelyek kapcsolódást mutatnak a *zaklatásnak* az egyébiránt már az 1978. évi Btk.-ba beiktatott deliktumát illetően történt módosításaival, melyekről, az imént említett megfontolás mentén, szintén jelen helyen teszünk említést.

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy hatályos büntető törvénykönyvünk, az 1978. évi Btk.-nak a XIV. Fejezetében, két Címben tárgyalt deliktumait, immár két fejezetre bontva, újrakodifikálva szerepelteti a Kódex XIX. és XX. Fejezeteiben.[381] Ezek közül, a témánk szempontjából hagyományosan releváns bűncselekményeket *a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények* címet viselő, XX. Fejezet tartalmazza, amelyet tekintve megjegyzést érdemel, hogy az abban védett értékek, illetve érdekek mind kifejezetten erős alkotmányos védelmet élveznek, mely a vonatkozó jogirodalomban tételesen kibontásra is kerül, idesorolva az Alaptörvénynek a vizsgált témánk szempontjából kiemelt cikkét is.[382] A fejezetben elhelyezett deliktumok sorrendje az elkövetési magatartások súlyosságához igazodik; a gyermekek érdekét sértő bűncselekményeket követik a család intézményét támadó magatartások,[383] a nyolc deliktum között hatodikként elhelyezve a kapcsolati erőszak (Btk. 212/A. §), nyolcadikként – egyben utolsóként – pedig a kettős házasság (Btk. 214. §) törvényi tényállását.

Ambrus István – a családnak és egyes családi vonatkozású fogalmaknak a Btk. Különös Részében való jelenlétét kutatva tett – kiemelése mentén rögzíthetjük, hogy számos egyéb fejezetben szabályozott deliktum kapcsán merül fel a valamely családtag, tipikusan hozzátartozó, illetve esetenként kiemelten a házastárs, élettárs sérelmére való elkövetés, példálózva megemlítve a zaklatás [Btk. 222. § (3) bekezdésének a) pontja] és a szexuális kényszerítés [Btk. 196. § (2) bekezdésének b) pontja], valamint a szexuális erőszak [Btk. 197. § (3) bekezdésének b) pontja] súlyosabban minősülő eseteit.[384] Ezzel kapcsolatban

[381] GÖRGÉNYI Ilona: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 265. Vö. e tekintetben: JACSÓ Judit: *A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 211.
[382] MÁRKI Zoltán: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*, In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás), I. kötet,* HVG-ORAC, Budapest, 2013. 763.; SINKU (2019): *i. m.* 239.
[383] MÁRKI (2013): *i. m.* 763.; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 265.
[384] AMBRUS István: *A családjog és a büntető anyagi jog egyes összefüggései, kitekintéssel a büntetőjogban megjelenő polgári jogi elemekre,* In: SZEIBERT Orsolya (szerk.): *Család és családtagok: Jogági tükröződések,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018. 222.

megjegyezzük, hogy noha a *házastárs – volt házastárs* említése kifejezetten a zaklatás minősített esetét megvalósító, valamint a kapcsolati erőszakon átvonuló, speciális passzív alanyi kör részét képzi, egyéb Különös Részi megjelenéssel nem rendelkezik. Ellenben, mivel a házastárs kategóriája egyben elemét jelenti a Btk. Záró Része Értelmező rendelkezéseiben meghatározott *hozzátartozó* fogalmának is,[385] számos, a fentebb említetteken túli, további deliktumban is helyet kap. Szintén a teljesség igénye nélkül, a szexuális kényszerítés, illetve erőszak mellett, a Btk. XIX. Fejezetében szabályozott *nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények* talaján maradva említhetjük e tekintetben a szexuális visszaélés [Btk. 198. § (3) bekezdése], valamint a kerítés [Btk. 200. § (4) bekezdésének b) pontja] minősített eseteit. Különös részi túránk végére érve hivatkozunk a kapcsolati erőszakhoz hasonlóan, az értekezés külön fejezetében kiterjedtebb elemzés tárgyát képző családi kapcsolatok létesítésével visszaélés elismerten *„családjogi vonatkozású"*[386] [Btk. 355. §] deliktumára is, amely kifejezetten a különböző, valótlan tartalmú családi kapcsolatok, így többek között, a házasság létesítésével valósítható meg.

Ahogyan arról fentebb már részben említést tettünk, a *zaklatás* már korábbi büntetőkódexünk rendszerébe[387] beiktatásra került, a 2007. évi CLXII. törvény által.[388] Ezen törvényi tényállás kriminalizálásában azon üzenet tükröződése látható, miszerint a *magánszférához fűződő jog* védelme, annak érvényesülése a jogállam alapvető feladatát képzi, az azt sértő, zaklatásszerű magatartásokat tehát büntetendővé kell nyilvánítania.[389] Ennek megfelelően, ezen, az Alkotmánybíróság által az emberi méltósághoz való jogból eredeztetett jog adja a *jogi tárgyát* a deliktumnak, amelynek, a kommentárirodalom mentén, már a *„kifejezetten pejoratív jellegű elnevezése"* is megjeleníti a benne foglalt, alkalmatlankodó, másra gyötrő pszichés hatással is bíró magatartások körét.[390] Hatályos Kódexünk szabályozását illetően kiemeljük, hogy az annak *az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények* elnevezésű Fejezetében helyet foglaló deliktum,

[385] Btk. 459. § (1) bekezdésének 14. pontja.
[386] AMBRUS (2018): *i. m.* 222–223.
[387] Pontosabban az 1978. évi Btk. 176/A. §-ába.
[388] 2007. évi CLXII. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról. JACSÓ Judit: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 305–308.
[389] AMBRUS István – UJVÁRI Ákos: *A zaklatás bűncselekményének gyermekévei*, Magyar Jog, 2016. évi 7–8. szám, 424.; DOMOKOS (2021a): *i. m.* 21.
[390] KÓNYA István: *A személy elleni bűncselekmények. A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények,* In: BERKES György (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (2. kiadás)*, III. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2012. 410/13–410/16/1.

eredeti állapotában szűkebb terjedelemmel bírt. A Btk. 222. § *(1) bekezdése,* ún. tág értelemben vett szubszidiárius jelleggel rendeli – és rendelte már az 1978. évi Btk.-ba iktatott formájában is – büntetni más megfélemlítésének, vagy a magánéletébe, mindennapi életvitelébe való önkényes beavatkozásának a célzatával megvalósított, rendszeres vagy tartós *háborgatását.* A vizsgált törvényi tényállás szigorúbb büntetési tétellel fenyegetett – és nem szubszidiárius – *(2) bekezdésének a) pontja* a másnak vagy rá tekintettel hozzátartozójának félelemkeltés céljából személyi elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével történő megfenyegetését rendeli büntetni, amely fordulat már a korábbi Btk.-ban sem számított újdonságnak, az ugyanis egy korábbi szabálysértési magatartást nyilvánított bűncselekménnyé.[391] A 2008. évi LXXIX. törvény[392] módosításával beemelésre került a *(2) bekezdés b) pontja* is, amely a meghatározott sértő vagy veszélyeztető esemény bekövetkezésének a látszatkeltését szankcionálja az a) ponthoz hasonlóan a félelemkeltés célzatával kivitelezve.

Témánk szempontjából leginkább kiemelést érdemel, hogy a zaklatásnak mind a Btk. 212. § (1) bekezdésében, mind a (2) bekezdésében meghatározott esetében a *(3) bekezdésben* foglalt – bűntetti alakzatú – *minősített esete* valósul meg, ha az elkövetés az ott meghatározott, *speciális passzív alanyi kör* sérelmére történik. Ezen kör, számunkra relevanciával bíró a) pontja eredetileg csupán a volt házastársra és volt élettársra terjedt ki. A kettős házasság viszonylatában már hivatkozott, 2008. évi XCII. törvény ezt a volt bejegyzett élettárs sérelmére való elkövetéssel bővítette, majd, tekintettel a felismert, indokolatlan különbségtételre, a 2010. évi CLXI. törvény[393] a minősített védelmet kiterjesztette a tényleges házastársra, bejegyzett élettársra és élettársra is. Megjegyezzük, hogy a bejegyzett élettársak tekintetében, az egyfajta kiterjesztett formában értelmezhető védelem sorsa, az elkövetkezőkben kifejtésre kerülő kettős házassághoz képest eltérő alakulást vett. A hatályos Btk. 459. § (2) bekezdésében található, az *élettársra utalást a bejegyzett élettársra is kiterjesztő, értelmező rendelkezése* folytán ugyanis a minősített eseti kör továbbra is lefedi ezen kapcsolatokat.[394]

[391] SZATHMÁRY Zoltán: *Gondolatok a zaklatás bűncselekményéről*, Magyar Jog, 2009. évi 12. szám, 726–734.
[392] 2008. évi LXXIX. törvény a közrend, valamint az igazságszolgáltatás működésének védelme érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról.
[393] 2010. évi CLXI. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról.
[394] Ld. az egyébként kifejezetten a minősített eseteit illetően a közelmúltban is gyarapodó, hatályos törvényi tényállás bővebb elemzését: JACSÓ (2020): *i. m.* 305–308.; PÁPAI-TARR (2022): *i. m.* 90–92.

A fentebb említetteknek megfelelően, a *kettős házasság* hatályos törvényi tényállását illetően leginkább annak mintegy az „előzményéhez" képest fennálló, jelenlegi formáját, a módosulása irányát, egyben pedig a büntetőjogi védelem kiterjesztésének kérdését illető alakulását vonjuk rövidebb elemzés alá. Ennek kapcsán térünk ki arra, hogy a fentebb már hivatkozottak szerint a *2008. évi XCII. törvény* 3. §-ában átalakította a bűncselekményt, és *kettős házasság vagy kettős bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése* alcímen rendelte büntetni egyrészt azt, aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy bejegyzett élettársi kapcsolatra lép, továbbá, aki házassági kötelékben lévő személlyel köt házasságot, vagy ilyen személlyel lép bejegyzett élettársi kapcsolatra; másrészt azt, aki bejegyzett élettársi kapcsolatának fennállása alatt – bejegyzett élettársán kívül más személlyel – házasságot köt, vagy újabb bejegyzett élettársi kapcsolatra lép, továbbá aki bejegyzett élettársi kapcsolatban álló – bejegyzett élettársán kívül más – személlyel házasságot köt, vagy ilyen személlyel bejegyzett élettársi kapcsolatra lép. A *2009. évi XXIX. törvény* 13. §-ában ez utóbbi esetkört azon személy cselekményének büntetendőségére módosította, aki bejegyzett élettársi kapcsolatának fennállása alatt házasságot köt, vagy újabb bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít, továbbá aki bejegyzett élettársi kapcsolatban álló személlyel házasságot köt, vagy ilyen személlyel bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít.

A *hatályos Btk*. azonban, 214. §-ában a törvényi tényállást gyakorlatilag visszaállította a korábbi és az annak megfelelő alakú, azt megelőző büntető törvénykönyvekben meghatározottra.[395] A vonatkozó miniszteri indokolás[396] szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét a *2009. évi XXIX. törvény* vezette be a magyar jogba 2009. július 1-jei hatállyal. Ennek előzménye, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó korábbi –a szakirodalom megítélése mentén egyébiránt túl sok megkötést előirányzott[397] – törvényt[398] a *154/2008. (XII. 17.) AB határozat* alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette. Az Alkotmánybíróság nem kívánt nyilatkozni arról, hogy az újfajta szabályozás miként hatna a jogrendre, a különneműek kapcsolata ilyen megkettőződését

[395] Ezen indok mentén, a már a korábbi büntetőkódexeink kapcsán írtakhoz hasonló módon, jelen helyen is eltekintünk a deliktum részletesebb vizsgálatától, ugyanis a röviden ismertetett előzményein, illetve az immár a házasságot illetően a Ptk.-ra való „támaszkodásán" túl, nem számolhatunk további fejleménnyel a fentebb már részleteiben elemzett tényállási elemek viszonylatában. Teljes körű elemzését ld.: GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 283–284.; SINKU (2019): *i. m.* 261–263.

[396] 2012. évi C. törvény indokolása – a Büntető Törvénykönyvről, Wolters Kluwer Jogtár. Részletes indokolás a 214. §-hoz.

[397] CSINK – SCHANDA (2009): *i. m.* 494.

[398] 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról.

elutasítva, a továbbiakban nem vizsgálta a jogszabályt, amelynek hibájaként kifejtette, hogy az *„egyetlen generális utaló szabállyal a házasság intézményére vonatkozó összes szabályát felhívja és megfelelően alkalmazni rendelje [...] ez a megoldás pedig [...] súlyos jogbizonytalansághoz vezethet.”*[399] A határozatában azonban kimondta azt is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása azonos nemű személyek számára nem alkotmányellenes, annak létesítése ugyanis szorosan kapcsolódik az önrendelkezési joghoz. A határozat rögzíti azt is, hogy az azonos nemű személyek számára, akik az Alkotmány alapján házasságot nem köthetnek, a jogalkotónak alkotmányos korlátok között kell biztosítania az egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja.[400] Ahogyan a határozatban felhívják a jogalkotó figyelmét arra is, hogy *„a házasságra vonatkozó intézményvédelmi kötelezettség nem pusztán az elnevezésre vonatkozik [...] és a követelmény, hogy az állam olyan jogi környezetet teremtsen, amely arra ösztönzi a polgárait, hogy a lehetséges együttélési formák közül a házasságot válasszák és családot alapítsanak.”*[401] Mivel ebből nem következik, hogy a jogalkotónak a házassággal azonos módon kell védenie a bejegyzett élettársi kapcsolatot, a *kettős házasság tradicionális törvényi tényállása* a továbbiakban *csak a házasság vonatkozásában követhető el*.

Szükséges megjegyeznünk, hogy a kettős házasság statisztikai jelenléte – tizenöt regisztrált deliktum a 2012. évi Btk. hatálybalépése óta – elhanyagolhatónak tekinthető (ld.: 3. ábra), még a néhol némi „erősödést” is mutató, csökkenő tendenciájú összbűnözéshez (ld.: 4. ábra) képest is.

[399] 154/2008 (XII.17.) AB határozat.
[400] JAKAB András: *Az Alkotmánybíróság első határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatokról*, Jogesetek Magyarázata, 2010. évi 2. szám, 15.
[401] 154/2008 (XII.17.) AB határozat.

3. ábra

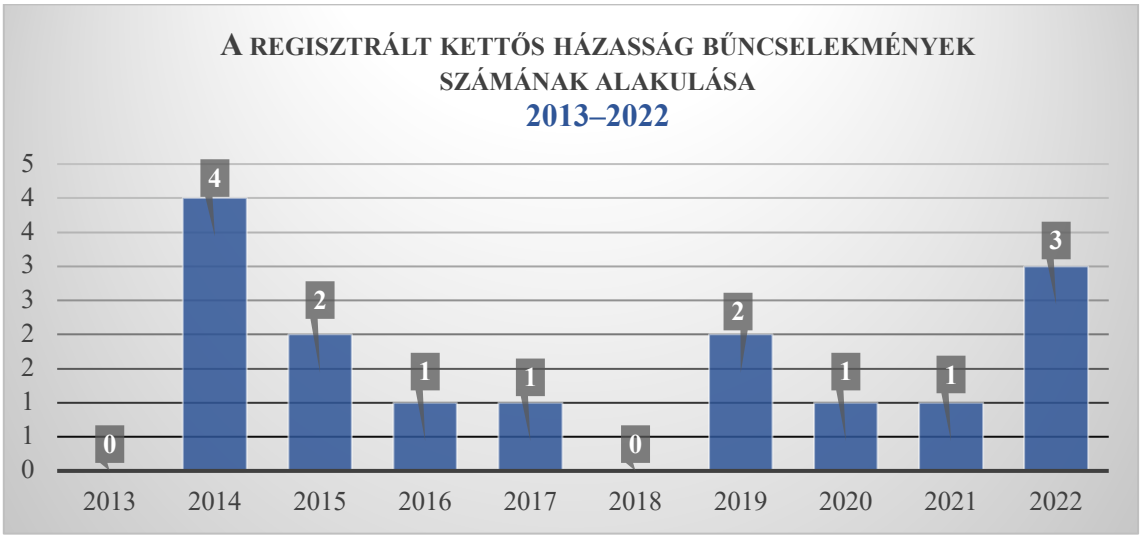

Forrás: Az Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (a továbbiakban: ENyÜBS) adatai alapján saját szerkesztés.[402]

4. ábra

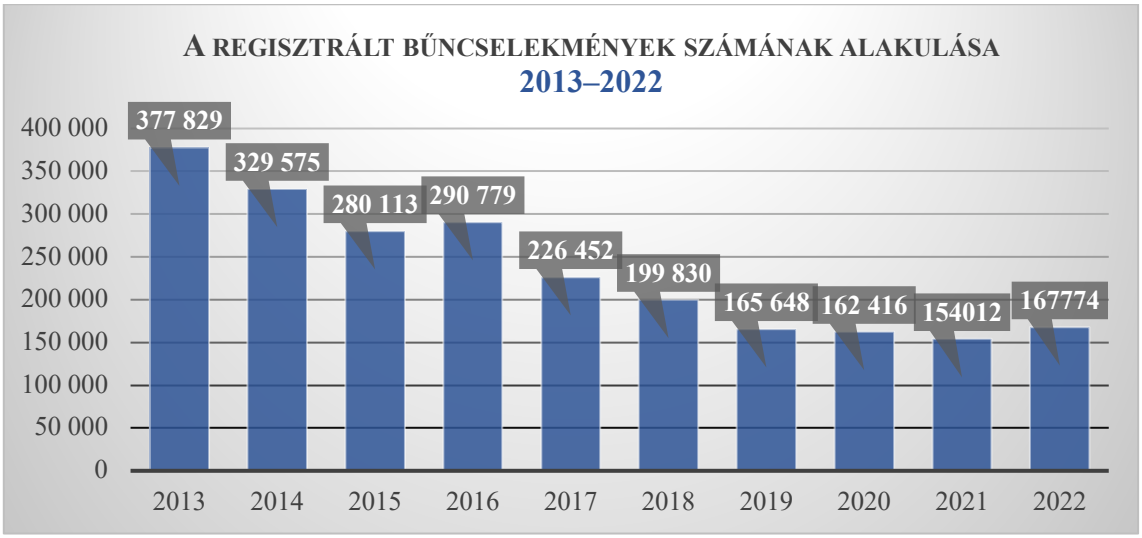

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[403]

[402] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – kettős házasság.
[403] ENyÜBSa; ENyÜBSb.

II. KÜLÖNÖS RÉSZ

A HÁZASSÁG HATÁLYOS BÜNTETŐJOGI VÉDELME SZÍNEINEK MEGJELENÉSE A KAPCSOLATI ERŐSZAK ÉS A CSALÁDI KAPCSOLATOK LÉTESÍTÉSÉVEL VISSZAÉLÉS BŰNCSELEKMÉNYEINEK TÜKRÉBEN

II.1. KAPCSOLATI ERŐSZAK – AVAGY EGY „LÁTHATÓVÁ VÁLT" TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS DILEMMÁI

„A dolgok nem kívül kezdődnek, hanem belül, és nem alul, hanem felül, és nem a láthatóban, hanem a láthatatlanban."[404]

Hamvas Béla

1.1. A TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS KERETEI[405]

A családon belüli erőszak – történetileg és földrajzilag általános – *természetét* az a tény határozza meg, hogy alapvetően családtagok, rokonok, valamint egyéb formában definiálható, azonban mindenképpen bizonyos érzelmi kapoccsal összefont személyek ellen irányul.[406] A jelenség még bizonyos értelemben *„fiatal"*, megismerésének kezdete ugyanis nem sokkal haladja meg a félévszázados távlatot. Ez azonban nem azt jelenti, hogy azelőtt ne lett volna jellemző a családon belüli agresszió és brutalitás, csupán azt, hogy mindez az érzékenység küszöbének változása folytán – a fentiekben idézett felütésünk mentén – maga mögött kezdte hagyni évezredes *láthatatlanságát*. *Első címünkben* a családon belüli erőszak jelenségének felvázolásával, majd a vizsgált törvényi tényállásunk megalkotása körüli kérdéseknek a felvetésével, végül pedig a deliktum sui generis jellegét leginkább meghatározó speciális passzív alanyi – alanyi körre vonatkozó elemzéssel törekszünk keretet adni a kapcsolati erőszak bűncselekményét illető vizsgálatunknak.

1.1.1. ALAPVETÉSEK A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK KAPCSÁN

A családon belüli erőszak, *fogalma* szerint, alapvetően a *családtagok,* illetve az *intim* (esetenként korábbi) *partnerek* közötti, tipikusan – de nem kizárólag – *otthon* megvalósuló erőszakcselekmények megjelölésére szolgál, a különböző meghatározások

[404] HAMVAS Béla: *A láthatatlan történet/ Sziget,* Medio, Budapest, 2006. 1.
[405] A szerzőnek kifejezetten a jelen cím tárgyában megjelent tanulmányai a következők: KANYUK Petra Ágnes: *A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében,* Magyar Rendészet, 2016. évi 5. szám, 31–44.; KANYUK Petra Ágnes: *Favágásra kardot...? – gondolatok a kapcsolati erőszak önálló tényállásáról,* Közjavak, 2018. évi 2. szám, 20–32. [A továbbiakban: KANYUK (2018a).]; KANYUK Petra Ágnes: *Kritikai gondolatok a kapcsolati erőszak szerepéről a családon belüli erőszak elleni küzdelemben,* In: KONCZ István – SZOVA Ilona (szerk.): *A 15 éves PEME XVII. PhD – Konferenciájának előadásai*, Elektronikus könyv. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest, 2018. 216–224. [A továbbiakban: KANYUK (2018b).]
[406] KEREZSI Klára: *Az erőszakos bűnözés*, In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAI Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll,* Corvina, Budapest, 1998. 165.

azonban a jelenség terjedelmét meglehetősen eltérően értelmezik.[407] A *szűkebb felfogás* a partnerkapcsolaton belüli bántalmazásokat érti alatta, míg a fogalmat *kiterjesztően értelmezők* a közös háztartásban élők vagy rokonok közötti valamennyi erőszakot is ezen körbe sorolják, beleértve a családszerű helyzetben nevelkedőket, és az intézményben élőkkel szembeni, ún. rendszerabúzust is. A *„középutas"* megközelítés pedig azokat a bántalmazó magatartásokat tartja idesorolhatóknak, amelyek ebben az *„elrendezésben"* (tehát a családban) jelennek meg.[408] A *csoportosítás* tekintetében a *családon belüli erőszak egyes típusait* rendszerint a bántalmazás jellege – mint fizikai erőszak, elhanyagolás, lelki bántalmazás, szexuális erőszak vagy abúzus, gazdasági vagy társadalmi visszaélés[409] –, illetve a sértettek – tipikusan gyermek, (esetenként volt) házastárs vagy partner, idős, valamint egyéb rokon ellen irányuló bántalmazás[410] – szerint kategorizálják.

A fogalmi és osztályozásbeli bizonytalanságok jól jelzik a családon belüli erőszak megragadásával kapcsolatos, alapvető sajátosságot. A családban, mint rendszerben megjelenő bántalmazások ugyanis egymástól nehezen választhatók el: az adott erőszak *közvetlen (direkt) áldozatain* túl,[411] a család további tagjai sem tekinthetők kívülállóknak – a cselekmény következtében, illetve a direkt módon áldozattá vált individuumhoz kötődően, az *indirekt viktimizációjuk* mentén szélesítik az adott cselekmény áldozatainak körét.[412] Éppen ezért, mind a konfliktus feltárásához, mind pedig annak kezeléséhez, úgy juthatunk a legközelebb, ha ezt az *egységben gondolkodó szemléletet* tesszük magunkévá. Ezen megközelítés ráadásul nemcsak a különböző személyek viszonylatában érvényes, áthatja az egyes személyek tekintetében jelentkező bántalmazásokat is. A kutatások, illetve a tapasztalatok szerint az egyes típusok szinte soha nem különállóan, hanem általában együtt, egymást váltva, egy *folyamat részeiként* mutatkoznak meg, a családban,

[407] VIRÁG György: *Családon belüli erőszak,* In: GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia,* Complex, Budapest, 2006. 380. A fogalmi meghatározások témájában ld. továbbá: SZÖLLŐSI Gábor: *A családon belüli erőszak értelmezése*, Belügyi Szemle, 2005. évi 9. szám, 23–39.
[408] VIRÁG (2006): *i. m.* 380–381.
[409] Ld. bővebben: VIRÁG György – KULCSÁR Gabriella – ROSTA Andrea: *Erőszakos bűnözés*, In: BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia,* Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 584.
[410] Ld. bővebben: Ua.
[411] Vö.: GÖRGÉNYI Ilona: *A viktimológia alapkérdései,* Osiris, Budapest, 2001. 101., 105.
[412] BARABÁS A. Tünde: *„Áldozattá válás"*, In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Kriminológia rovat, rovatszerkesztő: BARABÁS A. Tünde), 2021. augusztus 4. [24], http://ijoten.hu/szocikk/aldozatta-valas (Letöltés dátuma: 2023. május 24.)

mint rendszerben megjelenő bántalmazások ugyanis egymástól nehezen választhatók el. *Morvai Krisztina* szavaival élve: *„Az »asszonyverés« például többnyire párosul a folyamatos lelki kínzással, és gyakran kiegészül a nemi erőszakkal is."*[413]

A szemlélet *egységes* mivoltát illetően kiemelésre érdemes továbbá, hogy a családon belüli erőszak tekintetében, annak *hatásait* vizsgálva is azoknak a más jelenségekhez képest *lényegesen kiterjedtebb* voltával kell számolnunk.[414] A folyamat továbbgyűrűzésének megállítása, egyben a megelőzés, valamennyi szereplő esetében kiemelt feladat. A megfelelő segítség az *áldozatok* esetében elengedhetetlen, ennek hiányában sokféle fizikai, lelki betegséggel, függőséggel – alkohol, drog, gyógyszer, étkezési zavarok stb. – és életviteli nehézséggel küzdhetnek, nem ritka továbbá a kriminális viselkedés sem, ők maguk is gyakran válnak elkövetővé, bántalmazóvá. Mellettük az *elkövetők* segítése sem mellőzhető, a szakmai eljárások és a szervezetek közötti együttműködések egyedül ilyen módon képesek eredményesen megszakítani az erőszak átörökítését.[415] Külön kiemelést érdemel azon megállapítás, miszerint a tárgyalt cselekmények mögött jellemzően komoly problémák állnak, konfliktusok, amelyek – specialitásuknál fogva – másképpen kezelhetők, és amelyeket – szintén a speciális jellegükhöz mérten – kezelni is kell. A tapasztalatok szerint ez kifejezetten hangsúlyos az alkoholfogyasztást illetően, a bántalmazásos esetek többségében rögzíthető ugyanis az alkoholos befolyásoltságból eredő agresszió, amely tény, bár korántsem jelent felmentést az elkövetett cselekmények alól, az egyes esetek vizsgálata mentén kifejezetten azok érzékeny jellegére mutat rá. Ezt példázza a *Ranschburg Jenő* gyermekpszichológus által ismertetett eset, melyben az apa ittasan egyenesen kisfia életére tört, és csak az anya közbelépésének köszönhetően volt elkerülhető a tragikus végkifejlet. A beszámolók szerint azonban a férfivel, *„ha nem ivott, nem volt semmi baj",* és a gyermek is szorosan ragaszkodott hozzá, olyannyira, hogy találkozásukra még az esetet követően is határozottan igényt tartottak, a szakemberek arra *„kénytelenek voltak"* heti egy alkalommal lehetőséget adni.[416] A hivatkozott, egységes szemlélet kapcsán végezetül

[413] MORVAI Krisztina: *Terror a családban,* Kossuth, Budapest, 1998. 14.
[414] HERCZOG Mária: *A családon belüli erőszak jelentésváltozásai és helyzete Magyarországon*, In: NAGY Ildikó – PONGRÁCZ Tiborné (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről,* TÁRKI – Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest, 2009. 209.
[415] Ua.; Ld. továbbá a családon belüli erőszakos esetek különleges körülményeinek értékelését illetően: KANYUK (2016): *i. m.* 37–38.
[416] Ld.: SÜMEG Noémi: *Anyád is szürcsöl,* Válasz.hu, 2004. április 3., http://valasz.hu/itthon/anyad-is-szurcsol-9479 (Letöltés dátuma: 2016. november 7.)

meg kell említenünk, hogy – természetesen egyéb megfontolások mellett[417] – alapvetően ezen nézőpont indokolja azt is, hogy a családon belüli erőszakra szociológiai jelenségként, kriminológiai entitásként érdemes tekintenünk, ugyanis, míg azt a bűnözést társadalmi jelenségként vizsgáló kriminológia *egységként* tudja kezelni, a normatív kategóriákkal operáló *anyagi jog* erre nem, illetve csak nehezen volna képes.[418]

Végül kiemelést érdemel, hogy a tárgyalt jelenség további szempontokból nézve is sajátszerű. Egyrészt, ezen esetekben az erőszak a *hatalom fenntartását* szolgálja, az erőszak és a bántalmazottak tettei között nem mutatható ki semmilyen, legalább „racionálisnak értékelhető" összefüggés.[419] Másrészt jellegzetes azért is, mivel abban a *közegben* fordul elő, amely a család tagjai számára a méltóság, az egyenlőség, az anyagi biztonság, valamint a pszichikai támasz megélése terepének, az *erőszakot alkalmazó* pedig éppen az áldozat részére a védelem, a támogatás nyújtására volna leginkább hivatott. Végül pedig a családon belüli erőszak egyedi karakterének elemét jelenti az elkövető és az áldozat közötti érzelmi, családi kapcsolat is, amely a társadalmi konvenciókkal kiegészülve, igen *erős,* a mérhető adatok „hézagossága" folytán nehezen becsülhető mértékű *látenciát*[420] alapoz meg, mivel az áldozatok sokszor titkolják, szégyellik és ezért el is tűrik az erőszakot.[421]

1.1.2. A KAPCSOLATI ERŐSZAK TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁSÁNAK MEGALKOTÁSA KÖRÜLI KÉRDÉSEK

A családon belüli erőszak imént tárgyalt természetének hozadékaként rögzíthetjük tehát, hogy az – mint a kriminológia tudománya által kimunkált fogalom – az *emberi jogot sértő magatartások* igen *széles körét* fedi le, amelyek mind társadalomra veszélyességükben,

[417] KANYUK (2016): *i. m.* 32–33.; KANYUK (2018a): *i. m.* 20–32.; KANYUK (2018b): *i. m.* 216–224.
[418] DOMOKOS Andrea: *Hogyan lesz kriminológiaiból büntetőjogi fogalom?,* In: GÁL István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011. 163.; VIRÁG (2006): *i. m.* 379.
[419] Mindennek következetes hangsúlyozása kapcsán ld.: SZEPESHÁZI Péter: *A családon belüli erőszak megítélésének egyes rendszerszintű problémái – érvek a Páneurópai Jogász Unió jogegységi határozattervezete mellett,* Családi Jog, 2015. évi 3. szám, 24.
[420] BARABÁS A. Tünde: *Az erőszakos bűncselekmények sértettjei (1995-2005),* In: VIRÁG György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 45.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 46.
[421] FEHÉR Lenke: *Bűnözés és prostitúció*, In: LÉVAI Katalin – TÓTH István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*, TÁRKI Munkaügyi Minisztérium, Budapest, 1997. 149.

mind büntetőjogi tilalmazottságukban eltérnek egymástól.[422] A tágan értelmezett *büntetőjog „nyelvére"* lefordítva, az ezen körbe vonható cselekmények széles skálája a becsületsértés szabálysértési alakzatától egészen akár a többszörösen minősített emberölés bűntettéig terjedhet.[423] E cselekmények szankcionálása már korábban is *jelen volt* büntetési rendszerünkben,[424] a jogalkotó pedig több stratégiában is elkötelezte magát az *anyagi büntetőjogon kívül* eső jogintézmények, rendelkezések kidolgozása mellett,[425] azonban a családon belüli erőszak *kriminalizálása* a civil mozgalmak tevékenysége, valamint az egyre nagyobb számban megjelenő kutatási eredmények katalizátorszerű szerepe folytán, más országokhoz hasonlóan, hazánkban is új elemekkel színezett lendületet vett.[426] A több mint egy évtizedes, vitákkal tarkított és megoldási javaslatokat felsorakoztató periódus lezárásaként az Országgyűlés a Btk. hatálybalépését megelőző egy hónapon belül elfogadta az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi LXXVIII. törvényt, amely 19. §-ának (5) bekezdése határozta meg a már megalkotásától kezdve számos kérdést felvető, a Btk. 212/A. §-ába foglalt *kapcsolati erőszak* törvényi tényállását.[427]

A többek között a deliktumnak a *családon belüli erőszak karaktere* viszonylatában megmutatkozó *idegenségét*, annak sajátságait figyelmen kívül hagyó voltát illetően

---

[422] VÁRADI Erika – GILÁNYI Eszter: *A családon belüli erőszak és a magyar szabályozási törekvések,* In: STIPTA István (szerk.): *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 12.,* Gazdász-Elasztik, Miskolc, 2013. 515.

[423] PÁPAI-TARR Ágnes: *Családon belüli erőszak egy irodalmi mű alapján. (Móricz Zsigmond: „A világ végén már szép és jó"),* Debreceni Jogi Műhely, 2017. évi 3–4. szám, 66–76.; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 279–280.

[424] Ld.: GILÁNYI Eszter: *A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében,* PhD értekezés, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2015. 178–179.

[425] Ld. példaképp: az Országgyűlés által 2003. február 14. napján elfogadott 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról, amely egyes új, más jogágakba tartozó jogintézmények – mint például a távoltartás – bevezetését tartotta járható útnak.

[426] A nemzetközi szervezetek által szorgalmazott irányvonal kapcsán, kiemelésre érdemes az ún. Isztambuli Egyezmény [Conseil de l'Europe: *Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique*, Série des Traités du Conseil de l'Europe – nº 210. Istanbul, 11 May 2011, https://rm.coe.int/1680084840 (Letöltés dátuma: 2020. december 20.)] körüli, hazai és európai uniós szinten egyaránt folyton megújuló, jelen értekezés vizsgálata alá nem vont diskurzus, amelyet illetően megemlítjük *Garai Renátának* a szomszédos országaink tekintetében, Ausztria, Románia és Szlovákia joganyagának vizsgálata mentén tett megállapítását, miszerint annak ratifikálása vagy hiánya büntetőjogi értelemben, a családon belüli erőszakra vonatkozó szankciórendszerrel, nincs összefüggésben, ld.: GARAI (2021): *i. m.* 303.

[427] Megjegyezzük, hogy a törvényi tényállás megalkotása tekintetében, még annak megnevezése is vitákat váltott ki, felvetődött többek között az, hogy az *„erőszak"* kifejezést a *„családon belüli"*, a *„kapcsolati"*, az *„együtt élők közötti"*, avagy – angolszász minta alapján – az *„otthoni"* kifejezésekkel kössék össze. BLASKÓ Béla: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*, In: BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog – Különös Rész I.* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2018. 217. A bűncselekmény kodifikálásának előzményeihez ld.: GILÁNYI (2015): *i. m.* 233–238.

előálló kételyeket[428] jelen vizsgálatunk szempontjából kiemelt módon aláhúzták a felmerülő, *anyagi jogi aggályok,* tipikusan a rendszeres elkövetés kritériumát és az egyes, büntetőjogunkban nyitott szakmai kérdéseket generáló fogalmait illetően, amelyek mellett kétségesnek mutatkozott az is, hogy a büntetőjog eddigi rendszerét „bonyolító" törvényi tényállás a megemelt büntetési tételek alkalmazásával képes lesz-e majd elérni a megkívánt, valódi szigort[429] és nem volna-e megfontoltabb technikai döntés a már meglévő bűncselekményeket az ún. *„kvázi hozzátartozó"* sérelmére történő elkövetés tekintetében bővíteni egy-egy minősített esettel, amely által mód nyílna a büntetési tétel emelésére, továbbá a ténylegesen szigorúbb halmazati büntetés kiszabására.[430]

Ezen elgondolást erősítették a kapcsolati erőszak bűncselekménye megalkotása idején Európában a családon belüli erőszak tekintetében érvényesülő, sikeresként elkönyvelhető *szabályozási modellek* tapasztalatai is, amelyek tekintetében az volt kimutatható, hogy eredményességük független a sui generis deliktum megalkotásának kérdésétől. A vizsgálat a külföldi modellek tekintetében *Spanyolország, Skócia* és *Ausztria* elemzésére terjedt ki, melyek közül az utóbbi két állam, az önálló törvényi tényállás megalkotását mellőzve, a spanyol rendszerhez hasonlóan, igencsak eredményesnek volt tekinthető. Sikerük záloga kifejezetten a komplex rendszer kiépítésében volt keresendő, rámutatva, hogy különleges bíróságok felállításával, a bírák speciális képzésével és kiterjedt rendőri szervezetrendszerrel, jelentős eredmények elérésére nyílik lehetőség.[431] Idővel azonban az egyes, vizsgálat alá vont államok is az *önálló,* illetve a *korábbinál kiterjedtebb szabályozás útjára* léptek. A hivatkozott államok közül *Skócia* 2019. április 1-jei hatállyal önálló jogszabályt alkotott a családon belüli – igencsak tágan értelmezett, többek között szexuális cselekményekre való kényszerítést, megfélemlítést, intim felvételek megosztását, illetve ezzel való fenyegetést is magába foglaló, továbbá a gyermekvédelemre is hangsúlyt fektető – erőszakról,[432] míg *Ausztria* a már hatályos, különböző jogterületekre kiterjedő jogszabályainak 2020-as módosításával „lépett szintet" az osztrák jogirodalom által erőszak-ellenesként jellemzett áldozatvédelmi

[428] PÁPAI-TARR Ágnes: *A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben,* Magyar Jog, 2015. évi 11. szám, 626–627.; KANYUK (2016): *i. m.* 39–40.
[429] Ld.: 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása – az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról, Wolters Kluwer Jogtár. Részletes indokolás a 19. §-hoz. 5. pont. A továbbiakban: 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*
[430] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 627.
[431] Ld. ezzel kapcsolatban: KANYUK (2016): *i. m.* 38–39.
[432] Ld.: *Domestic Abuse (Scotland) Act,* Legislation.gov.uk, 7 September 2018, https://www.legislation.gov.uk/asp/2018/5/contents/enacted (Letöltés dátuma: 2023. május 27.)

csomag elfogadásával.[433] *Spanyolország* pedig az egyébként is rendkívül széleskörű, spanyol modellként emlegetett, a családon belüli erőszak tekintetében részletesen kimunkált speciális intézményrendszerét és cselekvési programját tartalmazó, progresszív szabályrendszerén túl,[434] szélesebb perspektívában gondolkodva, a nemi alapú, fizikai és lelki formákra is kiterjedő erőszak, valamint a szexuális szabadság biztosításának irányaiban fejlesztette tovább jogszabályait.[435] Az egyes, hivatkozott államok szabályozásában tapasztalható előrelépések vázlatos ismertetése mellett, fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a családon belüli erőszakra vonatkozó, teljesebb védőhálóról a többek között a gyermekvédelmi rendszerre, valamint egyéb jogágakban érvényesülő szabályokra és az adott nemzeti jogi sajátosságokra is kiterjedő ismertetéssel festhetnénk le a valóságot inkább tükröző képet,[436] ennélfogva a további, terjedelmi okokból csupán az egy-egy, kiemelkedő szabályra szorítkozni képes jogösszehasonlításra nem is vállalkozunk.

A szerteágazóbb szabályozás trendjén túl ki kell emelnünk, hogy idővel az olyan, *különleges kihívások*, mint a koronavírusjárvány is új fejezetet nyitottak a családon belüli erőszakos esetek kapcsán. Ennek folytán, mint az ismeretes, a falakon évek kemény munkája folytán táguló réseket betömni látszottak a szociális és gazdasági feszültségek, az izoláció, a külső segítséghez való hozzájutás elnehezedése, az alkoholfogyasztás növekedése.[437] Mindennek ellenére azonban *Franciaországban* már a lezárások után egy héttel 32%-kal nőtt a családon belüli erőszakhoz kapcsolódó bejelentések száma.[438] *Cipruson* és *Spanyolországban* a segélyvonalak a karantén első napjaiban 20–30%-kal több hívást fogadtak, az *Egyesült Királyságban* a szigorú kijárási korlátozások

[433] Ld. részleteiben az osztrák szabályozás elemzését, illetve a hivatkozott módosítását: GARAI (2020): *i. m.* 132–138.; GARAI (2021): *i. m.* 288–294.
[434] Ld. részletesen: KEMÉNY Gábor: *A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda*, Belügyi Szemle, 2005. évi 9. szám, 47–52.
[435] Ld. a spanyol szabályozás részletes, jogszabályokra is kiterjedő ismertetését: *Fighting Domestic Violence, Spain,* Baker McKenzie's Resource Hub, https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/europe/spain/topics/3-similarities-and-differences-in-terminology (Letöltés dátuma: 2023. május 27.); RECHBERG, Amély: *Spain is making progress in the fight against violence against women,* Friedrich Naumann Foundation For Freedom, 25 August 2022, https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/spain-making-progress-fight-against-violence (Letöltés dátuma: 2023. május 27.)
[436] Ld. e tekintetben: GARAI (2021): *i. m.* 302–303.
[437] DOMOKOS Andrea: *„Szerelem"-féltés járvány idején*, In: UDVARY Sándor (szerk.): *Studia in honorem Imre Szabó 70.*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 79. [A továbbiakban: DOMOKOS (2021b).]
[438] *Gender-based violence,* Eige.europa.eu, 2020, https://eige.europa.eu/covid-19-and-gender-equality/gender-based-violence (Letöltés dátuma: 2021. április 27.)

bevezetését követően 25%-kal több családon belüli erőszakkal kapcsolatos hívást indítottak, *Brazíliában* pedig 40–50%-kal emelkedett a rögzített családon belüli erőszakos esetek mutatója.[439] A nők ellen irányuló erőszakot vizsgálva világszerte pedig több esetben akár 25%-os növekedés is tapasztalható volt a jelzőrendszerrel rendelkező országokban.[440] A jelenség elszenvedői tehát a feszített körülmények ellenére sem burkolóztak homályba többé.[441]

Meg kell jegyeznünk, hogy abban a „misszióban", hogy a kapcsolati erőszak beépülhessen a joggyakorlatba, elévülhetetlen érdemeket szerzett az OKRI által kriminálstatisztikai adatok, kerekasztal-megbeszélés és fókusz-csoportos szakmai egyeztetés tapasztalatai, ügyészségi kérdőíves vizsgálat és bűnügyi iratvizsgálatok alapján 2018-ban elkészített, a kapcsolati erőszak gyakorlati tapasztalatait összegző 2018/III.B/1.28. számú kutatási jelentés, amely egyben 556 db ügyészségi akta feldolgozását jelentette.[442] A jogalkalmazásnak a területen egyre bővülő körben nyert gyakorlati tapasztalatai folytán,[443] a kapcsolati erőszak tekintetében bizalom ébredt a családon belüli erőszak tekintetében az egyéb jogintézmények, illetve törvényi tényállások alkalmazásához „szokott" büntetőjogászok köreiben is, azt az *„idő által igazoltnak"* minősítve.[444]

---

[439] SHARMA, Amalesh – BORAH, Sourav Bikash: *Covid-19 and Domestic Violence: an Indirect Path to Social and Economic Crisis*, Journal of Family Violence, 28 July 2020, https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-020-00188-8#citeas (Letöltés dátuma: 2022. január 15.)

[440] Policy Brief: *The Impact of Covid-19 on Women,* UNWoman.org, 2020, https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-en.pdf?la=en&vs=1406 (Letöltés dátuma: 2022. január 15.)

[441] Ld. továbbá kifejezetten a járvány első hulláma alatti, hazai helyzet jellemzése kapcsán: SZABÓ Judit – VIRÁG György: *Szerelem a járvány idején. Családon belüli erőszak a COVID-19 első hulláma alatt Magyarországon*, Belügyi Szemle, 2022. évi 1. különszám, 7–34.

[442] GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata (III.B/1.28.). Kutatási jelentés*, Országos Kriminológiai Intézet, 2018. [A továbbiakban: GARAI (2018b).] A bűnügyi iratvizsgálat a 2015. január 1. napjától 2017. december 31. napjáig terjedő hároméves időszakot ölelte fel, amelynek kezdete tehát az új Btk. – és egyben a vizsgált törvényi tényállás – hatálybalépését másfél évvel követő időpontra esett. A kutatási jelentést az OKRI bocsátotta rendelkezésre, ezen, a nyomozás kérdéseire koncentráló jelentéshez hasonlóan: GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak felderítésének és vizsgálatának kérdései (III.A.4). Kutatási jelentés*, Országos Kriminológiai Intézet, 2019. [A továbbiakban: GARAI (2019b).]

[443] Ld. a vonatkozó tapasztalatokat illetően továbbá: HEGYI Viktória: *Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének bűntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására*, Belügyi Szemle, 2022. évi 8. szám, 1613–1626.

[444] Ld. e tekintetben: GARAI (2021): *i. m.* 101.

1.1.3. SPECIÁLIS PASSZÍV ALANYI ÉS ALANYI KÖR

1.1.3.1. A speciális passzív alanyi kör meghatározása és statisztikai elemzése

A kapcsolati erőszaknak a Btk. 212/A. §-ában szabályozott deliktuma, mint az később részleteiben kifejtésre kerül, (1) bekezdésében a családon belüli erőszaknak a kriminológia szakirodalma által jól ismert, azonban a büntetőjogi szabályozásba csak ezen deliktummal „átültetett" magatartásokat tartalmaz, a deliktum (2) bekezdésében pedig, a Btk. által már korábban is kriminalizált cselekmények kapnak helyet. A törvényi tényállás valamennyi fordulatának közös eleme, egyszersmind sui generis jellegének esszenciája a *speciális passzív alanyi* – és ehhez igazodóan *alanyi* – kör,[445] valamint az elkövetési magatartásokhoz társuló *rendszeres* jelleg, mint elkövetési mód.[446] Az említett tényállási elemek különös jelentőségére, a miniszteri indokolás által kiemelten rávilágít a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében büntetni rendelt magatartások kérdése. Ezekhez ugyanis, a cselekményeket magukba foglaló, meglévő törvényi tényállásokhoz képest, a meghatározott passzív alanyok sérelmére történő, rendszeres elkövetés mentén – nevezetesen a kapcsolati erőszak deliktumának „égisze" alatt – járulnak szigorúbb büntetési tételek.[447] Ezen megfontolásra is figyelemmel, nevezett kritériumoknak, mint a deliktum jellegét adó többletelemeknek az elvetése egyenesen azt jelentené, hogy megszűnnének azok a tényállási elemek, amelyekre tekintettel szakmailag indokolható a sui generis bűncselekmény megteremtése.[448]

A miniszteri indokolás szerint *a speciális passzív alanyi kört* a jogalkotó azokra a társadalmi és szociális kapcsolatrendszerekre figyelemmel határozta meg, ahol a bűncselekmény *tényleges fenyegetést* jelent a házasság, a család és a gyermekek sérelmére.[449] Ezen célkitűzéssel összefüggésben, jelen helyen jegyezzük meg, hogy a bűncselekmény elsődleges – és a törvényi tényállásnak helyet adó, a fentebb már említettek szerint a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények címet viselő XX. Fejezet elnevezése ellenére is individuális[450] – *jogi tárgya* az erőszakmentes

[445] SZOMORA Zsolt: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Complex, Budapest, 2013. 444–445.
[446] Uo. 445.
[447] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 280.
[448] 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*
[449] Ua.
[450] SZOMORA (2013): *i. m.* 444.; SZOMORA Zsolt: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz,* Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 485.

családi kapcsolatok fenntartása,[451] az általánosnál szorosabb bizalmi viszonyt élvező és kiszolgáltatott helyzetben lévő hozzátartozók személyi biztonsága, testi integritásuk védelme,[452] amely ezzel együtt, tekintettel arra, hogy a deliktum nemcsak az egyéni-családi, hanem a közösségi-társadalmi érdeket[453] is védeni hivatott, kijelöli a másodlagos jogi tárgyat is.[454]

A speciális passzív alanyi kör tárgyalására visszatérve, említést kell tennünk arról, miszerint annak a fentebb hangsúlyozott, kiemelt szerepét illető érvelést alátámasztják a családon belüli erőszak *kriminológiai* szempontú kutatása során tett megállapítások is, amelyek szerint a jelenség igazi súlyát nem annak gyakorisága, hanem a lényegét tekintő függőségből, a sértettek kiszolgáltatott helyzetéből és védtelenségéből fakadó *szituáció* jelenti.[455] Ennek megfelelően a törvényi tényállás a deliktum passzív alanyait a Btk. fentebb már említésre került *hozzátartozó-fogalmánál tágabban határozza meg,* mivel kiegészíti azt az elkövető gyermekének másik szülőjével, valamint a volt házastárs, a volt élettárs, a gondnok, a gondnokolt, továbbá a gyám és a gyámolt személyével.

A meghatározott sértetti kör speciális alanyain túlmenően a törvény a bűncselekmény megvalósulásához feltételként határozza meg az *együttélést* is. A törvényi tényállás szerint – az életbeli realitásokra figyelemmel[456] – az is elegendő a bűncselekmény megállapíthatóságához, ha nem az elkövetéskor, hanem korábban élt együtt a sértett az elkövetővel, azonban az együttélés minden formájának elhagyásával megszűnne egy olyan többlet tényállási elem, amely indokolná az önálló törvényi tényállás megalkotását, mivel az együttélésből vagy korábbi együttélésből fakadó bizalom, adott esetben kiszolgáltatottság növeli az elkövető általi abúzus lehetőségét. Az együttélés bizonyítása kapcsán a miniszteri indokolás megjegyzi, hogy az nem ütközik különösebb akadályokba, hiszen egyrészt visszakereshető a lakcímnyilvántartóból, másrészt annak megállapítására tanúvallomások alapján is lehetőség nyílik.[457] Ellenben nem feltétel a közös lakásban,

[451] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 279.
[452] LAJTÁR István: *A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: POLT Péter – MISKOLCZI Barna – TÖRÖK Tímea – GASZ Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja,* OPTEN, Budapest, 2016. 661.
[453] BLASKÓ (2018): *i. m.* 217.
[454] AMBRUS István: *A kapcsolati erőszak néhány büntetőjog-dogmatikai kérdése,* Családi Jog, 2014. évi 2. szám, 23. [A továbbiakban: AMBRUS (2014b).]
[455] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 620.; VIRÁG György: *Bevezetés a családi erőszak kutatásához,* In: IRK Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 41.,* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 54.
[456] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 281.
[457] 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*

háztartásban élés a tettes gyermekének szülője esetén, aki – a közös gyermekre tekintettel – akkor is passzív alanyává válhat e bűncselekménynek, ha soha nem élt életközösségben a másik szülővel, de még akkor is, ha párkapcsolatban sem voltak vagy éppen csak futólag ismerték egymást.[458]

Az alábbiakban a passzív alanyok (vizsgált törvényi tényállásunk esetében egyben sértettek) megoszlását vázolom fel *életkor,* valamint *nemek* szerinti bontásban, röviden kitérve a női sértettek kérdésére, amely újabb adalékul szolgál a kapcsolati erőszak megjelenését illetően.[459]

A kapcsolati erőszakkal érintett *sértettek száma* összesen – a statisztikai adatok alapján – egészen idáig 4 203 fő; ebből *korcsoportok szerint* időskorú (60+): 611, felnőtt (25–59): 2863, fiatal felnőtt (18–24): 397, fiatalkorú (14–17): 126, míg gyermekkorú (0–13) sértett: 206 fő (ld.: 5. ábra). Mindez *évek szerinti bontásban összesítve* pedig 2013-ban 4, 2014-ben 160, 2015-ben 326, 2016-ban 392, 2017-ben 396, 2018-ban 341, 2019-ben 395, 2020-ban 655, 2021-ben 770, 2022-ben pedig 764 sértettet jelentett (ld. az évek szerinti bontást a korcsoportok szerinti megoszlásban ábrázolva: 6. ábra). Utóbbi bontásból is kitűnik a sértettek közötti felnőttkorúak töretlen dominanciája, akiket az időskorúak, fiatal felnőttek, a gyermekkorúak, végül pedig a fiatalkorúak követnek (ld.: 5. és 6. ábra). Az életkor szerinti megoszlás ilyen jellegű alakulása a törvényi tényállás jellegével és a konkuráló bűncselekményekkel – mint a Btk. 208. §-ában foglalt kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásával – indokolható.

[458] SZOMORA (2013): *i. m.* 444.; LAJTÁR (2016): *i. m.* 661.

[459] A hosszasabb statisztikai adatelemzésre tekintettel, az értekezés jelen pontján tartjuk indokoltnak megjegyezni, miszerint mind a fentebbiekben, mind az alábbiakban, a bűncselekményekre és sértettekre vonatkozó, hivatalos statisztikai adatokat alapvetően a már hivatkozott, ENyÜBS-ben regisztrált adatok alapján nyerjük. Ezen rendszernek pedig, a jelen kutatás tekintetében is tanúsított, kiemelten hasznos jellege mellett, ki kell térnünk a valóságot „korlátozottan" mutató voltára is, mely okai között megjelölhető az adminisztratív, hiányos, illetve téves hatósági tevékenység, miközben szintén jelentős tényezőként azonosíthatjuk a kapott, „sötét számok"-nak a kriminológiában tudományos tényként elfogadott és a családon belüli erőszak jelensége kapcsán egyébként is – a hivatkozottak mentén – erőteljesen érvényesülő látencia folytán, valójában jóval magasabb voltát. Ld. ezen megállapítások tekintetében: BARABÁS (2014): *i. m*. 41.; BARABÁS A. Tünde: *Sértettről másképpen,* In: BÁRD Petra (szerk.): *Liber Amicorum Bárd Károly Vol. I. Mértéktartó hatalom: Igazságszolgáltatás a jogállamban*, L'Harmattan, Budapest, 2022. 207.

5. ábra

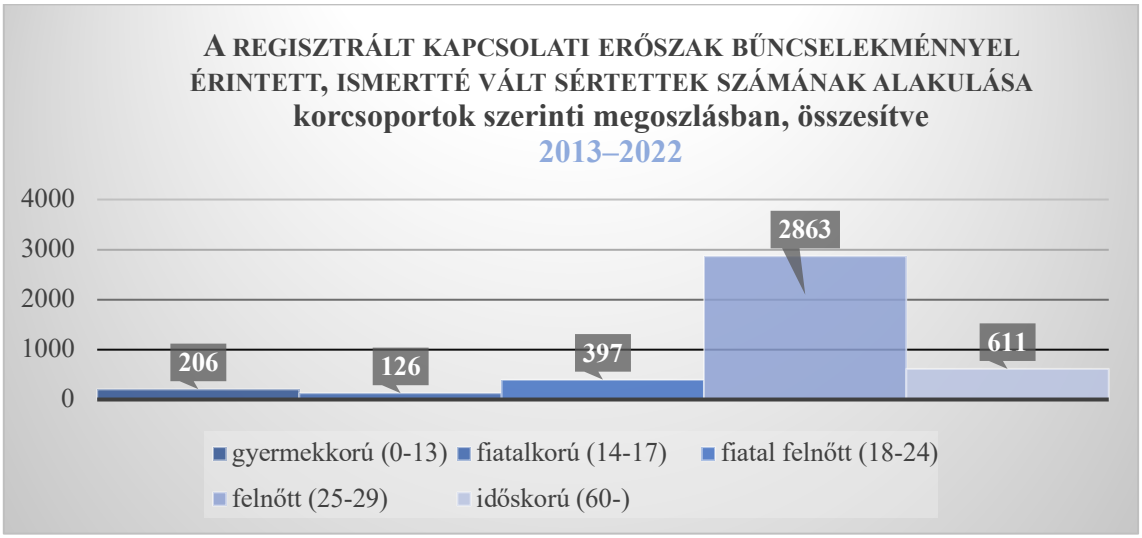

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[460]

6. ábra

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
gyermekkorú (0-13)		3	4	17	9	15	16	54	50	38
fiatalkorú (14-17)		8	10	4	7	8	11	27	21	30
fiatal felnőtt (18-24)		16	23	28	35	35	47	61	76	76
felnőtt (25-29)	4	102	254	290	299	241	263	408	494	508
időskorú (60-)		31	35	53	46	42	58	105	129	112

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[461]

A kapcsolati erőszakkal érintett, ismertté vált sértettek tekintetében egyértelmű és az évek során is töretlen *női dominancia* érvényesül, férfi sértettekkel ilyen viszonylatban elenyésző számban találkozunk (ld.: 7. ábra), természetesen ezzel szemet nem hunyva a

[460] ENyÜBSc; ENyÜBSd. Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; sértett korcsoportja szerinti szűkítések. (Megemlítjük, a 2013 évi alacsony számokat a bűncselekmény év közben történő hatálybalépése is indokolja.)
[461] Ua.

bántalmazott férfiak „létezése” felett.[462] A férfiak elleni bántalmazásra vonatkozó kutatások megjelenése egyébként napjainkban is folyamatos. A férfinemmel szemben megfogalmazott társadalmi elvárások kiemelésével és a téma elfogadottsága irányába tartó folyamatnak, külföldi és magyar kutatási eredményeknek a feldolgozását illetően kiemelésre érdemes *Varga Szabolcs* és *Bálint Ágnes Diána* 2020-ban megjelent tanulmánya,[463] amelyben közölt kutatás tapasztalatai szerint a férfiak leggyakrabban szóbeli, e mellett, kisebb részt, jellemzően tárgyakkal, illetve kisebb ütésekkel megvalósított bántalmazást szenvednek el.[464]

7. ábra

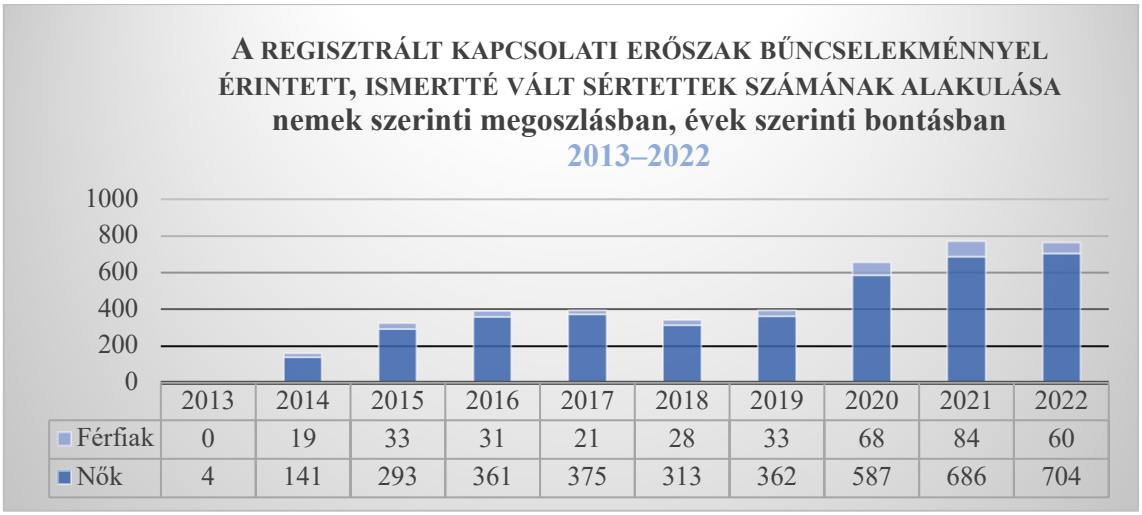

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Férfiak	0	19	33	31	21	28	33	68	84	60
Nők	4	141	293	361	375	313	362	587	686	704

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[465]

Ezen megállapítás további jelentőséget nyer a hazai, *átfogóbb bűnügyi statisztika* azon adatai mentén, miszerint a női jelenlét ilyen értelemben lényegesen és stabilan eltér népességen belüli arányuktól,[466] illetve vannak olyan bűncselekmények, melyek sértettjei

[462] Ld.: BENCZÚR Csaba: *Bántalmazott nők? Bántalmazott férfiak!,* Magyar Jog, 2011. évi 11. szám, 681–692.
[463] Ld.: VARGA Szabolcs – BÁLINT Ágnes Diána: *Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat,* Belügyi Szemle, 2020. évi 4. szám, 13–15.
[464] Ld.: Uo. 31. A felállított hipotéziseket és azok vizsgálatát részletesen a közölt kutatás eredményeiben ld. továbbá: Uo. 22–49.
[465] ENyÜBSc; ENyÜBSd. Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; sértett neme szerinti szűkítések.
[466] A Központi Statisztikai Hivatal megállapításai szerint, a női sértettek számaránya a csökkenő összbűnözéssel szemben is, viszonylag állandó: mi több, míg 2010-ben még éppen 40% alatti volt ez az arány, addig 2019-ben az összes regisztrált sértett 42%-a volt nő. Ld.: Központi Statisztikai Hivatal: *Fenntartható fejlődési célok, 5. cél: A nemek egyenlőségének megvalósítása, minden nő és lány társadalmi szerepének megerősítése,* Ksh.hu, https://www.ksh.hu/sdg/cel_05.html (Letöltés dátuma: 2023. május 31.) Megjegyezzük, hogy a vizsgált bűncselekmény megalkotása körüli időszakot vizsgálva, egy kifejezetten emelkedő tendenciával vethetünk számot. A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023) szóló 1744/2013. (X. 17.) Kormányhatározat adatai szerint (ld.: 5.4.6. pontjában) a 2012. évben a női sértettek

szinte kizárólag közülük kerülnek ki, sértetté válásuk veszélye pedig különösen magas a kirekesztett társadalmi csoportokba tartozók, vagyis a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányosabb helyzetben lévők körében.[467] Közelebbről, a jelenség méretének szemléltetését illetően érdemes megjegyeznünk, hogy az *Európai Unió Alapjogi Ügynökségének* már 2014-ben végzett *felmérései* alapján is az volt megállapítható, hogy az EU szintjén minden harmadik nő tapasztalt már fizikai vagy szexuális erőszakot, míg a magyar nők – az átlagtól elmaradva – 28%-ban számoltak be ugyanerről, a megkérdezetteknek pedig 25%-a nyilatkozott úgy, hogy van tudomása környezetében kifejezetten családon belüli erőszakot elszenvedett személyről.[468]

1.1.3.2. Az alanyi kör meghatározása és statisztikai elemzése

A vizsgált törvényi tényállás fordulatainak további közös jellemzője, hogy alanyuk – a passzív alanyi körhöz „negatív irányban" igazodva[469] – szintén speciális, a kvalifikációt a passzív alany és a tettes egymáshoz fűződő családi jellegű kapcsolata alapozza meg.[470] Az alábbiakban – a fentiekben vizsgált passzív alanyokhoz hasonlóan – az alanyok (elkövetők) megoszlását vázolom fel *életkor,* valamint *nemek* szerinti bontásban.

A kapcsolati erőszak *elkövetőinek száma* összesen – a statisztikai adatok alapján – egészen idáig 2 723 fő; ebből *korcsoportok szerint* időskorú (60+): 164, felnőtt (25–59): 2298, fiatal felnőtt (18–24): 243, fiatalkorú (14–17): 16, míg gyermekkorú (0–13) elkövető: 2 fő[471] (ld.: 8. ábra). Mindez *évek szerinti bontásban összesítve* pedig 2013-ban 3, 2014-ben 76, 2015-ben 162, 2016-ban 193, 2017-ben 199, 2018-ban 182, 2019-ben 262, 2020-ban 475, 2021-ben 562, 2022-ben pedig 609 elkövetőt jelentett (ld. az évek szerinti bontást a korcsoportok szerinti megoszlásban ábrázolva: 9. ábra). A bontásokból

sérelmére elkövetett bűncselekmények száma 112 981 volt, mely az összes sértett 41,5%-a, mindez pedig a megelőző öt év viszonylatában egy egyenletes emelkedést jelentett (77.276-ról 112.981-re), az időszaki átlagtól való eltérés pedig 2012-ben már 18,3% volt. Ld. a Stratégia családon belüli erőszakra vonatkozó intézkedéseit: DOMOKOS (2021b): *i. m.* 83.

[467] DOMOKOS Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. 63.

[468] Ld. a továbbiak tekintetében a szerzőnek a tárgyban megjelent tanulmányát: KANYUK, Petra Ágnes: *Only a Fraction of Reality... – Combating Violence Against Women in Hungary,* Public Goods & Governance, No. 2/2018. 5–10. [A továbbiakban: KANYUK (2018c).]

[469] SINKU (2019): *i. m.* 257.

[470] SZOMORA (2013): *i. m.* 445.

[471] Megjegyzés: ezen ponton nyer jelentőséget a statisztikai rendszer elkövetők – bűnelkövetők közti különbségtétele, jelen pontban ugyanis az *elkövetők* számát és megoszlását vizsgáljuk; míg a rendszer *bűnelkövetőkre* szűkítésével természetszerűen nem értelmezhető a kapcsolati erőszak gyermekkorúakra vonatkozó korcsoportja.

a passzív alanyok megoszlásánál tapasztaltakhoz hasonlóan a felnőttkorúak dominanciája rajzolódik ki, a további négy kategóriát illetően azonban páronként cserélődik a sorrend: az időskorúak helyett a második helyre a fiatal felnőttek kerülnek, a sort pedig a fiatalkorúak helyett – az általános alannyá válás feltételeiből logikusan következve – a gyermekkorúak zárják az elkövetői korcsoportok megoszlásában (ld.: 8. és 9. ábra).

8. ábra

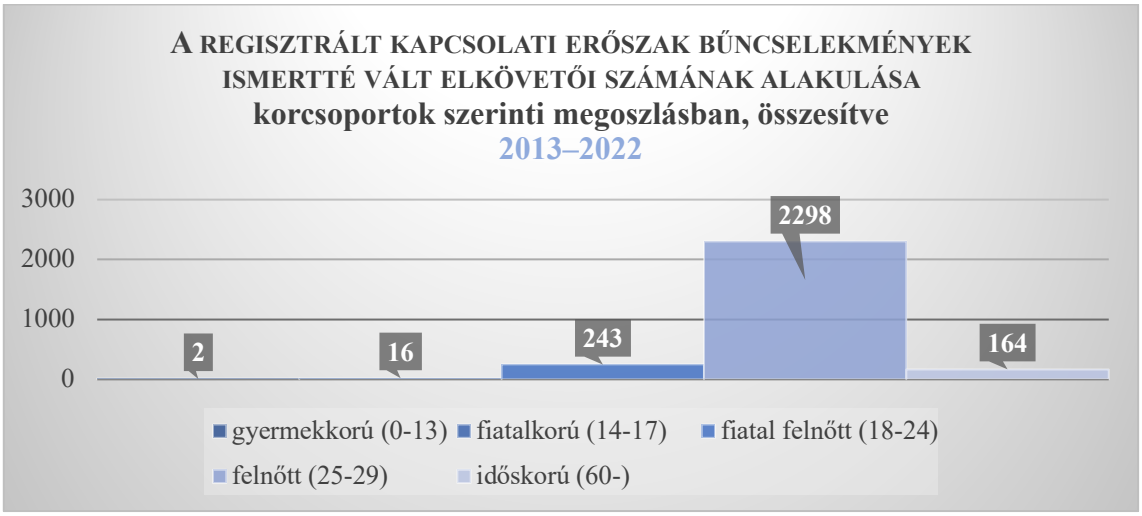

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[472]

9. ábra

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
gyermekkorú (0-13)			1							1
fiatalkorú (14-17)			1	1	1	2		6	2	3
fiatal felnőtt (18-24)		9	9	10	8	15	34	37	66	55
felnőtt (25-29)	3	63	144	167	175	157	212	401	454	522
időskorú (60-)		4	7	15	15	8	16	31	40	28

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[473]

[472] ENyÜBSe; ENyÜBSf. Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; elkövető korcsoportja szerinti szűkítések.
[473] Ua.

Megjegyzésre érdemes, hogy a statisztikai rendszerből kinyerhetjük a *büntetett előéletre* vonatkozó adatokat is, igaz, hogy a rendszerben beállt változás folytán erre csak a 2018-as év derekáig van lehetőségünk; ebből megtudjuk, hogy a vizsgált időszakban a kapcsolati erőszak ezen intervallum tekintetében összes, 726 elkövetőjének 27,82%-a (202 fő) volt büntetett, míg 72,18%-a (524 fő) büntetlen előéletű.[474]

Ami a *nemek szerinti megoszlást* illeti, azt kell mondanunk, hogy abban a passzív alanyi körnél tapasztaltakhoz képest ugyanolyan tendencia érvényesül, mint ahogyan ahhoz az alanyi kör maga is igazodik; nevezetesen a kapcsolati erőszak *férfiak* által történő elkövetése a *domináns* (ld.: 10. ábra).

10. ábra

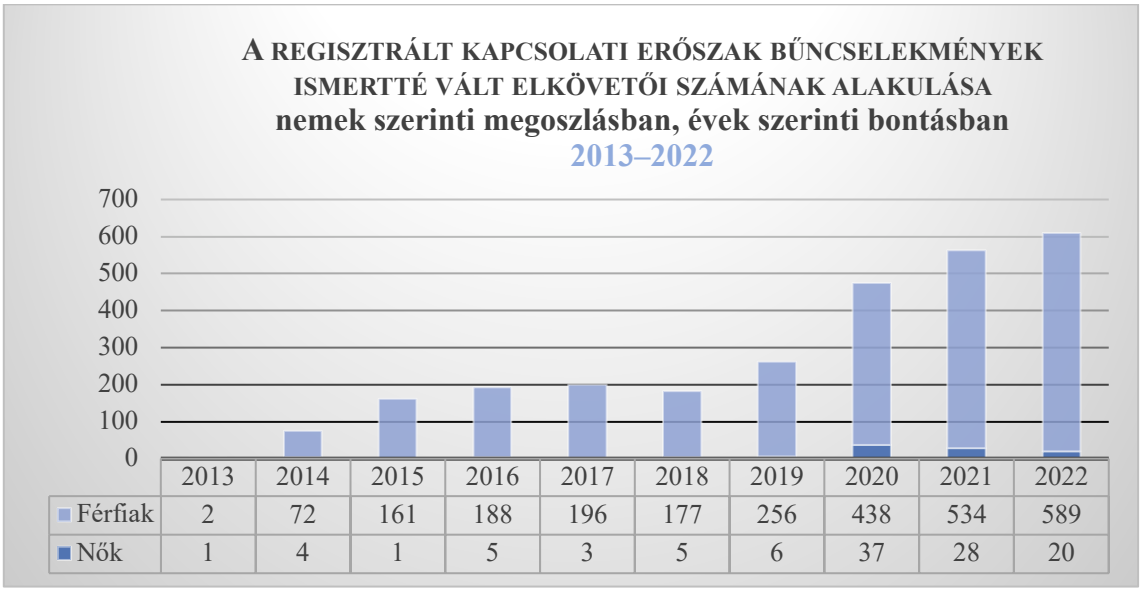

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[475]

1.1.3.3. Az aktakutatás tapasztalatai

Mint arra már a bevezetőben utalás történt, a vizsgált törvényi tényállásunkat illetően lehetőség szerint minél elevenebb módon lefesteni kívánt képet a Debreceni Törvényszék illetékességi területéhez kötődően *aktakutatás* színesíti. A vizsgálat a Btk. hatálybalépésétől kezdődően, 2023. január 31. napjáig valamennyi folyamatban volt, a

[474] ENyÜBSe. Szűkítés: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; elkövető előélete szerinti szűkítés.
[475] ENyÜBSe; ENyÜBSf. Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; elkövető neme szerinti szűkítések.

kapcsolati erőszak bűncselekménye miatt indult büntetőügy ügyiratainak elemzését érintette.

A kutatás során összesen *harminchat ügy* iratai álltak rendelkezésünkre a vizsgált deliktumot illetően, melyek közül huszonhat a *Debreceni*, kilenc a *Berettyóújfalui*, egy pedig a *Hajdúböszörményi Járásbíróság* előtt indult. Megjegyezzük emellett, hogy további tizenkét esetben számolhatunk a büntetőügyek iratainak a *Debreceni Törvényszékhez* történő felterjesztésével, így ezen ügyek másodfokon történt elbírálásai kapcsán is rendelkezünk a vonatkozó ügyiratokkal. Az ügyek *eljárási forma* szerinti megoszlását illetően azt mondhatjuk, hogy azok között, huszonnégy esetben a hagyományos tárgyalással történő lefolytatás dominált. További két esetben számolhatunk büntetővégzést követő tárgyalással, nyolc esetben pedig büntetővégzés meghozatalával.[476] Végezetül, egy esetben bíróság elé állításra,[477] egy esetben pedig, tekintettel arra, hogy a magánvádló a vádat ejtette, a büntetőeljárásnak a megszüntetésére is sor került.[478] Mindebből azon következtetésre juthatunk, hogy vizsgált ügyeinket az eljárások gyorsításának a Be. hatálybalépése óta erőteljesen érvényesülő szellemisége[479] különösebben nem „érintette meg". A büntetővégzést követő tárgyalástartások alacsony száma folytán arra sem vonhatunk le kifejezett következtetéseket, hogy az erre vonatkozó terhelti indítványok esetlegesen enyhébb büntetés kiszabását eredményezhették volna. Mi több, az egyik ügyünk tudomásulvételekkel zárult,[480] a másik tekintetében pedig, a kapcsolati erőszak bűntettével halmazatban megállapításra került azon zaklatás bűntette is, amely miatt a büntetővégzésben a büntetőeljárás megszüntetésére került sor.[481] Említést érdemel továbbá, hogy több esetben is találkozunk a *közvetítői eljárás* indítványozásával,[482] amely, különböző törvényi feltételek hiányában, elutasításra kerül

[476] A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) C. Fejezete.
[477] Be. XCVIII. Fejezete.
[478] Be. 776. § (1) – (2) bekezdései.
[479] Ld. e tekintetben tovább különösen: PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőjogi megegyezés tárgya: a büntetéskiszabás,* Jogtudományi Közlöny, 2020. évi 1. szám, 35–37.; BARABÁS A. Tünde – FARKAS Krisztina – KISS Anna: *Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei: a sértetti pozíció erősödése, eljárásgyorsítás, -egyszerűsítés*, In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 58*., Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2021. 157–184. Megjegyzésre érdemes, hogy a javarészt a hatékonyság-gyorsaság kívánalmához köthetően kiszélesített körű diverzió pozitívumai mellett, a hangsúlyeltolódás számos negatív hatást is kiválthat, mely körben említhető például a büntetés generálpreventív hatásának csorbulása is, ld. e tekintetben: BARABÁS A. Tünde: *Alternatív büntetések hatékonysága a magyar igazságszolgáltatás rendszerében*, Miskolci Jogi Szemle, 2019. évi 2. különszám, 2. kötet 47–48.
[480] Debreceni Járásbíróság 62.Bpk.189/2017.; Debreceni Járásbíróság 12.B.754/2017.
[481] Berettyóújfalui Járásbíróság 10.Bpk.71/2021.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.35/2021.
[482] Be. LXVI. Fejezete.

a tárgyban született ügyészségi határozatok útján.[483] Jelen helyen tartjuk kiemelésre érdemesnek, miszerint az olyan, a családon belüli erőszak tekintetében ígéretesnek látszó eszközöknek, mint a resztoratív technikáknak,[484] a kapcsolatügyeleti és tettes-áldozat mediációnak vagy a családi csoport konferenciáknak az ismertsége és elfogadottsága hazai viszonylatban nagyon csekély.[485] Mindezt aláhúzza a tény, miszerint azon törekvések tekintetében, amelyek a jelenség esetében alternatív technikák használatát vélnék kívánatosnak, nem ritka a szakmai ellenérzések kifejezése sem. A témával foglalkozó pszichológus e tekintetben emlékeztet a párkapcsolaton belüli erőszak áldozataival foglalkozó kutatások fontos, a resztoratív technikákat érintő, általánosabb vizsgálatoktól való, alapvetően eltérő kérdésfelvetéseire, kiemelve többek között a bántalmazottak biztonságának jelentőségét.[486] Kimondottan a hivatkozott közvetítői eljárás tekintetében, a jogalkalmazók oldaláról is számos, éppen a sértett érdekeit illető kétség merül fel annak alkalmasságát illetően, megkérdőjelezve a sértett önkéntességét, a születendő egyezségek komolyságát.[487]

[483] Ld. példaként: Debreceni Járásbíróság 28.B.293/2020., Debreceni Járási Ügyészség B.1321/2019/14., melyben az elutasításra azon okból kerül sor, mivel a gyanúsított úgy nyilatkozott, hogy a közvetítői eljárásban nem kíván részt venni, hozzájárulása hiányában pedig ilyen jellegű közreműködésre nem kötelezhető. A törvényi feltételek hiányáról számol be a Debreceni Járási Ügyészség B.1127/2021/14. számú, az ügy közvetítői eljárásra való utalását szintén megtagadó határozata, mely a Debreceni Járásbíróság 28.Bpk 2002/2021. számú ügyében került meghozatalra.

[484] Ld.: BARABÁS A. Tünde: *A resztoratív igazságszolgáltatás*, In: BARABÁS A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia,* Ludovika Egyetemi Kiadó*,* Budapest, 2020. 271–277.

[485] A resztoratív igazságszolgáltatás témánk tekintetében kevésbé jelentős szerepét szintén konstatálja: GARAI (2021): *i. m.* 201. *Pápai-Tarr* pedig kiemeli, hogy a kétkedő hangok ellenére a közvetítői eljárás sikere nem zárható ki a családon belüli erőszakos esetek kapcsán, ld. ennek kifejtését: PÁPAI-TARR (2022): *i. m.* 86–88.

[486] KUSZING Gábor: *Milyen érvek szólnak a mediáció alkalmazása ellen párkapcsolaton belüli erőszak esetén?,* Ügyészek Lapja, 2009. évi 6. szám, 33–55. Ennek ellenére azonban az ENSZ nők elleni diszkrimináció megszüntetéséért felelős Bizottsága (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW) bátorítja a mediáció tanítását, és jogi, szakmai protokollokkal szabályozott használatát, ld.: UN CEDAW: *General Recommendation No. 33. on Women's Access to Justice*, CEDAW/C/GC/33, United Nations Digital Library, 23 July 2015, 21–22., https://digitallibrary.un.org/record/807253 (Letöltés dátuma: 2023. május 31.)

[487] Ld. e tekintetben az OKRI kutatói által 2008–2009-ben, az ügyészségi gyakorlat oldaláról folytatott kutatás tapasztalatait ezen helyreállító módszer tekintetében: BARABÁS A. Tünde: *Áldozatok és igazságszolgáltatás,* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2014. 112–114. Bizonyára a közvetítések elrendelését illetően felmerülő, a fentiekben említettekhez hasonló felvetések is hatással lehetnek arra, hogy a közvetítői eljárásra utalt ügyek növekvő száma mellett a bűncselekményi összetétel az évek folyamán nem mutatott jelentős változást. E tekintetben a házasság, a család, az ifjúság elleni deliktumok nem szerepelnek az „előkelő" csoportok listáján, holott a természetes személy sértettek által jelentett esetek kapcsán, voltaképpen az „élen" járnak: egyenesen a vagyon elleni bűncselekmények kategóriáját követő helyet foglalják el. Ld.: Uo. 108., 111.

Kutatásunk mentén, az *elkövetőket*[488] illetően kirajzolódó képre rátérve, a következő kiemeléseket tesszük. Mindenekelőtt, a *nemek arányát* illetően leszögezzük, hogy az messzemenően illik a statisztikai adatok által feltárt ívbe, rendelkezésre állt ügyeink között ugyanis konkrétan nem is találkozunk női elkövetéssel.[489] Az elkövetők *iskolai végzettsége* is beleillik az országos, immár az OKRI kutatási jelentésére támaszkodó statisztikába:[490] jellemzően a legmagasabb végzettségként a szakiskola, szakmunkásképző elvégzése, illetve az általános iskola befejezése jelentkezik. A szakképzettségek széles skáláján találkozunk kazánfűtőként, illetve bútorasztalosként dolgozó elkövetővel is,[491] amely mellett nagyobb arányban jelentkeznek még az általános iskola nyolc osztályát elvégzett elkövetők.[492] Kivételesen detektálható elkövetőként alacsonyabb, a négy osztályt befejezett,[493] illetve az átlagosnál kirívóan magasabb, főiskolai végzettségű, illetve középiskolát végzett, azonban jó bérezéssel bíró gépkocsivezető, valamint kifejezetten nagy keresettel rendelkező futballedző is.[494]

Az elkövetők kirajzolódó *személyiségét* illetően a képet uralják a különböző szenvedélybetegségek,[495] azok között is pedig kiemelten, harminchat ügyünkből húsz esetében, az alkoholfogyasztás. Ennek kapcsán az eljáró hatóságok részéről üdvözlendő, hogy számos esetben kértek igazságügyi elmeorvosszakértői véleményt az alkoholfogyasztásnak a vádlott személyiségére, szellemi állapotára gyakorolt hatások,[496]

---

[488] Noha a statisztikai alakulás felvázolását illetően, a fentiekben a speciális passzív alanyokra vonatkozó kifejtéssel indítottunk, a büntetőeljárás természete folytán a legszerteágazóbb, az eljáráshoz „tapadó" információt az elkövetőkről nyerhetjük, így az ismertetés sorrendének a jelen helyen történő cseréjét tartottuk indokoltnak.

[489] Néhány női vádlott cselekményét ismerteti: GARAI (2018b): *i. m.* 89–90. Az elkövetést illetően a fentiekben ismertetetteknek megfelelően a jellemzően tárgyakkal – mint sétabottal, seprűvel és különböző háztartási eszközökkel, cigarettacsikkekkel, porcelánfigurákkal –, illetve kisebb ütésekkel, karmolásokkal történő kivitelezést láthatjuk megelevenedni: Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 5.B.III.1943/2014/8., Dunakeszi Járásbíróság 25.B.3030/2015/8. Megjegyezzük, hogy az utóbbi ügyben egy 10,5 cm pengehosszúságú késsel történő szúrás is a cselekmények részét képezte, így a terheltet súlyos testi sértés kísérletében is bűnösnek mondták ki a kapcsolati erőszak bűntette mellett.

[490] GARAI (2018b): *i. m.* 90–91.

[491] Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.35/2021.; Debreceni Járásbíróság 34.B.1592/2017.

[492] Pl.: Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.; Debreceni Járásbíróság 63.B.953/2018.; Debreceni Járásbíróság 12.B.275/2020.; Debreceni Járásbíróság 89.Bpk.1111/2021.

[493] A jellegzetesen kettő élettársi viszonyt is – párhuzamosan – fenntartó elkövető kapcsán ld.: Berettyóújfalui Járásbíróság 9.B.61/2017.

[494] Ld. ebben a sorrendben: Debreceni Járásbíróság 45.B.1138/2017.; Debreceni Járásbíróság 5.B.211/2019.; Debreceni Járásbíróság 45.B.300/2018.

[495] Egy ügy esetében találunk feljegyzést tudatmódosító szerek használatáról: Berettyóújfalui Járásbíróság 1.Bkp.105/2022. Ld. e tekintetben a fentebb említetteket. A különböző tudatmódosító szereknek a kapcsolati erőszakos esetek kapcsán kiterjedt jelenlétét illetően ld.: GARAI (2018b): *i. m.* 98.

[496] Ld. az alkoholbetegség folytán kialakult személyiségtorzulásról, szellemi leépülésről leírást adó szakvélemények kapcsán, többek között: Debreceni Járásbíróság 5.B.1596/2017.; Debreceni Járásbíróság 45.Bpk.805/2017.; Debreceni Járásbíróság 6.B.401/2018.; Debreceni Járásbíróság 28.Bpk.2002/2021.;

illetve, végeredményben az elkövető beszámítási képességére gyakorolt befolyás megállapításának végett.[497] Nem példa nélküli azonban az sem, hogy az elkövető, szintén szakvéleménnyel alátámasztottan, szenvedélybetegségtől függetlenül érzelmileg labilis, illetve személyiségzavarban szenved,[498] esetleg érzelmileg színtelen, agresszivitásra való hajlammal rendelkezik.[499] Az ügyeken átvonuló jelleggel bír a féltékenység,[500] mint a tanúsított cselekmény mögötti „motívum", mindemellett pedig, az OKRI jelentésében foglaltaktól eltérést mutatva,[501] a vádlottak igen magas, a vizsgált ügyek több mint felében, különböző variációkban megmutatkozó *beismerési hajlandósága*. Utóbbi ugyanis jelentkezhet a megbánás tanúsításával együtt,[502] illetve kifejezetten annak elmaradása mellett,[503] valamint részbeni beismerésben[504] is megnyilvánulhat. Egyes ügyek leírása szerint pedig, a vádlott kifejezetten nem érzi magát bűnösnek,[505] a tárgyaláson már megváltoztatja beismerésre vonatkozó vallomását,[506] beismerése mellett a fizikai vita kezdeményezőjeként a sértettet jelöli meg,[507] avagy beismerés hiányában – illetve annak ellenében – írja le az általa tényállásszerűen tanúsított magatartást.[508] A vizsgált ügyekben az *elkövetők előéletére* vonatkozó adatok is eltérő arculatot mutatnak az egyéb minták szerint tapasztaltaktól; a fent említett, 2018 derekáig előálló statisztikai

Debreceni Járásbíróság 89.Bpk.1111/2021. Találkozunk az ügyek között az alkoholfüggősége folytán korábban fekvőbeteg vádlottal: Debreceni Járásbíróság 35.B.1608/2017., ahogyan olyan esettel is, melyben a vádlott, függőségével összefüggésben pszichológiai kezelés alatt állt, felesége pedig arról számolt be, hogy már nem fogyaszt alkoholt: Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017.

[497] PÁPAI-TARR Ágnes: *Adalékok az elkövető személyi körülményeihez kapcsolódó büntetéskiszabási tényezőkhöz*, Magyar Jog, 2023. évi 5. szám, 307. Mint ismeretes, ennek megfelelően kerülhet sor a büntetés kiszabására vagy éppen az elkövető felmentésére; melyek kapcsán megjegyezzük, hogy utóbbira egyik vizsgált esetünkben sem volt példa.

[498] Ld. többek között: Berettyóújfalui Járásbíróság 2.B.675/2018.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.; Berettyóújfalui Járásbíróság 3.B.32/2020.; Berettyóújfalui Járásbíróság 1.Bkp.105/2022.

[499] Debreceni Járásbíróság 5.B.1444/2017.

[500] Ld. többek között: Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.; Hajdúböszörményi Járásbíróság 2.Bpk.180/2018. Jellemző a harmadik félnek kifejezetten a feltételezés szintjén való jelenléte: Debreceni Járásbíróság 5.B.1444/2017., amely mellett az sem példa nélküli, hogy viszonyáról a sértett maga számol be a vádlottnak: Debreceni Járásbíróság 28.B.293/2020. Ld. a féltékenységnek és az egyéb indulatoknak a kölcsönhatását elemző pontot: GARAI (2018b): *i. m.* 97–98.

[501] Ezzel szemben legtipikusabban a vádlottak tagadásáról számol be: GARAI (2018b): *i. m.* 95–96.

[502] Berettyóújfalui Járásbíróság 2.B.675/2018.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.35/2021.

[503] Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017.

[504] Debreceni Járásbíróság 34.B.800/2016.; Debreceni Járásbíróság 65.B.889/2016.; Debreceni Járásbíróság 45.B.531/2017.; Debreceni Járásbíróság 87.B.252/2020.; Debreceni Törvényszék Bf.360/2018. Megjegyezzük, hogy a felsorolásban utolsóként hivatkozott ügyben elsőfokon a vádlott nem ismert be (ld.: Debreceni Járásbíróság 45.B.171/2017.), majd részbeni beismerése a másodfokú elbírálás során, egyéb körülmények értékelése mellett, a szabadságvesztés büntetése végrehajtási fokozatának enyhítését eredményezte.

[505] Debreceni Járásbíróság 28.B.293/2020.

[506] Berettyóújfalui Járásbíróság 9.B.61/2017.

[507] Megjegyezzük, hogy a sértett közrehatása elismerést és enyhítő körülményként kifejezett értékelést is nyert. Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018. A vádlott az ügy másodfokú – egyébként megváltozott minősítéssel járó – elbírálásakor már nem ismert be, ld.: Debreceni Törvényszék 1.Bf.543/2018.

[508] Debrecen Járásbíróság 63.B.953/2018.

kimutatásokkal épp ellentétesen, az elkövetők kétharmada minősül büntetett előéletűnek, amely az OKRI jelentésében felvázolt, rendkívül vegyes kép viszonylatában is eltérő jelleget mutat.[509]

Végezetül, a büntetéskiszabás kapcsán felhívott *enyhítő és súlyosító körülmények* tekintetében, mindenekelőtt megjegyezhetjük, hogy azok, csupán a vizsgált ügyek kevesebb mint egyharmada esetében állnak rendelkezésünkre.[510] A *súlyosító körülmények* között dominánsnak mutatkozik az *„ilyen és hasonló”,* illetve a *„családon belüli erőszakos”* cselekmények elszaporodottságára való hivatkozás, arra mind országos, mind helyi szinten utalva,[511] amely a kapcsolati erőszak alakulását szemlélve, korántsem tekinthető automatizmusnak.[512] Mint az alább, a Záró Részben (ld.: 13. ábra) szemléltetésre kerül, az országos regisztráltsága tekintetében folyamatosan növekvő statisztikai jelenléttel bíró törvényi tényállás pillanatnyi megtorpanásai mellett is, Hajdú-Bihar vármegyei jelenlétében majdhogynem töretlen növekedést mutat: 2019-ben még 4 esetet, 2020-ban már ennek négyszeresét, 2021-ben háromszorosát, 2022-ben pedig már 27 esetet regisztrálva.[513] Mint ismeretes azonban, ezen statisztikai növekedés, a vizsgált bűncselekményünk jellege folytán, tipikusan nem a kapcsolati erőszakos esetek számának növekedéséről, hanem leginkább a vonatkozó látencia csökkenéséről ad számot.[514] Büntetéskiszabási körülményeinkre visszatérve, megjegyezzük, hogy azon esetekben, melyekben az eljáró bíróság él ezek felsorolásával, ott precíz módon, különböző specialitásokra történő kitérésekkel is találkozunk. Ezt mutatja többek között azon hivatkozás, amely az említett elszaporodottság mellett még azt is kifejti, hogy az ilyen típusú bűncselekmények, különös tekintettel arra, hogy jellegükből adódóan ritkán

[509] GARAI (2018b): *i. m.* 90.
[510] Mindez nem okoz meglepetést a kifejezetten a büntetéskiszabás sajátosságait vizsgáló tanulmányban levont következtetések szellemében, amelyek azt mutatják, hogy noha – aktakutatásunkhoz hasonlóan szintén tipikusan a járásbíróságok részéről tapasztalható módon – a büntetéskiszabási körülményekről való „hallgatás” a jogszabályi előírásoknak megfelel, ezen gyakorlat hatékonysága mégis megkérdőjelezhető. Ld.: PÁPAI-TARR Ágnes: *Néhány gondolat az ittas vezetések szankciókiszabási gyakorlatáról*, Magyar Jog, 2021. évi 10. szám, 583. E tekintetben megjegyezzük, hogy a hivatkozott körülmények nem csupán és kifejezetten a büntetővégzések, hanem a hagyományos tárgyalásokon született ítéletek tekintetében is nagy arányban hiányoztak.
[511] Ld. többek között: Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.; Debreceni Járásbíróság 45.B.171/2017.; Debreceni Járásbíróság 45.B.1242/2017.; Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.; Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.; Debreceni Járásbíróság 87.B.252/2020.
[512] Ellentétben a lopás és a súlyos testi sértés bűncselekményeket illető büntetéskiszabási körülmények vizsgálatának eredményével, mely szerint az elszaporodottságra való hivatkozás oly gyakori, hogy azt nem is vonják a kutatás körébe, ld.: KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA: *Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról,* 2020. január 31. 2018.El.II.JGY.B.2.
[513] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak. Hajdú-Bihar vármegye.
[514] PÁPAI-TARR (2021): *i. m.* 581–582.

lelhető fel az eseményeket észlelő tanú, nehezen felderíthetők.[515] További, „népszerű" súlyosító körülményként azonosítható a vizsgált esetek kapcsán a vádlott – kifejezetten többszörösen – büntetett előéletére, illetve az azonos sértett sérelmére már elkövetett korábbi bűncselekményeire,[516] a büntetőeljárás hatálya alatt állására,[517] valamint az ittas állapotban történő elkövetésre,[518] ritkábban pedig, a különböző elkövetési módokra[519] való utalás.

A felhívott *enyhítő körülmények* között nagy arányban fordul elő a legalább részbeni beismerésre és megbánásra történő hivatkozás, mely alapvetően azonos halmazt alkot a kérdés kapcsán már fentebb listázott ügyekkel.[520] Tipikus enyhítő körülményként jelentkezik továbbá a – jellemzően több – kiskorú gyermek tartásáról való gondoskodás,[521] a minősítést megalapozó alapbűncselekmény (testi sértés) kísérleti szakban maradása,[522] az elkövetés óta eltelt időmúlás,[523] a vádlott személyiségzavara.[524] Megjegyezzük, hogy a büntetlenségre való hivatkozás az általánosnak tekinthető gyakorlat szerint – melyet vélhetően a büntetett előéletűek fentebb kifejtettek szerinti, nagyobb aránya is erősít – a büntetett előélettel szemben, jóval csekélyebb arányban detektálható.[525]

A *szankciók* tekintetében, a kiszabott büntetések tendenciáit figyelve, az határozottan, mi több; arányaiban még erőteljesebben „ragaszkodik" az OKRI jelentésében hivatkozott statisztikához.[526] Az esetek több mint kétharmada zárul ugyanis a terheltek felfüggesztett

[515] Debreceni Járásbíróság 45.B.531/2017.
[516] Ld. pl.: Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.134/2017.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.; Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.
[517] Ld. pl.: Debreceni Járásbíróság 45.B.531/2017.; Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018. Többszöri utalást találunk továbbá kifejezetten a feltételes szabadságra bocsátás alatti (ld. pl.: Debreceni Járásbíróság 45.B.171/2017.; Debreceni Járásbíróság 87.B.252/2020.), a próbaidő alatti (ld. pl.: Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.134/2017.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.), valamint a távoltartás alatti (ld. pl.: Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.) elkövetésre is.
[518] Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.; Debreceni Járásbíróság 87.B.252/2020.
[519] Ld. pl. a kegyetlen elkövetési módra történő utalást: Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.
[520] Ld. pl.: Debreceni Járásbíróság 45.B.1242/2017.; Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.
[521] Ld. többek között a kettő, a három, illetve hét gyermekre történő hivatkozásokat, ezen sorrendben: Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.134/2017.; Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.; Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.
[522] Ld. pl.: Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.; Debreceni Járásbíróság 87.B.252/2020.
[523] Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.; Debreceni Járásbíróság 45.B.171/2017.
[524] Ld. pl.: Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.134/2017.; Debreceni Járásbíróság 45.B.171/2017.
[525] Debreceni Járásbíróság 34.B.1592/2017. PÁPAI-TARR Ágnes: *Az elkövető személyiségének jelentősége a büntetéskiszabásban, különös tekintettel az előéletre,* Pro Futuro – A Jövő Nemzedékek Joga, 2020. évi 1. szám, 96.
[526] GARAI (2018b): *i. m.* 91–92.

szabadságvesztésre ítélésével, amelyet az ügyek egyharmadát kitevő végrehajtandó szabadságvesztés-büntetések követnek. Mindemellett pedig említésre érdemes, hogy – a hivatkozott jelentésben foglalt, országos arányokhoz igazodva[527] – két esetben találkozunk közérdekű munkabüntetés,[528] egy esetben pedig kitiltás kiszabásával,[529] mely utóbbi tekintetében jelen helyen jegyezzük meg, hogy annak kiszabására a kapcsolati erőszak jellegére tekintettel, mindkét fordulata esetében helye van az elkövetővel szemben.[530]

A *sértettek* képét illető, jóval kevesebb adatból kiinduló megállapításaink körében egyrészt kiemeljük, hogy az *elkövetővel való viszonyt* tekintve, a vizsgált ügyeink majd kétharmadában toronymagasan az élettársak, volt élettársak foglalnak helyet, amelyet a majd egyharmadot kitevő házastárs, volt házastárs sérelmére történő elkövetés követ, mindez pedig beleillik az OKRI által összefoglalóan a legnagyobb mértékben – esetenként volt – házastárs, illetve élettárs sérelmére való elkövetést kirajzoló statisztikába.[531] Érdekesség, hogy a megjelölt kategóriákon felüli esetek egyrészt kifejezetten, az anya sérelmére megvalósított bűncselekmény melletti anya-fia kapcsolatokat,[532] egy esetben pedig nevelt gyermekek sérelmére történő elkövetést[533] takarnak.

Megjegyzésre érdemes, miszerint az *eljárások* majd kivétel nélkül a sértett feljelentésére *indulnak,* melytől egy-egy eset jelent kivételt csupán. Egyik vizsgált ügyünkben például a családon belüli erőszakos esetek kapcsán egyébként is aktívan segítséget és támogatást nyújtó[534] család- és gyermekvédelemmel foglalkozó intézmény[535] jelzésére indult az eljárás. A sértett, az eljárás során többször elismételt elmondása szerint: *„nem akart ügyet”*, az eljáró nyomozóhatóság felé kifejezetten közvetítve, miszerint *„minden rendben van”*.[536] Találkozunk olyan esettel is, melyben az eljárás az Ügyészség

[527] Ua.
[528] Debreceni Járásbíróság 34.B.800/2016.; Debreceni Járásbíróság 34.B.1592/2017.
[529] Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.
[530] Btk. 212/A. § (3) bekezdése; LAJTÁR (2016): *i. m.* 663.
[531] GARAI (2018b): *i. m.* 99–100.
[532] Pl.: Berettyóújfalui Járásbíróság 3.B.32/2020.; Berettyóújfalui Járásbíróság 1.Bkp.105/2022.; Debreceni Járásbíróság 35.B.1608/2017.; Debreceni Járásbíróság 45.Bpk. 805/2017.
[533] Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017.
[534] A következő ügyben például az eljárás során feltárult, miszerint a helyi családsegítő és gyermekjóléti központ az apa által tanúsított erőszakos cselekményektől szenvedő családot évek óta gondozta, ld.: Debreceni Járásbíróság 45.B.300/2018.
[535] Ld. e tekintetben az OKRI jelentésében: GARAI (2018b): *i. m.* 107–110.
[536] Debreceni Járásbíróság 45.Bpk. 805/2017.

kezdeményezésére indult, tekintettel a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartás iránti bírósági polgári nemperes eljárásban[537] gyakorolt ügyészi fellépésekre, melyek a legfrissebb, 2022-es adatok szerint az előző évhez képest 7,7%-os, kétéves távlatban pedig 13,2%-os növekedést mutatnak.[538]

[537] Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy elrendelésük vizsgált ügyeinkben kifejezetten nagy arányban fordul elő, ld. pl.: Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017.; Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.; Debreceni Járásbíróság 5.B.1596/2017.; Debreceni Járásbíróság 28.Bpk.2002/2021., melyeknek igen gyakran számolhatunk a megszegésével is, ld. pl.: Berettyóújfalui Járásbíróság 1.Bkp.105/2022.; Debreceni Járásbíróság 6.B.401/2018. Vö. a távoltartásra vonatkozó rendelkezésekkel: DOMOKOS Andrea: *Online védelem és segítség a bántalmazott hozzátartozók számára,* In: HOMICSKÓ Árpád Olivér (szerk.): *Modern technológiák a jog egyes részterületein,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 93–94. [A továbbiakban: DOMOKOS (2021c).]

[538] B/5010. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2022. évi tevékenységéről, Legfőbb Ügyészség, 2023. 81. https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/09/vegleges-beszamolo-alairassal.pdf (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 12.)

1.2. ÚTMUTATÓK ÉS ADALÉKOK A KAPCSOLATI ERŐSZAK TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁSÁNAK ELEMZÉSÉHEZ

Előrebocsátjuk, hogy a vizsgált deliktumot illetően az irodalom nem egységes a tekintetben (sem), hogy annak *három alapesete* van-e,[539] vagy megkülönböztethetünk *alap és minősített eseteket* is,[540] amely kérdésben még a joggyakorlat is tartalmaz eltérő értelmezéseket.[541] Mindenesetre a Btk., a miniszteri indokolás mentén, az elkövetési magatartásokat két körben határozza meg, különös figyelemmel a családon belüli erőszak körébe vonható magatartások széles spektrumára.[542] *Második címünkben* ezen fordulatokat vonjuk elemzésünk alá, különös hangsúlyt fektetve a Btk. 212/A. § (1) bekezdésében kriminalizált cselekmények vizsgálatára. Ezen megfontolás mögött, alapvetően a bevezető gondolatainknak megfelelően, a kiemelt fordulatok kevésbé kutatott jellege áll, amelyek ráadásul, tekintettel arra, hogy a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében már ismert deliktumok bevett fogalmaival találkozunk, a leginkább megjelenítői a törvényi tényállás nóvum-jellegének. Ebben eredeztethető az azon kérdésekre irányuló kíváncsiságunk is, hogy a családon belüli erőszaknak a kriminológiából ismert megnyilvánulásai hogyan interpretálódtak a büntetőjogba, az képesnek mutatkozott-e lefordítani ezen, jellegében a nyelvezetétől is merőben eltérő jelenségeket a feszes rendszerének környezetében. Továbbá érdeklődésünk különösen kiterjed arra is, hogy vajon ezen, mintegy átültetett fogalmak megállták-e a helyüket a gyakorlatban, megteltek-e „élettel".

[539] SZOMORA (2019): *i. m.* 487. Érdekes, és a jogirodalomban egyedüli elgondolás, ahogyan *Szomora* a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt fordulatokat a már említettek szerint, önállóan is kriminalizált alapesetek – ilyen szempontból az alapul szolgáló közönséges bűncselekmények – viszonylatában nem sajátképi különös bűncselekményeknek tekinti. Amellyel egyetérthetünk, tekintettel arra, hogy ezek esetében a fentebb lefestett, személyes kvalifikáltság nem az adott deliktum megvalósulásának a feltétele, hanem a minősítésüket meghatározó körülményként értékelhető.

[540] SINKU (2019): *i. m.* 256., továbbá ez az értelmezés olvasható ki a miniszteri indokolás (*„… az új tényállás minősített eseteit jelentő elkövetési magatartások esetében…"*) soraiból is. 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.* Találkozunk továbbá olyan feldolgozásokkal, amelyek nem nyilatkoznak ebben a kérdésben: GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 279–280.; LAJTÁR István: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár. 4. kötet, Különös Rész*, Nemzeti és Közszolgálati Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 77–82.; BLASKÓ (2018): *i. m.* 218.

[541] Találunk példát a három alapeset (Debreceni Ítélőtábla Bf.352/2017/6.), valamint az alap- és minősített esetek szerinti felosztásra (EBH 2017.B.17.; Fővárosi Ítélőtábla 4.Bhar.47/2018/5.; BH 2019.4.; BH 2020.7.195.) is, azonban alapvetően az utóbbi értelmezést tekinthetjük irányadónak.

[542] 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 279–280.

1.2.1. GONDOLATOK A TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS (1) BEKEZDÉSE KAPCSÁN

1.2.1.1. A lelki abúzust kriminalizáló fordulat

A Btk. 212/A. § (1) bekezdése, ahogyan arra már több helyen is utaltunk, olyan új magatartásokat kriminalizál, amelyek korábban nem szerepeltek a Btk.-ban, e körben a hivatkozott bekezdés a) pontjában szereplő elkövetési magatartás az *emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítása*. A jogalkotó eredeti célja e tekintetben a *családon belüli lelki abúzus, lelki sérülések okozásának* szankcionálása volt, viszont, ahogyan arra a miniszteri indokolás is kitér, a kategória szubjektív és ezáltal nehezen bizonyítható jellege miatt nem ez a fordulat került be a törvényszövegbe, a jogalkotó már korábban is ismert terminológiát kívánt alkalmazni.[543]

Ezen fordulat tekintetében megállapíthatjuk, hogy a vonatkozó *jogirodalom* nem szolgál további, határozott iránytűként annak kapcsán,[544] hogy mely magatartások is tartozhatnak a – jogalkotó által szándékoltan – ismerős jellege mellett mégis ismeretlen kategória körébe. Kiindulópontként rögzíthető, hogy az *erőszakos magatartás* fogalmát hatályos Btk.-nk Záró Része Értelmező rendelkezései között találhatjuk meg, mely értelmében annak minősül *a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására*.[545] A meghatározást már ezt megelőzően is tartalmazta az 1978. évi büntetőkódexünk, az erőszakos magatartás ugyanis az ismertetettel azonos formában került definiálásra a *garázdaság* törvényi tényállásának 2009. február 1. napjától kezdődő hatállyal történt kiegészítésében,[546] és ennek megfelelő értelmezés jelent meg az ekkor újonnan kriminalizált *hatóság eljárásának megzavarása* bűncselekmény kapcsán is.[547] A 2012. évi Btk. hatálybalépésével tehát a fogalmi rendszer annyiban mutatott átalakulást, hogy az

[543] 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*
[544] Ld.: PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623., amely megállapítás jelenleg is helytállónak bizonyul.
[545] Btk. 459. § (1) bekezdésének 4. pontja.
[546] A fentebb már hivatkozásra került 2008. évi LXXIX. törvény 11. §-a mentén, a *garázdaság* törvényi tényállása az 1978. évi IV. törvény 271. §-ában az (5) bekezdéssel egészült ki. *László Balázs* kiemeli, hogy a beiktatott értelmező rendelkezés a *„lex tojás”* néven híresült el, ld. e tekintetben részletesen: LÁSZLÓ Balázs: *Erőszak, erőszakos magatartás, személy elleni erőszakos cselekmény – értelmezési kérdések a csekély súlyú, tömegesen előforduló bűncselekmények körében*, Büntetőjogi Szemle, 2018. évi 1. szám, 50.
[547] A 2008. évi LXXIX. törvény 8. §-a alapján, az 1978. évi IV. törvény a hivatkozott bűncselekményről rendelkező 242/B. §-al egészült ki, melynek (4) bekezdése tartalmazta az erőszakos magatartásnak a fentiekkel azonos fogalmát.

erőszakos magatartás meghatározása a két, említett törvényi tényállásból[548] változatlan tartalommal átkerült az említettek szerint a Kódex Záró Része Értelmező rendelkezései közé, amelynek megfelelően, az irányadóvá vált a Btk. egészére nézve. Mindemellett pedig az erőszakos magatartás helyet kapott egy további, különös részi törvényi tényállásban is, nevezetesen a vizsgált bűncselekményünk jelenleg tárgyalt fordulatában.

Ezzel kapcsolatban *László Balázs* kiemeli, hogy annak megfelelően, hogy az erőszakos magatartásra a jogalkotó a *kapcsolati erőszak* vonatkozásában *nem* alkotott *speciális értelmező rendelkezést*, annak az említett deliktumok tekintetében kialakult joggyakorlat szerint, elviekben hasonló magatartásokat volna szükséges lefednie, az azonos jogi fogalmak egységes értelemzésének követelménye folytán.[549] Mindemellett megjegyzi azt is, hogy a törvényi tényállások különbségei már eleve determinálnak némi eltérést; míg ugyanis a garázdaság deliktuma kihívóan közösségellenes és erőszakos, addig a hatósági eljárás megzavarásának elkövetési magatartása lehet csak kihívóan közösségellenes (ezen esetben nem erőszakos) vagy csak erőszakos, illetőleg erőszakos és kihívóan közösségellenes egyaránt.

A kapcsolati erőszak elkövetési magatartása azonban, mindezektől jellegében teljesen eltérő módon, csak akkor lesz tényállásszerű, ha az *emberi méltóságot súlyosan sértő* és *megalázó* jellegű is egyben, mely fogalmakra jelen helyen térünk ki, egy-egy gondolat erejéig. Előbbi kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy az Alaptörvény Szabadság és felelősség című Fejezetének is az egyenesen anyajogként tisztelt *emberi méltóság* áll az élén, mely az Alaptörvény II. cikke szerint sérthetetlen, arra és az életre egyaránt minden ember jogot formál.[550] Az élethez és emberi méltósághoz való jog oszthatatlan mivoltát az Alkotmánybíróság a halálbüntetést eltörlő döntésében a következőképpen formulázta: *„… az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző legnagyobb érték” (...) „Az élethez való jog a méltóság nélkül, nem az emberi élethez való jog.”*[551] Ahogyan a vizsgált deliktumunk tekintetében a kommentárirodalom

[548] Amely deliktumoknak azonban az erőszakos magatartás, hatályos formájukban is tényállási elemüket képzi, ld.: a Btk. 279. §-ában szabályozott *hatósági eljárás megzavarása,* valamint a Btk. 339. §-ában található *garázdaság* törvényi tényállását.
[549] LÁSZLÓ Balázs: *A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről*, Büntetőjogi Szemle, 2020. évi 1. szám, 62., 70–71.
[550] DELI Gergely – KUKORELLI István: *Az emberi méltóság alapjoga Magyarországon*, Jogtudományi Közlöny, 2015. évi 7–8. szám, 337.
[551] 23/1990. (X. 31.) AB határozat a halálbüntetést előíró büntető rendelkezések alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére előterjesztett indítvány tárgyában, Indokolás V.2. pont; ld. továbbá

is kifejti, az emberi méltóság lényege, hogy az kifejezi az emberi nemhez tartozást, az önrendelkezési jogot; a kapcsolati erőszak büntetendősége pedig azt jeleníti meg, hogy az emberi méltóság ezen elrendezésekben is sérthetetlen. *Márki Zoltán,* illetve az ügyészeknek szóló Kommentárban *Bodony István* éppen ezen kiindulópontból a vizsgált fordulat határainak vonalát ott húzza meg, ahol az emberi méltóság sérelme és a megalázó tartalom mibenléte a passzív alany személyiségének megítéléséhez vezetne, megemlítve, hogy annak nem lehet mércéje a passzív alany személyisége, különösen annak az elkövető által felvázolt képe.[552]

Szomora az ezzel való azonos jelentést, így a kettő, tagadhatatlanul összefüggő kifejezés felesleges használatát emeli ki a *megalázó jelleg* kapcsán.[553] A megalázottság ugyanis bizonyos értelmezésben épp az emberi méltóságnak a vonatkozó irodalom szerint is a legképlékenyebb, egyben olyan erős sértését jelenti, ami az adott személy személyiségének lényegét érinti. E kapcsán kiemelésre érdemes, hogy a méltóság ezen értelemben vett megsértésének megállapítását a kedvezőtlen körülmények önmagukban nem alapozzák meg, az csak emberi cselekedetek vagy mulasztások következménye lehet. A megalázás további minősítési feltételét képzi, hogy arra harmadik fél által is érthető, valamint igazolt okok szolgáljanak alapul, más szóval, az adott személynek racionális indoka legyen arra, hogy önbecsülésében sértve érzi magát.[554] A fogalmak értékelését illetően kiemelésre érdemes, hogy értekezésében *Garai* is megjegyzi többek között, hogy a miniszteri indokolásnak azon érvelése ellenében, mely szerint a magyar büntetőjogi környezet ezen kifejezéseket ismeri és használja, nem elvitatható – annak a már ismertetett érveivel szemben – azok szubjektivitása és azon előrejelzés, miszerint a vizsgált fordulat nem válik az adott, „ismerős" fogalmak megjelenítésével könnyebben bizonyíthatóvá.[555]

---

ennek értelmezését és jelentőségét illetően: HURTONY Alexandra Kitti: *Kémiai kasztráció, mint büntetési nem és az emberi méltóság összeegyeztethetősége a pedofil elkövetők vonatkozásában*, Büntetőjogi Szemle, 2019. évi 2. szám, 35–36.

[552] MÁRKI (2013): *i. m.* 810–811.; BODONY István: *XX. fejezet – A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: BELOVICS Ervin – POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv kommentárja (ügyészeknek),* lezárva: 2021. július 8., HVG Jogkódex.

[553] SZOMORA (2019): *i. m.* 486.

[554] Ld. ezen magatartásformák elemzését, valamint a magyar jogrendszerben való megjelenésükre utalást: BALOGH Zsolt: *Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy alanyi jog*, Iustum Aequum Salutare, 2010. évi 4. szám, 39., 42.

[555] *Garai* kitér továbbá a fogalomnak a Btk.-ban való, további megnyilvánulásaira is, ld.: GARAI (2021): *i. m.* 95–97. Szintén *Garai* fentebb hivatkozott kétségeinek ad hangot: PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623.

A Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja mentén, az erőszakos magatartás értelmezéséhez visszatérvén, meg kell jegyeznünk, hogy az a megfogalmazásából eredően sem tekinthető a vonatkozó cselekmények kimerítő fogalmának. Az „is" kötőszóval ugyanis a jogalkotó nyitva hagyja a meghatározás körét, ráadásul az csak a személy elleni erőszakos magatartásra utal, míg, mint ismeretes, a garázdaság szempontjai mentén kialakult és a hatályos Btk. által általános szintre emelt értelmezés jóval többet mond ennél. Az ilyen módon értelmezett fogalomról egyrészt megállapítható, hogy az a bírói gyakorlat mentén *tágabban értelmezendő az erőszaknál*, ugyanis az a személy vagy dolog elleni erőkifejtés[556] mellett az erő alkalmazására vonatkozó kísérletet, illetve a testi épség ellen irányuló olyan közvetlen fenyegetést is idesorolja, amely esetben a sértett saját személyét, illetve az adott dolgot csak meghátrálással, vagy meneküléssel tudja kivonni az erőszak alól,[557] illetve a mozgás megzavarásával jár, tolakodó jellegű.[558] Másrészt, *Deák Zoltán* értelmezésében, az általános erőszakfogalomnak is illeszkednie kell az elkövetési magatartásként definiált erőszakos magatartások fogalmaiba, azok azonos tartalommal bírnak. Az erőszakos jelleggel bíró magatartásnak rendelkeznie kell tehát az erőszak jellegzetes jegyeivel, azok nélkül az fogalmilag elképzelhetetlen. Ilyen módon tévesnek tartja azon joggyakorlati irányt, mely az erőszakos magatartás fogalmi körébe vonja az erő alkalmazásával való fenyegetést is, azt összemosva tehát a fenyegetés különálló fogalmával.[559]

László Balázs a vonatkozó joggyakorlat mentén az erőszakos magatartás alsó határát a durva tapintatlanságban megnyilvánuló tettleges becsületsértés[560] és a könnyű testi sértés

[556] Megjegyzésre érdemes, hogy maga az erőszak fogalma is tágabban értelmezendő a közvetlen érintésnél, e körbe vonva minden olyan magatartást is, amely a passzív alany testén realizálódik. Ld. e tekintetben, valamint a fogalom további értelmezése kapcsán: TÓTH Mihály: *Gondolatok az „erőszak" büntetőjogi fogalmáról*, Magyar Jog, 1981. évi 6. szám, 504.

[557] BH 2008.291.

[558] Ld. e tekintetben: ERDŐSY Emil: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*, In: TÓTH Mihály (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész (4. kiadás),* Osiris, Budapest, 2007. 349.

[559] DEÁK Zoltán: *Az erőszak fogalma a büntetőjogban rövid osztrák és német kitekintéssel*, Magyar Jog, 2017. évi 7–8. szám, 392. A szerző az erőszak és az erőszakos magatartás közti jogalkotói differenciálást pusztán stiláris okokkal véli magyarázhatónak, a felhívott joggyakorlat tekintetében pedig az alábbi döntésekre hivatkozik: EBH 2007.1589.; BH 2008.291.; EBH 2014.B.23.

[560] A durva tapintatlanságot illetően kiemeljük, hogy az abban megnyilvánuló, *„becsületérzést sértő magatartások"* csak az emberi méltóság jelentősebb sérelme mellett járnak büntetőjogi felelősségre vonással, amely hiányában a magatartást szabálysértésként rendelhetjük büntetni, ld.: FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények*, In: TÓTH Mihály (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész (4. kiadás),* Osiris, Budapest, 2007. 155.; KÓNYA István: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (4. kiadás),* lezárva: 2022. március 1., HVG Jogkódex.

között helyezi el.[561] Ennek megfelelően, a kapcsolati erőszak törvényi tényállását nem tartja a kialakult gyakorlatba illeszthetőnek, hiszen az nemcsak a testi sértést rendeli – a szerző értelmezése szerint – minősített esetként büntetni a 212/A. § (2) bekezdésében, hanem a tettleges becsületsértést is, a jelenleg vizsgált, erőszakos magatartást tartalmazó fordulatot pedig ezeknél enyhébb büntetéssel fenyegeti.[562] Azt leszögezhetjük, hogy a fentieknek megfelelően, a lehetséges megnyilvánulások teljességének átfogására önmagában sem alkalmas fogalomból való kiindulás mellett, a deliktumot elemző, irányadó jogirodalom is egyetért abban, hogy jelen fordulatba a testi sértés szintjét el nem érő, azonban a passzív alany emberi méltóságát sértő, megalázó magatartások tartoznak,[563] az erőszakos magatartás tehát a kapcsolati erőszak viszonylatában az irányadó gyakorlathoz képest *szűkebben értelmezendő*.[564] Kétségesnek mutatkozik azonban, hogy az ilyen módon, több szempontból is behatárolt a) pont szerinti kapcsolati erőszakot mely erőszakos cselekmények megvalósulása tekintetében tarthatjuk megállapíthatónak.

Pápai-Tarr Ágnes a felvázolt, szűk keretek között alapvetően a *dolog* elleni erőszakkal megvalósított erőszakos cselekményeket látta a gyakorlatban is érvényesülésre képes módon, ezen fordulatba tartozónak. Felhívja azonban a figyelmet arra is, hogy a tényállásszerűséghez a tipikusan a tárgyak felforgatásában, rongálásában megtestesülő magatartásoknak is meg kell felelniük az – általunk fentebb már említésre került – emberi méltóságot súlyosan sértő és megalázó jellegnek. A tárgyalt fordulatnak a *személy* elleni erőszakkal való megvalósítását kivételesnek minősíti, voltaképpen a sértettnek az erőszak alóli mentesülését hátrálással, meneküléssel leírható esetét tartva idesorolhatónak.[565] Ennek oka hangsúlyozottan a Btk. 212/A. §-ának a már fentebb említettek szerinti, súlyosabban büntetendő, (2) bekezdésében keresendő, amelyre tekintettel az erőszakos magatartás tehát, a vizsgált fordulatban nem valósíthat meg testi sértésben, illetve annak kísérletében megnyilvánuló bántalmazást, ahogyan tettleges becsületsértést sem. Ezen

[561] Megjegyezve, hogy a Kúria újabb gyakorlatában a lealacsonyító jelleg kap kulcsszerepet, ld.: LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 72.
[562] Ld. részleteiben: Uo. 72–73.
[563] SINKU (2019): *i. m.* 257.; GARAI – BÉDA (2019): *i. m.* 7.; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 280.
[564] SZOMORA (2019): *i. m.* 486.
[565] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623.

esetek ugyanis már a hivatkozott, (2) bekezdésbe ütköző valamely bűncselekmény törvényi tényállását merítenék ki.[566]

Ennek megfelelően, a Pápai-Tarr Ágnes által kifejtettekhez hasonlóan, az erőszakos magatartásnak az esetünkben gyakorlatilag a dolog elleni erőszak alkalmazására, illetve annak kísérletére szorítkozó voltára utal *Szomora Zsolt* is, ideértve az állatkínzással való megvalósítást is.[567] Szomora azonban a tányér-, illetve pohártöréssel, székek borogatásával illusztrált elkövetési magatartás tekintetében, az emberi méltóságot súlyosan sértő és megalázó jellegnek való megfeleltetése folytán, egy mondhatni implicit törvényi tényállási elemet is értékelés alá von. Az ilyen erőszakos magatartást is csupán a *passzív alany előtti* megvalósulása mellett, annak kifejezetten az ő *megalázására irányultságát* megállapítva értékeli tényállásszerűként, mindezt pedig a gyakorlatban jellemzően a – kapcsolati erőszak törvényi tényállása által konszummált – szóbeli becsületsértés szabálysértését is megvalósító módon tartja elképzelhetőnek.[568] *Garai Renáta* ezzel szemben, *Gilányi Eszter* álláspontját osztva, nem tartja a passzív alany jelenlétében történést szükségszerűnek, az iratkutatások tapasztalataira hivatkozva, a sértett értéktárgyainak, ruháinak, az ingatlan berendezési tárgyainak és elektronikai eszközeinek rongálását a passzív alany távollétében megvalósítva is tényállszerűnek minősítve.[569] Jelen helyen jegyezzük meg, hogy a dolog ellen irányuló erőszakos magatartást az *ügyészeknek szóló Kommentár* még a passzív alany emberi méltóságának sértésére és megalázására való alkalmassága esetén sem tartja tényállásszerűnek, a Kommentár ugyanis, még a passzív alany jelenlétének megkövetelésénél is továbbmenve, az annak sérelmére való elkövetést tartja egyedül a kapcsolati erőszak ezen alakzata szerint minősíthetőnek.[570]

László Balázs, az erőszakos magtartásnak az említettek szerint, a garázdaság szempontjai mentén kialakult értelmezése alapján, a *személy elleni* megnyilvánulásait igen szűk körben tartja elképzelhetőnek, azoknak, a felvázolt rendszer szerint, csak a tettleges becsületsértésnél enyhébb alakzatait tekintve idetartozónak. Ezen megnyilvánulások

[566] Ua.; SZOMORA (2019): *i. m.* 486.
[567] SZOMORA (2019): *i. m.* 486. Ld. ezen témában részletesebben: DOMOKOS Andrea: *A családon belüli erőszak egy sajátos esete: a háziállatok (társállatok) bántalmazása,* In: CZINE Ágnes – DOMOKOS Andrea – LUKÁCS Krisztina (szerk.): *Studia in honorem Mihály Tóth 70.,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 93–107. [A továbbiakban: DOMOKOS (2021d).]
[568] SZOMORA (2019): *i. m.* 486.
[569] GILÁNYI (2017): *i. m.* 98.; GARAI (2021): *i. m.* 98.
[570] BODONY (2021) (HVG Jogkódex): *i. m.* kapcsolati erőszak.

kapcsán azonban, ezzel egyetemben kitér arra is, hogy azokat a már erőszakos, támadó jelleggel bíró, azonban a még nem tettleges becsületsértő, tehát durván tapintatlannak minősülő skálán való elhelyezkedésük folytán, fogalmilag egyenesen kizártnak tartja. A hivatkozott szerző a személy elleni erőszakos magatartások ezen, felvázolt dogmatikai rendszerben való büntetőjogi értékelését az ultima ratio elve folytán, még a családi – pontosabban az alany és a passzív alany között fennálló, annál tágabb – kötelék értékelése mellett sem tekinti indokoltnak. Ezt aláhúzza a szerző által a *dolog elleni* erőszakos megnyilvánulások megítélése kapcsán kínálkozó megoldások felvázolása is. Amellett ugyanis, hogy azok egyrészt, a kapcsolati erőszak személy elleni bűncselekmény-jellegét leginkább kifejező módon, vagyon elleni bűncselekményeknek, esetleg garázdaságnak minősíthetőek, másrészt, az egységes kezelés szellemében, a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének b) pontja alá tartozónak sorolhatóak, a felvázolt harmadik megoldás, mindezzel ellentétesen, a dolog elleni erőszakos magatartást a kapcsolati erőszak elkövetési magatartásaként – a szerző megítélése szerint a gyakorlattal egyetemben – elfogadó álláspontra helyezkedve, ezen esetkörnek kifejezetten a dolog elleni erőszakra korlátozását indukálná, amellyel pedig együtt járna a személy elleni erőszakos cselekményeknek a törvényi tényállásbeli pozíciójukat illető megváltoztatása.[571]

A *dologról személyre áttevődő* – tehát a klasszikus példa szerint, egy nyaklánc leszakításában megnyilvánuló – *erőszak* megítélése kapcsán *László* szintén a garázdaság mentén kialakult megközelítést tartja irányadónak, amely szerint, a személy, illetve dolog elleni erőszakos magatartás szabályainak együttes alkalmazásával szükséges eljárni. Ennek megfelelően, amennyiben a cselekmény személy elleni jellegében eléri a tettleges becsületsértés szintjét, úgy az a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának a megfelelő, tehát a Btk. 212/A. § (2) bekezdésének pontjaiban található, valamely alakzatába kerülhet besorolásra.[572] Ezen szint alatt pedig, a hivatkozott gyakorlat mentén, amennyiben a dolog elleni erőszaknak is lényegi elemeként értékelt rendeltetésellenes ráhatás megállapítható, a fenti példák szerint is alátámasztva, általában állagsérelemmel járó, azonban azt esetlegesen mellőzve is tényállásszerűnek minősíthető[573] kérdéses magatartás – László által hangsúlyozottan, amennyiben a fentieknek megfelelően

[571] LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 72–73.
[572] Uo. 73. Ennek kapcsán *Pápai-Tarr*, amellett, hogy a kérdés megválaszolását, jellege folytán természetesen a gyakorlat alakulására bízza, kifejezetten a testi sértés szintjének eléréséhez köti a (2) bekezdés szerinti minősülést. PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623.
[573] ERDŐSY (2007): *i. m.* 350.; SÁNTHA Ferenc: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 585.

elfogadjuk az erőszakos magatartás dolog elleni megnyilvánulását a kapcsolati erőszak 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti elkövetési magatartásnak – dolog elleni erőszakos magatartásként kerülhet megítélésre.[574]

Mindezek mellett, szükséges említést tennünk az OKRI már hivatkozott kutatási jelentése szerint[575] az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások között a *kizárólag verbális* támadások értékeléséről is. A jelentés szerint idetartozhat a sértett számonkérése pl. a szabadidejével való elszámoltatásának kérdésében, illetve tipikusan a családtagjait, barátait illető kapcsolattartását, a háztartás vezetését illetően, ahogyan a kiabálás, őrjöngés, valamint a sértettet illető becsmérlő kifejezések használata, különböző trágár kifejezésekkel való vegyítéssel is. Amellett, hogy *Sinku Pál* tollából származóan, találkozunk olyan értelmezéssel, amely ezen, súlyos verbális támadásokat elfogadja a kapcsolati erőszak vizsgált fordulatának elkövetési magatartásaként,[576] *László Balázs* kiemeli, hogy mindez az erőszakos magatartás alsó határának az ilyenként megjelölhető, az *„erőszak nyombani bekövetkezésére utaló fenyegető fellépés”* személy elleni erőszakos magatartásban megnyilvánuló szintjénél is lentebb történő vitelével járna. Az erőszakosság követelményétől való, teljes mértékben eltekintés azonban azt jelentené, hogy – legfeljebb – az előrehozott védelem szellemében, a verbális becsületsértések eseteit is a kapcsolati erőszak ernyője alá vonnánk, amelyek azonban már semmiképp sem sorolhatók az erőszakos magatartások körébe. A szerző egyébiránt – a *Deák Zoltán* által képviselt, fentebb hivatkozott állásponttal egybecsengően – ezen hivatkozott verbális támadásokat azért sem tartja a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja alá sorolhatónak, mivel magát a fenyegetést sem vonjuk az elkövetési magatartások közé, azt leginkább a zaklatás keretén belül értékelhetjük, így az ennél enyhébb megnyilvánulásokat sem indokolt kriminalizálni ezen fordulatban.[577]

Ezzel azonos meglátás tükröződik *Pápai-Tarr Ágnes* azon megállapításában is, miszerint az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos cselekmények ezen, még néhol bizonytalan körvonalakkal rendelkező képe mellett is leszögezhető, hogy azok a *kriminológia* által a lelki bántalmazás körébe sorolt magatartásokat, esetünkben

[574] LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 73. Alapvetően ezzel azonos megítélés rajzolódik ki: PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623–624.
[575] GARAI (2018b): *i. m.* 41.
[576] SINKU (2019): *i. m.* 257.
[577] LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 74.

kiemelten a *rágalmazást* és a *szóbeli becsületsértést,* nem fedik le, azok ugyanis, lévén erőszakot nélkülöző cselekmények, nem meríthetik ki a vizsgált deliktumot.[578] A lelki abúzus kriminológiai fogalmába sorolható továbbá a *lelkiismereti- és vallásszabadság megsértése*, valamint a *garázdaság* is.[579] Előbbi kapcsán *Pápai-Tarr* megjegyzi, hogy még azon esetben is, amennyiben az ilyen magatartás a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontját meg is valósítaná, a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése törvényi tényállásának (Btk. 215. §) három évig terjedő szabadságvesztéssel való fenyegetettségére, e mellett pedig a kapcsolati erőszak vizsgált fordulatának két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendőségére tekintettel, csak a szigorúbb büntetési tétellel fenyegetett, előbbi deliktum volna megállapítható. A fordulat ugyanis – a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének *b)* pontjával egyetemben – *ún. tág értelemben vett szubszidiárius jellegű*. Ennek megfelelően, a két évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett, alapeseti garázdaságnak [Btk. 339. § (1) bekezdése] minősíthető cselekmény, amennyiben egyszersmind emberi méltóságot súlyosan sértő és megalázó jelleggel is bír, „átminősül" a kapcsolati erőszak vizsgált fordulatává.[580] *Szomora* meglátása szerint a fordulat szubszidiaritásának gyakorlati jelentősége szinte kizárólag a *kiskorú veszélyeztetésével* (Btk. 208. §) összefüggésben merül fel. Amennyiben ugyanis az ott lefektetett tettesi kvalifikáció – és természetesen, ahogyan az a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának egészét illetően értelmezendő, az abban meghatározott, fentebb kifejtésre került tettesi kvalifikáció és a rendszeresség alább ismertetésre kerülő követelménye egyaránt – fennáll, úgy a kiskorú érzelmi, illetve erkölcsi fejlődésének veszélyeztetését eredményező cselekményt a kiskorú veszélyeztetésének a Btk. 208. § (1) bekezdésében foglalt, egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő alakzatát kell megállapítanunk.[581]

Megjegyezzük továbbá, hogy a kapcsolati erőszaknak a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában foglalt alakzata, a jogirodalom többségi álláspontja mentén *immateriális,* az elkövetési magatartás kifejtésével – amely *Szomora* értelmezésében az erőszakos

[578] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623., 625.
[579] GYURKÓ Szilva: *A családon belüli erőszak megítélése és szabályozása a magyar jogrendszerben,* In: VIRÁGH György (szerk.): *Családi iszonyok. A családi erőszak kriminológiai vizsgálata,* Complex, Budapest, 2005. 122.
[580] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 625.
[581] SZOMORA (2019): *i. m.* 486.; GARAI – BÉDA (2019): *i. m.* 10.

magatartással való fenyegetést, illetve annak kísérletét is átfogja[582] – befejezetté válik,[583] így nincs *kísérlete.*[584] Egyedül az *ügyészeknek szóló Kommentárban* találunk utalást arra nézve, hogy ezen fordulatban a passzív alany emberi méltóságának súlyos megsértése, megalázása eredményként értelmezendő.[585] A fordulat csak *szándékosan* elkövethető. Tekintettel arra, hogy – ahogyan a miniszteri indokolás hangsúlyozza – a kapcsolati erőszak „új" elkövetési magatartásai – tehát a jelenleg vizsgált alakzata is – jelentős mértékben *„előrehozzák a büntetőjogi védelmet"*,[586] a Btk. 212/A. § (4) bekezdése értelmében a 212/A. § (1) bekezdésének mindkét pontja kizárólag *magánindítványra* büntethető.

Mindezen, hosszasabb elméleti megalapozást azért tartottuk indokoltnak, mivel a kapcsolati erőszakot illetően a meglévő bűncselekményekre történő hivatkozásokon túl, a lelki abúzus büntetni rendelésére törekvő fordulat kapcsán a rendezetlen dogmatikai helyzetet a *joggyakorlat* sem oldotta fel. Az *OKRI kutatási jelentéséből* kiderül, hogy a hivatkozott, 474 jogerős elítélés közül mindössze 56 esetben került sor a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti elítélésre, mely esetek kapcsán nemcsak azok alacsony száma a „beszédes." A felvetett kérdéseknek nem vezet a rendezettség irányába tartásához az sem, hogy a jelentésben ismertetett esetekből kifejezetten arra derül fény, miszerint azok, a tettlegesség elemeit is felmutatva, összefonódást jelentenek tipikusan a Btk. 212/A. § (2) bekezdésének a) pontjában elhelyezett, könnyű testi sértéssel.[587] Mindez arra világít rá, hogy a családon belüli erőszak már felvillantott, egységet megjelenítő szemlélete a gyakorlati példákon is tükröződik. Az elkövető emberi méltóságot sértő, megalázó, erőszakos magatartásaiba idővel a tettlegesség is belefonódik, az tiszta formáját nem őrzi meg, azonban a minősítés ezen esetekben megmarad a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában foglaltak szerintinek. A jelentésben hivatkozott ügyekből a fentiekben említett, verbális támadások és a könnyű testi sértést megvalósító, tettleges bántalmazások elegye mutatható ki, esetenként fenyegetéssel, azonban egységesen az emberi méltóság sérelmével járó, megalázó jelleggel kísérve. Kiemelendő például az édesanyját trágár minősítésekkel illető, a ház rágyújtásával fenyegető és ételt követelő

[582] SZOMORA (2019): *i. m.* 486.
[583] LAJTÁR (2013): *i. m.* 80.; LAJTÁR (2016): *i. m.* 662.
[584] SZOMORA (2019): *i. m.* 486.
[585] BODONY (2021) (HVG Jogkódex): *i. m.* kapcsolati erőszak.
[586] 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*
[587] GARAI (2018b): *i. m.* 45–56.

vádlott esete, aki idővel fojtogatta, három alkalommal fel is pofozta a sértettet.[588] Hasonló kapcsolódást és az előző esettel azonosan, a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti minősítést látunk a megromlott kapcsolatú házaspár esetében, ahol a heti szintű veszekedéseket a férj részéről elhangzó, trágár kifejezések tarkították, azonban a cselekmények nem álltak meg ezen a ponton. A férj több alkalommal, testszerte tenyérrel ütötte, fülét csavarta, lábát taposta a feleségének, akit esetenként a hajánál fogva húzott végig a konyhájuk padlóján, a nyakánál fogva tartott a falnak nyomva, alkalmanként pedig a vádlott le is köpte a sértettet.[589]

A *Debreceni Törvényszék illetékessége* vonatkozásában mindössze két olyan ügyet azonosítottunk, amelyekben a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjára történt hivatkozás, ezek tekintetében pedig az OKRI jelentésében szereplő ügyek kapcsán levontakkal azonos következtetésre juthatunk. Egyik esetünkben az utóbb említett ügyhöz hasonlóan, egy megromlott házassági viszony szolgáltatja a kiindulópontot, melyben a házastársak, kihallgatásuk során több alkalommal történt dulakodásról, lökdösődésről is beszámoltak, a férj elmondása szerint ráadásul ezen alkalmakkor többször is pofon ütötte feleségét, ebből pedig a feleség, nyilatkozata szerint kettő, a feljelentését hat, illetve kilenc hónappal megelőző alkalommal szenvedett bántalmazást. Ezen eseteket nem vonták az ügy értékelési körébe, azok közül csupán az utóbbi, látlelettel igazolt esetnek a könnyű testi sértésként való minősítése merült fel, amelyet illetően a magánindítvány hiányáról tesznek említést. Hasonlóan nem került értékelésre a feljelentést kilenc hónappal megelőző eset, amely során telefonját a férje vízbe dobta, valamint fojtogatta és az ablakkerethez nyomta, valamint az azt fél évvel megelőző eset, mely alkalmával a feleség elmondása szerint, férje bezárta őt a házba, ahonnan nem engedte ki, illetve azon, a feljelentést pár hónappal megelőző esetek, melyek kapcsán a sértett erőteljes ellökéséről, falhoz nyomásáról, hónak az arcába nyomásáról számolt be. A sértett feleség feljelentése tárgyául szolgáló eset idején a felek már fél éve külön éltek, ezen időszak alatt pedig a férj, a feleség elmondása szerint, *„verbálisan sértő magatartást”* nem tanúsított vele szemben, a kapcsolatfelvételt csak közös ügyeik intézésére szorították. Az egyik ilyen – egyben a kérdéses – eset alkalmával, a férj előzetes szóváltást követően elvette felesége telefonját és végiglapozta üzeneteit, mely alapját a feleség elmondása szerint féltékenység, a férj szerint azonban a neje esetleges, meggondolatlan

[588] Szolnoki Járásbíróság 16.B.867/2016/15.; GARAI (2018b): *i. m.* 45.
[589] Tamási Járásbíróság 20.Bpk.103/2015/2.; GARAI (2018b): *i. m.* 45.

hitelfelvételével kapcsolatos aggodalom indukálta. Ezt a sértett közrehatásával is zajlott lökdösődés és a sértett többszöri, erősebb ellökése követte. A nyomozó hatóság a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerint minősülő kapcsolati erőszak vétsége elkövetésének megalapozott gyanúja miatt rendelt el nyomozást. Az értékelés nélkül hagyott mozzanatok mellett az ügy azon okból is érdekességgel bír, miszerint a sértett elmondása szerint férje őt kapcsolatuk során *„lelkileg nem terrorizálta, hanem inkább csak ezek a fent említett fizikai bántalmazások voltak."*[590] A feljelentett férj végeredményben a magánvádas eljárásnak megfelelően tartott személyes meghallgatás alkalmával bocsánatot kért feleségétől és sajnálatát fejezte ki a történtek miatt, melyet a feleség elfogadott, nem kérte büntetőjogi felelősségre vonását.[591]

Még tisztábban rajzolódik ki a tettlegességgel való összefonódás, mi több, annak dominanciája azon ügyben, melyben az egyébként rendszeresen és egyre intenzívebben italozó vádlott a büntetőeljárás megindulását megelőző egy-másfél évben több alkalommal tanúsított nevelt gyermekeivel szemben különböző, erőszakos magatartásokat. Megjegyzésre érdemes, hogy a vádlott büntetlen előéletét árnyalja a nevelt fia sérelmére megvalósított könnyű testi sértés bűntette, amely tárgyában született ítélet a vizsgált ügyben indult eljárást megelőzően majd nyolc évvel emelkedett jogerőre, továbbá a vádirat benyújtásának időpontjában a nevelt lánya tekintetében kiskorú veszélyeztetése és zaklatás bűntette miatt vele szemben folyamatban volt büntetőeljárás. A vádirattal megegyező ítéleti tényállás szerint a vádlott az idősebb, nevelt fiúgyermeknek az iskolából kései időpontokban történő hazatérérését kifogásolta, melyre azonban éppen vádlott otthon tanúsított, kötekedő magatartása szolgáltatott okot a sértett részéről. A fiút többször felpofozta, kezét kicsavarta, életmódjára tett megjegyzését követően szájon vágta, ahogyan arcul ütötte általa késeinek ítélt hazatérése és programjáról való beszámolásának hiánya miatt is.[592] A nevelt lánya tekintetében, már az első tárgyalás jegyzőkönyve által is rögzítetten, annak öltözködését illetően fogalmazta meg ellenérzéseit.[593] Jelen sértettet többször lökdöste, pofon vágta a lakásban, támadólag indult felé, mikor ő a kutya védelmére kelt, amelynek a vádlott ittasan bántalmazására kelt volna, ezt követően pedig meg is akarta rúgni nevelt lányát, akit, mivel nem akart a

[590] Hajdúnánási Rendőrkapitányság Polgár Rendőrőrs 09060/190-10/2018. bü. iratai alapján.
[591] Hajdúböszörményi Járásbíróság 2.Bpk.180/2018/3.
[592] Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017/12.; Berettyóújfalui Járási Ügyészség B.402/2015/13-II.
[593] Nevezetesen: *„Egy 13 éves lánykának nem miniszoknyában kellene szerintem szaladgálni, kisminkelve magát."* Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017/3.

nagyszülőkhöz utazni, még a büntetőeljárás megindulását követően is bántalmazott pofonokkal, hajának húzgálásával, testének több helyen való ütlegelésével.

Mindezen esetleírást illetően, a fentieknek megfelelően a cselekményeket átszövő tettlegességet, a nevelt lány részéről tanúsított menekülő tevékenység erőszakos magatartásként értékelését, az érdekességként megjelenő állatkínzás vonulatát, valamint az ítéletben és a vádiratban foglalt azon hivatkozást emeljük ki, amely szerint a vádlott *„cselekvősége túlterjedt a házi fenyítő jogon”,*[594] mely megállapítás egyszerre rögzíti a jog létjogosultságát, mindemellett pedig annak határairól is nyilatkozik. Ezen, jogellenességet kizáró okra[595] való utalást azon indokból is hangsúlyosnak tartjuk, mivel annak a kapcsolati erőszak tekintetében való felhívhatósága már a deliktum „gyermekévében” elemzés tárgyát képezte, *Ambrus István* tanulmányában.[596] A szerző a társadalmi-egyéni gondolkodás kívánatos megváltoztatása mellett, különböző dogmatikai megfontolások mentén – a jogirodalom által a fegyelmezési jogba vont bűncselekmények közül a vizsgált törvényi tényállásnak a tettleges becsületsértésben megnyilvánuló alakzatát tartva relevánsnak – azt prognosztizálta, hogy a cselekmény jogellenességét még a gyermekbántalmazás enyhébb formái tekintetében sem zárja majd ki a kifejezetten a szülő tekintetében értelmezett fegyelmezési jog.[597] A rendszeresség – alább vizsgálat alá vonásra kerülő – fogalmát ugyanis nem tartja összeegyeztethetőnek a nevelési célra hivatkozással, a kérdéses eseteket a dühlevezetés, félelemkeltés, kedvtelés stb. társadalomra kifejezetten káros céljai által motiváltként látja alátámasztottnak, amely tehát nem tolerálható a büntető jogalkalmazásban.[598]

[594] Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017/12.; Berettyóújfalui Járási Ügyészség B.402/2015/13-II.

[595] Ld. a fegyelmezési jog és az ennek körébe vont deliktumok tárgyában bővebben: NAGY Ferenc: *A büntethetőségi akadályok szabályozása az új büntető törvénykönyvben, különös tekintettel a jogellenességet kizáró okokra,* Büntetőjogi Kodifikáció, 2000. évi 1. szám, 29.; HORVÁTH Tibor: *A jogellenességet (társasalomra veszélyességet) kizáró okok*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész*, Complex, Budapest, 2012., Harmadik rész, III. fejezet, 2. pont, 2.1. alpont, 204.

[596] AMBRUS (2014b): *i. m.* 19.

[597] A bűncselekmény jellege folytán a szerző megállapításával egyetértve, a szülő mellett a további személyi kör által gyakorolható fegyelmezési jogra nem tekintünk ki. Ennek jellegét illetően azonban, a hivatkozott ügyünk folytán, mely vádlottjának legmagasabb iskolai végzettsége nyolc általános iskolai osztály, továbbá elmondása szerint alkalmi munkákból élő munkanélkülinek minősül (ld.: fentebb hivatkozva), igazoltnak tekintjük *Herczog Mária* azon megállapítását, miszerint jellemzően alacsonyabb végzettségű szülők tekintetében találkozunk azzal, hogy hatékonyabb eszköz híján, veréssel fegyelmezik gyermeküket, ld.: HERCZOG Mária: *A gyermekkori testi fenyítés, bántalmazás és az érintettek nevelési eszközei*, In: IRK Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 92.

[598] AMBRUS (2014b): *i. m.* 19. Ezen megállapítás szellemével azonosan, a kérdésnek a gyakorlatban egyre szűkülő jellegét vetíti elő *Belovics Ervin*, melynek megfelelően a bírói gyakorlat idővel csak a

1.2.1.2. A gazdasági ellehetetlenítést kriminalizáló fordulat

A Btk. 212/A. § (1) bekezdésének b) pontja *a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonását*, az *ún. gazdasági ellehetetlenítést* rendeli büntetni, amely fordulat az ismertetésre került a) pontban foglaltakhoz hasonlóan, szintén nem volt korábban szankcionálva a büntetőjogunkban.[599] Amellett azonban, hogy az anyagi javakat illetően leszögezhetjük, miszerint a kategóriába egyaránt belefoglaltatik az ingó, ingatlan vagyon, továbbá bármilyen vagyoni értékkel bíró jog és kötelezettség, az elkövetési tárgy további értelmezéséhez elengedhetetlennek mutatkozik a sértett és az elkövető között fennálló *családjogi,* illetve *polgári jogi viszonyok,* valamint ezeknek kifejezetten a *vagyonjogi tartalmának* a feltárása.[600] Ráadásul, a jogalkalmazók feladatát tovább nehezítve, a *közös vagyon* viszonylag letisztult polgári jogi kategóriájával szemben a *közös gazdálkodás körébe tartozó vagyon* jellemzően nem takar egyértelmű élethelyzeteket.[601] Meg kell jegyeznünk, hogy a *vagyoni, jövedelmi viszonyok tisztázása* minden bizonnyal még ennél is nagyobb kihívásokat rejthet, amelyre a pénzbüntetés kiszabásának tapasztalatai mentén megmutatkozó problémák szolgálhatnak példaként. A *Pápai-Tarr Ágnes – Sipos Ferenc* szerzőpáros kiemelése szerint ugyanis már *Györgyi Kálmán* megfogalmazása szerint is a pénzbüntetés egynapi tételének megfelelő összege meghatározása képezte az adott törvényi tényállásra vonatkozó büntetéskiszabási rendszer Achilles-sarkát, a szempontok újdonsága mellett ugyanis kiemelkedő nehézséget jelentett a nyomozó- és vádhatóságokra, valamint a bíróságokra háruló feladat terhe a valós viszonyok feltárása érdekében, mindezzel esetenként az alul-, illetve túlbizonyítottság helyzetét idézve elő.[602]

Mindemellett a deliktum *elkövetési magatartása* sem mentes a kérdésektől: az nem képzi vita tárgyát ugyanis, hogy a javak *elvonása* abban az esetben állapítható meg, ha az

becsületsértést fogja csupán nevelési célzatúnak tekinteni, ld.: BELOVICS Ervin: *A büntető törvénykönyvben nem szabályozott büntethetőséget kizáró okok – II. rész,* Ügyészek Lapja, 2007. évi 4. szám, 6. Hasonló folyamatot tart észszerűnek *Pápai-Tarr Ágnes* is, kifejezetten a testi fenyítés jogszabályi alapjának hiánya okán, ld.: PÁPAI-TARR (2017): *i. m.* 71.

[599] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624.

[600] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624.; SZOMORA (2019): *i. m.* 486. Az állítás szemléltetésére ld. különösen mindenekelőtt a következő, értékelést igénylő kérdéseket: a házastársi vagyonközösség, külön vagyon, élettársi vagyonközösség, közös tulajdon, a gondnok vagy a gyám vagyonkezelési kötelezettségének tartalma stb.

[601] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624.

[602] Ua.; PÁPAI-TARR Ágnes – SIPOS Ferenc: *A pénzbüntetés fejlődésének hazai mérföldkövei,* Miskolci Jogi Szemle, 2019. évi 2. különszám, 327.; GYÖRGYI Kálmán: *Büntetések és intézkedések*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984. 243.

elkövető ellehetetleníti a passzív alany azok feletti rendelkezését, így tényállásszerűnek minősül a javak eladása, megterhelése, ahogyan a megsemmisítése, megrongálása, elrejtése és akár eltitkolása is.[603] *Pápai-Tarr* felvetésével egyetértve azonban, az elvonás kifejezés nem takar feltétlen negatív tartalmat; ilyen módon kérdést vethet fel például az elhibázott gazdasági döntések határainak, az azokban hordozott szerencseelemeknek, ilyen módon tehát a tényállásszerűség kereteinek a megítélése is.[604] A bűncselekmény vizsgált pontja *eredményt* is tartalmaz, az anyagi javak elvonása akkor tényállásszerű, ha a *sértettet súlyos nélkülözésnek* teszi ki, amelynek hangsúlyozottan az elkövetési magatartással okozati összefüggésben kell beállnia.[605] A súlyos nélkülözés akkor állapítható meg, ha a passzív alany olyan mértékben szenved hiányt az elemi életszükségletek – mint a lakhatás, táplálkozás, tisztálkodás, ruházkodás – kielégítésére szolgáló javakban, amely folytán ezek hangsúlyozottan, a létminimum szintjén sem állnak rendelkezésre.[606] Ennek veszélye nem elegendő az eredmény megállapításához, az ugyanis a passzív alany tényleges súlyos nélkülözésével következik be.[607] Az eredmény bármely okból való elmaradása esetén egyébiránt a vizsgált fordulat *kísérlete* állapítható meg,[608] melyet *Szomora* kifejezetten elvi és nem gyakorlati jellegű eshetőségként fest le,[609] *Márki* azonban a megvalósulásnak nagyobb fokát helyezi kilátásba azon eset leírásával, mely szerint kísérlet megállapítására ad alapot, amennyiben az eredmény az elkövető súlyos nélkülözés okozására irányuló szándéka mellett, állami, illetve társadalmi szervek, avagy mások elhárító tevékenysége folytán nem következik be.[610]

Az eredmény kapcsán említést kell tennünk annak a cselekmények körét illetően meglehetősen szűkítő hatásáról is. Ezen tényállási elem jelenti ugyanis a legfőbb megkülönböztető tényezőt[611] a deliktum vizsgált fordulata szerint tényállásszerű cselekmények, valamint az olyan, a *kriminológiai* szakirodalom által a gazdasági ellehetetlenítés ernyője alatt értékelt, voltaképpen gazdasági és társadalmi visszaéléseket

[603] BODONY (2021) (HVG Jogkódex): *i. m.* kapcsolati erőszak.
[604] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624.
[605] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 280.
[606] MÁRKI (2013): *i. m.* 811.; SINKU (2019): *i. m.* 257.; SZOMORA (2019): *i. m.* 487.; BODONY (2021) (HVG Jogkódex): *i. m.* kapcsolati erőszak. Megjegyezzük, hogy a jelen fordulatban foglalt eredmény tartalmilag azonos a tartási kötelezettség elmulasztása deliktumának vonatkozó fordulatában foglaltakkal, ld.: Btk. 212. § (2) bekezdése; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 277.
[607] MÁRKI (2013): *i. m.* 811.
[608] LAJTÁR (2013): *i. m.* 80.; LAJTÁR (2016): *i. m.* 662.; GARAI (2019a): *i. m.* 33.
[609] SZOMORA (2019): *i. m.* 487.
[610] MÁRKI (2013): *i. m.* 811. Megjegyezve, hogy a bűncselekmény eredményéért természetesen az elkövető már akkor is felel, ha e tekintetben legalább gondatlanság terheli.
[611] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624.; SZOMORA (2019): *i. m.* 487.

megtestesítő esetek között, mint a passzív alany anyagi javai feletti rendelkezésének ellenőrzése, az azokhoz való hozzáférésének korlátozása, az anyagi javai feletti rendelkezés átvétele útján a barátaitól, családjától, képzési lehetőségeitől, illetve általában a külvilágtól való elszigetelése stb.[612]

Megjegyezzük, hogy a vizsgált fordulat, a fentiekben említettek szerint, a Btk. 212/A. § (1) bekezdése a) pontjában meghatározottal „osztja egymás sorsát": ugyanis szintén kizárólag *magánindítványra büntethető* és *ún. tág értelemben vett szubszidiárius* jelleggel bír, ahogyan ezen fordulat is kizárólag *szándékosan* valósítható meg. Jelen pont esetében az elhatárolási kérdések alapvetően a *vagyon elleni deliktumokkal* kapcsolatban merülnek fel. Amennyiben a vagyonelvonás egyben *sikkasztást* (Btk. 372. §) vagy *hűtlen kezelést* (Btk. 376. §) valósít meg, akkor ezen bűncselekmények alapesetével a kapcsolati erőszak valóságos, míg minősített eseteivel, a szubszidiaritás folytán, látszólagos halmazatot alkot.[613] Amennyiben a passzív alany eleget tesz a Btk. 167. §-ában írt kvalifikációnak, és a tettest irányában gondozási kötelezettség terheli, felmerülhet a *gondozási kötelezettség elmulasztása.* Tekintettel azonban arra, hogy ezen deliktum súlyosabb bűncselekménynek minősül, mellette a kapcsolati erőszak valóságos halmazatban nem állapítható meg. Érdekes kérdéseket vet fel végezetül a sértett felé fennálló tartási kötelezettségnek a nem teljesítése, amely *Szomora* és *Pápai-Tarr* kifejtése szerint a kapcsolati erőszak tekintetében nem tényállásszerű, azt ugyanis a kötelezettnek nem a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakból, hanem saját javai terhére kell teljesítenie. Ezen differenciálás mentén van tehát lehetőségünk elhatárolni kifejezetten jelen, kérdéses fordulatot a *tartási kötelezettség elmulasztásának* alakzataitól [Btk. 212. § (1) – (2) bekezdések].[614]

A különböző személyi körre vonatkozó tartások sokrétű szabályait a Ptk. Negyedik könyvének vonatkozó címei tartalmazzák.[615] Mindezek közül a Ptk. Kommentárja is

[612] Ld. részletesen: VIRÁG (2006): *i. m.* 381–382. A büntetőjogi határ szűkebbre húzásának következményeképp *Pápai-Tarr Ágnes* kiemeli, hogy az olyan esetek, mint a gyermek tandíja finanszírozásának megtagadása, avagy a családi vagyon rendszeres elherdálásából eredő nélkülözések, nem értékelhetők a törvényi tényállás keretei között. Ezt tekinthetjük tehát egyszersmind a büntetőjog állásfoglalásának is amellett, miszerint *„csak akkor kíván ... a család magánügyeibe beavatkozni, amikor a családtagok már éheznek, fáznak, és nincs fedél a fejük fölött."* PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624.
[613] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 625.; SZOMORA (2019): *i. m.* 487.
[614] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 625.; SZOMORA (2013): *i. m.* 446.; SZOMORA (2019): *i. m.* 487.; GARAI (2021): *i. m.* 102.
[615] Ld.: Ptk. Második rész, V. Cím: A házastársi tartás; Harmadik rész, VII. Cím: Az élettársi tartás; Negyedik rész, XIII. Cím: A rokontartás.

kiemeli, hogy a kiskorú gyermek tartása több mint „egyszerű" családjogi rendelkezés. Azt olyan szabályösszességnek tekinthetjük, amelynek az Alaptörvényben, valamint nemzetközi dokumentumokban fellelhető, kidolgozott háttere van, mindemellett számos jogág által védett intézmény; míg „megelőlegezése" gyermekvédelmi, közigazgatási, elmulasztása pedig végső soron büntetőjogi kérdés. Tekintettel a gyermektartási kötelezettség terjedelmét illetően érvényesülő, *„saját szükséges tartásának korlátozásával"* kitételre,[616] a szülők jövedelmi és vagyoni viszonyainak feltárása jelenleg is különös hangsúlyt kap és egyben nehézségeket is okoz a tartásdíj bírósági meghatározása érdekében folytatott perekben. Ennek kapcsán, a már korábban a kérdés tekintetében kialakult gyakorlat fenntartását rögzíti azon, 2016-ban hozott kúriai ítélet, mely szerint a vonatkozó jogot és kötelezettséget *„…nem érinti az, hogy a szülő valós jövedelme egészben vagy részben nem tisztázható …ilyen esetben a felek vagyoni viszonyait, életkörülményeit és életvitelét feltárva és vizsgálva vonható le megalapozott következtetés az elismert jövedelemtől eltérő tényleges jövedelmi viszonyokra."*[617] A tartásra köteles szülő tehát nemcsak jövedelmével, hanem vagyonával is felel,[618] a bizonyítás ezen, kiterjedt jellegét pedig aláhúzza a kúriai ítélkezési gyakorlatban rögzítettek szerint a kötelezett valós jövedelmi, vagyoni helyzetének és teljesítőképességének a feltárása, mint cél.[619] Mindezen kitekintést azért tartottuk lényegesnek, mivel az a tartási kötelezettségnek a saját vagyonból, illetve javakból történő teljesítésére való, a fentebb hivatkozott szerzőktől származó megállapítás hivatkozási alapját és egyben, az említettek szerint, a két deliktum közti elhatárolás mezsgyéjét is jelenti. A roppant módon szerteágazó szabályozási környezetre és ítélkezési gyakorlatra, valamint ezen belül a gyermektartást illetően a polgári jogi szabályozásnak megfelelően a büntetőjogi értékelésben is kiemelt jellegére tekintettel pedig, ezen tartási kötelezettséget emeltük ki.

A gondolatkörrel kapcsolatban *Pápa-Tarr Ágnes* felvázolja azon helyzetet is, melyben az elkövetőnek pusztán a családjogi kapcsolat tényéből eredő tartási kötelezettsége áll fenn, nevezetesen, a kiskorú vonatkozásában, ilyen módon pedig felmerül annak a lehetősége,

[616] Ld.: Ptk. 4:125. § (1) bekezdése.
[617] Kúria Pfv.II.22.193/2016/10.
[618] Kúria Pfv.20.458/2016/8.; Kúria Pfv.20.770/2016/9.
[619] Kúria Pfv.20.485/2018/4. Ld. a kérdés bővebb kifejtéséért: SZEIBERT Orsolya: *Ptk. Negyedik Könyv, Negyedik Rész, XIII. Cím,* In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, a hatodik kiadás kézirata lezárva: 2021. január 31., az 1. pótlás kézirata lezárva: 2022. január 1., HVG Jogkódex.

hogy a kapcsolati erőszak vizsgált fordulata szerint meghatározott anyagi javak súlyos nélkülözést eredményező – ennélfogva gyakorlatilag a kiskorú testi, illetve esetlegesen, főképp életkora függvényében, értelmi fejlődésének a veszélyeztetésével is járó – elvonása esetleg, a kapcsolati erőszak jelen fordulatát, avagy akár a kiskorú veszélyeztetésének törvényi tényállását valósítja meg. Ezen két bűncselekmény tekintetében summázható, hogy amennyiben az említett veszélyeztetés megállapítható, úgy a leírt eset a kapcsolati erőszak releváns fordulatának a hivatkozott szubszidiaritására tekintettel, a kiskorú veszélyeztetésének deliktuma szerint fog minősülni. Ennek hiányában, szintén a kapcsolati erőszaknak a Btk. 212/A. § (1) bekezdése b) pontjában lefektetett fordulata állapítható meg.[620]

Mindennek kapcsán le kell szögeznünk, hogy a felvázolt helyzetek összetettségét – és az eljáró bíróság kiemelt szerepét – támasztja alá, hogy a közös vagyon, illetve közös gazdálkodás megítélése a *családjogi helyzetek sokszínűségének* viszonylatában is, különböző kiindulási alapokon nyugodhat. Az megállapítható, hogy a polgári jogi szabályozás alapállása akként írható le, miszerint a gyermeket gondozó szülő természetben, a különélő szülő pedig pénzben teljesíti a tartást. E mellett azonban lehetőséget ad arra is, hogy a szülők rugalmasabb keretek között állapodjanak meg a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának mikéntjéről, amelyet illetően a bíróság is a korábbinál tágabb keretek között mozoghat.[621] Végeredményben pedig a szülői felügyelet rendezése és a házastársi vagyon megosztása is annyiféle lehetőséget eredményezhet, hogy azok viszonylatában – elméleti szinten legalábbis – elképzelhetőnek tartható az adott kiskorúval egy háztartásban, vagy akár tőle különélő szülő kapcsán is a fent lefestett törvényi tényállások megvalósítása.

Mindezen elméleti barangolásunk lezárultához érve azonban meg kell állapítanunk, hogy a kapcsolati erőszaknak kifejezetten a családon belüli erőszak kriminológiai fogalmából beemelt, a Btk. 212/A. § (1) bekezdésében foglalt fordulatai viszonylatában is okkal a deliktum legnagyobb újdonságának tekinthető,[622] jelenleg vizsgált alakzat *joggyakorlata* nemhogy nincs segítségünkre a felmerült kérdések megválaszolásában, hanem az ilyen

[620] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 624–625.
[621] Ld. e tekintetben: SZEIBERT (2022) (HVG Jogkódex): *i. m.*
[622] LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 67.

értelemben egyenesen alig tekinthető létezőnek.[623] Még az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsításában álló a) pontos fordulat gyakorlati megnyilvánulását is alulmúlva, az ún. gazdasági ellehetetlenítés büntetőkódexbe interpretált alakzata alapján az *OKRI kutatási jelentésének* statisztikái szerint kettő vádlott tartozott büntetőjogi felelősséggel.[624] Ezen esetek egyébiránt nem kerültek feltüntetésre a hivatkozott jelentésben, így csak a legjellemzőbbként listázott elkövetési magatartások alapján nyerhetünk képet arról, hogy az adott fordulat a különböző pénzösszegek (mint családi pótlék, bér, járulék stb.) sértettől történő, legalább részleges elvonásában, valamint a napi ügyvitel (mint munkába járás, bevásárlás, a gyermekek programjainak intézése stb.) akadályozása céljából, a sértett gépjárműhasználatának az elnehezítésében, tiltásában állhat.[625]

A gyakorlat lefestésében *aktakutatásunk* sem szolgál további munícióval, a Debreceni Törvényszék illetékessége tekintetében ugyanis a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a vádlott bűnösségét kimondó eset nem volt fellelhető. Egy olyan ügyet találunk azonban, amelyben, az ítéleti tényállás szerint a sértett az eljárás során következetesen hivatkozott arra, hogy a vele szemben alkalmazott verbális és fizikai támadások a közös vagyonba tartozó anyagi javakból történő kisemmizése céljából történtek. Ugyanakkor a sértett sem a büntetőeljárás, sem a bontóper, sem a vagyonmegosztás, mi több, a távoltartással kapcsolatos eljárás során sem hivatkozott arra, hogy a vádlott ezzel súlyos nélkülözésnek tette volna ki, ahogyan arra nem utalt semmilyen bizonyíték az eljárás során sem, ennek megfelelően a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének b) pontjára való utalás a vádiratban sem kapott helyet.[626] A hivatkozott ügy igazi kuriózumnak számít a tekintetben is, hogy ez volt az egyedüli az aktakutatás során, – közelebbről a testi sértéssel megvalósított kapcsolati erőszak Btk. 212/A. § (2) bekezdésének b) pontja miatt emelt vád mellett – mely felmentéssel zárult, amelyet ráadásul a másodfokon eljárt bíróság is helybenhagyott. A sértett férjével rendszeresen veszekedett a szerelmi viszonyának bevallását és férjének, valamint gyerekeinek

[623] Jelen helyen jegyezzük meg, hogy vizsgált fordulatunkat illetően az anonim határozatok között kutatva egy olyan esetet találtunk, amelyben a *„kapcsolati erőszak”*, illetve a *„gazdasági erőszak”* kifejezés legalább említésre került. Végeredményben az ugyanis nem volt megállapítható a kapcsolattartási ügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata során, ld.: Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság K.32.052/2014/20.
[624] GARAI (2018b): *i. m.* 40.
[625] Uo. 41.
[626] Debreceni Járásbíróság 28.B.293/2020/30.; Debreceni Járási Ügyészség B.1321/2019/15.

elhagyását illető bejelentését követően, főképp a megosztandó vagyontárgyak miatt. Mindez a kapcsolat helyreállításának kísérletét követően is folytatódott, kölcsönös veszekedések, több eseteben pedig a sértett által a vádlott irányába kezdeményezett bántalmazások voltak megállapíthatók, mindezek mellett a vádlott terhére pedig egy, ilyen módon alkalomszerűen elkövetett cselekmény kerülhetett volna megállapításra, így a rendszeresség később ismertetésre kerülő fogalma nem nyert bizonyítást.[627] A másodfokú ítéletben is külön említés történik a tekintetben, hogy elsősorban a vádlott és a sértett három gyermekének vallomására figyelemmel, a közös vagyon körébe eső vagyontárgyakról való sértetti lemondás vonatkozásában bármilyen kényszer vagy fenyegetés hatása kétséget kizáró módon nem bizonyítható.[628]

Azonosítható egy olyan eset is, amelyben a megromlott viszonyú élettársi kapcsolatban megvalósított, egy rendbeli, a Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) pontjában foglalt testi sértés vétségével elkövetett kapcsolati erőszak mellett halmazatban megállapításra került a három közös kiskorú gyermeket illetően a Btk. 212. § (1) bekezdésében foglalt, a tartásdíj átvételére jogosult szülő személye folytán szintén egy rendbeli *tartási kötelezettség elmulasztásának vétsége* is, a több mint fél éve külföldön dolgozó, alkalmanként látogatóba hazaérkező és bántalmazásokba torkolló szóváltásokba keveredő vádlott vonatkozásában.[629]

Végezetül nyugtázhatjuk, hogy mindkét, a kriminológia tudományának „világából" származó jelenséget büntetni rendelő fordulat végeredményben megmaradt a büntető törvénykönyvünk lapjain. A rendkívül alacsony gyakorlati jelenlétet egyrészt épp a fordulatok családon belüli erőszak által erősen átitatott jellege, kriminológiai „származása" magyarázza, amely determinálja azoknak a törvényi tényállás további fordulataihoz is mérten, feltehetően *nagyobb látenciáját*. Ehhez hozzáadódnak a jelenségek *büntető anyagi jogba történő átültetésének* a mondhatni, elkerülhetetlen *következményei.* A Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja a miniszteri indokolás által szándékoltan alkalmazott, már ismert fogalmaival ugyanis elméleti szinten is számtalan nyitott kérdést vetett fel, melyekből leginkább a használt tényállási elemeknek a kialakult értelmezési rendszerükből való kiszakítása rajzolódik ki, míg a b) pont esetében a

[627] Debreceni Járásbíróság 28.B.293/2020/30.
[628] Debreceni Törvényszék 2.Bf.253/2022/7.
[629] Debreceni Járásbíróság 5.B.211/2019/12.; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 278.

büntetőjog előtt javarészt ismeretlen fogalmi elemek bevezetésével találkozunk, amelyek bizonytalanságai ráadásul adott esetben még polgári jogi származásukban sem egykönnyen feloldhatók. A hivatkozott bekezdés fordulatai, az említettek szerint ráadásul – nyilvánvalóan a büntető anyagi jog jóval erélyesebben keretezett, egyéb törvényi tényállásaihoz mérten ésszerű döntéssel élve – szubszidiárius jelleggel, büntetőjogi üldözésük pedig magánindítványhoz kötötten került meghatározásra, amely tényezők mind az alacsony statisztikai jelenlét irányát erősíthetik. *László Balázs* megjegyzése mentén, a kapcsolati erőszak vétségi alakzatai tekintetében tapasztalt elítélések alacsony számát illetően a vádemeléstől és bírósági eljárástól történő elterelés alternatívái sem elhanyagolható tényezők, legalábbis elméleti szinten; ugyanis az OKRI kutatási jelentésének adatai szerint, az eljárás ilyen jellegű befejezésére a vizsgált esetek arányában kevés alkalommal került sor, így ezen tényező „torzító" hatását elvethetjük.[630]

1.2.2. GONDOLATOK A TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS (2) BEKEZDÉSE KAPCSÁN

A Btk. 212/A. § (2) bekezdésében olyan cselekmények felsorolásával találkozunk, amelyeket a büntető törvénykönyvünk már *külön-külön is* kellő szigorúsággal *rendel büntetni*,[631] e törvényi tényállás körében azonban, a fentebb ismertetettek szerint alapvetően a speciális passzív alanyi kör sérelmére történő, valamint a rendszeres elkövetésre tekintettel, súlyosabb büntetési tétellel fenyeget, az alapbűncselekmények súlyát differenciáltan figyelembe véve, a hivatkozott (2) bekezdés a) és b) pontjaiban két eltérő büntetési tételt határozva meg; ennek kapcsán megjegyzendő, hogy a több, különböző súlyú magatartás megvalósulása esetén, egységesen a súlyosabban minősülő fordulat kerül megállapításra.[632] Az említett deliktumok pedig a Btk. 212/A. § (2) bekezdésének pontjaiban foglaltak szerinti sorrendben, az alábbiak:

a) *könnyű testi sértés* [Btk. 164. § (2) bekezdése], *tettleges becsületsértés* [Btk. 227. § (2) bekezdése];

[630] LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 68.; GARAI (2018b): *i. m.* 29.; az elterelés okait illetően pedig ld.: Uo. 134–135.; 140–143.
[631] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 278.
[632] LAJTÁR (2016): *i. m.* 662.; SZOMORA (2019): *i. m.* 487.

b) *súlyos testi sértés* [Btk. 164. § (3) bekezdése], *könnyű testi sértés* súlyosabban minősülő esetei [Btk. 164. § (4) bekezdése]; *személyi szabadság megsértése* [Btk. 194. § (1) bekezdése], *kényszerítés* (Btk. 195. §).

A vizsgált törvényi tényállás jelen fordulatait illetően megjegyezhetjük, hogy azok egyes szerzők szerint a felsorolt – máshol kodifikált – alapbűncselekmények minősített eseteinek tekinthetők.[633] Mindenesetre, abban valamennyi jogirodalmi forrás egyetért, hogy *értelmezésükre* a vonatkozó alapbűncselekmények kapcsán már kikristályosodott gyakorlat az irányadó,[634] amely mellett az is rögzíthető, hogy a törvényi tényállás (1) bekezdésének fordulataitól szintén eltérő jelleget mutatva, azok *nem szubszidiáriusak,* és *hivatalból üldözendők*.[635] Utóbbi jellemző tekintetében megjegyezzük, hogy az alapbűncselekményekhez képest, a megemelt büntetési tétel mellett, ezen jelleg képzi igazán a cselekmények kapcsolati erőszakként kriminalizált súlyát. A fordulatban hivatkozott cselekmények közül ugyanis, ahogyan arra később utalunk, a könnyű testi sértés alapesete és a tettleges becsületsértés[636] egyaránt magánindítványra üldözendő, azonban a jelen törvényi tényállásban szerepeltetett formájukban, törvényi rendelkezés hiányában, büntethetőségük nem követel magánindítványt. Ezzel szemben azonban, az OKRI keretében folytatott joggyakorlati elemzés arra a megállapításra jutott, hogy a sértettektől az eljáró hatóságok ezen esetekben is magánindítványt kérnek, ezzel elnehezítve az eleve érzékeny jelleggel bíró eljárás megindítását; a kutatás szerint a hatóságok tehát *„törvénysértő tájékoztatásokkal"* élnek, végül pedig a magánindítvány hiányára hivatkozva döntenek az eljárás megszüntetése mellett.[637]

Megjegyezzük, hogy aktakutatásunk során, a magánindítvány megkövetelése okán előálló eljárásmegszüntetéssel nem találkoztunk; azonban olyan eseteket tapasztaltunk, melyekben a hivatkozott, a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt esetben is magánindítványt kértek a sértettől.[638] Ezen gyakorlat kapcsán felhívjuk a figyelmet arra, hogy ez minden bizonnyal az eljárás kezdeti szakaszában a bűncselekmény jellegéből

[633] SZOMORA (2019): *i. m.* 487.; SINKU (2019): *i. m.* 257.
[634] SZOMORA (2019): *i. m.* 487.; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 280.; LÁSZLÓ (2020): *i. m.* 67.
[635] Ezen tény több, a kapcsolati erőszak tárgyában született ítéletben is kiemelésre került, ld. pl.: Debreceni Ítélőtábla Bf.II.705/2017/8.: *„Az (1) bekezdésben meghatározott alapeseti vétség csak magánindítványra büntethető, a (2) bekezdésbe írt minősített esetek büntethetőségének azonban a magánindítvány nem feltétele."*
[636] Ld. a törvényi tényállás vonatkozásában részletes elemzésüket: GARAI (2021): *i. m.* 111–114.
[637] GARAI (2018b): *i. m.* 53–54.; GARAI – BÉDA (2019): *i. m.* 8–9.; GARAI (2021): *i. m.* 103–105.
[638] Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.

adódóan előálló minősítésbeli bizonytalanságokból is fakadhat, mely folytán a hatóságok – még ha a vizsgált esetekben ez elismerten, valóban lelki nehézségekkel járhat a sértetteknek – a „biztosra törekedve" megkívánják a magánindítvány megtételét. Gyakran találkoztunk ugyanis azzal, hogy a nyomozást más bűncselekmény miatt rendelik el, adott esetben relatíve hosszú ideig folyóan.[639]

A törvényi tényállás ezen bekezdésének joggyakorlati beépülését vizsgálva, az aktakutatásunk folytán előállt eredmények az OKRI jelentésében foglaltakat tükrözik a tekintetben, hogy dominálnak a deliktum (1) bekezdésében foglalt fordulatok rovására. Eloszlásukat szemlélve azonban, eltérést mutatnak a tekintetben, hogy az említett jelentés szerint a 474 jogerős elítélésre 307 esetben a (2) bekezdés a) pontja, 109-ben pedig a b) pontja alapján került sor,[640] ezzel szemben pedig, vizsgált ügyeinkben tulajdonképpen a két pont között nem mutatkozott eltérés: 18 esetben rögzítettük az a), 17 esetben pedig a b) pont szerinti megvalósulást. Ezen belül a testi sértés különböző alakzatai olyannyira uralkodónak mutatkoznak, hogy csupán 2 esetben rögzíthettük a Btk. 212/A. § (2) bekezdésének a) pontja szerinti, tettleges becsületsértéssel megvalósuló fordulatot.[641]

A fentiekben kifejtetteknek megfelelően, illetve arra való tekintettel, hogy a jelenleg vizsgált bekezdésünk fordulatainak különböző elhatárolási kérdései már részletes vizsgálatra kerültek az OKRI keretében folytatott kutatás által,[642] aktakutatásunk mentén pedig a halmazati kérdések voltaképpen nem mutattak releváns jelenlétet,[643] az alábbiakban csak a főbb pontok mentén térünk ki a kiemelést, illetve kifejezetten, a hivatkozott elemzések viszonylatában az időközben előrelépést elkönyvelő kérdésekre.

Mindenekelőtt meg kell említenünk, hogy a Btk. 212/A. §-ának a fentiekben ismertetett, (1) bekezdése kapcsán tett megállapításokhoz hasonlóan, a (2) bekezdés fordulatai is csak

[639] Eredetileg zaklatás miatt rendeltek el nyomozást többek között a következő ügyekben: Debreceni Járásbíróság 6.B.401/2018.; Debreceni Járásbíróság 28.Bpk.2002/2021. E mellett pedig gyakoriak a testi sértés különböző formái miatt elrendelt nyomozások is a végeredményben kapcsolati erőszaknak minősített esetekben, ld. pl.: Debreceni Járásbíróság 63.B.953/2018.; Debreceni Járásbíróság 12.B.275/2020.
[640] GARAI (2018b): *i. m.* 40–41.
[641] Ld.: Debreceni Járásbíróság 62.Bpk.189/2017/3.; Debreceni Járásbíróság 6.B.401/2018.
[642] GARAI (2018b): *i. m.* 69–88.
[643] Mindössze néhány ügy, melyben találkozunk a jellemzően kiskorú veszélyeztetésével (pl. Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.134/2017.; Debreceni Járásbíróság 45.B.531/2017.), zaklatással (Debreceni Járásbíróság 62.Bpk.189/2017/3.; Debreceni Járásbíróság 6.B.401/2018.), illetve a testi sértés egyes alakzataival (pl. Debreceni Járásbíróság 45.B.1242/2017.; Debreceni Járásbíróság 5.B.1444/2017.) fennálló halmazatok megállapításával.

szándékosan követhetők el. Szükséges azonban felhívni a figyelmet a vizsgált bekezdés b) pontjában hivatkozott aljas indokból vagy célból elkövetett könnyű testi sértésre [a Btk. 164. § (4) bekezdés a) pontjára utalva], amely kapcsán megjegyzést érdemel, hogy az a motívumra, illetve célzatra tekintettel *egyenes szándékot* feltételez.[644] Kifejezetten az aljas indokból vagy célból történő elkövetést vizsgálta a Kúria egy érzelmileg módfelett túlfeszített ügyben, amely kapcsán az alábbiakat szögezte le: *„E minősítő körülmény alapjául szolgálhat, hogy a terhelt a sértettet feltétlen alázat (feltétel nélküli engedelmesség) tanúsítása, szabad, önálló felnőtt akaratából fakadó cselekvési szabadsága teljes felszámolása (szolgai alávetettség) érdekében is bántalmazta."* A Kúria megállapította, hogy az ügyben eljárt bíróság helyes érveléssel mutatott rá, miszerint a terhelt esetében a sértett bántalmazását – a féltékenységen túl – a sértett sérelmére elkövetett bűncselekmények leplezése, a felelősségre vonás elkerülése és a megtorlás egyaránt motiválta. A történeti tényállásból kitűnik, hogy a terhelt az együttélés során a sértettel szemben az élet minden területére – nevezetesen viselkedésre, öltözködésre, külső megjelenésre stb. – kiterjedő elvárásokat fogalmazott meg, azok maradéktalan teljesítésére kötelezte őt, ennek hiányát pedig kíméletlenül megtorolta.[645]

Jelen fordulat *valóságos anyagi halmazatban* állhat az emberöléssel (Btk. 160. §),[646] továbbá – a nem kényszerítéssel megvalósuló fordulata – a szexuális kényszerítéssel és a szexuális erőszakkal (Btk. 196–197. §).[647] *Nem* áll ugyanakkor *halmazatban* a bűncselekmény a hozzátartozó sérelmére elkövetett szexuális kényszerítéssel [Btk. 196. § (2) bekezdésének b) pontja] és szexuális erőszakkal [197. § (3) bekezdésének b) pontja], e bűncselekményeket ugyanis a Btk. külön minősített esetben szabályozza és a kapcsolati erőszaknál súlyosabban rendeli büntetni.[648] Ezzel szemben megoszlanak az álláspontok annak megállapítása tekintetében, hogy amennyiben a *kiskorú veszélyeztetését* úgy követik el, hogy a kiskorúval szemben a hozzátartozó bántalmazásának tényállása szerint minősülő testi sértést is elkövetnek, a vizsgált bűncselekmény azzal valóságos halmazatban áll-e,[649] avagy a kiskorú veszélyeztetését és a testi sértés megfelelő alakzatait kell halmazatban megállapítani. Utóbbi megállapítás arra alapoz, hogy a tettes és a passzív alany kvalifikált kapcsolatában a passzív alany életkora olyan körülmény,

[644] LAJTÁR (2016): *i. m.* 662.
[645] BH 2019.4.
[646] Ld. pl.: Debreceni Ítélőtábla Bf.II.705/2017/8.; Debreceni Ítélőtábla Bhar.138/2018/3.
[647] SZOMORA (2019): *i. m.* 488.; ld. pl.: Győri Ítélőtábla Bf.III.45/2018/4.
[648] LAJTÁR (2016): *i. m.* 663.; GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 280.
[649] LAJTÁR (2016): *i. m.* 662.

amelyet kizárólag a Btk. 208. §-a szerinti törvényi tényállás vesz figyelembe, s e tekintetben speciális. Egyéb vonatkozásokban a tettesi és passzív alanyi kvalifikáció a két bűncselekmény között tartalmában azonos, így a kétszeres értékelés tilalmát sértő értelmezésnek tekinti a kiskorú veszélyeztetése és a kapcsolati erőszak ezen alakzata közti valóságos halmazat fennállásának lehetőségét.[650]

Ám ez a szemlélet, ahogyan *Ambrus István* kiemeli, nem veszi figyelembe, hogy a *kiskorú veszélyeztetése* és a kapcsolati erőszak nem értékelhető a kétszeres értékelés tilalmát sértő két, egymással szükségképpen összefüggő bűncselekmény valóságos bűnhalmazataként, mivel találkozásuk ugyan valóban tipikus, szükségszerűnek nem tekinthető. Előfordulhat ugyanis, különösen a kapcsolati erőszak „enyhébb" formáinál, hogy az elkövető súlyos kötelességszegése ellenére a büntetőeljárásban a kiskorú fejlődésének veszélyeztetésére nem merül fel adat a büntetőeljárásban, így az elkövető terhére kizárólag a bizonyított kapcsolati erőszak lesz róható. Emellett a kapcsolati erőszak elkövetésére olyan időpontban is sor kerülhet, amikor az elkövető – adott esetben a gyermekkel már együtt nem élő, illetve szülői felügyeleti jogától megfosztott szülő – a Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti speciális tettesi kvalifikáltság hiánya miatt a kiskorú veszélyeztetését tettesként nem követheti el. Hasonlóan a két bűncselekmény valóságos halmazatát elfogadó felfogás mellett szól az előbbi másodlagos jogi tárgyának aláhúzása is: a kapcsolati erőszak ugyanis nemcsak egyéni-családi, hanem közösségi-társadalmi érdeket is védeni hivatott azáltal, hogy az erőszakmentes családi együttélést kívánja realitássá tenni, így a kapcsolati erőszak megállapítását éppen a szülő/nevelő általi gyermekbántalmazás körében mellőzni különösen nem volna szerencsés.[651]

A kiskorú veszélyeztetésének törvényi tényállása tekintetében megjegyzésre érdemes, hogy annak *látenciája* – mondhatni klasszikusan – *magasnak* mondható; példaként említhetjük azon, 2011-es adatot, mely szerint az igazságügyi statisztika által regisztrált, közel 6400 hozzátartozó sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmény közül a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmények száma 700-800 körüli volt,[652] míg *Solt Ágnes,* egy

[650] SZOMORA (2019): *i. m.* 488. Ld. a vonatkozó, régi gyakorlatot: BH 2012.58.
[651] AMBRUS (2014b): *i. m.* 23–24. Kifejezetten azon esetekre vonatkozóan dolgoz fel statisztikai adatokat, amelyekben a kiskorú veszélyeztetése kirajzolódik a kapcsolati erőszak mellett, azonban megállapítása elmarad: SOLT Ágnes: *Bírói ítélkezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában (A/III/9.) Kutatási zárójelentés,* Országos Kriminológiai Intézet, 2018.
[652] NÉMETH Eszter: *Hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények*, A Központi Statisztikai Hivatal színes on-line magazinja, Életünk és körülményei, 2012. szeptember 21., https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html (Letöltés dátuma: 2020. december 29.)

2019-ben adott interjúban elhangzottak szerint is *„bizonyosan több mint százszoros”*-ra becsülte a látenciát a területen.[653] A téma kutatói a kérdéssel kapcsolatban rávilágítanak arra, hogy azon esetekben, amelyekben az elkövető több bűncselekményt valósít meg, jellemzően nem kerül sor a kiskorú veszélyeztetésének megállapítására is. A jogerősen befejezett ügyekben csupán az elítéltek 19%-ánál lehet beszámolni arról, hogy a házastárs, élettárs vagy egyéb családtag sérelmére megállapított kapcsolati erőszak mellett a kiskorú veszélyeztetése is értékelésre került, pedig a vizsgált ügyek többségében kiskorú gyermekek éltek a bűncselekményi környezetben.[654]

Mindezek mellett azt állíthatjuk, hogy a két deliktum halmazatban történő megállapítására idővel sokasodtak az *ítélkezési gyakorlatunkban* előálló példák. Ilyenként említhető a 4 rendbeli, a Btk. 208. § (1) bekezdésébe ütköző kiskorú veszélyeztetése bűntettének, az 1 rendbeli, a Btk. 164. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő testi sértés vétségének, valamint az 1 rendbeli, a Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző és aszerint minősülő kapcsolati erőszak bűntettének megállapítása abban az esetben, amelyben *„a terhelti bántalmazás a kiskorú sértettek jelenlétében történt, ezért a terhelt kiskorú sértettekkel szembeni magatartása érzelmi és erkölcsi tekintetben is veszélyeztette gyermekei fejlődését”*.[655] Emellett azonban további ügyek is felhívhatók állításunk alátámasztására. Példaként említhető azon eset, melyben a testi sértés bűntette helyett kapcsolati erőszak bűntettének megállapítása történt a kiskorú veszélyeztetése bűntettével halmazatban,[656] azonban fellelhető a kiskorú veszélyeztetése bűntettének, a testi sértés, valamint a személyi szabadság megsértése bűntettének halmazata is a kapcsolati erőszak bűntettével.[657] A kérdés a Kúria 2020-ban hozott határozatával ért el „nyugvópontjára”, amely állást foglalt a kiskorú veszélyeztetése és a kapcsolati erőszak halmazatának valóságos volta mellett, ezzel egyben kifejezésre juttatva, hogy a törvényi tényállás az oltalmazott személyek köréből nem hagyja el a kiskorúakat.[658]

[653] *Interjú Solt Ágnessel: Családon belüli erőszak Magyarországon,* Belügyi Szemle, 2020. évi 2. szám, 125.
[654] GARAI – BÉDA (2019): *i. m.* 11.
[655] EBD 2017.B.16.
[656] Debreceni Ítélőtábla Bf.4.339/2019/6.
[657] Kúria Bfv.878/2019/9.
[658] BH 2021.5.127.

A tárgyalt pontunk záró gondolataként, a családon belüli erőszak jelenségének egyre elismertebb jellege felé történő haladásként könyvelhetjük el, miszerint az arra való hivatkozás nem csak a kifejezetten a kapcsolati erőszakot megállapító esetekben jelenik meg. A testi sértés bűntettében és magánlaksértés vétségében bűnösnek kimondott vádlott tekintetében, habár a kapcsolati erőszak törvényi tényállása nem merült fel, személyiségéhez kötődően, a *büntetéskiszabás körében* mégis latba estek a következők: *„…a fellebbviteli főügyészség álláspontja szerint kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a vádlott nem csupán különös visszaeső, de azon belül is a sértettek mindegyike a vádlott volt élettársa. Ebből pedig megállapítható, hogy* ***személyiségére a kapcsolati erőszak különösen jellemző****, speciális bűnismétlő, aki a párkapcsolatai tekintetében különösen veszélyes a társadalomra, és közvetlen veszélyt jelent a vele kapcsolatot teremtő személyekre."*[659]

1.2.3. A RENDSZERES ELKÖVETÉS KÖVETELMÉNYE

Jelen tényállási elem értelmezése tekintetében bontakozott ki talán a *legélénkebb vita* a kapcsolati erőszak bűncselekményéhez kötődően. E kritérium kapcsán mindenekelőtt fontos rögzítenünk, hogy a jogirodalomban egy, már eleve igen ellentmondásos képpel rendelkező tényállási elemről van szó, amelynek a vizsgált deliktumunk tekintetében kialakult eltérő értelmezései csak újabb fejezetként szolgálnak a büntetőjogban összességében jelenleg igencsak aggályos fogalom kapcsán.[660] Az alábbiakban összefoglalt vizsgálatunk rávilágít arra, hogy a rendszeresség kapcsolati erőszak tekintetében történő, egyfajta elfogadott értelmezése megkezdődött, amely sikerként könyvelhető el; azonban ez számos hátulütővel, a fogalom szűkítő hatásával is együtt jár.

[659] Győri Ítélőtábla Bhar.43/2018/5.

[660] A tényállási elem vizsgálata kapcsán a hazai szakirodalomban kiemelésre érdemesek *Ambrus Istvánnak,* a bűncselekményi egység és halmazat mai napig alakuló, fordulatokban bővelkedő témakörét illetően alkotott, a fentiekben részben már említésre került munkái, melyekre az alábbiakban jelentősebb mértékben hivatkozunk, ld.: AMBRUS István: *Az üzletszerűség büntetőjogi megítélésének lehetséges irányairól,* Magyar Jog, 2012. évi 1. szám, 5–6.; AMBRUS (2014a): *i. m.* 185–187.; AMBRUS (2014b): *i. m.* 19–22.; AMBRUS István: *A bűncselekményi egység egy sajátos esete: a rendszeres elkövetés,* In: GÁL Andor – KARSAI Krisztina (szerk.): *Ad valorem: Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára,* Iurisperitus, Szeged, 2016. 9–18.; AMBRUS István: *A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat,* In: HOLLÁN Miklós – BARABÁS A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések,* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017. 66–67.; AMBRUS (2018): *i. m.* 225–227.

1.2.3.1. A rendszeres elkövetés tartalmának fogalmi meghatározása, értelmezése a kapcsolati erőszak törvényi tényállása tekintetében

A rendszerességgel fogalmával a hatályos Btk.-ban[661] három formában találkozhatunk: 8 deliktum kapcsán *tényállási elemként*,[662] míg *a prostitúció*[663] és az *üzletszerű elkövetés*[664] fogalmai [Btk. 459. § (1) bekezdésének 25. és 28. pontjai] tekintetében azoknak szubjektív vetületeként, a rendszeres haszonszerzés önmagában is összetett fogalmának egyik elemeként, a *pártfogó felügyelet* esetében pedig az intézkedés alkalmazási feltételeinek [Btk. 69. § (1) bekezdése] és magatartási szabályainak [Btk. 71. § (1) bekezdésének b) pontja, (2) bekezdésének b) pontja] meghatározása körében jelenik meg.

A rendszerességgel kapcsán a fenti bűncselekmények tekintetében kialakult ellentmondásos kép lefestéséhez segítségül hívhatjuk például a *kuruzslás* törvényi tényállásához [Btk. 187. §] írott elemzéseket, amely tekintetében *Belegi József* csak annyit rögzít, hogy az elkövetés akkor rendszeres, ha az *„huzamosabb időn át ismétlődő”*,[665] míg *Békés Ádám* és a Btk.-hoz fűzött *Nagykommentár* szerint a fogalom ennél többet kíván, alatta a *„huzamosabb időn át, több embert érintően folytatott tevékenységet”*,[666] illetve *„a huzamosabb időn keresztül, több ember tekintetében való megvalósulást”*[667] érti. Megjegyezzük azonban azt is, hogy egyes tankönyvekben nem találkozunk semmilyen magyarázattal[668] a kritériumot illetően. Hasonló eltérésekkel szembesülünk a *háborgatással megvalósuló zaklatás* [Btk. 222. § (1) bekezdése] tekintetében, amely

[661] Megjegyzés: a fogalmat már a korábbiakban is tartalmazó törvényi tényállásokkal kapcsolatban megfogalmazott jogirodalmi állásfoglalások ismertetését ld.: AMBRUS (2016): *i. m.* 11–12.
[662] Ld. a következőket: *apartheid* [Btk. 144. § (1) bekezdése és (4) bekezdésének b) pontja], *kuruzslás* [Btk. 187. § (1) és (1a) bekezdései], *emberkereskedelem és kényszermunka* [Btk. 192. § (2) – (8) bekezdései], *kapcsolati erőszak* [Btk. 212/A. §], *zaklatás* [Btk. 222. § (1), (3) és (4) bekezdései], *jogellenes bevándorlás elősegítése, támogatása* [Btk. 353/A. § (2) bekezdése], *harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása* [Btk. 356. § (1) bekezdésének a) pontja, első fordulat], *tiltott szerencsejáték szervezése* [Btk. 360. § a) és b) pontjai].
[663] Hatályos Btk.-nk fontos tartalmi módosítást eredményezve váltotta fel az *üzletszerű kéjelgés* korábbi fogalmát a nemzetközi egyezményekben is használatos *prostitúció* kifejezéssel, megjegyezve, hogy a többi vonatkozó hazai jogszabály már korábban is ezt a fogalmat használta. GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 246–247.
[664] AMBRUS (2012): *i. m.* 5.
[665] BELEGI József: *Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények,* In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás),* I. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 644.
[666] BÉKÉS Ádám: *Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények,* In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár, 3. kötet, Különös Rész*, Nemzeti és Közszolgálati Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 257.
[667] MEZŐLAKI Erik: *XVII. Fejezet. Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, a kommentár utolsó időállapota: 2021. március 1., Wolters Kluwer Jogtár.
[668] LÉVAY Miklós: *Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 184.

kapcsán a rendszeresség egyaránt jelenthet minden további követelményt mellőző ismétlődést,[669] illetve *„többszörösen megvalósulást”*,[670] valamint a rövid időközönkénti ismétlődést[671] is.

A kapcsolati erőszakhoz fűzött miniszteri indokolás *legalább két, rövid időközönkénti elkövetést* ért rendszeresség alatt.[672] A deliktummal foglalkozó büntetőjogi szakirodalom jelentős része *egyetért* az idézett álláspontal,[673] eltérő vélemények szerint azonban a rendszeresség a szó hétköznapi jelentése szerint is kettőnél mindenképp több alkalmat sejtet,[674] a miniszteri indokolás álláspontjának helyességét vitatva pedig arra a következtetésre jutnak, hogy a rendszeres elkövetés alsó határa egzakt módon ugyan nem számszerűsíthető, de *kettőnél mindenképp nagyobb számú, többszöri, ismétlődő elkövetést* jelent.[675] A kérdéshez kapcsolódva *Pápai-Tarr* megjegyzi, hogy egyedül az általunk vizsgált törvényi tényálláshoz fűződő miniszteri indokolásban szerepel a rendszeres elkövetés alsó határának expressis verbis történő meghatározása.[676]

Mintegy harmadik útként pedig kialakult az az álláspont, amely egyetértve a legalább kétszeri elkövetés kritériumával, a meghatározás hangsúlyait átrendezve – és ezzel együtt tulajdonképpen a rövid időköznek, a köztes időtartam bizonyos hosszának követelményét elvetve – a rendszerességet, mint az *alkalomszerű elkövetés megállapításának kizártságát* feltételező fogalmat definiálja, amely az elkövető részéről az *egyes alkalmakat összekapcsoló tudatállapotot, illetve tudattartamot* követeli meg.[677] Utóbbi értelmezés olvasható ki az EBH 2017.B.17. számú, a kibontakozott jogirodalmi vitában eligazodást

[669] KÓNYA István: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás)*, I. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 857.
[670] SZOMORA Zsolt: *XXI. Fejezet. Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, a kommentár utolsó időállapota: 2021. március 1., Wolters Kluwer Jogtár.
[671] PALLAGI Anikó: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog – Különös Rész I.,* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2013. 223.; JACSÓ (2020): *i. m.* 306.
[672] 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása: *i. m.*
[673] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 280.; LAJTÁR (2013): *i. m.* 80.; LAJTÁR (2016): *i. m.* 662. A számszerűség alsó határának más megfogalmazásával is találkozhatunk, ahogyan a következők szerint a rendszerességen „*nem egyszeri, hanem rövid időközönkénti, ismétlődő, de nem folyamatos elkövetési módot kell érteni*.” BLASKÓ (2018): *i. m.* 219.
[674] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 622.
[675] SZOMORA (2013): *i. m.* 445.; KARSAI Krisztina – SZOMORA Zsolt: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények (Btk. XX. fejezet),* In: KARSAI Krisztina – SZOMORA Zsolt – VIDA Mihály: *Anyagi büntetőjog. Különös rész I.,* Iurisperitus, Szeged, 2013. 183.
[676] PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623.
[677] MÁRKI (2013): *i. m.* 811.; SINKU (2019): *i. m.* 252.

teremtő[678] elvi bírósági határozatból is, amely szerint: *„A kapcsolati erőszak bűntettének tényállásszerűségéhez megkívánt rendszeresség az elkövetési cselekmények alkalomszerűségét kizáró fogalom. Jelentéstartalma több mint ismétlődés, ugyanis tartalmazza az elkövetőnek az egyes alkalmakat összekapcsoló tudatállapotát, azt fejezi ki, hogy az elkövető »rendszert csinál« magatartásából, magatartása nem rendkívüli, tehát legalább két elkövetés esetében is megállapítható...”*[679]

A fenti meghatározással kapcsolatban egyrészt kiemelhetjük, hogy üdvözlendő módon – azonban a zaklatás, vagy épp a kapcsolati erőszak tekintetében kialakult uralkodó jogirodalmi véleményekkel ellentétesen – nem követeli meg a folytatólagos bűncselekmény fogalmából [Btk. 6. § (2) bekezdése] ismert *„rövid időköz”* feltételének fennállását. Arra vonatkozóan, hogy a rendszeresség és a rövid időköz közé semmiképp nem érdemes egyenlőségjelet tennünk, meggyőzőnek mutatkozik az *Ambrus István* által felvázolt példa, miszerint: *„...azon, a hétköznapokban józan életvezetésű férj vonatkozásában, aki minden évben, a karácsonyi asztalnál, túlzott alkoholfogyasztása miatti dührohamában bántalmazza feleségét, a rendszeresség aggálytalanul megállapítható, mivel az elkövetés időről időre, többszörösen ismétlődik. A folytatólagossághoz szükséges rövid időköz azonban ez esetben már hiányzik.”*[680] A két jogintézmény jellegén túl, azoknak tényállástani-jogpolitikai szerepe is rendkívül különböző. A rendszeresség ugyanis a kapcsolati erőszak Btk. 212/A. § (1) bekezdése szerinti alakzatainál büntetőjogi felelősséget alapító, a (2) bekezdésében írt fordulatoknál pedig azt súlyosító tényállási elem, ahogyan azt több esetben is kiemelte az eljáró bíróság.[681] A folytatólagosságra azonban – szemben (általában) a bűnhalmazati értékeléssel – egy alapvetően felelősségenyhítéssel együtt járó fogalomként tekinthetünk, nem volna helyes tehát ezen ismérv megkövetelésével leszűkíteni a rendszeresség hatókörét.[682]

Hasonlóan pozitív előrelépést jelent a rendszeresség megállapíthatóságának tisztázását tekintve az, hogy a hivatkozott döntés azáltal, hogy azt az *„alkalomszerűségét kizáró*

[678] Eltérő véleménnyel még az újabb elemzések között is találkozunk, amely szerint a miniszteri indokolás álláspontja továbbra is téves, az idézett büntető elvi határozat megállapításai pedig *„...részben önellentmondásosak, az adott történeti tényállás fényében pedig nem fogadhatók el.”* SZOMORA (2019): *i. m.* 485.
[679] EBH 2017.B.17.
[680] AMBRUS (2014b): *i. m.* 22.
[681] Miskolci Törvényszék 7.Bf.129/2016/9.; Debreceni Ítélőtábla Bf.I.352/2017/6.; BH 2019.4.
[682] AMBRUS (2012): *i. m.* 16.

fogalom"-ként definiálja, állást foglalt abban a kérdésben, hogy megkövetelhető-e a teljes cselekménysor bizonyos *időbeli hosszúsága*. A rendszeresség fogalmi ellentétpárjaként ugyanis tartalmilag kétségkívül az alkalomszerűség jelölhető meg, amely azon esetekben foroghat fenn, amikor az elkövetés egész folyamata viszonylag rövid idő alatt megy végbe.[683] Az értelmezés mentén tehát csak ilyen, elszigetelten, alkalomszerűen megvalósuló elkövetési magatartások esetében maradhat el a kapcsolati erőszak megállapítása, a kifejezetten elhúzódó jellegű kifejtés azonban nem kritérium.

A rendszeresség fogalmának tágítása irányába ható értelmezés mellett azonban a Kúria elemzés alá vont elvi bírósági határozatában a szűkítés irányába is találunk elmozdulást, tekintettel arra, hogy a rendszeresség megállapíthatóságához, szubjektív momentumként az *„elkövetőnek az egyes alkalmakat összekapcsoló tudatállapotát"* is megköveteli, amely egyben kifejezi azt, hogy *„az elkövető »rendszert csinál« magatartásából, magatartása nem rendkívüli"*. A gondolatmenet egyben indokolásként szolgál arra a jogirodalmi vita kereszttüzében elhelyezkedő kérdésre is, hogy milyen okból elegendő a rendszeresség megállapíthatósága tekintetében a mindössze két elkövetés. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az elkövetők egységes elhatározásai, elkövetéseik motívumainak hasonlósága, jellegükből fakadóan, bizonyára gyakran jellemezhetik a kapcsolati erőszakos eseteket,[684] azonban mégsem helyeselhető, hogy ezek esetleges hiánya vagy büntetőeljárásbeli bizonyítatlanságuk gátolja a rendszeresség megállapítását. Éppen ezért érthető, hogy a törvényi tényállás alkalmazhatósága előtti akadályok elhárítását zászlajukra tűző kutatók szerint sem indokolt az ilyen momentumok megkövetelése, a rendszeresség meglátásuk szerint is tisztán objektív ismérvként írható körül.[685] Az okfejtést alátámasztja az is, hogy a rendszeresség alatt tényállástani szempontból egy objektív tényállási elemet, az elkövetés módját értjük, amelyet tovább erősít a rendszeresség és a – fentebb már hivatkozott – *üzletszerűség* fogalma közötti szoros kapcsolat is.[686]

A rendszeresség követelményének ismertetése kapcsán nem maradhat el azon, „úttörőnek" tekinthető szakirodalmi álláspont sem, amely de lege ferenda azt javasolja, hogy a kapcsolati erőszak alakzatainak közös ismérve a rendszeres helyett az *ismételt*

[683] AMBRUS (2014b): *i. m.* 21.
[684] AMBRUS (2012): *i. m.* 17.
[685] GARAI (2017): *i. m.* 183.
[686] AMBRUS (2014b): *i. m.* 21.

elkövetés legyen, amely – nem mellesleg a büntetőjogunkban szabályozási múlttal is rendelkező – kategória egyértelműen kifejezésre juttatná, hogy már a kétszeri (más szóval, legalább egyszer megismétlődő) elkövetés is megalapozza a kapcsolati erőszak miatti büntetőjogi felelősséget. Ilyen megoldás mellett pedig nem volna szükség a fentebb lefektetett, sőt, idővel meg is erősített kiterjesztő értelmezésre sem a rendszerességfogalma tekintetében.[687] Ezen meglátás a jogbiztonságot is inkább szolgáló szabályozási lehetőségként már támogatásra is lelt,[688] mi több, *Garai Renáta* ennél is továbbmenve annak lehetőségét festi fel, hogy *„a »rendszeresen« szó elhagyása megnyithatná az utat a folytatólagosság megállapítása előtt."* A magunk részéről azon jogalkotói szándék szellemében, amely a családon belüli erőszak speciális jelenségére tekintettel alkotta meg a vizsgált törvényi tényállást, azonban a fogalom más bűncselekményeknél is élő értelmezéseire egyaránt figyelemmel, a rendszerességet egy mindenekelőtt objektív tényállási ismérvként tartjuk meghatározhatónak, amely előre nem meghatározható, de akár már kettő, az alkalomszerűséget kizáró, akár nagyobb időközökkel is megszakítottan jelentkező elkövetés esetén állapítható meg.

1.2.3.2. A rendszeres elkövetés jogalkalmazási gyakorlata a kapcsolati erőszak törvényi tényállása tekintetében

a) A rendszerességből fakadó egység jellegzetességei

Mielőtt rátérnénk a rendszeresség kapcsolati erőszak tekintetében formálódó jogalkalmazási gyakorlatát illető szeletek ismertetésére, megjegyzésre érdemes, hogy a rendszeresség *egységet* eredményez: az adott passzív alany esetében egy rendbeli kapcsolati erőszak kerül megállapításra, akkor is, ha az elkövető különböző elkövetési magatartásokat tanúsít. Amennyiben pedig a rendszeres elkövetés több passzív alany tekintetében valósul meg, és mindegyik vonatkozásában teljesül a rendszeres elkövetés, a kapcsolati erőszak halmazatban kerül megállapításra.[689] A kapcsolati erőszak bűncselekménye, egység-halmazati besorolása tekintetében (is) igazi kuriózumnak tekinthető, ugyanis esetében az a sajátos helyzet áll elő, hogy a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) és b) pontja szerinti alakzatai, amelyek csak cselekményismétlődéssel

[687] AMBRUS (2018): *i. m.* 227.
[688] GARAI (2017): *i. m.* 184.; PÁPAI-TARR (2015): *i. m.* 623.
[689] GÖRGÉNYI (2020): *i. m.* 281.

valósíthatók meg, a *természetes egység* körébe sorolandók,[690] míg a törvényi tényállás (2) bekezdésének a) és b) pontjaiba foglalt fordulatok – nevezetesen a testi sértés vonatkozó esetei, a tettleges becsületsértés, a személyi szabadság megsértésének alapesete és a kényszerítés –, tekintettel arra, hogy azok egyetlen elkövetési alkalom esetén is bűncselekményként értékelendők, nem tartozhatnak a természetes szemlélet alá, esetükben *törvényi egységgel* állunk szemben.[691] Megjegyezzük azonban, hogy ez az értelmezés még nem ment át teljes körűen a joggyakorlatba, találkozunk ugyanis az alábbi megállapítással is: *„A kapcsolati erőszak egyik alap,- de minősített esetének is tényállási eleme a rendszeresség, amely többszöri, ismétlődő vagy akár folyamatos elkövetési magatartást feltételez, de mindenképpen a természetes egység jogi kategóriájába tartozik."*[692]

A deliktum – részbeni – törvényi egység-jellegéből adódóan azonban további, a joggyakorlat szempontjából kifejezetten érdekes kérdésekkel számolhatunk. Az EBD 2017.B.16. számú elvi bírósági döntés által részletezett történeti tényállás alapján, a terhelt a sértettet 2013. április 10. napján, 2013. május 15. napján, 2013. november 11. napján, valamint 2013. szeptember 6. napján is bántalmazta, mely bántalmazások alkalmával a sértett egy alkalommal, 2013. szeptember 6. napján szenvedett 8 napon túl gyógyuló sérüléseket, míg más esetekben a sérülései a 8 napot meg nem haladó gyógytartamúak voltak. Az ügyben elsőfokon eljárt bíróság a terhelt 2013. július 1. napja előtt elkövetett cselekményeit 1 rendbeli könnyű testi sértés vétségének minősítette, azzal az indokolással, hogy 2013. július 1. napját megelőzően a kapcsolati erőszak sui generis törvényi tényállása még nem lépett hatályba, a 2013. július 1. napját követő cselekményeit pedig 1 rendbeli testi sértés vétségével elkövetett kapcsolati erőszak bűntettének minősítette. Ezzel szemben, a másodfokon eljárt bíróság megállapította, hogy az elsőfokú bíróság a terhelt testi sértéses cselekményeit tévesen minősítette, mivel a

[690] Hasonlóan például a kitartottság vagy a kuruzslás törvényi tényállásaihoz. Jelen helyen jegyezzük meg, hogy *Márki* a Btk. 212/A. § (1) bekezdése kapcsán kifejezetten kiemeli, hogy a rendszeresség megállapítása, annak két fordulata tekintetében eltérő nehézségi fokban jelentkezhet. Míg ez ugyanis az (1) bekezdés a) pontja szerint az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások ismétlődése folytán viszonylag egyszerűen igazolható, ennélfogva egy bizonyítási kérdésként jelentkezik, addig a b) pont tekintetében már kifejezetten nehézkes a magatartások megítélése, a súlyos nélkülözésnek való kitétel eredménye folytán. Ennek megfelelően indokoltnak tartaná azon értelmezést, mely az anyagi javaknak az ezen eredményt megvalósító, akár már egyszeri elvonását is tényállásszerűnek tekinti, noha ez kétségtelenül a rendszeresség fogalmának ezen esetben történő kiüresítését jelentené egyben. Ld.: MÁRKI (2013): *i. m.* 811. Mint azonban az a hivatkozott fordulatok részletesebb elemzéséből már kiderült, a gyakorlati súlytalanság folytán ezen felvetések sem nyertek létjogosultságot.

[691] AMBRUS (2014a): *i. m.* 166. Mindezt megerősíti: Debreceni Ítélőtábla Bf.705/2017/8.

[692] Fővárosi Ítélőtábla 4.Bhar.47/2018/5.

2011-es évtől a 2013. november 11. napjáig terjedő időszakban a sértett sérelmére rendszeresen elkövetett bántalmazások egységesen a Btk. 212/A. § (2) bekezdés b) pontjába ütköző és aszerint minősülő testi sértéssel elkövetett kapcsolati erőszak bűntettének minősülnek. A jogi minősítés kapcsán a másodfokú bíróság kiemelte továbbá, hogy a bűncselekményeket a Btk. 2. § (1) bekezdése szerint fő szabályként az *elkövetésük idején hatályban lévő büntetőtörvény* szerint kell elbírálni, amennyiben pedig az elkövetési magatartás több részcselekményből áll, abban az esetben az *utolsó részcselekmény időpontja tekinthető elkövetési időnek* akkor is, ha időközben – mint jelen esetben is – releváns jogszabályváltozás következik be.[693]

Ezzel ellentétes álláspontot érvényesített azonban egy harmadfokon eljárt bíróság, amely indokolásában kifejtette, hogy az ügyben eljárt első- és másodfokú bíróságok annak ellenére értékelték a 2013. május 6., valamint június 14. napján megvalósított elkövetési magatartásokat a vizsgált kapcsolati erőszak részeként, hogy ezen időpontokban a kérdéses törvényi tényállást még nem rendelte büntetni a törvény. Ezen okból fakadóan az eljárt bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kapcsolati erőszak részeit sem képezhették e magatartások, azoknak az új törvény szerinti értékelése és minősítése éppen a Btk. 2. § (2) bekezdésének értelmében nem lehetséges, mi több, törvényileg kifejezetten tilalmazott. Mind a vád, mind pedig az elsőfokú ítélet, illetve az e tekintetben helybenhagyó másodfokú ítélet figyelmen kívül hagyta a minősítés során, hogy a terhelt által elkövetett egyes részcselekmények közül több is a 2013. július 1. napját megelőző időpontra esik, amelynek okszerű következménye, hogy az nem lehet tényállásszerű magatartás a kapcsolati erőszak tekintetében. A harmadfokon eljárt bíróság tehát azt állapította meg, hogy a terheltnek a sértett sérelmére elkövetett magatartásai ugyan többször megismétlődtek, azonban mégsem alkalmasak a kapcsolati erőszak bűntettének megállapítására, mivel a rendszeresség megállapítása nem lehetséges; a vádlott ugyanis az e tényállási elemhez szükséges *magatartások döntő többségét* még a *törvényi tényállás hatálybalépése előtt valósította meg.* Ugyanakkor megállapította azt is, hogy a 2013. szeptember 11. napján megvalósított cselekmény elvileg már alkalmas volna a kapcsolati erőszak megállapítására, ennek azonban az az akadálya, hogy az mindössze egy olyan önálló, az előbbiektől elkülöníthetően megvalósuló cselekményrész, amelynek vonatkozásában a rendszeresség megállapítása, ennélfogva fel sem merülhet. Mindezekre

[693] EBD 2017.B.16.

figyelemmel a harmadfokú bíróság a terhelt azon magatartásait, miszerint három alkalommal úgy bántalmazta a sértettet, hogy neki 8 napon belül gyógyuló testi sérüléseket okozott, a Btk. 164. § (1) bekezdése szerint minősülő, 1 rendbeli folytatólagosan elkövetett könnyű testi sértés vétségének minősítette.[694]

Szintén a törvényi egységből fakadnak az egyes, a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt, önálló bűncselekmények minősítésbeli nehézségei. Az adott ügyben a harmadfokon eljárt bíróság megállapította, hogy a személyi szabadság megsértése vitathatatlanul megvalósult, a vádlott cselekménye ugyanis alkalmas volt arra, hogy a sértettet megfossza személyi szabadságától, a tartózkodási helye szabad megválasztásának lehetőségétől. A személyi szabadság elvonása egyszeri cselekmény volt, mely cselekményrésznél a rendszeresség nem volt igazolt. Az elsőfokú bíróság azonban tévesen minősítette külön a Btk. 194. § (1) bekezdése szerint a leírt cselekményrészt személyi szabadság megsértése bűntetteként, helyesen ugyanis a nevezett cselekmények a Btk. 212/A. § (2) bekezdés b) pontjában írt törvényi egységként megjelenő bűncselekményt valósítják meg, a *testi sértési cselekmények rendszerességéhez szorosan kapcsolódó,* a sértettet terrorban tartó, *személyi szabadság elvonásával járó cselekményrész* tehát a *törvényi egységbe olvad*. Azonban a harmadfokú bíróság kiemelte azt is, hogy a másodfokú bíróság akkor, amikor a kérdéses cselekményeket egységesen kapcsolati erőszak bűntettének minősítette, úgy, hogy közben mellőzte a személyi szabadság megvalósulására utalást, dogmatikailag helytelenül járt el. Nem foglalható el ugyanis olyan jogi álláspont, miszerint egyszeri cselekmény megvalósítása bűnhalmazatot alkotva súlyosabb jogkövetkezményekkel jár, mint a többszöri elkövetéssel megvalósított egy rendbeli bűncselekmény.[695]

b) A rendszeresség megállapíthatóságához szükséges kritériumok értékelése

ba) A rendszeresség fogalmánál feltárt követelmények tárgyalására rátérve, elsőként a vizsgált tényállási elem megállapításához szükséges *cselekmények számszerűségét* vonjuk elemzés alá. A kérdés kapcsán rögzíthetjük, hogy a fentebb hivatkozott, EBH 2017.B.17. számú elvi bírósági határozatban foglalt érvelés átvételével számos esetben

[694] Fővárosi Ítélőtábla 4.Bhar.47/2018/5.
[695] Debreceni Ítélőtábla Bf.705/2017/8.

találkozhatunk,[696] amely együtt jár az ott ismertetett valamennyi kritériumnak, köztük a legalább kettő elkövetésnek a megkövetelésével is. A követelménynek a gyakorlatban történt meggyökeresedését erősíti az a határozat, amely a következőképpen fogalmaz: „*A vádlott terhére rótt cselekmény a testi épség sérelmére járó vele speciális viszonyban lévő személy viszonylatában rendszeresség jegyében zajlott, melynek megállapítására akár* ***már két cselekmény is elégséges lenne****, jelen esetben pedig 3 konkrét alkalmat nevesítve a kapcsolati erőszak bűntette megállapítható volt."*[697] Ezzel szemben találkozhatunk olyan határozatokkal is, amelyekben nem történik meg a konkrét, számszerűségre való hivatkozás, a fogalom ismertetése az ismétlődés fogalma köré szerveződik (megjegyezve, hogy a történeti tényállásból kiderül, hogy adott esetben három elkövetéssel lehetett számolni): *„A rendszeresség a köznapi nyelvhasználat értelme szerint is a magatartás* ***többszöri ismétlődését*** *jelenti, hiszen ami* ***rendszeresen ismétlődik****, folytatódik, csak az nevezhető rendszeresnek."*[698]

A számszerűség megítélésével kapcsolatban megjegyzésre érdemes, hogy az arra adott válasz a jogalkalmazók körében korántsem egységes. A deliktum joggyakorlatát vizsgáló – jelen kérdésben hangsúlyozzuk, hogy már a 2018-as évben lezárult – kutatási jelentésben rögzítésre került, hogy a válaszadó ügyészek a rendszeresség kapcsolati erőszak tekintetében való megvalósulása megítélése tekintetében 48%-ban jelölték meg a *„legalább két alkalom szükséges, az alkalomszerűséget ki kell zárni, fontos az eltelt időköz"* lehetőséget, 43%-ban választották a legalább három alkalommal történő elkövetés opcióját – miszerint, a válaszlehetőség által is kiemelten, a megállapíthatósághoz mindenképpen több alkalom szükséges, mint a zaklatás esetében – , míg 2-2% vélekedett úgy, hogy a legalább két alkalmon túl semmilyen egyéb feltétel fennállása nem indokolt a rendszeresség megállapításához, illetve, hogy a rövid időköznek nincs jelentősége.[699]

bb) Az egyes *részcselekmények között eltelt időintervallum* kérdését vizsgálva egyrészt, az előző kritériumhoz hasonlóan szintén megállapíthatjuk, hogy a fenti elvi bírósági

[696] Debreceni Törvényszék B.55/2016/37.; Debreceni Törvényszék B.552/2016/35.; Miskolci Törvényszék Bf.584/2017/4.; Debreceni Ítélőtábla Bf.705/2017/8.
[697] Fővárosi Törvényszék 24.Bf.XVII.10.127/2015/9.
[698] Fővárosi Ítélőtábla 4.Bhar.47/2018/5.
[699] GARAI (2018b): *i. m.* 120.

határozatban foglalt érvelés átvételével[700] ezen követelmény kielégítésre került; olyannyira, hogy a fentebb megfogalmazott aggodalmaknak megfelelően, a kritérium szűkítő jellege folytán volt olyan eset, amikor a kapcsolati erőszak – részben – kifejezetten a rövid időköz nem teljesülése folytán maradt el. *„Nem igazolt továbbá (...), hogy a kapcsolati erőszakot esetlegesen megalapozó cselekményeket a vádlott milyen időszakonként követte el, hiszen ezen bűncselekmény tényállási eleme a rendszeresség is, mely* ***rövid időközönkénti elkövetést*** *feltételez. A három felsorolt eset között egyik alkalommal 7 hónap, másik alkalommal pedig 9 hónap telt el. Az előbbiekben kifejtettek szerint az ítélőtábla arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kapcsolati erőszak tényállási elemei, így a sérülés, mint eredmény és a rendszeresség már a korábban idézett vádirat tényállásából is hiányzik, így a vádlott – e bűncselekmény vonatkozásában történő – felmentése helytálló."*[701]

bc) Ahogyan azt a fogalom értelmezésénél megállapítottuk, a rövid időközhöz hasonlóan szűkítő hatása lehet a *szubjektív ismérvek* megkívánásának, amely szintén beigazolódott. Szintén a hivatkozott elvi bírósági határozatban foglalt érvelés átvételével[702] ugyanis az elkövető tudatállapota is része lett a rendszeresség megállapíthatóságakor vizsgált elemeknek, amely a konkrét esetben a kapcsolati erőszak megállapításának elmaradását eredményezte. *„Kétségtelen, hogy a rendszeresség két magatartás esetén is megállapítható, de csak abban az esetben, ha az egyes alkalmakat összekapcsoló* ***elkövetői tudatállapot elemzésével*** *következtetést lehet levonni arra, hogy az elkövetői magatartás rendszeresen ismétlődő és a sértettel szemben megvalósult erőszakos magatartásra utal..." „Az 1. és 2. tényállási pontokban leírt, 2015. szeptember 17. és szeptember 24. napján megvalósult terhelti cselekvőséghez kapcsolódóan tehát vizsgálni kellett azt, hogy ezen két részcselekmény elemzése alapján lehet-e arra következtetést levonni, hogy az elkövető a sértett rendszeres bántalmazására, megalázására törekszik. A 2015. szeptember 17-ei cselekménnyel összefüggésben a járásbíróság részletesen elemezte a vádlotti magatartást, ami egy, a sértett kezdeményezésére lezajlott rövid cselekmény, ez pedig nem minősülhet egy olyan elkövetői magatartásnak, ami a sértett tettleges, folyamatos bántalmazására utalna, még a 2015. szeptember 24-én megvalósult*

[700] Debreceni Törvényszék B.55/2016/37.; Debreceni Törvényszék B.552/2016/35.; Miskolci Törvényszék Bf.584/2017/4.; Debreceni Ítélőtábla Bf.705/2017/8.
[701] Győri Ítélőtábla Bf.III.45/2018/4.
[702] Debreceni Törvényszék B.55/2016/37.; Debreceni Törvényszék B.552/2016/35.; Miskolci Törvényszék Bf.584/2017/4.; Debreceni Ítélőtábla Bf.705/2017/8.

cselekmény mellett sem. Mindezeken túl a járásbíróságnak a kapcsolati erőszak hiányának körében kifejtett okfejtését a törvényszék mindenben helyénvalónak találta.”[703]

bd) Végezetül vizsgálandó feltétel lehet a *teljes cselekménysor hossza*, amely tekintetében a fentiektől eltérően megállapíthatjuk, hogy arra az irányadó EBH 2017.B.17. számú elvi bírósági határozat nem szolgál iránymutatással. A Kúria azonban egy, a közelmúltban hozott határozatában, a cselekménysor hosszát a számszerűséggel együtt értelmezve, a következő álláspontra helyezkedett a kérdésben: „*A kapcsolati erőszak bűncselekménye tényállásában szereplő »rendszeresen« törvényi feltétel* ***nemcsak sokszámú és időben elhúzódó magatartásokat jelent****, az eset körülményeitől függően akár két alkalommal történő elkövetés esetén is megállapítható.”*[704]

[703] Miskolci Törvényszék Bf.584/2017/4.
[704] BH 2020.7.195.

1.3. Összegzés

A kapcsolati erőszak önálló, „büntetőjogi léptékben" mérve újszerűnek tekinthető törvényi tényállásának megalkotása egyrészt mindenképp áttörésként volt értékelhető, ezáltal ugyanis deklarálásra került azon fontos üzenet, miszerint a családon belül megvalósuló, különféle erőszakos bűncselekmények tekintetében *ki kell lépni a zárt ajtók mögül*, az ilyen jellegű cselekmények áldozatai nem maradhatnak magukra. Másrészt azonban a vizsgált deliktum kétségeket ébresztett azzal kapcsolatban, hogy vajon *hatékony eszközként képes-e szolgálni* a családon belüli erőszakkal szembeni küzdelemben.

Az elméleti szinten megfogalmazott aggályoknak nyomatékot adott a kapcsolati erőszak „gyermekéveiben" homályba burkolózó joggyakorlata, a hivatkozottak szerint jeles évébe érkezve azonban, a számos értékes elméleti és gyakorlati ismeret, valamint a járványhelyzet által is indukált kormányzati, illetve civil szféra felől érkező támogatás[705] folytán méltán mondhatjuk, hogy egy „érettebb" törvényi tényállással állunk szemben, a helyzet átrendeződött. Mindezen tapasztalat, a deliktum – az értekezés Záró Részében további részletezést nyerő – növekvő statisztikai jelenléte által is megerősítve, *Hamvas Bélának* a fejezetünk felütéseként idézett gondolatai mentén, egyre inkább egy, a *láthatatlanságából kilépő törvényi tényállás arculatát* vetíti elő.

[705] *Két új áldozatsegítő központ kezdi meg működését*, Kormány.hu, 2020. november 25., https://kormany.hu/hirek/varga-judit-decembertol-ket-uj-aldozatsegito-kozpont-kezdi-meg-mukodeset (Letöltés dátuma: 2020. december 30.); *NANE – Chatsegély*, Nane.hu, http://nane.hu/erintetteknek/chat-segely/ (Letöltés dátuma: 2021. január 15.)

II.2. „KÜLÖNÖS KAPCSOLATOK" NYOMÁBAN – A CSALÁDI KAPCSOLATOK LÉTESÍTÉSÉVEL VISSZAÉLÉS TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁSÁNAK ÉRTÉKELÉSE AZ ÉRDEKKAPCSOLATOK ELLENI KÜZDELEMBEN

„Az emberek nem követnek el bűnöket ok nélkül. A violák violamagból támadnak, a káposzták káposztamagból, a kolompérok kolompérből nőnek, a bűnök is bűnből nőnek."[706]

Mikszáth Kálmán

2.1. A TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS KERETEI – AZ ÉRDEKKAPCSOLATOK ELLENI FELLÉPÉS MOZAIKJAI AZ EURÓPAI UNIÓBAN[707]

Napjainkban egyre növekvő számban köttetnek érdekkapcsolatok az Európai Unióba történő, jogellenes bejutás céljából, az ilyen kapcsolatok pedig jellemzően szervezett bűnözői csoportok által kivitelezett, kifinomult konstrukciók kis, ámde nem elhanyagolható szeletét képezik. Fejezetünk *első címében* az érdekházasságok értelmezési keretéből kiindulva, a jelenség kapcsán formálódó eszköztár felvázolása mentén, esetenként már a magyar szabályozásra, illetve joggyakorlatra is hivatkozva kereshetjük a választ arra a kérdésünkre, hogy merre tart – pontosabban, merre tarthat, avagy volna szükséges tartania – a *vizsgált jelenség elleni küzdelem*?

2.1.1. AZ ÉRDEKHÁZASSÁGOK FOGALMÁNAK EVOLÚCIÓJA

2.1.1.1. A fellépés korai instrumentumai

Az *érdekházasság*[708] az 1997. december 4-i, az érdekházasságok visszaszorítása érdekében elfogadandó intézkedésekről szóló *tanácsi állásfoglalás* meghatározásában

[706] MIKSZÁTH Kálmán: *Különös házasság,* Osiris, Budapest, 2008. 2. rész, 1. fejezet.

[707] A szerzőnek kifejezetten jelen cím tárgyában megjelent tanulmányai a következők: KANYUK Petra Ágnes: *Egy be nem váltott remény margójára? – avagy a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés és a migrációs vonatkozású érdekkapcsolatok jelensége,* Belügyi Szemle, 2022. évi 3. szám, 559–587. [A továbbiakban: KANYUK (2022a).]; KANYUK Petra Ágnes: *A migrációs vonatkozású érdekkapcsolatok elleni fellépés az Európai Unióban,* Jogtudományi Közlöny, 2022. évi 7–8. szám, 298–304. [A továbbiakban: KANYUK (2022b).]

[708] A jelenséggel szemben megnyilvánuló küzdelem korai európai uniós evolúcióját ld.: DE HART, Betty: *Introduction: The Marriage of Convenience in European Immigration Law*, European Journal of Migration and Law, No. 3–4/2006. 251–261.

egy európai uniós tagállam állampolgára, illetve valamely uniós tagállamban jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgár és egy harmadik országbeli állampolgár között, kizárólag az utóbbi beutazására és tartózkodására vonatkozó jogszabályok megkerülése, valamint részére egy uniós tagállamban tartózkodási engedély vagy jogosultság megszerzése érdekében kötött házasságot jelent,[709] amely útján az irreguláris migránsok[710] olyan jogosulatlan előnyökhöz juthatnak, mint a tartózkodási engedély, az állampolgárság megszerzése, vagy esetleg a családegyesítés lehetősége.[711]

Az Európai Unió *tartózkodási szabályainak* kontextusában értelmezve, az *ún. Szabad Mozgás Irányelv*[712] az érdekházasságokat olyan kapcsolatokként írja le, amelyek egyedüli célja a szabad mozgás vagy tartózkodás jogának megszerzése.[713] Egyben ezen házasságokra – az ugyanilyen célból kötött, más formájú kapcsolatokkal együttesen – a Szabad Mozgás Irányelv a *joggal való visszaélés vagy csalás* egyedül nevesített megnyilvánulásaiként is hivatkozik,[714] amelyek formái ellen a tagállamok átfogó

[709] Council Resolution of 4 December 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience (97/C 382/01), OJ C 382, 16.12.1997. 1–3. Article 1.

[710] Az Európai Unió újabban leginkább a „reguláris" – „irreguláris" kifejezéseket részesíti előnyben, a kifejtés így ehhez igazodik. JENEY Petra: *A szabadság, biztonság és jog térsége az Európai Unióba*, In: KENDE Tamás (szerk.): *Bevezetés az Európai Unió politikáiba,* Wolters Kluwer, 2016. E-könyv, https://mersz.hu/hivatkozas/wk41_474#wk41_474 (Letöltés dátuma: 2023. február 13.)

[711] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages – October 2020.,* Eurojust, 6 April 2021., https://www.eurojust.europa.eu/publication/sham-marriages-national-legislation-and-eurojust-casework-analysis (Letöltés dátuma: 2023. február 13.) A továbbiakban az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynöksége (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, a továbbiakban: Eurojust) által a vizsgált jelenségünket illetően, 2012 és 2020 között támogatott vizsgálatok gyakorlati tapasztalataira támaszkodó, esettanulmányok alapján készített elemző jelentésére a következőképp utalunk: *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.,* 2021-es Eurojust-jelentés. Megjegyezzük továbbá, hogy a családegyesítéshez való joggal az érdekházasságok és általában a joggal való visszaélések esetei rendszeresen vezetnek összeütközésekhez, ld. bővebben: BOJCSEV Gabriella: *A harmadik országbeli állampolgárok családegyesítéséhez való jogának aktuális kérdései az Európai Unió bevándorlási politikájában és jogában,* Magyar Rendészet*,* 2012. évi 4. szám, 131–137. [A továbbiakban: BOJCSEV (2012a).]; FRIEDERY, Réka – BENDE, Zsófia*: Legal Framework and Practice of Family Reunification in Hungary*, In: FRIEDERY, Réka – MANCA, Luigino – ROßKOPF, Ralf (Eds.): *Family Reunification: International, European and National Perspectives,* Berlin, BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, 2018. 119–134.

[712] Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 158, 2004.4.30, 77–123. A továbbiakban: Szabad Mozgás Irányelv.

[713] Megjegyezzük, hogy a célzat jelzőjeként megjelenő „egyetlen" – pontosabban, az 1997. évi Iránymutatás mentén, fentebb bevezetett formájában szerepelve, „kizárólagosan" – kitétel határainak meghatározása a magyar, idegenrendészeti tárgyú ügyek felülvizsgálatát tárgyaló ítélkezési gyakorlatban is további értelmezést igényelt, amelyet illetően a Kúria végeredményben megállapította, hogy ennek szó szerinti értékelése nem vezethet eredményre konkrét esetekben, a valós együttlét látszatát mindenáron fenntartani törekvő párok tekintetében ugyanis ennek bizonyítása lehetetlen elvárás a bíróság részéről. Kúria Kfv.III.37.448/2015/4.

[714] Szabad Mozgás Irányelv, *i. m.* (28) preambulumbekezdés.

felhatalmazást kapnak arra, hogy meghozzák a *szükséges intézkedéseket*, pontosabban, hogy megtagadják, megszüntessék vagy visszavonják az Irányelv által juttatott bármely jogot.[715] Ennek pedig alapvetően nem maga a visszaélés szankcionálása a célja, hanem azoknak a jogot jóhiszeműen gyakorlók, valamint a teljes szabályrendszer egységes és hatékony érvényesülése érdekében való visszaszorítása.[716]

Ahogyan az már a Szabad Mozgás Irányelv ismertetett rendelkezéséből is kitűnik, a felhatalmazás általános megfogalmazása – különösen a tagállamok fellépése feltételeinek meghatározása tekintetében – *további iránymutatások* megalkotását tette szükségessé, az Európai Bizottság így több *közleményt* is kiadott a tárgyban, amely jelzi annak terebélyesedő jellegét. Ugyanakkor az Irányelvben megjelenő szabályozási koncepció, minden bizonnyal a tagállamok szabadabb formában megvalósuló fellépésének elősegítése érdekében, érdekességeket is rejt. A joggal való visszaéléssel kapcsolatos rendelkezéseket nem a közrendi, közbiztonsági okokból történő korlátozás szabályai között helyezi el, az arra irányadó garanciális rendelkezések alkalmazandóságát sem köti ki, továbbá az Irányelv kiutasítással szembeni védelmet szolgálni hivatott rendelkezései sem alkalmazandóak.[717]

2.1.1.2. Az Európai Bizottság közleményeinek jelentősége

A *2009-es közleményben foglalt bizottsági iránymutatás*[718] pontosította a visszaélés és az érdekházasságok fogalmát a szabad mozgásra vonatkozó uniós szabályok kontextusában, amely utóbbi meghatározása kapcsán kiemelkedő, hogy tisztázta az *analógia* útján

[715] Uo. 35. cikk. Az Irányelv azonban rögzíti azt is, hogy bármely ilyen intézkedésnek arányosnak kell lennie, és összhangban kell állnia az Irányelv 30. és 31. cikkeiben megállapított eljárási biztosítékokkal. Az érdekházasság tehát a szabad mozgás és tartózkodás jogának korlátozását alapozza meg, ld.: VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*, Wolters Kluwer, Budapest, 2015. 289.

[716] Ld. bővebben: TÖTTŐS Ágnes: *A legális migrációs csatornákkal való visszaélés kérdései az uniós és hazai jogban és gyakorlatban,* In: HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Migráció és rendészet,* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2015. 215–229. [A továbbiakban: TÖTTŐS (2015a).]

[717] Ld. bővebben: BOJCSEV Gabriella: *Az érdekházasság közbiztonsági relációi,* In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások" című tudományos konferenciáról,* Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztálya Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. 338. [A továbbiakban: BOJCSEV (2012b).]

[718] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról, COM (2009) 313 final, Brüsszel, 2009.7.2.

történő kiterjesztés lehetőségét az azonos célból létrejött egyéb kapcsolatokra is,[719] exemplifikatív felsorolásában pedig többek között helyet kaptak a névleges örökbefogások és a (regisztrált) élettársi kapcsolatok is.[720]

Az érdekházasság meghatározásának evolúciója kapcsán ki kell térünk arra, hogy az *élettársak* fogalmának a Szabad Mozgás Irányelv tükrében való értelmezése esetében éppen a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság nyújtott be előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a *C-459/14. számú Cocaj-ügyben*.[721] Az Irányelv értelmében ugyanis a *„családtag"* fogalma különösen a házastársat, valamint azt az élettársat foglalja magában, akivel az uniós polgár egy tagállam jogszabályai alapján létrejött regisztrált élettársi kapcsolatban él,[722] feltéve, hogy a fogadó tagállam jogszabályai a *regisztrált élettársi kapcsolatot* a *házassággal egyenértékűnek* tekintik. Magyarországon azonban *bejegyzett* élettársi kapcsolatot kizárólag azonos nemű személyek létesíthetnek, akik hazánkban a házasság intézményéből ki vannak zárva. Különböző nemű személyek *közjegyző* előtt tehetnek *élettársi nyilatkozatot*, amelynek joghatásai azonban nem azonosak a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásaival.[723] A kérdéses ügyben megtagadták annak a koszovói férfinak a családegyesítés jogcímén történő magyarországi tartózkodásának engedélyezését, aki egy magyar nővel közjegyző előtt tett élettársi nyilatkozatot, tekintettel arra, hogy a magyar idegenrendészeti hatóságok álláspontja szerint, ilyen úton nem szerezhető meg az Irányelv szerinti „családtag"-jogállás. A férfi keresete alapján eljáró Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság azzal a kérdéssel fordult az Európai

[719] Ennek megfelelően az alábbiakban, jellemzően az – összefonódások tekintetében is a legtöbb relevanciával bíró és egyben az érdekkapcsolatokon belül is a leginkább jellemző – *érdekházasságok* és az *érdekkapcsolatok* kifejezéseket egymással felcserélhetőként használjuk, azokon pedig természetesen a tárgyunk szempontjából némileg nagyobb relevanciával bíró és a fentebb kifejtésre került instrumentumoknak megfelelően, migrációs vonatkozással rendelkező érdekkapcsolatokat értünk, utalva arra, hogy a köznapi, valamint más jogág általi értelmezésében természetszerűen egyéb érdekek mentén is alakulhatnak érdekkapcsolatok.

[720] COM (2009) 313 final, *i. m.* 16.

[721] C-459/14. A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Magyarország) által 2014. október 3-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Fadil Cocaj kontra Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal.

[722] Szabad Mozgás Irányelv, *i. m.* 2. cikk 2. pont b) pontja.

[723] Mint ismeretes, az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 36/E. §-a alapján a közjegyzők által kezelt élettársi nyilvántartásba történő bejegyzés kizárólag a Ptk. szerinti élettársi kapcsolat fennállását igazolja, amely viszont nem egyenértékű a házassággal. Ld. az élettársi kapcsolatok családjogi joghatásait részletesen: SZEIBERT Orsolya: *Ptk. Negyedik Könyv, Harmadik Rész,* In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, a hatodik kiadás kézirata lezárva: 2021. január 31., az 1. pótlás kézirata lezárva: 2022. január 1., HVG Jogkódex.

Unió Bíróságához, hogy az Irányelv alapján elismerhető-e „családtagként" a koszovói férfi.[724]

Végeredményben, mivel a kérdést előterjesztő bíróság visszavonta az előzetes döntéshozatal iránti kérelmét,[725] az ügyben nem született az Európai Unió Bírósága által kimunkált döntés. Érvelését tekintve azonban elfogadható a Magyar Kormány fentebb már említettekből kiinduló álláspontja, többek között megjegyezve azt is, hogy joghatásait tekintve csak az azonos neműek közötti bejegyzett élettársi kapcsolat tekinthető a házassággal egyenértékűnek.[726] Ez összhangban áll a *Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja* által megállapítottakkal, amely, különösen arra hivatkozva, hogy ezen együttélési forma jelentősége megnövekedett Magyarországon, külön vizsgálatot szentelt a kérdésnek. Összességében elmondható, hogy annak ellenére, hogy a vonatkozó családtag-fogalomban nem szerepel külön nevesítve az élettárs, a hazai jogrendben a tartózkodási jogra vonatkozó részletes szabályok – bizonyos feltételekkel és korlátozások mellett – lehetővé teszik a tartózkodási jog biztosítását.[727] Kiemelésre érdemes az ügy alakulástörténete kapcsán, hogy annak indulásához képest hat év elteltével, a fentiekben előirányzottakkal azonos elvi tartalommal hozta meg a Kúria precedensképes határozatát a felvetettel azonos kérdésben.[728]

Megjegyzésre érdemes azonban, hogy az Európai Unió Bírósága sem maradt teljesen döntési lehetőség nélkül a kérdéskörhöz kapcsolódóan: a *Coman-ügyben*[729] úgy határozott 2018-ban, hogy a tagállamok kötelesek elismerni – kizárólag valamely, nem uniós állambeli állampolgár származékos tartózkodási jogának biztosítása szempontjából – az Unió valamely tagállamában az *azonos nemű párok között kötött házasságot*,

[724] A kérelem pontosabb ismertetését ld.: KANYUK (2022b): *i. m.* 299. A kérelem rövid bemutatása helyet kapott a következő feldolgozásban is: LEHÓCZKI Balázs – SZÉPLAKI-NAGY Gábor – BALOGH Zsolt – DARÁK Péter – SZABÓ Annamária Eszter: *Felsőbírósági Jogesetek, Az Európai Unió Bírósága, a Kúria és az Alkotmánybíróság közigazgatási tárgyú döntései*, Új Magyar Közigazgatás, 2015. évi 2. szám, 87.
[725] A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság erről 2015. július 2-i levelével tájékoztatta a Bíróságot. C-459/14. sz. ügy Fadil Cocaj kontra Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal [ECLI:EU:C:2015:546].
[726] *A Magyar Kormány részvétele az Európai Unió Bírósága előtt zajló eljárásokban. Áttekintés a 2015. január 1-jén folyamatban lévő eljárásokról*, Kormány.hu, 18., http://eujog.im.kormany.hu/admin/download/2/78/d0000/20150204%20Magyar%20r%C3%A9szv%C3%A9tel%20az%20Eur%C3%B3pai%20B%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g%20el%C5%91tti%20%C3%BCgyekben.pdf (Letöltés dátuma: 2021. június 17.)
[727] KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA: *A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja által 2013. május 30-án elfogadott és a Kúria Közigazgatási és Munkaügyi Kollégiuma által 2013. szeptember 23-án jóváhagyott összefoglaló vélemény,* 2012.El.II.F.1./9. 83–85.; 118. Legfelsőbb Bíróság Kfv.IV.37.327/2009/5.; Kúria Kfv.III.37.834/2009/4.; Kúria Kfv.III.37.256/2010/4.
[728] Kúria Kfv.37612/2020/8.
[729] C-673/16. sz. ügy Coman és Hamilton [ECLI:EU:C:2018:385].

függetlenül attól, hogy saját jogrendjükben a házasság intézményét megnyitják-e előttük.[730] Hangsúlyozva tehát, hogy a tagállamok szabadságot élveznek a tekintetben, hogy rendelkeznek-e, vagy sem az azonos nemű személyek házasságáról, az Unió pedig tiszteletben tartja tagállamai nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének,[731] a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az, ha valamely tagállam megtagadja az olyan házasságnak kizárólag nem uniós állam állampolgára származékos tartózkodási jogának megadása szempontjából történő elismerését, amelyet ezen állampolgár a vele azonos nemű uniós polgárral valamely másik tagállamban kötött, akadályozhatja ezen uniós polgár tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának gyakorlását. Ez pedig azt eredményezné, hogy a szabad mozgáshoz való jog tagállamonként változna az azonos nemű személyek közötti házasságra vonatkozó nemzeti jogi rendelkezésektől függően. Az ítéletben foglaltak betartása azonban a gyakorlatban nem teljesül zökkenőmentesen. Pont Romániában, amely tagállamra a hivatkozott ítélet vonatkozott, az uniós jogrend nem tudta érvényesíteni az időközben a kérdésben az Emberi Jogok Európai Bíróságához is fordult[732] pár tartózkodási engedélyhez való jogát, a mérföldkőnek számító ítélet meghozatalának 2022. júniusi, negyedik „évfordulóján" pedig már európai parlamenti képviselők szorgalmazták, hogy a „csöndbe burkolózó" Európai Bizottság tegye meg a jogsértés kapcsán a szükséges lépéseket.[733]

A *2009-es közlemény* konkrétabb tárgyalására visszatérvén, az a fentiek mellett a hatékony eljárás érdekében a visszaélésekre utaló, *ún. indikatív kritériumoknak is a*

---

[730] GYENEY Laura: *Azonos neműek házassága és a szabad mozgás joga az Európai Bíróság esetjogába,* Létünk, 2019. évi 3. szám, 52.

[731] LEHÓCZKI Balázs: *A „házastárs" fogalma az uniós polgárok szabad mozgáshoz való jogáról szóló uniós rendelkezések alkalmazása körében,* Acta Humana, 2018. évi 2. szám, 143.

[732] Ld.: Coman és mások kontra Románia, 2663/21. sz. kérelem (közzététel: 2021. február 9.). A kérelmet a nevezett Bíróság be is fogadta, ld.: Relu-Adrian Coman és mások kontra Románia, ügyszám: 2663/21. (közzététel: 2021. március 1.)

[733] Az Európai Bizottság elnökéhez írt nyílt levél a következő portálon olvasható: *MEPs write to President von der Leyen on Coman & Hamilton's 4 year non-implementation anniversary*. The European Parliament's LGBTI Intergroup, 7 June 2022., https://lgbti-ep.eu/2022/06/07/meps-write-to-president-von-der-leyen-on-coman-hamiltons-4-year-non-implementation-anniversary/ (Letöltés dátuma: 2022. augusztus 30.) Több ajánlást is megfogalmaz a kérdéskörben az uniós intézmények számára a szivárványcsaládok Európai Unión belüli szabad mozgásának biztosítása érdekében: TRYFONIDOU, Alina–WINTEMUTE, Robert: *Obstacles on the free movement of rainbow families in the EU*', Study requested by the PETI committee, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, March 2021., https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/671505/IPOL_STU(2021)671505_EN.pdf (Letöltés dátuma: 2021. június 15.) A kérdés részletesebb elemzését ld.: KANYUK (2022b): *i. m.* 299–300.

foglalatát adja,[734] amelyek ugyanakkor hangsúlyozottan az egyes esetek specialitásaira érzékeny módon értékelendők. A jelenség természetéből fakadóan a visszaélést valószínűsíti például az, ha a pár tagjai nem beszélnek közös nyelvet, ellentmondásos nyilatkozatokat tesznek egymás személyére, megismerkedésük körülményeire vonatkozóan,[735] míg a kapcsolat valódi jellegére enged következtetni, ha a harmadik országbeli házastárs saját jogán is megszerezhetné a tartózkodási jogot, illetve a pár tagjai hosszabb ideje tartoznak össze. A kritériumok kapcsán kirajzolódó, a szigorúbb, illetve enyhébb fellépés váltakozó ritmusú európai uniós esetjogában mind az uniós állampolgárral való együttélés,[736] mind a megelőző jogszerű tartózkodás ténye[737] is kikerült a tagállamok által támasztható követelmények közül.[738]

A *2014-ben kiadott bizottsági kézikönyv*[739] már az iránymutatás jogi kereteinek a kibontását célozta.[740] Az intézkedései közül külön kiemelésre érdemes a kulturális sajátosságokra való érzékenység elvárása az eljáró hatóságok képviselői részéről,[741] az elsődlegesen a visszaélés hiányára utaló jelek vizsgálatára felhívó, dupla ellenőrzési mechanizmus gyakorlata,[742] valamint a lehetséges visszaélésre utaló jeleknek az érdekházasság *„életciklusai"* szerint történő csoportosítása,[743] amely egyben rávilágít arra is, hogy a jelenség feltárásának folyamata – lehetőleg annak minél korábbi

[734] COM (2009) 313 final, *i. m.* 16–17.
[735] Ld. a későbbiekben értékelésre kerülő esetet: Kúria Kfv.VI.37.450/2018/9.
[736] C-267/83. sz. ügy Aissatou Diatta kontra Land Berlin [ECLI:EU:C:1985:67] 15. és az azt követő pontok.
[737] C-127/08. sz. ügy Blaise Baheten Metock és társai kontra Minister for Justice, Equality and Law Reform [ECLI:EU:C:2008:449] 58. pont.
[738] Ld.: az említett, a Bíróság joggyakorlatában az ezredfordulótól kezdve egyébiránt egyre markánsabban érvényesülő *liberális szemléletet* kirajzoló, a szakirodalom értelmezésében mindenekelőtt az Unió politikai legitimitásának növelését célzó [GYENEY Laura: *Legális bevándorlás az Európai Unióba, különös tekintettel a családi élet tiszteletben tartásának jogára,* Budapest, Pázmány Press, 2014. 178.] fejlődési ívet részletesebben: KANYUK (2022b): *i. m.* 299–303.
[739] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – A nemzeti hatóságok támogatása a szabad mozgás jogával való visszaéléssel szembeni küzdelemben: Kézikönyv az uniós polgárok és harmadik országbeli állampolgárok közötti érdekházasságok kérdésének az uniós polgárok szabad mozgására vonatkozó uniós jog összefüggésében való kezeléséről, COM (2014) 604 final, Brüsszel, 2014.9.26., valamint a közlemény mellékletét képező, bizottsági szolgálati munkadokumentum formájában kiadott kézikönyve: Commission Staff Working Document – Handbook on addressing the issue of alleged marriages of convenience between EU citizens and non-EU nationals in the context of EU law on free movement of EU citizens Accompanying the document, SWD (2014) 284 final, Brussels, 26.9.2014. (A továbbiakban: Kézikönyv). A Kézikönyv szemléletét, valamint annak hátterét illetően ld. bővebben: TÖTTŐS Ágnes: *The Fight against Marriages of Convenience in the EU and in Hungary,* Pécs Journal of International and European Law, No. 2/2015. 61. [A továbbiakban: TÖTTŐS (2015b).], valamint KANYUK (2022b): *i. m.* 301–302.
[740] COM (2014) 604 final, *i. m.* 6.
[741] TÖTTŐS (2015b): *i. m.* 60.
[742] SWD (2014) 284 final, *i. m.* 34.
[743] Uo. 36. Ezzel összefüggésben további iránymutatást nyújt a valódi és az érdekházasságnak tartott házasságok közötti különbségtételhez is, ld.: Uo. 36–41.

stádiumában – a nemzeti hatóságok közti feladatmegosztásra kell hogy épüljön, az nem kizárólag az idegenrendészet felelőssége.[744]

Kiemelésre érdemes, hogy a Kézikönyv, attól tartva, hogy a tagállamok a jelenség elleni küzdelem hevében esetleg túlléphetik a kijelölt határokat, kifejezetten az *óvatosság szellemében* íródott. A korabeli gyakorlatot szemlélve, megjegyzésre érdemes, hogy az óvatosságra való figyelmeztetés nem volt alap nélküli. Példaként említhetjük azon, 2013-as, holland bíróság előtti esetet, amely kapcsán épp egy egyiptomi férfi és egy magyar nő közötti házasság esetében voltak elutasítóak a hatóságok, alapvetően pusztán a viselkedésükre hivatkozva.[745] Hasonló megnyilvánulások olvashatók a svájci hatóságok részéről, akik úgy nyilatkoztak, hogy *„nyilvánvaló”,* mely pár házassága valósít meg visszaélést, ugyanis azt *„ránézésre”, „zsigeri érzésből”* meg lehet állapítani.[746]

Mindenesetre több tagállam úgy vélte, hogy a Kézikönyv a problémát jogi szempontból közelíti meg és a fellépések korlátaira koncentrál, így nem szolgálja túl hatékonyan a valós műveleti érdekeket.[747] Említésre érdemes, hogy az érdekházasságok jelenségére való, *effektív reakció igénye* olyannyira elevenen jelentkezett ezidőszakban, hogy még az Európai Unióból való brit kilépés, azaz a „Brexit” kérdéskörében is helyet kapott. Az igény mögötti hajtóerőt bizonyára növelte, hogy az Egyesült Királyságban a jelenség eleve az európai uniós átlagnál nagyobb mértékben jelentkezett.[748] Valószínűleg ennek tudható be, hogy az érdekházasságok elleni fellépésük során olyan speciális eszközöket is bevetettek, mint a Belügyminisztérium hozzájárulása beszerzésének követelménye az állandó jelleggel, jogszerűen nem letelepedett külföldiek által történő házasságkötéshez (COA – Certificate of Approval Scheme), mellyel az érdekházasságok száma a 2004-es 3578 esethez képest 500 alá esett annak 2005-ös bevezetése után, a temérdek kritikus

[744] Uo. 46–47.
[745] Family Court, Eastern Brabant, 11 December 2013., ld. még DE HART, BETTY: *The Europeanization of Love. The Marriage of Convenience in European Migration Law,* European Journal of Migration and Law, No. 3/2017. 281–306.
[746] LAVANCHY, Anne: *The circulation of people. How does “race” matter in Switzerland?*, Working Paper No. 7. Université de Neuchâtel, Neuchâtel, 2014. 26. Az *„aktualizált”* veszélyekre hívja fel a figyelmet az alábbi cikk is: ANDRIKOPOULOS, Apostolos: *‘Sham marriages’: why Europe needs to get off its high horse*, The Conversation.com, 17 December 2019., https://theconversation.com/sham-marriages-why-europe-needs-to-get-off-its-high-horse-128798 (Letöltés dátuma: 2021. július 16.)
[747] TÖTTŐS Ágnes: *A névházasság jelensége és az ellene való fellépés Magyarországon és az Európai Unióban*, In: HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai,* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. 326.
[748] Ennek részletei nyomon követhetők az alábbi tanulmányban is: WEMYSS, Georgie – YUVAL-DAVIS, Nira – CASSIDY, Kathryn: *‘Beauty and the beast’: Everyday bordering and ‘sham marriage’ discourse,* Political Geography*,* No. 1/2017. 1–10.

hang hatására azonban 2011. május 9. napjával teljes egészében hatályon kívül helyezték.[749]

Mindemellett elvitathatatlan, hogy a 2014-es Kézikönyv egy jó módszertani alapként szolgál az eljáró nemzeti hatóságok részére, amelyek egy, a témában készült *összehasonlító tanulmány* szerint – a Kézikönyvre is visszavezethető – jelentős azonosságokat mutatnak a visszaélések vizsgálatai tekintetében.[750] Hasonló azonosságok találhatók az *Európai Migrációs Hálózat*[751] által készített, családegyesítési joggal való visszaélést[752] vizsgáló jelentésekben is, nem mellőzve annak észben tartását, hogy az érdekházasságok megítélésében tükröződő azonosság természetesen a tagállamok társadalmi és kulturális hasonlóságaiban is gyökerezik.[753]

2.1.2. Egy rejtőzködő jelenség nyomában – új színek az érdekkapcsolatok palettáján

A rendelkezésre álló adatok szerint az érdekházasságok jelensége európai uniós szinten reális problémát jelent, amelyet jól bizonyít, hogy az EU már 2012 óta nyomatékkal hangsúlyozza a *hatékony együttműködés fontosságát* ezen kapcsolatok kezelése terén,[754] a közelmúltban pedig egyenesen az irányába áramló *irreguláris migráció elősegítése*

---

[749] *Sham Marriages and Civil Partnerships – Background Information and Proposed Referral and Investigation Scheme,* Home Office, 2013. 12–15, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/256257/Sham_Marriage_and_Civil_Partnerships.pdf (Letöltés dátuma: 2021. augusztus 1.) Az érdekházasságok elleni küzdelem tekintetében a brit gyakorlatban élő, további taktikák, eszközök, valamint a témának a Brexit körüli jelenléte kapcsán ld. részletesebben: KANYUK (2022b): *i. m.* 302–303.

[750] STRIK, Tineke – DE HART, Betty – NISSEN, Ellen: *Family Reunification: a Barier or Facilitator of Integration? A Comparative Study*, Wolf Legal Publishers, Brussels, 2013. 41.

[751] A 24 tagállam nemzeti kapcsolattartó pontjai által készített nemzeti jelentések alapján átfogó, ún. szintézis-jelentés készült el 2012 júniusában. European Migration Network: *EMN Focussed Study Synthesis. Misuse of the Right to Family Reunification – Marriages of Convenience and False Declarations of Parenthood,* June, 2012., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/family-reunification/0a_emn_misuse_family_reunification_study_final_june_2012_en.pdf (Letöltés dátuma: 2021. július 11.)

[752] A családegyesítéshez való joggal az érdekházasságok és általában a joggal való visszaélések esetei egyébként rendszeres összeütközések terepét képezik, ennek kifejtését ld. bővebben: BOJCSEV (2012a): *i. m.* 131–137.; FRIEDERY – BENDE (2018): *i. m.* 119–134.

[753] WRAY, Helena – AGOSTON, Agnes – HUTTON, Jocelyn: *A Family Resemblance – The Regulation of Marriage Migration in Europe,* European Journal of Migration and Law, No. 2/2014. 242. Minden szintű azonosság mellett – illetve annak ellenére –, több tagállam gyakorlatában megtalálható egy-egy különlegesebbnek számító faktor alkalmazása, ld. ezek kapcsán, az egyes nemzeti jelentéseket elemezve: KANYUK (2022b): *i. m.* 302.

[754] *Broad common approach needed to tackle abuse via sham marriages,* Europol Press Release, 9 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/news/broad-common-approach-needed-tackle-abuse-sham-marriages (Letöltés dátuma: 2022. december 12.)

egyik kiemelt formájaként azonosította az érdekházasságok létrehozását.[755] Mégis, ellentmondásos módon az érdekházasságok legfőbb attribútuma a kifejezetten *háttérbe vonuló, rejtőzködő jelleg* – amely egyben a legbeszédesebb is a jelenséget illetően.

Ezen megállapítással kapcsolatban ki kell térnünk arra, hogy a tagállamokat érő hasonló kihívások, valamint – a fentiek szerint – azonosságokat mutató fellépési rendszerük mellett sem lehetséges egzakt módon meghatározni a *jelenség mértékét*.[756] Az erre való törekvések jegyében, az egyes tagállamok által azonosított érdekházasságok egyébiránt kifejezetten *heterogén képet* rajzolnak ki. Az Európai Tanács felhívására az Európai Bizottság közvetítésével *tizenkét tagállam szolgáltatott információt* 2013-ban a szabad mozgás jogával érdekházasságok révén történő visszaélésekről, amelynek keretében Hollandia – kísérleti projektekben vizsgált 550 házasság közül – 368 érdekházasságot azonosított 2007 és 2013 között, az – ekkor még uniós tagállam – Egyesült Királyság 2011 májusa és októbere között 176 esetben fogalmazta meg aggályait a házasságok valódiságával kapcsolatban. Észtország és Románia pedig azt jelezte, hogy egyetlen érdekházasságot sem azonosítottak, az előbbi tagállam esetében 2011 januárjától, az utóbbi esetében pedig 2007 januárjától, egészen a bizottsági információkérés időpontjáig.[757] Az ismertetett eredmények kapcsán mindenképp meg kell jegyeznünk, hogy hasonló adatkérésre nem került sor a későbbiekben, így nem rendelkezünk összehasonlítási alappal, ahogyan az időközben erősödő migrációs nyomás,[758] valamint a nemzeti hatóságok minden bizonnyal egyre gyarapodó gyakorlata is hatással bírna egy újabb adatkérésre. A jelenség mértékére csak nagyvonalakban tudunk következtetni, amelyre időnként egy-egy kutatóhely vállalkozik is. A *Századvég Alapítvány Migrációkutató Intézetének* kutatója például egy friss elemzésük kapcsán úgy

[755] Communication from the Commission. Commission Guidance on the implementation of EU rules on definition and prevention of the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, COM (2020) 6470 final, Brussels, 1.10.2020., 4.; *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 7.
[756] Ld.: BOJCSEV (2012b): *i. m.* 339–340.
[757] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az uniós polgárok és családtagjaik szabad mozgása: Öt intézkedés a változás érdekében, COM (2013) 837 final, Brüsszel, 2013.11.25., 9.
[758] Ld. ennek részletesebb szemléltetése kapcsán: KANYUK (2021c): *i. m.* 133–134.

nyilatkozott, hogy az irreguláris migránsok és az európaiak között köttetett házasságok akár 10%-a is érdekházasság lehet.[759]

A 2021-es Eurojust-jelentés arról számol be, hogy az Ügynökség látókörébe 2012 és 2020 között mindössze harminckilenc ügy került, amelyek eloszlása kifejezetten egyenetlenül alakult. Egy-egy sikeres, nagyszabású műveletnek az Ügynökség szakembereire gyakorolt jelentős hatása képes volt megsokszorozni az új ügyek számát is, 2017-ben például tizenhárom ilyen, frissen indult üggyel számolhattunk, az *alacsony statisztikai jelenlét* azonban nem korrelál az *ügyek jelentőségével*.[760] A *Bűnüldözési Együttműködés Európai Uniós Ügynöksége* (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, a továbbiakban: Europol) által ugyanis már 2011-ben jelzésre került[761] az *összefonódás* az érdekkapcsolatok és a szervezett bűnözői csoportok, egyben a migráció üzletszerű kihasználása között, amely folytán a vizsgált jelenség olyan deliktumokkal képez kapcsolatot, mint az *emberkereskedelem,* az *embercsempészés*,[762] illetve a *kerítés,* a kényszerűen új elemekkel tarkított kép további színekkel való gyarapodásában pedig helyet kap a „feleségek" *szexuális zaklatása*, illetve *kizsákmányolása* is,[763] továbbá jelentősnek értékelhető az érdekházassásoknak a kifejezetten a *prostitúcióval* való

[759] *False, Forced or Philanthropic? Marriage as a Migratory Route,* Migration Research Institute, Századvég Alapítvány, 3 February 2020., https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/02/20200203_marriage_study.pdf (Letöltés dátuma: 2022. február 13.)

[760] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 12.

[761] *OCTA 2011 – EU Organised Crime Threat Assessment,* European Police Office, 2011. 21., https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/octa2011.pdf (Letöltés dátuma: 2021.szeptember 2.) Ezen megállapítás megerősítésre lelt az Europol 2013-as európai uniós *fenyegetés-értékelésében* is, ld.: *EU SOCTA 2013 – EU Serious and Organised Crime Threat Assessment,* European Police Office, 2013. 16., https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/socta2013.pdf (Letöltés dátuma: 2020. január 11.)

[762] Ezen összefonódásokról a következő, 2017-es értékelés is beszámol, ld.: *EU SOCTA 2017 – EU Serious and Organised Crime Threat Assessment – Crime in the age of technology*, European Police Office, 2017. 53., https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017 (Letöltés dátuma: 2020. január 11.), ahogyan trendként jelenik meg az alábbi jelentésben is: *European Migrant Smuggling Centre – 3rd Annual Activity Report – 2018,* European Police Office, 2019. 19., https://www.europol.europa.eu/publications-documents/emsc-3rd-annual-activity-report-–-2018 (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.) Végezetül, az érdekházasságok mind az emberkereskedelem, mind az embercsempészés kiemelt formájaként kerülnek kiemelésre – előbbi tekintetében kiemelve az alább szintén említésre kerülő szexuális kizsákmányolással járó megvalósulást is – a jelen értekezés lezárásának időpontjában a legfrissebb, 2021-es értékelésben is, ld.: *EU SOCTA 2021 – EU Serious and Organised Crime Threat Assessment – A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime*, European Police Office, 2021. 69., 73., https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (Letöltés dátuma: 2023. október 1.)

[763] A jelenség európai alapjai, valamint az igen „kiforrott" amerikai gyakorlat tekintetében ld.: TERRITO, Leonard – KIRKHAM, George: *International Sex Trafficking of Women & Children: Understanding the Global Epidemic,* Looseleaf Law Publications, New York, 2010.

összefüggése is.[764] A jelenség tehát, napjainkra már megkérdőjelezhetetlen módon, a fentebb már hivatkozott, 2021-es Eurojust-jelentés megállapításai mentén, épp azáltal tekinthető *kivételesen veszélyesnek*, hogy a felszínen egy-egy, olyan kisebb tárgyi súlyú bűncselekményben tükröződik vissza csupán, mint az egyes közbizalom-, illetve közigazgatás rendje elleni bűncselekmények köre. A képet közelebbről szemlélve azonban rendszerint egy igencsak bonyolult, a *szervezett bűnözéssel erősen összefonódó rendszer* bontakozik ki előttünk, amely a bűnözői csoportok számára alacsony kockázattal, és nagy haszonnal jár – mindemellett pedig *kiszolgáltatott helyzetben lévő, sérülékeny nők* „könnyű pénzkereseti lehetőség" általi kecsegtetésével történő csapdába ejtésével realizálódik.[765]

Az érdekkapcsolatok tekintetében megfogalmazott utóbbi megállapítás, a fentebb hangsúlyozott összefonódások mellett, a jelenséget illetően szintén kiemelkedő fontossággal bír. Ennek értékelésében már a 2014-ben kiadott, ún. *korai figyelmeztető értesítés*[766] is fontos észrevételeket tett. Nyugtázható ugyanis, hogy az érdekházasságok, jellemzően nem közvetlenül köttetnek a felek között, rendszerint harmadik szereplőként a képletbe becsatlakozik egy szervező/közreműködő fél (avagy csoport), aki (vagy amelynek részese) ilyen módon hátteret biztosít az irreguláris migrációt támogató, annak megvalósulási módjaként, illetve aljelenségeként értékelhető érdekházasságoknak. Ettől a „klasszikusnak" is minősített felállástól azonban jelentős, minőségbeli eltérést mutatnak – a dokumentumban még kialakulóban lévő trendként leírt – azon esetek, amikor a „menyasszony" szerepe megváltozik, státusza elkövetőből áldozattá módosul. A jellemzően társadalmi, szociális avagy mentális okokból sérülékeny nőket – a többnyire Európa keleti részén található – származási országukból jól jövedelmező házasság (több esetben kiegészülve munka, speciális üzleti lehetőség) hamis reményével a szervezett bűnözői csoportok külföldre csábítják, azonban ezt követően kell a helyzet átfordulásával számolnunk, mivel a „menyasszonyjelölteket" eladják a (legtöbbször) harmadik

[764] BALASKÓ Angéla: *Hamis frigy, valódi okmány – az álházasság dilemmái,* Jogászvilág.hu, 2015. július 22., https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/hamis-frigy-valodi-okmany-az-alhazassag-dilemmai/ (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 2.)
[765] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 1.
[766] *Marriages of convenience: A link between facilitation of illegal immigration and THB,* Early Warning Notification 2014/8. European Police Office, The Hague, March 2014., https://www.europol.europa.eu/publications-documents/marriages-of-convenience-link-between-facilitation-of-illegal-immigration-and-thb (Letöltés dátuma: 2020. január 11.) A továbbiakban: értesítés.

országbeli állampolgárnak, akivel ezt követően házasságra kényszerítik és dokumentumaikat visszatartva elzárják őket a hazajutás lehetőségétől.

A forgatókönyv azonban, ahogyan az értesítés is rámutat, az esetek többségében nem ilyen egyszerű megítélésű, a nyomozások során ugyanis könnyen adódhat úgy, hogy nem áll rendelkezésünkre valamennyi szükséges információ ahhoz, hogy tiszta képet nyerjünk a feleség szerepét illetően.[767] A 2021-es Eurojust-jelentés jelen kérdésben is kardinális megállapításának tekinthetjük, miszerint, amennyiben az *érdekházasságok* a szervezett bűnözői csoportok közreműködésével egybefonódva, egyfajta *„elkövetési móddá" válnak* egy nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményeket is magában foglaló, összetett konstrukcióban, az érdekházasságok könnyen ölthetnek „kizsákmányoló"-jelleget, amelyben az érdekházasságok megkötésére rekrutált nők kifejezetten áldozatoknak tekintendők, védelmük pedig megerősítést kíván. A jelentés kifejezett példaként említi a holland, valamint a cseh álláspontot, amelyek elismerik, hogy az érdekházasságok – kifejezetten azoknak az olyan nagy tárgyi súlyú bűncselekményekkel való összefüggése esetén, mint az emberkereskedelem, illetve az embercsempészés – áldozatokat eredményeznek.[768] Fokozott körültekintéssel kell tehát kutatnunk az irreguláris migráció támogatását megvalósító cselekmény mögötti, egyéb bűncselekményre utaló elemet.

A kérdés gyakorlati jelentőségére rávilágít az az emberkereskedelem bűntette miatt indult hazai büntetőügy,[769] amelyben az I. rendű terhelt a Facebook-közösségi oldalon kötött ismeretsége folytán maga is külföldön élt, ahol megismerkedett egy olyan személlyel, akivel beszélgetései során felmerült annak a lehetősége, hogy az I. rendű terhelt – mivel terhessége miatt orvosi ellenőrzés céljából többször is hazautazott Magyarországra –, pénzért cserébe magyar állampolgárságú nőket vigyen ki azért, hogy ott a különböző, Európai Unión kívüli országokból menekültként, vagy egyéb módon érkezett férfiakkal házasságot kössenek és így ezek a személyek elkerüljék az adott államból, illetőleg az Európai Unió területéről történő kiutasításukat. Az I. rendű terhelt egy ilyen alkalommal megismerkedett az ügy egyik sértettjével, akivel közölte, hogy külföldre utazása esetén munkavégzés vagy egyéb teljesítmény nélkül könnyen juthat nagy összegű pénzhez olyan

[767] Az említett nehézségeket illetően ld.: DINGELSTAD-FRANKOVA, Ingrid: *Sham marriages – contemporary problems of international investigations,* Academia.edu, 1–7., https://www.academia.edu/7677434/Sham_marriages_contemporary_problems_of_investigations (Letöltés dátuma: 2020. január 11.); TÖTTŐS (2016): *i. m.* 319.
[768] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 26.
[769] Balassagyarmati Törvényszék 19.B.58/2017/77.

módon, hogy házasságot köt egy jómódú külföldi férfival, aki majd a házasságkötést követően el is fogja tartani, a házasságkötés azonban nem kötelező és bármikor hazatérhet Magyarországra, továbbá arra is megkérte, hogy amennyiben tud olyan lányokról, akiket szintén érdekelne ez a külföldi pénzszerzési lehetőség, úgy nekik is számoljon be erről. Utóbbi kérésnek a sértett egy ismerőse tekintetében eleget is tett, ezt követően pedig mindkettőjükkel felvette a kapcsolatot az említett közösségi oldalon egy-egy férfi, akik azonban valójában nem léteztek, profiljukat az I. rendű terhelt hozta létre azért, hogy a sértetteket megtévessze és arra motiválja őket, hogy saját elhatározásukból döntsenek a kiutazás mellett. Ennek megtörténte után a sértettek bérelt, alig bútorozott lakásban éltek, számukra teljesen ismeretlen személyazonosságú férfiakkal, ugyanis azok a sértettek korábbi beszélgetőpartnereikkel ellentétben sem szóban, sem írásban nem tudtak magyarul kommunikálni, személyi igazolványukat pedig elvették, miközben azzal hitegették őket, hogy bangladesi származású jövendőbelijeik a leggazdagabbak a vőlegényjelöltek közül, akik a házasságkötésért cserébe 5 éven keresztül fognak nekik pénzt adni.

Ezt követően a sértettek eladása is megtörtént további, ismeretlen személyazonosságú férfiak részére, az egyik sértettnek pedig sikerült a Magyar Nagykövetség segítségével megszöknie, a másik sértett tekintetében azonban komplikációk adódtak. A számára kiszemelt férfit időközben kiutasították, az új férjjelölt pedig a sértett előrehaladott terhessége miatt visszalépett a házasságkötéstől, harmadik jelöltjét pedig már nem akarta elfogadni, de közölték vele, hogy ez az egyedüli lehetősége arra, hogy hazajuthasson. Végül pedig a helyi rendőrség segítségét igénybe véve sikerült hazajutnia Magyarországra. Az elsőfokú bíróság indokolásában leszögezte, miszerint a Magyarországon mélyszegénységben élő, idegen nyelvtudással, szakképzettséggel nem rendelkező sértettek, számukra ismeretlen országba – a megtévesztésükkel történt – kiszállítása, majd ellenérték fejében másnak, házasságkötés céljából történő átadása a sértettek számára eladásnak tekinthető, különös tekintettel arra, hogy a hazajutás és a férjjelölt személyének akaratuk nélküli, önkényes megváltoztatása bennük a kiszolgáltatottság érzését keltette. A megállapított történeti tényállás által alátámasztottan a sértettek saját helyzetüket úgy élték át, hogy őket az I. rendű terhelt eladta, akit így az elsőfokú bíróság bűnösnek mondott ki emberkereskedelem bűntettében. Megjegyzésre érdemes továbbá, hogy az ügyben eljárt Fővárosi Ítélőtábla, mint másodfokú bíróság által tartott nyilvános ülésen az I. rendű terhelt védője annak a jogi álláspontjának adott hangot,

miszerint a sértettek tudták, hogy házasságkötés céljából mennek külföldre, így a kifejtett közvetítői magatartás nem bűncselekmény.[770]

Jól látható tehát, hogy az ismertetett eset magán hordozza a tágan értelmezett, „klasszikustól" eltérő, azonban érdekházassággal induló jelenségre jellemző jegyeket. Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy az úgynevezett új színeket megtestesítő deliktumoknak az érdekházasságok jelenségével való összefonódása tehát természetszerűen nemcsak – a korábban már kiemelt – európai uniós, hanem hazai viszonylatban is jelentkezik. Ezt tükrözi az *emberkereskedelem*, az *embercsempészés* és a *kerítés* némileg hullámzó, mégis a regisztrált bűncselekmények csökkenő számához (ld. fentebb: 4. ábra) képest stabil jelenléte, amely mögött fontos tényezőként jelentkezik a hazánkra is nehezedő migrációs nyomás,[771] amely saját hullámainak statisztikai megnyilvánulásai – ahogyan arra a vonatkozó kutatások rámutatnak[772] – ugyanakkor sok esetben nem teljesen hűen tükrözik a valóságot, tekintettel arra, hogy az azokkal járó kriminalitás elképzelhető, hogy csak később, illetve bűncselekményenként is eltérő időben kerül felderítésre.

Szükséges utalnunk arra is, hogy noha a magyar érintettség az érdekkapcsolatok jelenségében határozottan kimutatható, *meghatározó jelenlétünket* a nyugati, illetve keleti közvetlen szomszédjainkhoz és távolabbi államokhoz képest szemlélve, eltérő kép rajzolódik ki. A *magyar állampolgárok* ugyanis jellemzően nem a szervező – és természetesen nem is a tartózkodási engedély iránt folyamodó – felekként jelentkeznek, sőt, még csak nem is kifejezetten Magyarország területe az, amely jellemző elkövetési helyeként szolgál az adott cselekményeknek. A „menyasszonyok" azok, akik tipikusan a „magyar elemet" jelentik a képletben, és habár tagadhatatlan, hogy ezek az esetek sokszor az *új színeket képviselő palettához* kötődnek,[773] azonban a témánk szempontjából különösen hangsúlyos az a tény, hogy sajnálatos módon a *„klasszikus" érdekházasságok*

[770] Fővárosi Ítélőtábla 4.Bf.247/2018/8.
[771] Ld. a hivatkozott bűncselekmények statisztikai alakulásának elemzését, valamint az irreguláris migráció statisztikai tükröződése jellegzetességeinek vizsgálatát részleteiben: KANYUK (2022a): *i. m.* 578–581. A migrációs nyomás növekedésének szemléltetése kapcsán ld.: Uo. 563.
[772] BARABÁS A. Tünde: *A migráció kriminológiai aspektusai,* In: HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai,* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. 43–55.
[773] Ennek megfelelően pedig olyan, nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményeket takarnak, mint a már említett emberkereskedelem, ld.: *Human trafficking gang jailed,* Europol Press Release, 7 April 2014., https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/human-trafficking-gang-jailed (Letöltés dátuma: 2020. február 22.)

vonatkozásában is élen járnak a magyar leányaink. Az Egyesült Királyság statisztikai adatai szerint már 2012-ben is, saját állampolgáraikat követően magyar „menyasszonyok" voltak leginkább érintettek az érdekházasság gyanúját felvető esetekben.[774] A híradások szerint a felállás töretlennek mutatkozik,[775] és a jövő sem kecsegtet bennünket derűsebb képpel, ugyanis az Europol növekvő számban jósol előrejelzésként érdekházasságokat.[776]

2.1.3. A JELENSÉGGEL SZEMBENI FELLÉPÉS LEHETŐSÉGEI

A jelenség élesen körvonalazódó új arculatának megfelelően a fellépési lehetőségek tekintetében is bővülő eszköztár van formálódóban. Elöljáróban megjegyzésre érdemes, hogy már a Bizottság 2014-ben kiadott Kézikönyve is kifejezetten hangsúlyozta az érdekkapcsolatokkal szembeni küzdelemben a *határokon átnyúló együttműködés fontosságát*, kiemelve az Europol által a nemzeti hatóságok számára nyújtható segítséget.[777] Mindennek jelentőségét a Bizottság egy szintén 2014-ben készített közleményében is megerősítette,[778] ahogyan az természetesen kiemelésre kerül a kifejezetten a tárgyban készült, 2021-es Eurojust-jelentésben is.[779]

A közös és hatékony fellépés instrumentumaira égető szükséget mutató területen tehát nem meglepő, hogy a bűnügyi jogsegély sajátos formáiként megalkotott *közös nyomozócsoportok* (joint investigation team, JIT)[780] mintegy „álomképből" formálódó

---

[774] *Sham Marriages and Civil Partnerships – Background Information and Proposed Referral and Investigation Scheme* (2013): *i. m.* 45.

[775] *Sham marriage gang jailed for bringing 'fake' partners from Hungary,* BBC.com, 12 December 2016., https://www.bbc.com/news/uk-england-leicestershire-38292723 (Letöltés dátuma: 2020. február 22.); *Gang jailed for trafficking Hungarian women to Bury for sham marriages*, BuryTimes.com. 4 April 2014., https://www.burytimes.co.uk/news/11128584.gang-jailed-for-trafficking-hungarian-women-to-bury-for-sham-marriages/ (Letöltés dátuma: 2020. február 22.)

[776] Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy ezen előrejelzés kifejezetten az új színekkel tarkított formákra vonatkozik, ld.: *Situation Report. Trafficking in human beings in the EU,* Europol. The Hague, February 2016. Document Ref No: 765175. 4, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/situational_report_trafficking_in_human_beings-_europol.pdf (Letöltés dátuma: 2020. február 20.)

[777] SWD (2014) 284 final, *i. m.* 45–47.

[778] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – A családegyesítési jogról szóló 2003/86/EK irányelv alkalmazásához nyújtott iránymutatásról, COM (2014) 210 final, Brüsszel, 2014.4.3., 30.

[779] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 1., 24.

[780] Ld.: *Joint Investigation Teams (JITs). General background,* Eurojust.europa.eu, http://www.eurojust.europa.eu/Practitioners/JITs/Pages/historical-background.aspx (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.); TÖRŐ Andrea: *A nemzetközi bűnügyi együttműködés kezdetei,* Ügyészek Lapja, 2010. évi 6. szám, 137.; TÖRŐ, Andrea – DOVALOVSZKI, Zsuzsanna – PÁPAI, Anita: *Legal steps towards superior*

valóságként[781] szaporodtak el. Több, új színként aposztrofált elem összekapcsolódására jelent példát a 2011 és 2017 között megvalósított, Szlovákiából az Egyesült Királyságba történő, *szexuális kizsákmányolási célú emberkereskedelemmel vegyes érdekházasságok* esete,[782] amely ügyben az emberkereskedelmi tevékenység számos egyéb bűncselekmény elkövetésével is párosult. Az Egyesült Királyságban a nyomozás ugyanis szexuális erőszak, embercsempészés elősegítése, okirathamisítás és egyéb társult bűncselekmények miatt is elrendelésre került, Szlovákiában pedig zsarolás, az igazságszolgáltatás akadályozása és annak kísérlete miatt folyt a nyomozás, az ügyben 2013-ban létesítettek közös nyomozócsoportot.[783] 2018 augusztusában pedig egy széleskörű, az Indiából és Nepálból Németország felé irányuló *embercsempészéstől* kezdve az érdekházasságok megszervezéséig terjedő szolgáltatásokkal operáló szervezett bűnözői csoport elleni fellépés vezetett sikerre a német hatóságoknak az Europol és az Eurojust általi támogatásával,[784] a hasonló együttműködések pedig folyamatosak a vizsgált jelenség körében.[785]

A JIT-ek alakulása mellett hangsúlyos az *összehangolt szabályozás iránti igény* is, ahogyan ugyanis azt már az Eurojust 2017-es évre vonatkozó jelentése is kiemelte, az érdekházasságok szervezésével foglalkozó bűnözői csoportok tekintetében fokozott veszélyt jelent, hogy a tagállamok vonatkozó *jogi szabályozásai közti különbségeket kihasználva* igyekeznek a megengedőbb jogi kereteket választani azok közül.[786] Ez a megközelítés egyébiránt nem ismeretlen jelenség a jogban, gondoljunk csak a nemzetközi

---

criminal cooperation with special regard on the European Evidence Warrant, Ügyészek Lapja, 2010. évi 17. szám (különszám), 105–108.

[781] Még csak felveti a JIT-eknek a tárgyalt ügyekben való, kívánatosnak vélt megalakítását: TÖTTŐS (2016): *i. m.* 326.

[782] Ld.: *Europol supports joint investigation into international human trafficking*, Europol Press Release, 2017., https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/europol-supports-joint-investigation-international-human-trafficking (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

[783] *Eurojust Annual Report 2017. Criminal justice across borders,* Eurojust, 2018. QP-AA-18-001-EN-C. 35., http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202017/AR2017_EN.pdf (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

[784] *Migrant smuggling and sham marriages. Organised crime group dismantled,* Eurojust/Europol Joint Press Release, 2018., http://www.eurojust.europa.eu/press/PressReleases/Pages/2018/2018-08-24.aspx (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

[785] Ld. többek között a következő, okirathamisításokkal és kiskorúak kizsákmányolásával összefüggő, embercsempészésben megnyilvánuló esetet: *Violent trafficking network smuggling migrants and exploiting minors taken down in France and Belgium,* Europol.europa.eu, 2 October 2020., https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/violent-trafficking-network-smuggling-migrants-and-exploiting-minors-taken-down-in-france-and-belgium (Letöltés dátuma: 2023. május 28.) Ld. továbbá a 2021-es Eurojust-jelentésben publikált, a későbbiekben összefoglalt ügyeket is.

[786] *Eurojust Annual Report 2017* (2018): *i. m.* 33.

magánjogban ismert *„forum shopping”* – lényegét tekintve hasonló – intézményére, amely a nemzeti büntetőjogok tekintetében szintén szükségessé teszi azok harmonizációját.[787] Mindezeknek megfelelően, kifejezetten az érdekházasságokra vonatkozóan, az Eurojust 2018-ban felhívást kapott a nemzeti szabályozásokban jelentkező, a tagállamok közötti együttműködést érintő különbségek összegyűjtésére és elemzésére.[788] Egyes feldolgozások a gondolat síkján pedig bizonyos büntetőjogi szabályozási minimumok megalkotásának szükségességét is felvetették, ezzel is elősegítve a tagállami nyomozó hatóságok együttműködését.[789]

Az összehangolt szabályozás kapcsán, természetesen szólnunk kell az érdekházasságok *kriminalizálásának útjáról* is. A fogalmi meghatározásokban tükröződnek a *szándékosság*, valamint az *anyagi haszonszerzés* tényállási elemei, amelyekkel találkozhatunk az illegális tartózkodást segítő cselekményeket és ezekkel együtt a közreműködő harmadik személyeket szankcionáló *büntetőjogi kategóriák* Európai Unió-szerte növekvő megnyilvánulásaiban,[790] az elmúlt húsz évben az irreguláris migrációt, valamint a transznacionális szervezett bűnözést illetően megnövekedett érdeklődés közepette az EU kriminalizáló megközelítésének egyik „főszereplőjeként” leírható, *ún. Segítségnyújtók Csomagja* (a továbbiakban: Csomag) előírásainak megfelelően.[791]

A jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás meghatározását, továbbá a segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítését illetően született, 2002/90/EK tanácsi irányelvből[792] és az – azzal egymást kölcsönösen kiegészítő kapcsolatban lévő – 2002/946/IB tanácsi

[787] UDVARHELYI Bence: *Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban,* Publicationes Universitatis Miskolcinensis. Sectio Juridica et Politica, 2018. Tomus XXXI. 296.
[788] *Eurojust meeting on migrant smuggling. Outcome Report,* Eurojust, The Hague, 30-31 May 2018. 11, http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejstrategicmeetings/Outcome%20report%20of%20the%20meeting%20on%20migrant%20smuggling%20(May%202018)/2018-10_Outcome-Report_EJ-migrant-smuggling-meeting-May2018_EN.pdf (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 3.) Az Ügynökség tárgyban folytatott vizsgálatainak eredményei a 2021-es Eurojust-jelentésben olvashatóak.
[789] TÖTTŐS (2016): *i. m.* 322.
[790] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 8.
[791] MINETTI, Marta: *The Facilitators Package, penal populism and the Rule of Law: Lessons from Italy*, New Journal of European Criminal Law, No. 3/2020. 335.
[792] A Tanács 2002/90/EK irányelve (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás meghatározásáról, HL L 328, 2002.12.5. 17–18. A továbbiakban: 2002/90/EK irányelv.

kerethatározatból[793] álló Csomag megalkotására az irreguláris migráció leküzdése érdekében megalkotni szükséges intézkedések miatt került sor. Ezen intézkedések pedig *„nemcsak a szigorú értelemben vett jogellenes határátlépéssel összefüggésben [indokoltak], hanem akkor is, ha ennek célja az emberek kizsákmányolására szolgáló hálózatok fenntartása,"*[794] ezzel követve azon globális trendet, amely a kérdés rendészeti úton történő kezelése helyett a büntetőjog eszközrendszeréhez fordul.[795] A Csomag értelmében valamennyi olyan cselekménynek, amely szándékos segítségnyújtásban áll – a humanitárius segítségnyújtás kivételével – egy nem uniós állampolgárnak az EU-ba történő, jogosulatlan be-, illetve átutazása, továbbá – az anyagi haszonszerzés célzatával kiegészítve – egy nem uniós állampolgárnak a valamely uniós tagállam területén történő jogellenes tartózkodása tekintetében, valamennyi tagállam esetében büntetőjogi szankciókat kell hogy vonjon maga után,[796] a segítségnyújtás különböző formáira való tekintet nélkül;[797] megnyitva ezzel az érdekházasságok kriminalizálásának útját is.

Figyelemmel arra, hogy olyan jogi keretre van szükség, amely megfelelő egyensúlyt teremt az irreguláris migránsokat érintő embercsempészés elleni megfelelő büntetőjogi szankciók biztosítása és a humanitárius segítséget nyújtók kriminalizálása kockázatának elkerülése között,[798] a Bizottság *akciótervekben*[799] vállalta a szakirodalom által bizonyos elemeiben a preventív büntetőjog megnyilvánulásaként értelmezhető,[800] illetve a

[793] A Tanács kerethatározata (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítéséről (2002/946/IB), HL L 328, 2002.12.5. 1–3.
[794] 2002/90/EK irányelv, *i. m.* (2) preambulumbekezdés.
[795] Ld.: MADAI Sándor: *Migrációs kihívások – hiányzó európai válaszok?,* Közjavak, 2016. évi 2. szám, 8.; SPENA, Alessandro: *A Just Criminalisation of Irregular Immigration: Is It Possible?,* Criminal Law and Philosophy, No. 2/2017. 351.
[796] 2002/90/EK irányelv, *i. m.* 1. cikk; ld. továbbá: *Migrant Smuggling.* Europa.eu, https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/migrant-smuggling_en (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)
[797] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 9.
[798] RICCI, Chiara Maria: *Criminalising Solidarity?* Smugglers; *Migrants and Rescuers in the Reform of the 'Facilitators' Package'*, In: MITSILEGAS, Valsamis – MORENO-LAX, Violeta – VAVOULA, Niovi (Eds.): *Securitising Asylum Flows. Deflection, Criminalisation and Challenges for Human Rights,* Immigration and Asylum Law and Policy in Europe, Vol. 46, Leiden, Boston, Brill Nijhoff, 2020. 34.
[799] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU Action Plan against migrant smuggling (2015–2020), COM (2015) 285 final, Brussels, 27.5.2015.; Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A renewed EU action plan against migrant smuggling (2021–2025), COM (2021) 591 final, Brussels, 29.9.2021.
[800] MINETTI (2020): *i. m.* 335. Ld. továbbá: IRK Ferenc: *Globalizációs kihívás – új (preventív) kontrollstratégiák*, In: FINSZTER Géza – KORINEK László – VÉGH Zsuzsanna (szerk.): *A tudós ügyész,* HVG-ORAC, Budapest, 2017. 111–121.

szankcionálás kapcsán túlságosan nagy tagállami mozgásteret megteremtő,[801] az uniós értékekkel kevéssé összeegyeztethető, ellenségesebb fogadtatást megalapozó[802] keretrendszer fejlesztését, amely tervek az uniós tagállamok és bűnüldöző szervek közötti operatív együttműködést, átfogó megközelítést és egyben a digitális csempészetnek, illetve adatgyűjtésnek az előtérbe helyezését tűzték ki célul.[803]

A 2021-es Eurojust-jelentés mentén megállapítható, hogy a huszonhétből mindössze nyolc európai uniós tagállamban fedezhető fel *sui generis törvényi tényállás* az érdekházasságok kriminalizálása kapcsán, amelyek a következők: Ausztria, Belgium, Ciprus, Franciaország, Magyarország, Luxemburg, Málta és Portugália.[804] A megnevezett tagállamok többségükben *idegenrendészeti jellegű törvényeikben* helyezték el az érdekházasságok, illetve egyéb érdekkapcsolatok alapvetően tartózkodási engedély kiadása, vagy megtartása céljából történő megkötését, kivételesnek tekinthető Magyarország[805] és Luxemburg, amely tagállamok esetében a vizsgált törvényi tényállás a *büntető,*- továbbá Málta, amely tagállamban a kifejezetten a *házasságról értekező törvénykönyvben* kapott helyet. Az említett tagállamok tekintetében, *Luxemburg* szabályozását illetően érdekesnek tartjuk, hogy a 388. cikk szerint magasabb büntetési tétellel fenyegetett annak a magatartása, aki pénzt fogad el annak érdekében, hogy a 387. cikkben leírt magatartás kivitelezésre kerüljön, továbbá mindkét alakzatnak külön büntetendő a kísérleti stádiuma. A legmagasabb büntetési tétel azonban azon elkövető magatartására került előirányzásra, aki erőszakkal, illetve fenyegetéssel kényszerít mást érdekházasság, illetve érdekkapcsolat megkötésére, az idézett törvénykönyv 389. cikke szerint.[806] A *Málta* tekintetében érvényesülő deliktum kapcsán is érdekes elemként értékelhetjük, hogy – más családi kapcsolatot nem említve – a házasság megkötésének mint elkövetési magatartásnak az egyetlen céljaként a törvényi tényállás szerint a

[801] DELLA TORRE, Lucia: *Facilitators' Package: Discretion in a Time of Challenge,* Nação e Defesa, No. 149/2018. 88.
[802] Ld. továbbá: KOZÁRY Andrea: *„A bizalom gyalog jön és lóháton távozik.",* In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére,* Dialóg Campus, Budapest, 2018. 415–424.
[803] FALLONE, Andrew: *Understanding the future of european union counter-smuggling policy. The renewed EU action plan against migrant smuggling (2021-2025),* School of Transnational Governance Policy Analysis, European University Institute, No. 19/2021., https://cadmus.eui.eu/handle/1814/73105 (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)
[804] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 31–40.
[805] Ld.: a Btk. 355. §-ában foglalt családi kapcsolatok létesítésével visszaélés későbbiekben részletesen elemzésre kerülő törvényi tényállását.
[806] *Code Pénal du Grand-Duché de Luxembourg, Loi du 18 Juin 1879* (dans sa teneur modifiée au 12 août 2022), 387. cikk. Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg, www.legilux.public.lu (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

„klasszikus”-nak mondható állampolgárság, illetve szabad mozgáshoz, beutazáshoz, munkavállaláshoz, tartózkodáshoz való jogon túl az orvosi ellátáshoz való jog megszerzése is felmerül vagylagos célzatként, továbbá mindkét házasságra lépő fél megegyező büntetési tétel szerint, külön alakzatban büntetendő a 38. cikk (1) és (3) bekezdésében, azzal, hogy az (1) bekezdés szerint felsorolt, a házasságkötéssel megszerzett bármely jogot, illetve előnyt a vonatkozó hatóság visszavonhatja, illetve megsemmisítheti a 38. cikk (2) bekezdése alapján.[807]

Az önálló, kifejezetten a bizonyos érdekkapcsolatok létrehozását tartalmazó bűncselekmények megalkotásán túl találkozhatunk az irreguláris migrációt lényegében a *jogellenes tartózkodás elősegítésével támogató törvényi tényállások* megfogalmazásával is, mint *Litvánia* és *Szlovákia* esetében, amely tagállamok, bár a 2021-es Eurojust-jelentés megállapítása szerint sui generis bűncselekményt alkottak az érdekházasságok kapcsán,[808] tartalmilag lényegében inkább a jogellenes tartózkodás elősegítése elnevezésű törvényi tényállásunkkal (Btk. 354. §) mutatnak hasonlóságot.[809] Mindemellett *Észtországban* például az érdekházasságokat egyenesen a *polgári jog* szabályozza, alapját képezve a kérdéses házasság érvénytelenítésének, valamint az ideiglenes tartózkodási engedély megtagadásának.[810]

Hasznos gyakorlati adalékokkal szolgálnak az Eurojust hivatkozott jelentésében foglalt ügyek tapasztalatai is,[811] amelyek mind a jelenség egy-egy érdekes színfoltjára mutatnak rá. Az *Amouda-ügyben* hamis cégeket alkalmaztak a leendő vőlegények toborzására,[812] míg a *Just Married*-ügyben megmutatkoztak a közösségi médiára alapozó, hálózatos

[807] *The Marriage Act, Act XXXVII of 1975* (Chapter 255 of the Laws of Malta), 12th August 1975 (amended by Act LXV of 2020), Legislation Malta, 38. cikk, https://legislation.mt/eli/cap/255/eng (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)
[808] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 36–37.
[809] Ld.: *Criminal Law of the Republic of Latvia of 17th June 1998,* Refworld.org, 285. cikk, https://www.refworld.org/docid/4c3c56292.html (Letöltés dátuma: 2023. január 15.); *Act No. 300/2005 Criminal Code, Slovakia*, 356. cikk, Ilo.org, https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=72646&p_lang= (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)
[810] *Family Law Act (Perekonnaseadus), Estonia*, Ilo.org, 18 November 2009., 9. cikk (6) bekezdés, https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=84956&p_lang=en (Letöltés dátuma: 2023. január 15.); *Citizen of the European Union Act (Euroopa Liidu kodaniku seadus), Estonia,* Riigiteataja.ee, 17 May 2006., 26. cikk, https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520032019014/consolide (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)
[811] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* Az alább felvillantásra kerülő ügyek tekintetében ezen dokumentum „Uo.”-ként kerül hivatkozásra.
[812] Uo. 13., ld. továbbá: *The Amouda case. Dismantling a criminal gang recruiting Portuguese women into sham marriages with Pakistani illegal immigrants in Belgium*, Eurojust.europa.eu, 5 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/amouda-case (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

elkövetés nyomozási nehézségei.[813] Az *Agentur-ügy* jelentősége főképp abban állt, hogy rámutatott a dán jogszabályok elégtelenségeire, eredményeképpen pedig egy speciális egységet hoztak létre minden olyan házassági kérelem ellenőrzésére és vizsgálatára, ahol a házasodni kívánó személyek nem egyaránt dán vagy skandináv állampolgárok, vagy nem rendelkeznek mindketten állandó tartózkodási engedéllyel Dániában,[814] végül pedig a *Vantage-ügy* rávilágított a koordináció és az információcsere fontosságára az érdekházasságok elleni küzdelemben, amely multidiszciplináris megközelítés – például az anyakönyvi személyzet bevonásával – különösen hatékony olyan esetekben, amikor a gyanús tevékenységek túlmutatnak az igazságszolgáltatás szigorú hatáskörén.[815]

Mindezek mentén összegezhetjük, miszerint a JIT-ek szervezése és a vonatkozó, tágabb értelemben vett szabályozások összehangolása, finomítása mellett, hasonlóan fontos a jelenséget illetően a közösségi média útján szerveződő hálózatok, illetve azok nehezen követhető pénzügyi tranzakcióinak a *feltérképezése*, az egyes államok esetében a tartományonként elkülönülő anyakönyvi nyilvántartásokból eredő problémák, a különböző jogágakhoz tartozó nemzeti hatóságok közti kapcsolattartás hiányának a *korrekciója*,[816] az áldozatok azonosítását és támogatását elősegítő rendszer *kiépítése*.[817] Mindezen lehetőségek, és egyben feladatok pedig egy új, az együttműködési formák iránt nyitott, *más jogágakkal élénk együttműködésben* létező *büntetőjog* képét vetíti elénk a jövőben.

[813] Uo. 25., ld. továbbá: *The Just Married case: stopping exploitation of Czech women in sham marriages with Kosovar men,* Eurojust.europa.eu, 5 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/just-married-case-stopping-exploitation-czech-women-sham-marriages-kosovar-men-document (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

[814] Uo. 18., ld. továbbá: *The Agentur case. German and Danish national authorities detected and dismantled an organised crime group arranging sham marriages with Eastern European women,* Eurojust.europa.eu, 5 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/agentur-case (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

[815] Uo. 10., ld. továbbá: *Operation 'Vantage': upstream coordination to link criminal networks involved in sham marriages with Latvian brides in Ireland,* Eurojust.europa.eu, 4 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/operation-vantage-upstream-coordination-link-criminal-networks-involved-sham-marriages-latvian (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

[816] S*upporting judicial authorities in fighting sham marriages as a form of migrant smuggling and human trafficking. Case analysis report by Eurojust,* Eurojust.europa.eu, 12 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/2020-11/Sham-marriage-Case-analysis.pdf (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

[817] *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages* (2021): *i. m.* 26.

2.2. A CSALÁDI KAPCSOLATOK LÉTESÍTÉSÉVEL VISSZAÉLÉS TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁSA[818]

A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés deliktumának elemzését adó, *második címünket* a törvényi tényállásnak a vonatkozó *büntetőjogi eszköztárban való elhelyezésével, kriminalizálása indokainak ismertetésével* és a *jogi tárgya által felvetett*, a büntetőjogon innen, különösen pedig azon túl jelentkező *kérdéseknek* a vizsgálatával kezdjük, tekintettel arra, hogy a multidiszciplináris megközelítés az irányadó szakirodalom szerint egyébként is meghatározza a migrációval összefüggő jogellenes cselekmények jogi eszközökkel történő, eredményes kezelését.[819] Ezt követően haladunk tovább a *tényállási elemek* vizsgálatával, kiemelve a felmerülő elméleti érdekességeket és gyakorlati tapasztalatokat egyaránt, melyek megalapozottan járulhatnak hozzá a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásának az érdekkapcsolatok jelensége keretében való értékeléséhez.

2.2.1. ALAPVETÉSEK – AZ AKTAKUTATÁS KÖZELEBBI ISMÉRVEI

Jelen pontban fontos kiemelnünk röviden az értekezés Bevezetőjében már említett, a Btk. hatálybalépésétől kezdődően a vonatkozó kutatási kérelem benyújtásáig – 2023. január 19. napjáig – valamennyi, családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekménye miatt az ország területén folyamatban volt büntetőügyre kiterjedő *aktakutatás közelebbi ismérveit*, mely kutatás tapasztalatait, a deliktum sajátosságai folytán, szándékoltan az egyes tényállási elemek elemzése kapcsán tartjuk ismertetésre érdemesnek. A deliktum statisztikáit vizsgálva ugyanis arra a következtetésre kell jutnunk, hogy annak jelenléte a regisztrált bűncselekmények évről-évre csökkenő száma (ld. fentebb: 4. ábra) mellett is elmaradt az előzetes várakozásoktól, a 2022-es feldolgozottság szerint ugyanis összesen

[818] A szerzőnek kifejezetten az alfejezet tárgyában megjelent tanulmányai a következők: KANYUK Petra Ágnes: *„A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok...” – gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés tényállásáról,* Magyar Rendészet, 2019. évi 2–3. szám, 97–114.; KANYUK Petra Ágnes: *'Különös házasságok' – a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés dilemmái,* Miskolci Jogi Szemle, 2021. évi 1. szám, 1. kötet, 110–132. [A továbbiakban: KANYUK (2021a).]; KANYUK Petra Ágnes: *A családi kapcsolatok létesítésével való visszaélésről. Büntetőjogon innen és túl,* Jogtudományi Közlöny, 2021. évi 11–12. szám, 524–530. [Az alábbiakban: KANYUK (2021b).]; KANYUK Petra Ágnes: *A migráció kriminalizálásának kérdései – gondolatmorzsák a büntetőjog szerepéről és aktuális tendenciáiról,* In: SZIKORA Veronika – ÁRVA Zsuzsanna (szerk.): *A jogérvényesítés és a jogvédelem új útjai,* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2021. 133–148. [A továbbiakban: KANYUK (2021c).]

[819] Ld. bővebben: HAUTZINGER Zoltán: *A migrációhoz kapcsolódó büntetőjogon kívüli szankciók lehetőségei*, Magyar Rendészet, 2016. évi 3. szám, 55.

nyolcvanöt családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekmény került regisztrálásra (ld.: 11. ábra), amelyek közül, elkövetési hely szerinti bontásban, hetvenhárom országhatáron kívüli tevékenységként jelenik meg (2016), kilenc Baranya vármegyéhez (2017), kettő a fővároshoz (2017 és 2018), egy pedig Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez (2020) kötődik (ld.: 12. ábra).

11. ábra

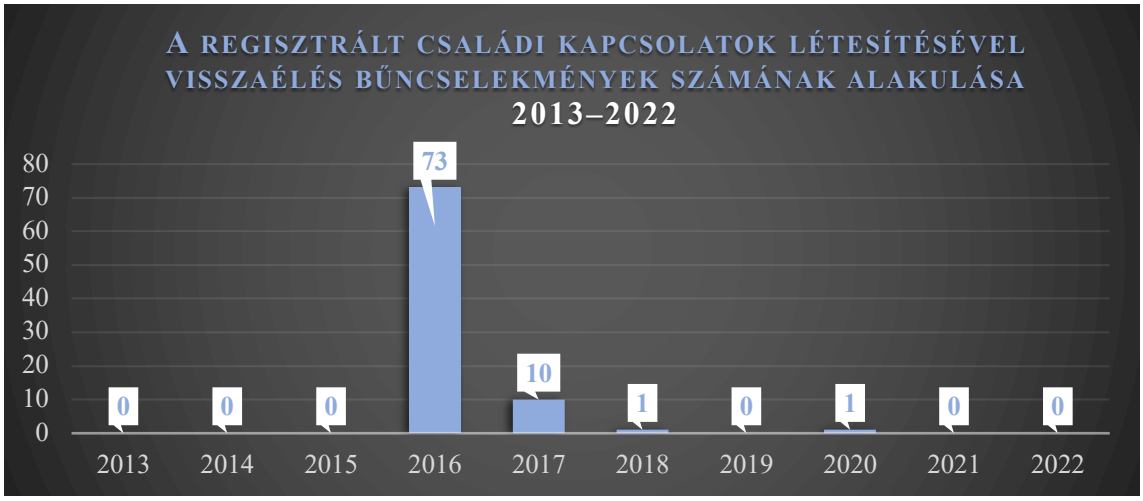

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[820]

12. ábra

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[821]

[820] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – családi kapcsolatok létesítésével visszaélés.
[821] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – családi kapcsolatok létesítésével visszaélés; elkövetés helye szerinti szűkítés.

A kutatás során azonban feltárásra került, hogy a bíróságokon folyamatban volt büntetőügyek száma – ilyen módon tehát a vizsgált deliktumnak a joggyakorlatunkban való megjelenése – még a hivatkozott, alacsony statisztikai jelenléttől is elmaradást mutat. Mindenekelőtt tisztázódott, hogy az országhatáron kívüli tevékenységként regisztrált bűncselekmények az igencsak – a későbbiekben ismertetettek szerint – élénk sajtóérdeklődést keltett, *Kiskunhalasi Járásbíróságon* folyamatban volt büntetőügyhöz[822] kötődnek. Az adott ügyben családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége miatt 43 személy ellen történt vádemelés,[823] míg további, 41 gyanúsított esetében került sor a nyomozás megszüntetésére;[824] közülük három esetben bűncselekmény hiányában,[825] kettő esetben bizonyítékok hiányában,[826] 36 esetben pedig a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka miatt, megrovás alkalmazása mellett.[827] Említésre érdemes ezenkívül, hogy a hivatkozott büntetőügyhöz, a személyi összefüggésre tekintettel egyesítésre került azon ügy,[828] melyben korábban a gyanúsított ismeretlen helyen való tartózkodása miatt a nyomozó hatóság a nyomozást elkülönítette.[829]

Feltárásra került továbbá, hogy a Baranya vármegyéhez, mint elkövetési helyhez regisztrált bűncselekmények a *Siklósi Járásbíróságon* folyamatban volt büntetőügyhöz[830] köthetők, mely ügynek további kilenc gyanúsítottja volt, akikkel szemben, a fentiekhez hasonlóan, megrovás alkalmazásával egyidejűleg, a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka miatt a nyomozás megszüntetésre került.[831] Szintén több gyanúsítottal számolhattunk a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez köthető, *Karcagi Járásbíróságon* folyamatban volt büntetőügyben,[832] míg a Karcagi Járási Ügyészség az eljárás megszüntetése mellett határozott,[833] kettő esetben bizonyítottság,[834] kettő esetben

[822] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.
[823] Kiskunhalasi Járási Ügyészség B.1544/2013/189.
[824] Kiskunhalasi Járási Ügyészség B.1544/2013/189-I.
[825] A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: korábbi Be.) 216. § (1) bekezdésének c) pontja alapján, a korábbi Be. 190. § (1) bekezdésének a) pontjára figyelemmel.
[826] A korábbi Be. 216. § (1) bekezdésének c) pontja alapján, a korábbi Be. 190. § (1) bekezdésének b) pontjára figyelemmel.
[827] A korábbi Be. 216. § (1) bekezdésének c) pontja alapján, a korábbi Be. 190. § (1) bekezdésének j) pontjára figyelemmel; a Btk. 64. § (1) bekezdésének alkalmazásával.
[828] Kiskunhalasi Járásbíróság B.288/2016.
[829] Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda, Nemzetközi Bűnözés Elleni Főosztály, Illegális Migráció Elleni Osztály, 29022/517/2013/276. bü.
[830] Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017.
[831] Siklósi Járási Ügyészség B.389/2016/8-II. A korábbi Be. 216. § (1) bekezdésének c) pontja alapján, a korábbi Be. 190. § (1) bekezdésének j) pontjára figyelemmel; a Btk. 64. § (1) bekezdésének alkalmazásával.
[832] Karcagi Járásbíróság 4.Bpk.631/2019.
[833] Karcagi Járási Ügyészség 1.B.1288/2018/45-I.
[834] Be. 398. § (1) bekezdésének c) pontja alapján.

bűncselekmény hiányában,[835] egy gyanúsított esetében pedig azért, mivel a megvalósult bűncselekményt nem a gyanúsított követte el.[836] Végezetül megállapításra került az is, hogy az elkövetés helye szerint Budapesthez regisztrált bűncselekmények a *Pesti Központi*,[837] valamint a *Budai Központi Kerületi Bíróságokon*[838] kerültek lefolytatásra.[839] Jelen pontban tartjuk megjegyzésre érdemesnek, mint a vizsgált bűncselekmény miatt folyamatban volt büntetőügyek további, átfogó jellemzőjét, miszerint egyik büntetőügy kapcsán sem került sor annak másodfokon történő elbírálására. Az ügyek eljárási forma szerinti megoszlását illetően pedig elmondható, hogy azok között, kisebb fölénnyel – három esetében a kettővel szemben –, tárgyalás mellőzésével végzés, illetve büntetővégzés meghozatalára került sor,[840] a hagyományos tárgyalással történő lefolytatással szemben.

A fentiekből következik, hogy a kutatásra lehetőséget adó ügyek alacsonyabb száma folytán aktakutatásunk ugyan nem szolgálhat átfogóbb jellegű megállapításokkal, fragmentált jellege azonban éppen illeszkedik a joggyakorlati szempontból kevésbé eleven törvényi tényállás vizsgálatának keretébe, egy-egy példával színesítve kérdésfelvetéseinket.

2.2.2. Érvek és kalandozások a törvényi tényállás jogi tárgya körül – a büntetőjogon innen és túl

2.2.2.1. A törvényi tényállás kriminalizálásának indokai, jogi tárgyainak köre

Az érdekházasságok, valamint azokkal együtt egyéb, valótlan családi kapcsolatok létrehozását a hazai jogban elsőként kriminalizáló törvényi tényállást, az európai uniós fellépés kapcsán már említettek szerint, a Btk. 355. §-a vezette be. A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között elhelyezkedő *családi kapcsolatok létesítésével visszaélés* elnevezésű deliktum értelmében az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki anyagi

[835] Be. 398. § (1) bekezdésének a) pontja alapján.
[836] Be. 398. § (1) bekezdésének b) pontja alapján.
[837] Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017.
[838] Budai Központi Kerületi Bíróság 1.Bpk.1782/2018.
[839] Megjegyezzük, hogy adatvédelmi okokból ezen ügyekben nem a teljes iratanyag, csupán az anonimizált ügydöntő határozatok álltak rendelkezésünkre, így a fentebb ismertetettekhez hasonlóan, az esetleges további gyanúsítottakról nem tudunk beszámolni, noha az adott határozatok tartalmából kiindulva, erre vonatkozóan nem is tartanánk valószínűnek a következtetést. Mindemellett, a továbbiakban összefoglaló megnevezéssel a vizsgált bűncselekmény tárgyában indult büntetőügyekre kiterjedő kutatásunkra – az ügyek többségére is tekintettel – esetenként „aktakutatásként" utalunk az értekezésben.
[840] Korábbi Be. XXVII. Fejezet, illetve Be. C. Fejezet.

haszonszerzés céljából, kizárólag tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében létesít családi kapcsolatot, vagy az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárul, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő.

A bűncselekmény a *migrációnak* a fennálló *szabályokkal ellentétes,* a fentebb említettek szerint, *irreguláris* formáját illetően kialakult *széleskörű, hármas tagozódású hazai büntetőjogi eszköztárban* a jelenséggel hagyományosan, közvetlenül összefüggő cselekményeket magukban foglaló deliktumok – mint az embercsempészés és az emberkereskedelem – adekvát módon bővített formái, valamint a sajátosan a jelenség kezelése – nevezetesen a határzár védelme – okán megalkotott egyes törvényi tényállások mellett megjelent, az illegális tartózkodást segítő cselekményeket és ezekkel együtt a közreműködő harmadik személyeket szankcionáló deliktumok kategóriájába tartozik.[841] Az alapvetően a *közrend, közbiztonság védelme* jegyében[842] bevezetésre került, széleskörű eszköztár hazánkban a *biztonsághoz fűződő alapvető deklarációra*[843] tekintettel került bevezetésre, amely Alaptörvényi szinten jelenik meg. Magyarország Alaptörvénye E) cikkének (1) bekezdése ugyanis rögzíti, hogy Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében, amelyhez kapcsolódóan a Q) cikk szerint Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával. Az Alaptörvény IV. cikke pedig kijelenti, hogy mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

A vizsgált deliktum tekintetében a kriminalizáció okait a Btk. 355. §-ához fűzött miniszteri indokolás[844] részletezi, hivatkozva a deliktumban foglalt *elkövetési magatartások elszaporodottságára* és az azok mögött – a schengeni térséghez tartozásunk okán – rejlő fokozott *biztonsági kockázatra*, a külföldiek a törvényi tényállásban leírt

[841] Ld. részletesen: KANYUK (2019): *i. m.* 98.
[842] A közrend, közbiztonság (illetve az ezekre való, tagállamok általi hivatkozás) uniós szabályozását a legális migrációt érintően ld. TÖTTŐS Ágnes: *A közrendre, közbiztonságra veszélyesség uniós szabályozása a legális migráció területén*, In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások" című tudományos konferenciáról,* Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. 285–298.
[843] MADAI (2016): *i. m.* 245.
[844] A 2012. évi C. törvény indokolása, *i. m.* Részletes indokolás a 355. §-hoz.

módokon megszerzett jogosultságukkal ugyanis szabadabban, gyakran ellenőrzés nélkül utazhatnak az Európai Unió más tagállamaiba. Az indokolás egyúttal hangsúlyozza azt is, hogy az illegális migráció társadalomra kiemelten veszélyes volta folytán az ilyen visszaélésekkel szembeni eredményes fellépés a büntetőjog eszközeitől várható, ezen igény hívta életre a bűncselekmény megalkotását.

A miniszteri indokolás, mint látható, egyedül a külföldiek vonatkozó magatartásaiban hordozott veszélyeket, egyúttal *hazánk és az EU illegális migráció általi fenyegetettségének növekedését* emeli ki a büntetendővé nyilvánítás melletti érvként, sőt, a bűncselekményt megvalósító személyekről – akik védelme márpedig, ahogyan később látni fogjuk, kiemelten fontos volna a jelenség szempontjából – csak az elkövetői ablakzatuk tekintetében tesz rövid említést. Ez az irányvonal a vonatkozó *szakirodalomban* is nyomon követhetőnek mutatkozik majd – amelyre az indokolás minden bizonnyal nem elhanyagolható hatást is gyakorolt –, holott nem hagyható figyelmen kívül, hogy az érdekházasságok, valamint a további, a vizsgált deliktumban foglalt érdekkapcsolatok nyilvánvalóan ellentmondanak az Alaptörvényben foglalt, a *házasság és a család védelmét képviselő értékrendnek*.[845]

Mindennek különös hangsúlyt ad a fentebb vázolt, uniós szintű fellépés és igény a minél hatékonyabb eszközök kutatására, amelyből látszik, hogy a migrációs nyomás növekedésével felélénkülő, ám mégis a *„klasszikus" értelemben vett irreguláris migráció* tekintetében alkotott törvényi tényállásoktól *jellegében eltérő deliktumról* van szó, amely a szervezett bűnözéssel fennálló szoros kapcsolata folytán nemcsak általánosan, hazánk és a környező tagállamok kapcsán jelent komoly biztonsági kockázatot, hanem a *közreműködő személyek* életére is meghatározó hatást gyakorolhat, a legbensőségesebb és védelmet élvező családi kapcsolatokat céljuktól eltérően használva fel, ennek megjelenítése ezért a témát elemző irodalmak hasábjain is elengedhetetlen, annál is inkább, mivel a jogi tárgy a *jogértelmezésnek vezérfonalául* szolgál,[846] sőt, különös

[845] Ld. ennek alapjait fentebb, továbbá: BALASKÓ Angéla: *Hamis frigy, valódi okmány – az álházasság dilemmái, i. m.*

[846] STRATENWERTH, Günther: *Zum Begriff des „Rechtsgutes",* In: ESER, Albin (hrsg.): *Festschrift für Theodor Lenckner zum 70.,* Geburtstag. Beck, München, 1998. 378. kifejti továbbá: SZOMORA Zsolt: *A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés*, Bűnügyi Szemle, 2009. évi 2. szám, 11. A jogi tárgy különleges jelentőségét és további funkcióit illetően ld.: KANYUK (2021b): *i. m.* 525–526.

gyakorlati jelentőséggel bír a *jogtárgyharmonikus (teleologikus) értelmezés* tekintetében.[847]

A deliktum *jogi tárgyaként* a – fentebb már említett irányban dominánsnak tekinthető – *szakirodalom* a hivatkozott érdekek, értékek tekintetében három csoportra osztható: van, ahol egyedül a *családi kapcsolatok természetes (anyagiasságtól mentes) rendje*[848] jelenik meg, habár megjegyzendő, hogy ugyanezen mű legújabb kiadása már a második csoportunkba tartozik, módosított tartalommal egyaránt megjelöli ugyanis a családi kapcsolatok *befolyástól mentes, szabad akaraton nyugvó* kialakításához kapcsolódó társadalmi érdeket, ezen túlmenően pedig a *tartózkodási jogcím megszerzésének törvényes rendjét* is. Megjegyezzük, hogy az idézett jogi tárgy-meghatározás még módosított formájában is kuriózumnak számít, a családi kapcsolatok tekintetében ugyanis a hangsúlyt még a korábbi kiadásában megjelölt *„anyagiasságtól mentesség”*-nél is a cselekmények jellegére tekintettel érzékletesebben, a szabad akarat fontosságára helyezi, továbbá a második jogi tárgy megjelölésénél is cizellál, a tartózkodási jogcím megszerzésének törvényes rendjére utalva.[849] Ehhez hasonló, bár fordított sorrendben történő listázással máshol is találkozunk, az *állampolgársági viszonyok* és a *családi kapcsolatok* tisztaságát, érdek nélküli kialakulását és fenntartását jelölve meg jogi tárgyként[850] és némi átmenetet jelent a felállított kategóriáink között az az elemzés is, ahol, bár az *illegális migráció* elleni fellépéshez fűződő társadalmi érdek jelenik meg, mégis, a kifejtés ezt követően rögtön az állam Alaptörvényben rögzített, a házasság és a család védelmére vonatkozó kötelezettségének felhívásával folytatódik.[851] A feldolgozások többsége alapján pedig, a miniszteri indokolás szövegével egyezően, a törvényi tényállás egyedül az *Európai Unió területén tartózkodás rendjét*, az *illegális*

[847] A teleologikus értelmezés jogtárgyharmonikus interpretációként való felfogásásnak helyes megítéléséről számot adó indokokat ld.: BELOVICS Ervin: *Büntetőjog I. – Általános Rész*, HVG-ORAC, Budapest, 2017. 147.
[848] KATONA Tibor: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, Complex, Budapest, 2013. 741.
[849] GÁL Andor: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 823.
[850] BALOGH Ágnes: *Büntetőjog II. Különös rész. B/1. Témakör: Büntetőjog,* Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2014. 449.
[851] MADAI Sándor: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog – Különös Rész II,* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2018. 144.

migráció elleni fellépést,[852] illetve *küzdelmet,*[853] valamint a *jelenség visszaszorításához* fűződő társadalmi érdeket[854] részesíti védelemben.

Végezetül jelen, a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés jogi tárgyainak körét elemző alpont alatt szükséges kibontani a fentebb már említett szakirodalmi álláspontot, amely szerint a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés egy *jogi tárgy nélküli bűncselekmény*.[855] A megállapítás szerzője, végigtekintve a Ptk. házasságkötésre vonatkozó rendelkezéseit, azokból azt a következtetést vonja le, hogy a hatályos jog nem tartalmaz olyan kikötést, amely szerint házasságot csak érdekmentesen, az együttélés szándékával lehetne kötni. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a Btk. nem szól a házasságkötésről és az azzal kapcsolatos körülményekről, mindarra tehát a Ptk.-ban meghatározottak az irányadók: annál is inkább, mivel, ahogyan arra fentebb utalás történt, a *kettős házasság* (Btk. 214. §) tekintetében kialakult érvénytelenségi okokat, egyéb rendelkezéseket a büntetőbírói gyakorlat is átveszi a Ptk.-ból. A létező házasság konjunktív feltételeit a Ptk. 4:5. § (1) bekezdése tartalmazza. Amennyiben bármely feltétel hiányzik, a házasság nem tekinthető fennállónak. A vizsgált téma szempontjából külön jelentőséggel bír az a rendelkezés, miszerint a nyilatkozat feltételhez vagy határidőhöz nem köthető, amely a későbbiekben, az érdekkapcsolatok érvényességének kérdésével összefüggésben külön említésre kerül majd.[856]

A hivatkozott szerző kifejti továbbá, hogy az anyakönyvvezetőnek a törvény nem ad mérlegelési lehetőséget, így a házasságot a felhívott feltételek fennállása esetén, mivel a vizsgált magatartásokat a jog nem tiltja, hovatovább a kapcsolatot érvényesen létre is hozza, akkor is meg kell kötnie, ha a házasulók határozottan kijelentik, hogy csak és kizárólag abból a célból létesítenek kapcsolatot, hogy az egyik fél tartózkodási engedélyt szerezzen, és ezért a másik fél anyagi ellenszolgáltatást nyújt.[857] A tanulmány szerzője

[852] GELLÉR Balázs József: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár. 6. kötet, Különös Rész,* Nemzeti és Közszolgálati Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 175.; GELLÉR Balázs József: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények,* In: POLT Péter – MISKOLCZI Barna – TÖRÖK Tímea – GASZ Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja,* OPTEN, Budapest, 2016. 1121.
[853] GÖRGÉNYI Ilona: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész*, Wolters Kluwer, Budapest, 2013. 502.
[854] SINKU Pál: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények – Btk. XXXIV. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész,* HVG-ORAC, Budapest, 2018. 640.
[855] GRATZER–SÖVÉNYHÁZI Gábor: *Egy jogi tárgy nélküli bűncselekmény tanulságai, avagy házasság tényleg csak szerelmesek között köthető?*, Belügyi Szemle*,* 2017. évi 1. szám, 67.
[856] SZEIBERT (2023) (Wolters Kluwer Jogtár): *i. m.* Második rész: A házasság. I. cím: A házasságkötés.
[857] GRATZER–SÖVÉNYHÁZI (2017): *i. m.* 68.

arra a fentebb már idézett következtetésre jut, hogy a bűncselekménynek nincs jogi tárgya, amiből következik, hogy az nem lehet – büntetőjogi értelemben – veszélyes a társadalomra sem. Ennélfogva – kétségkívül találóan és egyéb megállapítások mellett,[858] azonban az elkövetési magatartás egyéb fordulatainak elemzését mellőzve – úgy ragadta meg a problémát, hogy a hatályos Btk. szövegezése szerint a házasság jogszerűen *„csak szerelmesek között köthető”*.[859] Az érvelésnek, illetve a lefestett példa életszerű voltának azonban több megfontolás is ellentmond, ennek kifejtését a releváns polgári jogi, valamint idegenrendészeti szabályozás és gyakorlat feldolgozása segíti elő.

2.2.2.2. Felvetések a jogi tárgy által kijelölt ösvényen haladva

Mindenekelőtt leszögezhető, hogy ahogyan a Bizottság által 2014-ben kiadott *Kézikönyv* is kiemeli, az érdekházasságok érvényes házasságoknak minősülnek,[860] ezzel egybehangzóan pedig a releváns hazai tapasztalatokat összegző feldolgozások, mint a *Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja*,[861] valamint a rendszeresen hasonló ügyeket felülvizsgáló *jogalkalmazó* is leszögezte a közelmúltban,[862] hogy a házasság vagy a szülő-gyermek kapcsolat valódiságának a hatóság általi vizsgálata[863] és annak eredménye nem befolyásolja a házasság vagy az apai elismerő nyilatkozat érvényességét. Ebből kifolyólag, nincs vita a tekintetben, hogy polgári jogi szempontból az érdekházasság megállapítása konkrétan nem jelent olyan okot, amelynek alapján annak érvénytelenségét lehetne megállapítani, a házasság tehát akkor is érvényes, ha a felek

[858] A tanulmány szerzője többek között megjegyezte, hogy természetesen nem szükségszerű, hogy minden bűncselekményt megelőzzön egy konkrét jogszabályhely megjelölésével hivatkozható törvényi rendelkezés, tiltás vagy valamely magatartásra kötelezés, a jogi tárgy lehet valamely alapjog, jogelv, alkotmányos rendelkezés, de következhet nemzetközi jogi imperatív vagy szerződésen alapuló normából is, a büntető törvényi tényállás azonban nem lehet öncélú, önmagából fakadó. GRATZER–SÖVÉNYHÁZI (2017): *i. m.* 68.
[859] Uo. 65.
[860] *„Every marriage of convenience is, by definition, a valid marriage in that the parties to it have legally become husband and wife... Consequently, the couple should be able to produce a formally valid marriage certificate.”* SWD (2014) 284 final, *i. m.* 10.
[861] KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA (2013): *i. m.* 80.
[862] ROTHERMEL Erika: *Az idegenrendészeti ügyek bírósági felülvizsgálatának változásai*, In: BARTÓK Flóra – MADARÁSZ Gabriella – MARTON Ildikó – DÉVÉNYI Olívia – VARGA Edina (szerk.): *Tanulmánykötet a Kúria Közigazgatási Szakágában 2019-ben ítélkező bírák tollából,* Kúria, 2019. 171., https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/bovitett_oldal/kuria_konyv_1204.pdf (Letöltés dátuma: 2021. február 14.) Sőt, az érdekházasságok magyar polgári jog szerinti érvényességét egyéb források is evidenciaként kezelik, mint: TÖRŐCSIK Balázs: *Az előzetes letartóztatás végrehajtását érintő ügyészi rendelkezési jog egyes kérdéseiről, különös tekintettel a kapcsolattartást érintő döntésekről*, Börtönügyi Szemle, 2016. évi 4. szám, 76.
[863] A fentebb kifejtettekre tekintettel természetszerűen a házasság relációjában tett megállapítások a további, valótlan tartalmú családi kapcsolatokra is értelmezhetők.

között nem jön létre házassági életközösség, eleve nem élnek egy háztartásban, a házastársak között nincs érzelmi, illetve bensőséges (szexuális) kapcsolat és nem gazdálkodnak közösen, nem élnek vagyonközösségben.

Említésre érdemes a tágabb kontextusban értendő „érdekházasság" felmerülése a polgári jogi ítélkezés gyakorlatában, egy tulajdonjog megállapítása iránti perben például tényként kerül rögzítésre, és nem is von maga után semmilyen következményt az az állítás, miszerint: *„…a 8. sorszámú jegyzőkönyv szerint a felperes úgy nyilatkozott, hogy az 1970-es években házasságot kötött egy hölggyel, de ez csak egy névházasság volt."*[864] Hasonlóan szűkszavú megállapítással találkozhatunk egy házastársi közös vagyon megosztása iránt indított perben, amely szerint *„…az alperes pedig egy névházasság segítségével megszerzett munkavállalási engedély alapján táncosnő volt..."*.[865] Megjegyzésre érdemes, hogy az érvényesség kérdése olyannyira „érinthetetlen" a témában, hogy az *Emberi Jogok Európai Bírósága* egy konkrét ügyben, amelyben kizárólag az adott állam állampolgárságának megszerzése érdekében létesítettek a felek házasságot, és azt a hatóságok érvénytelenítették, megállapította, hogy az beavatkozásnak minősült a felek családi életébe.[866]

Mindazonáltal, ahogyan a Ptk. Kommentárja is kiemeli, az Alaptörvény fentebb már hivatkozott L) cikkében nemcsak az *állam védelmi kötelezettsége* az egyedüli hangsúlyos elem a család és a házasság intézménye kapcsán, nem hagyható figyelmen kívül ugyanis az annak (1) bekezdésében foglalt meghatározás sem, amely *életközösségként* definiálja a házasságot és hitet tesz a család, mint alapvető érték mellett.[867] Ennek pedig a házasság, mint kötelék fennállásával egyetemben a polgári jog is meghatározó jelentőséget tulajdonít – kiemelt szerepet adva annak elsősorban a vagyonjogi kérdésekben –, mi több, a Kommentár deklarálja azt is, hogy az életközösségnek személyi jogi és idegenrendészeti joghatásai is lehetnek. A hivatkozott forrás utóbbi körben kifejezetten a tartózkodási kártya megszerzésének kérdését említi, valamint kitér arra is, hogy amennyiben a

[864] Ld. a még a határozat számában is anonimizált esetet: Fővárosi Törvényszék ...P. .../2013/12.
[865] Ld.: Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.311/2018/4-II.
[866] Igaz azonban, hogy ez az adott esetben több okból is szükséges intézkedés volt. Josefa Benes v. Austria. Application No. 18643/1991.; Council of Europe: *Yearbook of the European Convention on Human Rights,* Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht – Boston – London, 1992. 32.
[867] SZEIBERT (2023) (Wolters Kluwer Jogtár): *i. m.* Első rész: Alapelvek.

házastársak sem egymás nyelvét, sem más közös nyelvet nem beszélnek, egymás magánéletét egyáltalán nem ismerik, az életközösség nem állapítható meg.[868]

Egy kérdés tehát a házasság polgári jogi szempontból való *érvényességének* tárgyköre, amely hangsúlyozottan, alapvetően nem képezi vita tárgyát – hiszen ebben rejlik a jelenség lényege,[869] ezáltal is olyan nehézkes annak felderítése és egyúttal könnyű a jellemzően nehézsorsú közreműködő személyek beszervezése, az érvényesség látszata ugyanis erősítheti azt a naiv meggyőződést, hogy a véghezvitt cselekmény nem is megy szembe a joggal – miközben más kérdés az, hogy az egyébként érvényes, de tényleges tartalommal nem bíró házasságra, valótlan tartalmú, üres, az Alaptörvény által deklarált szellemiséggel szembemenő életközösségre alapítottan *lehet-e tartózkodási jogot alapítani*.

Jelen helyen térünk ki arra, hogy az érvényesség kapcsán hivatkozott, uralkodó álláspontal szemben, természetesen találunk szűk körben erre vonatkozó ellenpéldát is. *Molnár Sarolta* például azzal együtt, hogy leszögezi, miszerint a feltételhez, időhöz kötött házasságkötési nyilatkozat alapján nem jön létre a házasság, arra a következtetésre jut, hogy *„ellenkező esetben joggal való visszaélésre adna lehetőséget az intézmény, ha például csak az állampolgárság megszerzése végett kötnének házasságot.”*[870] Megjegyzésre érdemes, hogy magának a joggal való visszaélés alapelvének a hivatkozása a vizsgált esetben egyébként logikus is, hiszen ahogyan az fentebb megállapításra került, a Szabad Mozgás Irányelv is erre épít az érdekházasságok esetében, és jelenleg már a polgári jog is nyugvópontra jutott annak megítélése kapcsán, hogy a törvény családjogi jogviszonyokban is tiltja-e a joggal való visszaélést.[871] Megjegyzésre érdemes azonban,

---

[868] SZEIBERT (2023) (Wolters Kluwer Jogtár): *i. m.* Második rész: A házasság. I. cím: A házasságkötés.

[869] Szemben például a kényszerházassággal, amely mellőzi az érvényesség „mázát” is, azt sem a nemzetközi, sem az európai uniós jog nem védi. Ld. többek között: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikkének (2) bekezdése, valamint a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény 16. cikk (1) bekezdésének b) pontja. *Universal Declaration of Human Rights* (1948): *i. m.*, továbbá *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women,* United Nations General Assembly, 1979., https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm (Letöltés dátuma: 2023. február 14.), valamint a jelenséggel szembeni európai uniós fellépés mozaikjait feldolgozó *Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices,* European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014., https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-forced-marriage-eu_en.pdf.pdf (Letöltés dátuma: 2023. január 10.)

[870] MOLNÁR Sarolta: *A családjogi charta és a civil jog házasságképe*, Iustum Aequum Salutare, 2014. évi 1. szám, 29.

[871] BARZÓ Tímea: *A családjog alapelvei és érvényesülésük nehézségei*, Miskolci Jogi Szemle, 2017. évi különszám, 38. [A továbbiakban: BARZÓ (2017b).]

hogy az alapelveket sértő joggyakorlás elbírálása az ítélkezési gyakorlatban a legnehezebb feladatok közé tartozik.[872]

A tartózkodási jog kérdésére visszatérve, mindenekelőtt rögzíthetjük, hogy a kérdés korántsem teoretikus, a töretlen idegenrendészeti gyakorlatot[873] pedig egy, a tárgyban született Kúriai döntés is megerősítette,[874] több évtizedes gyakorlat alatt kimunkált érvrendszer mellett levezetve, miszerint a házasságkötés ténye önmagában nem alapozza meg a tartózkodási kártya megszerzését, a névházasság nem eredményezheti a családtagként történő elbírálást.[875] Mindez összefüggést mutat a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásával, amelyet erőteljesen meghatároz, hogy a benne foglalt elkövetési magatartások kifejtésére, mint az majd kifejtésre kerül, *kizárólag tartózkodási engedély kiadása* érdekében kerülhet sor. Mindennek azért van különös jelentősége, mivel a hazai konstrukció alapvetően azon az elven nyugodott, hogy a tartózkodási engedély jogosít a tartózkodásra, annak tehát konstitutív hatályt tulajdonított. Ez ellentétben állt azonban a Szabad Mozgás Irányelv és alapvetően az uniós jog szellemével, amely szerint a tartózkodási jogosultság nem az engedélyből fakad, hanem azt az uniós jog biztosítja. A Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásával megváltozott helyzet egyébiránt sokáig újabb és újabb problémákra irányította mind a hatóság, mind a felülvizsgálatot végző bíróság figyelmét.[876]

Amellett azonban, hogy a joggyakorlat szerint egy érdekházasságra nem lehet *tartózkodási jogot alapítani*, mi több, amennyiben az érdekházasság, vagy egyéb érdekkapcsolatok létrehozására kifejezetten a tartózkodási engedély – mint uniós polgársághoz kapcsolódó jogosultság – kiadása érdekében kerül sor, azt – további tényállási elemek megvalósulása mellett – a jogalkotó családi kapcsolatok létesítésével visszaélésként *kriminalizálja*, nem állítható, hogy az ilyen érdekkapcsolatok ne bírnának egyéb jogi relevanciával, ahogy az sem, hogy azok más okból történő létrehozása nem bírna semmilyen jogi relevanciával. Ennek mentén mindenekelőtt megjegyezhető, hogy azt sem zárja ki semmi, hogy egy állam polgári jogi tekintetben eleve értékelje a házasság

[872] LESZKOVEN László: *A polgári jog alapelvei,* In: BARZÓ Tímea – PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanok, személyek joga, szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus, Budapest, 2018. 42.
[873] KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA (2013): *i. m.* 80–82.
[874] BH 2017.36.
[875] Az ismertetett döntés (Kúria Kfv.II.38.064/2015.) a Kúriai Döntések 2017/1. számában, a 36. szám alatt jelent meg.
[876] ROTHERMEL (2019): *i. m.* 170.

mögött meghúzódó célok legitimitását. Erre a román Polgári Törvénykönyv színlelt házasságról rendelkező 295. cikkében található példa, amelynek (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a családalapítástól eltérő céllal megkötött házasság teljes mértékben semmis, a (2) bekezdésben pedig kifejti, hogy a házasság semmissége „kiküszöbölhető", amennyiben a bírói határozat jogerőre emelkedéséig sor kerül a házastársak együttélésére, a feleség szült vagy teherbe esik, illetve, ha a házasság megkötése óta eltelik két év.[877]

Mindez alapvetően egybecseng – és más nézőpontból megerősítő jelleggel is szolgál – azon, a kutatás során felfedezett megállapítással kapcsolatban is, miszerint az, hogy a házasság érvényességét valóban nem érinti annak érdek-jellege, nem jelenti egyben azt is, hogy a *polgári jog* minden tekintetben érzéketlen volna a jelenségre, és más viszonylatban ne értékelné az életközösség hiányát. A Debreceni Ítélőtábla[878] egy *törvényes öröklésből való kiesés megállapítása iránt indított perben*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság, mint elsőfokon eljárt fórum ítéletében[879] foglalt indokolásával egyetértve hangsúlyozza, hogy a polgári jog házasságra vonatkozó rendelkezéseiből az következik, miszerint a házasság valódi tartalmát a házastársak együttélése, az érzelmi és gazdasági közösség adja. Amennyiben ez hiányzik, és a házasság csupán, mint formális jogi kötelék áll fenn, a *házasság „holt" házasság*. Ennek jogi következményét vonják le a Ptk. öröklési jogi szabályai, amelyek a házastársak közötti öröklést is a ténylegesen – nem csak jogi formaként – fennálló házassági életközösséghez, az érzelmi és gazdasági közösséghez fűzik. A törvényi rendelkezések tehát abból az objektív tényből indulnak ki, hogyha a házastársak között az életközösség fennállott, az öröklési kapcsolatnak is helye van, az *életközösség objektív hiánya* azonban az *öröklésből való kiesést* eredményezi.[880] A perbeli esetben az örökhagyó és az alperes közötti házasság színlelt volt, amit azért kötöttek, hogy az alperes a magyar állampolgárságot könnyebben megszerezhesse, ezért az örökhagyó részére kétszázezer forintot fizetett is. A Bevándorlási Hivatalhoz

[877] A törvényszöveg magyar fordítása az alábbi honlapon elérhető: Law no. 287/2009 on the Civil Code, Lex.Sapientia.ro, http://lex.sapientia.ro/category/593695e4e4b0130db7779c96 (Letöltés dátuma: 2021. július 14.)
[878] Debreceni Ítélőtábla Pf.II.20.383/2008/3.
[879] Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 1.P.21.263/2007/21.
[880] Ld. a hivatkozott ítélet meghozatalakor hatályos törvényi rendelkezést a régi Ptk. 601. § (1) bekezdésében, amellyel egyező tartalommal, az életközösség megszakadását és visszaállítása kilátástalanságát teszi meg a házastárs törvényes öröklésből való kiesése megállapításának két együttes feltételeként a hatályos Ptk. 7:62. § (1) bekezdése is. Az első követelmény objektív jellegét, ennélfogva a házassági életközösség – témánk szempontjából is relevanciával bíró – lélektani, erkölcsi és vagyoni összetevőit a Debreceni Ítélőtábla hivatkozott döntésében is felhívott BH 2005.252. számú határozat állapítja meg és részletezi, amely kérdéskörben az ÍH 2015.144. számú ítélőtáblai határozat a házastársi viszony átmeneti megromlását kifejezetten kizárja a nevezett feltételnek megfelelő körből.

bejelentett lakcíme, munkahelye fiktív volt, köztük házastársi életközösség egyáltalán nem jött létre, és nem is volt szándékuk arra, hogy ők tényleges házastársi életközösségben éljenek együtt.

Végezetül fontos megjegyezni azt is, hogy a konkrét *jogkövetkezmények* nemcsak a büntetőjog terrénumán belül jelentkeznek, egy tényállásszerű családi kapcsolatok létesítésével visszaélés deliktum esetében sem. A klasszikus forgatókönyv szerint ugyanis egy érvényesen létrejött házasság „marad hátra" a tettesi oldalon, amelynek felbontására a legtöbbször ismeretlen helyen tartózkodó férj mellett nem mutatkozik reális esély. A „hátramaradt" házasság fennállása folytán ráadásul az elkövetők valódi párjukkal csak élettársi kapcsolatra léphetnek,[881] amely amellett, hogy elzárja őket a házasságban élők számára nyitva álló, különböző állami támogatások és kedvezmények lehetőségeitől, az esetleges gyermekeiket illetően is rendezetlen jogi helyzetet eredményez.[882] A lehetséges komplikációk hálója tehát adott esetben az elkövetők életére kifejtett hatást illetően könnyen felülmúlhatja cselekményük büntetőjogi vetületét is, amely tükröződik a későbbiekben ismertetésre kerülő, családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekménye miatt folyamatban volt büntetőügy kapcsán felszólaló Kecskeméti Törvényszék szóvivőjének nyilatkozatában, a kérdéses büntetőeljárást *„szinte semmiségnek"*[883] minősítve a további dilemmák tükrében.[884]

[881] Mi több, az alábbi – a későbbiekben ismertetésre kerülő, Kiskunhalasi Járásbíróság előtt folyamatban volt büntetőügyben történt – ügyészségi vádemelésről tájékoztató cikk példaképp, már egy eleve élettársi kapcsolatban élő, majd abban maradni kényszerülő párról számol be, amely az elkövetést felhalmozódó tartozásaik rendezésének reményében vállalták. Ld.: POZSGAI Ákos: *Tömeges vádemelés álházasságok ügyében,* Halas Média.hu, 2016. április 1., http://halasmedia.hu/rovatok/szirena/toemeges-vademeles-alhazassagok-uegyeben (Letöltés dátuma: 2021. január 4.)

[882] TÖTTŐS (2016): *i. m.* 318.

[883] *Pénzért mondták ki az igent, most a vádlottak padján ülnek,* Híradó.hu, 2017. március 1., https://www.hirado.hu/2017/03/01/penzert-mondtak-ki-az-igent-most-a-vadlottak-padjan-ulnek/ (Letöltés dátuma: 2020. január 4.)

[884] Példa nélküli, a polgári jogi jogkövetkezmények tekintetében, mondhatni „előrelátó" eljárásról tanúskodik a szintén az egyik, alább elemzésre kerülő ügy kapcsán nyilatkozó fiatal lány beszámolója, amely szerint az érdekházasságot szervezők kérésére egy, a „férje" után esetlegesen járó örökségről előzetesen lemondó nyilatkozatot is alá kellett írnia, amely, bár a fentebb, öröklési jogi kérdéseket érintő fejtegetéseinket figyelembe véve szükségtelennek tekinthető, a jelenség bonyolultabb megítélése okán mégsem értékelendő a szervezők részéről felesleges intézkedésként. *Feleség 50 ezer forintért,* Hetek.hu, 2016. február 19., http://www.hetek.hu/hatter/201602/feleseg_50_ezer_forintert (Letöltés dátuma: 2020. február 15.)

2.2.3. AZ ELKÖVETÉSI MAGATARTÁS ÉRTELMEZÉSE

A vizsgálat alá vont bűncselekmény *elkövetési magatartása* vagylagos jelleggel a családi kapcsolat létesítése, illetve az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz való hozzájárulás. Az előbbi fordulat szempontjából azon *családi kötelékek létesítései* bírnak relevanciával, amelyek révén az elkövető tartózkodásra szerezhet jogcímet, és ezáltal tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadására kerülhet sor. A hazai jogrendben a tartózkodási jogra vonatkozó részletes szabályokat a harmadik országbeli állampolgárok, illetve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek esetében külön jogszabályok határozzák meg,[885] melyek egyezőek abban a tekintetben, hogy a családok egyesítésének követelményét szem előtt tartva, a tartózkodási jogosultságot ezen kapcsolatra tekintettel valamennyi családtag – pontosabban, adott esetben csak egyes családtagok – esetében, az általános szabályokhoz képest enyhébb feltételek teljesítése mellett teszik megszerezhetővé.[886] A *családtag* normatív fogalmaira[887] és az Alaptörvény L) cikkére tekintettel, amelynek értelmében a családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony, a családi kapcsolat létesítésének fordulata mindenekelőtt a házasságkötésre irányul. Nem kizárt azonban például a külföldi örökbefogadása[888] és ilyen lehet a bejegyzett élettársi kapcsolat, valamint a be nem jegyzett – naturális – élettársi kapcsolat is,[889] hiszen a családi kapcsolat, bár különleges kötelék, nem feltétlenül jogi értelemben vett kötelem. Az

[885] A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (a továbbiakban: Harmtv.), valamint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény (a továbbiakban: Szmtv.). Megjegyezzük, hogy a Harmtv. tekintetében a közeljövőben változások elé nézünk, ugyanis az értekezés lezárását megelőző hónapban került benyújtásra az azt felváltani készülő jogszabály törvényjavaslata. Ld.: T/6079. számú törvényjavaslat a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról, 2023. november, https://www.parlament.hu/irom42/06079/06079.pdf (Letöltés dátuma: 2023. november 18.)

[886] Ld. többek között: Harmtv. 17/A. § (1) bekezdés c) pont, (1a) albekezdés, 19. § (1) – (11) bekezdések, 23. § (1) bekezdés a) pont; Szmtv. 6. § (2)-(3) bekezdések, 8. § (1) bekezdés, 10-11. §, 16. § (1) bekezdés b) pont, 18. § (4) bekezdés stb.

[887] Ld. a Harmtv. igen széles körben megállapított családtag-fogalmát a Harmtv. 2. § (d) pontjában; valamint az Szmtv. által e tekintetben megjelölt kört az Szmtv. 2. § b) pontjában. Megjegyezzük, hogy az utóbbi jogszabálynak korábban – 2019. január 1. napjától hatálytalan, 1. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti – alapvető szabálya volt, hogy a magyar állampolgár magyar állampolgársággal nem rendelkező, a magyar állampolgárt kísérő vagy hozzá csatlakozó – az Szmtv.-nek a hivatkozott dátumtól kezdve hatályos szabályozásához képest, ekkor még tágabban megszabott körben értelmezendő – családtagjának általános jelleggel biztosította a szabad mozgás és tartózkodás jogának gyakorlását [SINKU Pál: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények – Btk. XXXIV. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész,* HVG-ORAC, Budapest, 2016. 624.], amellyel, *Bojcsev* megállapítása szerint, széles körben teremtette meg a joggal való visszaélés lehetőségét is, ld.: BOJCSEV (2012a): *i. m.* 337.

[888] MADAI (2018): *i. m.* 145.

[889] Ld. fentebb az élettársak fogalmának értelmezése tekintetében benyújtott, előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a C-459/14. számú Cocaj-ügyben, valamint az azáltal felvetett kérdések vázlatát.

egyszerű, akár tartósabb együttélés – amennyiben az előbbiekkel nem definiálható – nem számít családinak, miután abban csupán egy esetleges, későbbi családi kapcsolat magvai lelhetők fel.[890]

Az elkövetési magatartás második fordulatára rátérve, a cselekményt az követi el, aki tartózkodási engedély kiadása érdekében az *apaságot megállapító teljes hatályú apai elismerő nyilatkozathoz hozzájárulást ad*. Ennek kapcsán a Ptk. vonatkozó szabályaira kell utalnunk, melyek értelmében az apai elismerő nyilatkozat apai jogállást keletkeztető ténynek minősül.[891] Ezen nyilatkozatot a gyermeknél legalább tizenhat évvel idősebb férfi tehet, a gyermek fogamzási idejének kezdetétől, személyesen.[892] Az elkövetési magatartás az ehhez való *hozzájárulás megadásában áll*, amely ugyanis a nyilatkozat teljes hatályához az anya, a kiskorú gyermek törvényes képviselője és – ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte – a gyermek részéről is szükséges.[893] Az aktakutatásunk büntetőügyeiben ezen elkövetési magatartással kevesebbet találkozhatunk; a két, releváns büntetőügy ráadásul egy-egy elkövetéshez kötődik, melyek közül az egyik – a *Budai Központi Kerületi Bíróságon* folyamatban volt ügy – esetében a hivatkozott elkövetési magatartás élettársi kapcsolat létesítését kísérte,[894] míg a többi, hivatkozott és vizsgált ügyben egyöntetűen a házasságkötés, mint családi kapcsolat létesítése formájában realizálódott az elkövetés.[895]

Megjegyezzük, hogy a deliktum *kísérlete* a vonatkozó szakirodalom szerint az *első fordulat* esetében lehet releváns, amennyiben az elkövető által a családi kapcsolat létesítésére irányuló eljárás kezdeményezésére már sor került.[896] Ennek gyanúja merült fel aktakutatásunk egyik, a *Siklósi Járásbíróságon* folyamatban volt és a következőkben többek között ezen kérdés vizsgálata okán ismertetett büntetőügyben is, mely szerint a vádlott, azon elhatározása szellemében, hogy ismeretlen személyazonosságú, macedón

[890] KATONA (2013): *i. m.* 741–742.
[891] Ld.: a Ptk. 4:98. §-ának c) pontját, valamint ennek megfelelően, a 4:101. § (1) bekezdésében foglalt apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem szabályait. Ld. továbbá ezen fordulat elemzését: MADAI (2018): *i. m.* 145.; KANYUK (2019): *i. m.* 103.; MÉSZÁR Róza: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás), II. kötet,* HVG-ORAC, Budapest, 2013. 1331–1332.
[892] Ld. részletesen: Ptk. 4:101. § (2)-(4) bekezdései.
[893] Ld. részletesen: Ptk. 4:101. § (5) bekezdése.
[894] Budai Központi Kerületi Bíróság 1.Bpk.1782/2018. A másik, hivatkozott büntetőügy: Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017.
[895] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.; Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017.; Karcagi Járásbíróság 4.Bpk.631/2019.
[896] GÁL (2019): *i. m.* 823.

állampolgárságú ismerősei segítségével olyan külföldi, elsősorban macedón és koszovói állampolgárságú férfiakat és nőket kutat fel, akik Svájcban kívánnak munkalehetőséghez, illetve ehhez kapcsolódóan tartózkodási engedélyhez jutni, magyarországi férfiak és nők felkeresését tűzte ki céljául, akiknek felajánlotta, hogy anyagi haszon – így egyösszegű készpénz, havi rendszeres pénzbeli juttatás, avagy svájci munkalehetőség – ígéretének fejében kössenek az imént leírt személyi körrel házasságot, annak érdekében, hogy ennek révén tartózkodási engedélyt kaphassanak. A megállapított történeti tényállás szerint a vádlott nyolc magyarországi személyt – hét nőt és egy férfit – keresett fel, akik elfogadva az ajánlatot, házasságot kötöttek, az esetek túlnyomó részében macedón állampolgárokkal, macedón településeken, egy esetben pedig koszovói állampolgárral, koszovói településen. Mindezek alapján megállapítást nyert, miszerint a vádlott nyolc rendbeli családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétségét valósította meg, mint felbujtó, amely miatt próbára bocsátották, két évben meghatározott próbaidő tartamára.[897] Ezzel szemben azonban a leírt házasságkötéseket megvalósító gyanúsítottakkal – továbbá azon gyanúsítottal, aki ugyan beismerő vallomást nem tett, azonban a fentiekkel azonos „forgatókönyv" szerint létesített családi kapcsolatot, a nyomozás során tisztázatlanul maradt személy rábírására – szemben, a nyomozás megszüntetése mellett, cselekményüknek az elbíráláskor (az elkövetéshez képest esetenként két-három év elteltével) már csekély fokban fennálló társadalomra veszélyessége, valamint személyükre (így büntetlen előéletükre, az alanyi bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomásra, őszinte megbánó magatartásra) és az elkövetés körülményeire is figyelemmel, megrovás alkalmazására került sor.[898]

Az említettek szerinti, stádiumtani kérdés kapcsán, az ismertetett ügy pedig azért bír relevanciával, mivel a vádlott által, a fentiekkel azonos feltételek mellett, további két, magyar állampolgárságú nő felkeresése is bizonyítható volt, azonban már a nyomozás során beszerzett bizonyítékok alapján is kétséget kizáróan megállapíthatóvá vált, hogy az esetükben megvalósított cselekmény nem jutott el a kísérlet szakaszáig; egyikük ugyanis rögtön visszautasította az ajánlatot, míg a másik esetben ugyan megtörtént a házasságkötéshez szükséges okiratok beszerzésének megkezdése, a tényleges házasságkötés irányába nem számolhatunk lépés megtételével. Ennek eredményeképpen, a nyomozás megszüntetéséről szóló határozat okfejtése mentén, még ezen utóbbi

[897] Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017/3.
[898] Ld. a fentebb hivatkozottakat: Siklósi Járási Ügyészség B.389/2016/8-II.

cselekmény is csupán előkészületként értékelhető, mely a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége kapcsán nem büntetendő, miközben az ezen pontban gyanúsított e cselekményei, mint *„eredménytelen rábírási kísérletei”* is csupán felhívásnak, tehát előkészületnek minősülnek, melyek a fentiekben kifejtettek szerint nem büntetendők. A gyanúsítottal szemben tehát a nyomozás a két rendbeli, felbujtóként elkövetett családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétségének kísérlete miatt, a fentebb részletezett, további gyanúsítottakhoz hasonlóan, szintén megszüntetésre került.[899]

Megjegyezzük, hogy a kísérlet stádiuma, meglátásunk szerint az elkövetési magatartás *második*, teljes hatályú apai elismerő nyilatkozathoz való hozzájárulás adásában megnyilvánuló *fordulata* esetén is bírhat relevanciával. A fentebb már hivatkozott büntetőügyben, melyben kizárólag ezen formában nyilvánult meg az elkövetési magatartás megvalósítása, az, a felmerülő hiánypótlás orvoslásának szükségessége miatt, csak a vádlottaknak az anyakönyvvezető előtt, többszöri alkalommal való megjelenésével volt kivitelezhető.[900] Ennek megfelelően, például a konkrét nyilatkozattétel, illetve az ehhez való hozzájárulás megtörténtét adó alkalom elmaradásának esetén, a vádlottak által tanúsított magatartásokat alappal minősíthetnénk olyan lépésekként, melyeket ténylegesen a kívánt tartalmú anyakönyvi kivonat létrehozása irányába tettek, azonban mindezzel a cselekményük csupán a kísérlet szakaszáig jutott el.

Mindenesetre, az *eredmény* szempontjából történő értékelés kapcsán, egyöntetűen megállapíthatjuk, hogy a törvényi tényállásnak mindkét fordulata *immateriális*, így egyik, az alábbiakban elemzésre kerülő célzat tényleges realizálása sem szükséges a befejezettséghez.[901]

2.2.4. AZ ELKÖVETŐI ALAKZATOK VIZSGÁLATA

A törvényi tényállás szövege szerint *tettes* kizárólag *tizennyolcadik életévét betöltött személy* lehet, a miniszteri indokolás szerint ugyanis, a Ptk. 4:9. §-ában szabályozottak mentén, a tizennyolc év alatti személyek házasságkötéséhez gyámhatósági engedély

[899] Ua. Esetében azonban a nyomozás megszüntetésére bűncselekmény hiányában került sor, a korábbi Be. 216. § (1) bekezdésének c) pontja alapján, a korábbi Be. 190. § (1) bekezdésének a) pontjára figyelemmel.
[900] Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017.
[901] GÁL (2019): *i. m.* 823.

szükséges, az engedélyezés során az érdekházasság szándéka pedig jó eséllyel kiderül, így nem kerül sor annak kiadására.[902] Megjegyezzük, hogy a törvényszöveg ezen kitétele hiányában a deliktum esetében elméletileg nem lett volna kizárt a fiatalkorú elkövető megállapíthatósága sem, amennyiben megfelel az általános alanyiság feltételeinek, betöltötte a tizenhatodik életévét és az imént felhívott rendelkezés szerint gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet, azonban annak a gyakorlatban a hatóság eljárása folytán valóban alacsonyabb lett volna a relevanciája. Kiemelésre érdemes, hogy ezen, életkori kritérium, noha a fentieknek megfelelően az elkövetési magatartás első fordulatában foglaltakra tekintettel került meghatározásra, a második fordulatra is értelmezendő, az életkort pedig személyes kvalifikáltságként értelmezve,[903] a deliktum *különös bűncselekményként* való klasszifikálását vonja maga után. Mindemellett, az apai elismerő nyilatkozathoz való hozzájárulás megadására jogosultakat illető, fentebb meghatározott személyi kör mentén, egyes szakirodalmi feldolgozás, kifejezetten az elkövetési magatartás második fordulatát is *delictum propriumként* tartja számon,[904] amellyel kapcsolatban, a miniszteri indokolás – több feldolgozás által is átvett – megállapítása kiemeli, hogy ezen esetekben többnyire az anya az, aki *„az ügyletet intézi és abból hasznot húz”*.[905]

Annak ellenére azonban, hogy ez a felállás tűnik logikusnak és rendszerintinek, korántsem jelenti egyben az egyetlen megvalósulási formát is. A Kúria idegenrendészeti ügyben hozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata során hozott ítéletében említést tett egy magyar állampolgárságú férfiról, akivel szemben – az ítélet meghozatala idején – azért volt folyamatban családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétségének gyanúja miatt büntetőeljárás, mivel három vietnámi állampolgárságú nő gyermekére is teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett.[906] Mindez azért is figyelemre méltó, mivel, ahogyan az fentebb említésre került, ezen nyilatkozat tekintetében az ahhoz való hozzájárulás megadása, és nem pedig annak megtétele képezi az elkövetési magatartást, így ezen esetben, az adott büntetőügyben legfeljebb – némi nagyvonalúsággal értelmezve, bár a deliktum megalkotásának a jogi tárgyában is testet öltött, tulajdonképpeni célját

[902] 2012. évi C. törvény indokolása: *i. m.* Részletes indokolás a 355. §-hoz.
[903] BELOVICS (2017): *i. m.* 192.; BH 2023.10.236.
[904] Jelen esetben immár bizonyos, szakirodalmi elemzés által is kiemelten, ld.: GÁL (2019): *i. m.* 823.
[905] 2012. évi C. törvény indokolása: *i. m.* Részletes indokolás a 355. §-hoz.; GELLÉR (2016): *i. m.* 1121.; GÖRGÉNYI (2013): *i. m.* 502.; MADAI (2018): *i. m.* 146.; SINKU (2018): *i. m.* 640.
[906] Kúria Kfv.VI.37.450/2018/9. Az eset kapcsán értékelésre kerültek a korábbi, hasonló jellegű cselekmények elkövetései, mely vonatkozásban az ügyre már hivatkoztunk fentebb.

kétségtelenül szem előtt tartva – a tényállási elem első fordulata, a családi kapcsolat létesítése nyerhetne megállapítást. Az eset azért is különleges továbbá, mivel a Kúria által vizsgált ügyben az adott férfi nem a nevezett büntetőügyben foglaltak szerint, tehát apai teljes hatályú nyilatkozat megtevőjeként volt jelen, hanem mint házastárs. Egy szintén vietnámi állampolgárságú nővel ugyanis érdekházasságra is lépett, amelynek a megállapítása tekintetében a Kúria az elsőfokú bíróság ítéletében foglaltakkal egyezően,[907] az idegenrendészeti gyakorlatban szokásos bizonyítási eljárásban feltárt tények mellett a magyar állampolgárságú házastárs tekintetében hivatkozott – azonban a vizsgált ügytől tehát eltérő esetben folyamatban volt – büntetőeljárás tényének is meghatározó jelentőséget tulajdonított.[908]

A *tettesek* helyzetét értékelve megállapíthatjuk,[909] hogy még a büntetőjogi fellépést üdvözlő szerzők is kiemelik, hogy a törvényi tényállás ezen elkövetői alakzatban jellemzően azt a magyar állampolgárt, *tipikusan hajadon vagy elvált nőt* helyezi a szankcionált magatartás középpontjába, aki a társadalmi és gazdasági helyzete miatt kiszolgáltatottnak, sérülékenynek tekinthető, továbbá legtöbbször fel sem méri a cselekmény tényleges következményeit, miközben az ügyletből kevés anyagi haszna származik.[910] Mindössze példálózó jelleggel idézzük ezzel összefüggésben a fentebb már hivatkozásra került, *Siklósi Járásbíróság* előtt folyamatban volt büntetőügyben folytatott nyomozás során tett gyanúsítotti vallomások egyes részleteit: *„*(vádlott neve) *felvetette nekem, hogy lenne egy jó lehetőség, ami Magyarországon egyáltalán nem derülne ki, rendőrség nem tudna róla."*[911] *„…az megmaradt bennem, hogy folyamatosan azt*

[907] Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.K.33.193/2017/6.
[908] Ld.: Kúria Kfv.VI.37.450/2018/9.
[909] Megjegyezzük, hogy az elkövetők nemek, korcsoportok és iskolai végzettség szerinti megoszlásának statisztikai adatai tekintetében részletes elemzést végeztünk el valamennyi, regisztrált családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekményt illetően a 2020-as – egyben, a 11. ábra mentén, az utolsó regisztrált deliktum éve folytán, a jelen állapot szerint is a legfrissebb – adatokkal bezáródóan, a következő tanulmány keretében: KANYUK (2021a): *i. m.* 118–122. Figyelemmel azonban arra a tényre, hogy a rendelkezésre álló statisztikai rendszer sajátosságából adódóan (ld.: ENyÜBSe; ENyÜBSf) az elkövetők csoportjai között nem tudunk különbséget tenni, csupán a deliktum jellegéből fakadóan vonhatunk le arra vonatkozó, nagyvonalú következtetést, hogy az adatok által lefestett kép, a tetteseknek az elkövetői körön belüli, meghatározó hányada folytán, a vizsgált bűncselekmény tetteseire illik leginkább. Mindezek mentén – egyéb megállapítások mellett – egy, a női nemhez tartozó, felnőttkorú, stabilan az általános iskola nyolc osztályát elvégzett, büntetlen előélettel rendelkező elkövetői kör rajzolódik ki.
[910] TÖTTŐS (2016): *i. m.* 321. A jelenség női nemet érintő jellegére, a közreműködők közös vonásaira vonatkozóan ld.: BACCI TAMBURLINI, Marianna: '*Marriage of convenience' regulations in Portugal: gendered constructions of (il)legality*, In: TIMMERMAN, Christiane – FONSECA, Maria Lucinda – VAN PRAAG, Lore – PEREIRA, Sónia (Eds.): *Gender and Migration: A Gender-Sensitive Approach to Migration Dynamics,* CeMIS Migration and Intercultural Studies, Leuven University Press, Leuven, 2018. 39–62.
[911] Siklósi Rendőrkapitányság 02050/315-29/2016. bü. iratai alapján.

ismételte, hogy nekem folyamatosan lesz pénzem, milyen jó lesz nekem... ott voltak a kis gyerekeim is, nekik is mondogatta ...” „Így mentünk ki Svájcba (...) valamilyen hivatalba mentünk, ahol papírokat íratott velem alá... Akkor nem került szóba az, hogy ki lesz a férjem vagy most éppen mit intézünk, csak hogy most ezeket alá kell írni.” „... amit (...) ígért, hogy havonta utal majd a férjem, abból nem lett semmi.” „Én az egészet azért tettem meg (...), hogy a családomnak kicsit jobb körülményeket tudjak biztosítani... Már bánom, hogy az egészbe belementem, ha tudtam volna, hogy ez nem szabályos és bűncselekményt követek el, akkor biztosan már a legelején nemet mondtam volna... „... (vádlott neve) *is azt mondta, hogy nem lesz ebből semmi bajom...”*[912] Ehhez kapcsolódóan pedig megjegyezzük, hogy a már hivatkozott és alább kifejtésre kerülő, *Kiskunhalasi Járásbíróságon* folyamatban volt büntetőügy ítéletében megállapított történeti tényállásban is kiemelésre került, miszerint a *„szervezők tájékoztatása több esetben arra is kiterjedt, hogy ezzel bűncselekményt nem valósítanak meg;”*[913] a házasságra lépő magyar állampolgárságú nők nyilatkozataiból pedig kiderült továbbá, hogy arról nem volt tudomásuk, hogy amit tesznek, az büntetendő.[914]

Különösképp „célpontjai” lehetnek az érdekházasságoknak az *egyszülős háztartások* is, amelyek érintettsége a szegénység vagy kirekesztődés kockázatának való kitettségben, a háztartások életszínvonalát tekintve készített legfrissebb, 2022-es statisztikai adatok szerint, a 2021. évi 39,8%-ról 36,9%-ra csökkenve javult, de még jelenleg is jóval az átlagon felülinek minősül, amelyet az egyébként összességében romló helyzetet mutató, különböző felállású gyermekes háztartások vonatkozó átlagához (22,58%) való viszonyítás is igazol.[915] Mindez esetünkben azért is jelentős, mivel az egyedülálló, különösen nehéz helyzetben lévő szülők fokozott kényszerhelyzetbe kerülnek akkor, amikor a családjukról való – habár számukra is legalább zavarosnak ható – gondoskodás lehetősége sejlik fel. A fentebb részletezettek szerinti büntetőügyekben, melyekben nagyobb gyanúsítotti körnek a megrovásban részesülésével vethettünk számot, az eljáró ügyészség, az intézkedés alkalmazása során, kifejezetten nagyobb nyomatékkal értékelte

[912] Siklósi Rendőrkapitányság 02050/315-68/2016. bü. iratai alapján.
[913] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016/232.
[914] POZSGAI Ákos: *Tömeges vádemelés álházasságok ügyében,* Halas Média.hu, 2016. április 1. *i. m.*
[915] Ld.: *Helyzetkép 2022. Társadalmi folyamatok. A háztartások életszínvonala. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya egyes háztartástípusok szerint*, Ksh.hu, https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-szegenyseg-vagy-tarsadalmi-kirekesztodes-kockazatanak-kitettek-aranya-egyes-haztartastipusok-szerint-percent (Letöltés dátuma: 2023. november 6.)

ezen személyi körülményeket a családi kapcsolatra lépők tekintetében,[916] ezen tényezők pedig a további ügyeken is közös jellemzőként vonultak át.[917]

Külön kiemelésre érdemes ezen körből pedig azon, *Pesti Központi Kerületi Bíróság* előtt folyamatban volt büntetőügy, melyben a hat kiskorú gyermekét egyedül nevelő, hajadon, az általános iskola nyolc osztályát végzett, GYES-en lévő, vagyontalan IV. rendű vádlottat ezen szorult körülményeire tekintettel kereste fel II. rendű, ügyvédjelöltként dolgozó vádlott, hogy adja hozzájárulását egyik gyermeke kapcsán azon teljes hatályú apai elismerő nyilatkozathoz, amelyet a Magyarországon való tartózkodását illető problémájával őt felkereső I. rendű vádlott tenne meg. IV. rendű vádlott az eljárás során ellentétes tartalmú vallomásokat tett, hivatkozva többek között arra, hogy *„nem tudta, hogy ezzel bűncselekményt követ el, neki az ügyvéd azt mondta, hogy legalább lesz egy rendes apja a gyermekének és mivel pénzre volt szüksége, belement."* Az I. rendű vádlott az ügyvédi munkadíjon felül ötszázezer forintot fizetett a II. rendű vádlottnak, mely összegből kellett volna *„az ügyvédnek gondoskodnia a nőnek a gyerekéről."* IV. rendű vádlottnak azonban II. rendű vádlott mindössze 150 ezer forintot ajánlott fel, melyből végeredményben, a születési anyakönyvi kivonat kiállítását végső fizetési határidőként megjelölve, 100 ezer forint került átadásra.[918]

A jelenség jegyeit érzékletesen szemlélteti a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége miatt mindeddig a legnagyobb volumenű, fentebb már többször hivatkozott, *Kiskunhalasi Járásbíróságon* folyamatban volt büntetőügy is,[919] amelyben a bűncselekmény-sorozat fő szervezői egy Tompán élő, szerb állampolgárságú férfi és felesége voltak, akik hét magyar állampolgár közreműködésével – akik tolmácsolást, szállítást láttak el – 2013 és 2014 között *Kiskunhalas, Tompa, Mélykút, Jánoshalma és Kisszállás környékén* hajadon, illetve élettársi kapcsolatban, szerény anyagi körülmények között élő magyar nőket kerestek meg „házasságkötési ajánlattal". A szervezők 140 és 150 ezer forint közötti összeget ígértek a nőknek azért, hogy *Szerbiában szerb állampolgárságú férfiakkal házasságot kössenek,* majd velük később *Németországba*

[916] Ld.: Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.; Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017.
[917] Ld.: *„... tudtam azt, hogy ez nem helyes, amit teszek, és hogy nem is legális, de a pénz miatt belementem." „... egyedül nevelem három gyermekemet... és főként GYES-ből és a családi pótlékból gazdálkodunk."* Karcagi Rendőrkapitányság 16030/1524-31/2018. bü. iratai alapján. *„... hajadon családi állapotú, élettársi kapcsolatban él, három kiskorú gyermeke van. GYES-en van, havi nettó jövedelme 80.000,- forint."* Budai Központi Kerületi Bíróság 1.Bpk.1782/2018.
[918] Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017.
[919] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.

utazzanak és a szerb állampolgárok tartózkodási engedélyének kiadásában részt vegyenek, ahhoz segítséget nyújtsanak. Az érdekházasságra lépő női vádlottak az önkormányzattól beszerezték a családi állapotról szóló hivatalos igazolást, valamint a születési anyakönyvi kivonatot,[920] majd a szervezők a házasságkötéseket *különböző szerbiai településeken* – például Szabadkán, Paticson, Bácskossuthfalván – *bonyolították le* és az újdonsült *„feleségeket" visszaszállították Magyarországra.* Innen a *női vádlottakat Németországba, illetve Ausztriába vitték, ahol „férjeik" már várták őket.* A „házaspárok" – akik korábban nem ismerték egymást és nyelvtudás hiányában még kommunikálni sem tudtak egymással[921] – ezután *közös lakcímre jelentkeztek be,* aminek birtokában a szerb férfiak megkezdhették a tartózkodási engedélyeik igénylését. Az ígért összegeket, az érdekházasságok tekintetében kivételesnek nem mondható, fentebb már említett gyakorlat szerint[922] a szervezők két részletben fizették ki a közreműködő nőknek: az első részletet a házasságkötés után, a másodikat a tartózkodási engedély megszerzését követően kapták meg, ezzel biztosítva, hogy az arák hajlandóak legyenek – ha az eljárás úgy kívánta, esetenként akár többször is – külföldre utazni.[923]

Az ügy további érdekessége, hogy abban a nyomozást a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda végezte az – Europol által koordinált – *„Archimedes"* műveletnek nevezett nemzetközi bűnügyi akció keretében, amelyben valamennyi Európai Uniós tagállam képviseltette magát.[924] Az Országos Rendőr-főkapitányság által sajtótájékoztató keretében ismertetett nyomozási adatok szerint több mint kétszáz – Szerbiában megkötött – házasság esetében merült fel az érdekházasság gyanúja, az ügyben a magyar rendőrök

[920] A tömeges házasságkötések körüli gyanús körülmények sorát különös tekintettel erősítették a helyi jegyzőtől kért „egyedülállósági nyilatkozatok." Végeredményben Magyarország Belgrádi Nagykövetségének közbenjárása folytán indult meg a nyomozás, ahova egyébként a szerb nyelvű házassági anyakönyvi kivonatok a büntetőügy terebélyesebb volta folytán, nagyobb számban érkeztek be a szokásosnak mondhatónál. Ua.; *Kékfény. Bűnügyi magazin. 2017. február 27-i adás,* Médiaklikk.hu, https://mediaklikk.hu/musor/kekfeny/ (Letöltés dátuma: 2019. december 16.)

[921] Az ügy által keltett felháborodás érzékelhető az arról hírt adó több portál által is közölt cikkek soraiban, ld.: *Magyar nők segítettek tartózkodási engedélyhez több száz szerb férfit,* Hvg.hu, 2015. október 23., https://hvg.hu/itthon/20151023_Magyar_nok_segitettek_tartozkodasi_engede (Letöltés dátuma: 2020. január 6.); *Ennyibe kerül egy magyar álházasság – olcsón lehet EU-s tartózkodáshoz jutni,* Privátbankár.hu, 2015. október 23., https://privatbankar.hu/szemelyes_penzugyek/ennyibe-kerul-egy-magyar-alhazassag-olcson-lehet-eu-s-tartozkodashoz-jutni-286813 (Letöltés dátuma: 2020. január 6.)

[922] TÖTTŐS (2016): *i. m.* 318.

[923] Kiskunhalasi Járási Ügyészség B.1544/2013/189.

[924] *Archimedes művelet – Videókkal,* Police.hu, 2014. szeptember 24., http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/archimedes-muvelet-videokkal (Letöltés dátuma: 2020. január 4.)

nemzetközi együttműködés keretében vették fel a kapcsolatot német kollégáikkal, akik megtették a szükséges lépéseket a szerb férjek felelősségre vonására.[925]

A *tettesek* tekintetében tett megállapításainkat követően térjünk rá a különböző ügyleteket megszervező bűnözői hálózatok tagjaira, akik felbujtóként vagy bűnsegédként „csupán" *részesei* a bűncselekménynek,[926] azonban ezen alakzatok erős gyakorlati relevanciával bírnak a deliktum esetében,[927] mely tevékeny szerepük mellett az anyagi hasznuk nagyságrendjében is tükröződik; a legutóbb hivatkozott büntetőügy tekintetében például, az eljáró szervezők alkalmanként háromezer és hatezer euró közötti összegeket kaptak a szerb férfiaktól, melyeket megkülönböztetett jelentőséggel ruház fel a „menyasszonyok" részére juttatott, illetve számukra ígért, fentiekben hivatkozott összegek nagysága.[928] A vizsgált törvényi tényállás szövegéből fakadó visszásság ugyanakkor felhívja a figyelmünket arra a fontos tényezőre, hogy noha a részesi cselekményekre is a tettesi bűncselekmény büntetési tétele az *irányadó,*[929] ez természetesen nem azt jelenti, hogy a tettesekkel és a részesekkel szemben minden esetben ugyanazt a büntetést kell *kiszabni.*[930] Jelen deliktum pedig éppen abba a különleges esetkörbe tartozik, amelyben a részesek cselekményei tekintetében számolhatunk súlyosabb szankciókkal.[931] Ennek szemléltetésére, kiterjedt jellege folytán szintén kiválóan alkalmas az imént hivatkozott büntetőügyünk, amelyben az eljáró bíróság a szervezői-segítői feladatokat ellátó *részeseket* alapvetően felfüggesztett fogházbüntetésre, közérdekű munkabüntetésre és esetenként több százezer forintos nagyságrendű pénzbüntetésre ítélte, míg a házasságra lépő *tettesek* esetében a próbára bocsátás és vagyonelkobzás alkalmazását tartotta szükségesnek,[932] mindemellett pedig meg kell jegyeznünk, hogy a fentiekben már többször ismertetettek szerint, további harminchat családi kapcsolatot létesített gyanúsított részesült megrovásban.

[925] *Kékfény. Bűnügyi magazin. 2017. február 27-i adás,* Médiaklikk.hu, *i. m.*
[926] GELLÉR (2013): *i. m.* 176.; GELLÉR (2016): *i. m.* 1122.
[927] GÖRGÉNYI (2013): *i. m.* 502.
[928] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.
[929] Ld.: Btk. 14. § (3) bekezdése.
[930] BELOVICS (2017): *i. m.* 355.
[931] TÖTTŐS (2016): *i. m.* 321.
[932] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016/232. Megjegyezzük, hogy az eljáró ügyészség ettől egyes részesek tekintetében szigorúbb szankció – esetenként végrehajtandó fogházbüntetés és közügyektől eltiltás mellékbüntetés – kiszabását tartotta volna szükségesnek, ld.: Kiskunhalasi Járási Ügyészség B.1544/2013/189.

Az aktakutatás során vizsgált büntetőügyekben kiszabott, illetve alkalmazott szankciók egyébiránt, jellegükben megegyeznek az utóbb ismertetett büntetőügyben hivatkozottakkal, egy-egy eltérést az ügyek specialitásaira figyelemmel figyelhetünk meg. Az érdekkapcsolat létesítését ügyvédjelölti hivatásának felhasználásával megszervezett ügyvédjelöltet például ügyvédi és ügyvédjelölti foglalkozás gyakorlásától is eltiltásra rendelték, két évre;[933] azon II. rendű vádlottat, aki I. rendű vádlottal fennálló élettársi kapcsolatáról közjegyzői okiratban nyilatkozott és két, kiskorú gyermeke tekintetében teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett, annak hozzájárulása mellett, feltehetően a vizsgált törvényi tényállás elkövetési magatartása mindkét fordulatának érintése folytán, valamint I. rendű vádlott büntetett előéletére tekintettel, I. rendű vádlottal egyetemben egy év fogházban végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, végrehajtásában kettő év próbaidőre felfüggesztve;[934] míg a szervezői feladatokat ellátó és így nyolc rendbeli családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétségét felbujtóként megvalósító, özvegy családi állapotú, egy kiskorú gyermek eltartásáról gondoskodó, jelenleg munkanélküli vádlottat próbára bocsátották, a próbaidő tartamát két évben határozva meg.[935] Már jelen helyen említést teszünk azonban arról – a későbbiekben láthatóan, egységesnek nem mondható joggyakorlatba illeszkedő meglátásról – is, ahogy a kiemelt büntetőügyünk kapcsán nyilatkozó Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság osztályvezetője külön kiemelte, miszerint a „férjeket" – akiknek legtöbbje korábban már dolgozott az Európai Unióban, de illegális tartózkodás, vagy illegális munkavégzés miatt kiutasították őket – nem gyanúsították semmivel, *„tekintettel arra, hogy ők tulajdonképpen nem követtek el bűncselekményt azzal, hogy fizettek azért, hogy házasságot kössenek."*[936]

Az *elkövetői alakzatok* tekintetében *további érdekességet* jelent, hogy a törvényi tényállás egyes feldolgozások szerint[937] a *szükségképpeni többes közreműködésnek* az ún. találkozó bűncselekmény formáját ölti magára, mely esetén a két személy cselekménye egymás felé

[933] Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017/29.
[934] Budai Központi Kerületi Bíróság 1.Bpk.1782/2018/3.
[935] Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017/3.
[936] *Pénzért mondták ki az igent, most a vádlottak padján ülnek*, Híradó.hu, 2017. március 1. *i. m.* Mindemellett megjegyzésre érdemes, hogy noha a gyanúsítás el is maradt, az Országos Rendőr-főkapitányság fentebb ismertetett közleménye szerint a szerb férfiak felelősségre vonása irányában megtörténtek a szükséges lépések.
[937] KATONA (2013): *i. m.* 742.; GÁL (2019): *i. m.* 823.; GRATZER–SÖVÉNYHÁZI (2017): *i. m.* 72.

irányul, egymást kiegészítik.[938] Ezzel ellentétben azonban – a korábban megállapítottak mentén – a számunkra releváns ügylet szempontjából csak az büntethető tettesként, aki anyagi haszonszerzés végett valósítja meg a lehetséges elkövetési magatartások egyikét. Annak a személynek a magatartását, aki nem felel meg ezen kritériumnak, legfeljebb részesi cselekményként értékelhetjük,[939] így a „szereplők", a felhívott kategóriától elvártakkal[940] ellentétben, nem lehetnek önálló tettesei a bűncselekménynek.

Szükséges kiemelnünk azt is, hogy bár a vizsgált törvényi tényállás mondhatni tipikus megvalósulási formája a gyakorlat által is igazoltan a fentebb részletezett felállás – további tényállási elemek megvalósulása mellett *magyar állampolgár* nő házasságot köt, vagy egyéb családi kapcsolatot létesít, illetve apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárulását adja *harmadik országbeli* férfi tekintetében –, a bűncselekményt azonban állampolgárságra való tekintet nélkül bárki elkövetheti.[941] Másképp megközelítve, a büntetőkódex a célzatot sem korlátozza a magyarországi tartózkodásra jogosító okmány kiadására, így a bűncselekmény elvben a *külföldi, hasonló tartalmú okirattal* összefüggésben is elkövethető,[942] ahogyan arra a fentiekben ismertetettek szerint, magyar állampolgárságú személyek szerb, valamint macedón és koszovói állampolgárságú személyekkel történő házasságkötései révén sor is került, németországi, illetve svájci munkavállalásuk céljából, az okmányok kiadása érdekében ezen célállamokban történő ügyintézés mellett.[943] Pusztán a normaszöveg alapján azonban, amely e tekintetben nem tartalmaz semmilyen pontosítást, további, a vizsgált deliktum megvalósulásához szükséges körülmények fennállása mellett, a Btk. hatályra vonatkozó szabályait is szem előtt tartva,[944] a törvényi tényállás akár azon esetre is alkalmazható volna, amikor egy román állampolgár egy ukrán állampolgárságú személy javára működik közre tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében.

[938] JACSÓ Judit: *A bűncselekmények elkövetői,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész*, Complex, Budapest, 2012., Harmadik rész, V. fejezet, 253.
[939] MADAI (2018): *i. m.* 146.
[940] BELOVICS (2017): *i. m.* 343.
[941] MADAI (2018): *i. m.* 146.
[942] GÁL (2019): *i. m.* 823.
[943] Ld.: Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016/232.; Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017/3.
[944] Vö. Btk. 3. § (1) – (2) bekezdéseinek vonatkozó rendelkezéseivel.

2.2.5. A BŰNCSELEKMÉNY CÉLZATAINAK ELEMZÉSE

Az elkövetési magatartások kifejtésére, a fentiekben már említetteknek megfelelően, kizárólag – az imént megállapítottakkal egybehangzóan azonban nem csupán a magyarországi tartózkodásra jogosító – *tartózkodási engedély kiadása* érdekében kerülhet sor.[945] A *kiadás* hangsúlyozott jellege tekintetében megjegyezzük, hogy ezzel ellentétben, a *megszerzés* kifejezés használata a saját részre történő kiadás szorgalmazását jelentené, amely az elkövetői alakzatok tekintetében, ahogyan a későbbiekben látni fogjuk, jelen deliktum esetében zavart keltene.[946] A *Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja* ezzel kapcsolatosan kiemeli, hogyha bármilyen kölcsönös érzelmi és gazdasági kapcsolat fennáll a felek között, akkor irreleváns, hogy egyébként a felek azért is döntenek a házasság megkötése mellett, hogy a tartózkodás legalizálásra kerüljön, ugyanis az ebben az esetben a kölcsönös érzelmi és gazdasági kapcsolat sikeres fenntartásának szükségszerű feltétele.[947] Ennek szellemében, a fentiekben hivatkozottak szerint, a *Karcagi Járásbíróságon* folyamatban volt büntetőügyben, bűncselekmény hiányában szüntették meg az eljárást azon gyanúsítottakkal szemben, akik kihallgatásaik során egybehangzóan azt állították, hogy a házasságkötésükre valós érzelmi kapcsolat alapján került sor, egymással szerelmi viszonyban állnak, melyből közös gyermeket várnak; a rendelkezésre álló adatok alapján nem volt cáfolható, hogy a házasságot érzelmi alapon és nem kizárólag tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása céljából kötötték, illetve, hogy a pakisztáni állampolgárral való házasságkötés tekintetében – ezen cselekményét beismerő barátnőjével ellentétben – a magyar állampolgárt anyagi haszonszerzés vezette volna.[948]

Ezen példánk át is vezet bennünket másik célzatunk, az *anyagi haszonszerzés* vizsgálatára. A tényállási elem, a *Görgényi Ilona* által kifejtettek mentén, az embercsempészés törvényi tényállásának minősített esetében [Btk. 353. § (2) bekezdése]

---

[945] A törvényi tényállás szövegéből, a törvényjavaslatban szereplő megfogalmazáshoz képest a büntetni rendeltség köréből kimaradt családi együttélés céljára szolgáló tartózkodási engedély kiadása érdekében létesített családi kapcsolat, a hazánkban jelentkező probléma jellegére tekintettel. T-6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről, 2012. április, https://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf (Letöltés dátuma: 2020. február 16.); BOJCSEV (2012a): *i. m.* 347.

[946] Ld. bővebben: MADAI (2018): *i. m.* 146.; MÉSZÁR (2013): *i. m.* 1331.; KANYUK (2019): *i. m.* 103.

[947] KOVÁCS András György: *A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye /kivonat/,* Kúriai Döntések, 2013. évi 12. szám, 1280.

[948] Karcagi Járásbíróság 4.Bpk.631/2019.

foglalt vagyoni haszonszerzési célzat kapcsán irányadó értelmezést alapul véve, akkor állapítható meg, ha az elkövető anyagi ellenszolgáltatás vagy előny, illetve tartozáselengedés fejében fejti ki az elkövetési magatartást,[949] amellyel a bűncselekmény már a befejezettség stádiumába jut, a tényleges realizálódás annak nem jelenti feltételét.[950] Az anyagi haszonszerzés tekintetében említésre érdemes továbbá, hogy a jogalkalmazói értékelése kiemelt szerepet kap a megállapítása tekintetében,[951] amely feladat, tekintettel arra, hogy még a hivatkozott embercsempészés alaptényállásából [Btk. 353. § (1) bekezdése] is a bizonyítási nehézségek okán került mellőzésre a vagyoni haszonszerzés célzata,[952] nem sorolható a könnyen abszolválhatók közé.

Ezen tényállási elem kapcsán bizonyos feldolgozások úgy fogalmaznak, hogy a deliktum *kettős célzatot* értékel,[953] melyhez egyes szerzők azt fűzik hozzá, hogy a büntetőjogtól idegen, duplikált célzat tulajdonképpen *ellehetetleníti a törvényi tényállás alkalmazhatóságát*,[954] ugyanis azok jellemzően nem állnak fent egyszerre egy személynél. Más szerzők a célzatot elemezve úgy fogalmaznak, hogy – bár alkalmazhatatlanságról nincs szó – a cselekményt az anyagi haszonszerzés célzata mégis már önmagában annyira *karakterizálhatja*, hogy az a törvényi tényállásban *egyedüli érdek megalapozására adhat okot*,[955] a tartózkodási engedély kiadására törekvés ilyen módon tehát elsikkad mellette. A kérdést tekintve, aktakutatásunk fentebb már ismertetett büntetőügyeinek tapasztalatai mentén, azt mondhatjuk, hogy mindkét felvetés kapcsán számolhatunk némi „igazsággal", amely folytán az anyagi haszonszerzés célzata, a deliktum csekély joggyakorlati megnyilvánulása mellett is az azt leginkább megosztó tényállási elem címét „nyerheti" el. Míg ugyanis a macedón, illetve koszovói házastársak gyanúsításáról nem esik szó,[956] addig a szerb férjek gyanúsításának elmaradása mellett arról olvashattunk rendőrségi nyilatkozatot, hogy esetükben – noha a felelősségre

[949] GÖRGÉNYI (2013): *i. m.* 499., 502. Ld. e tekintetben továbbá: BH 2002.253.
[950] SINKU (2016): *i. m.* 623.
[951] *Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés. A Btk. Különös rész II. című tananyaga,* Projektjeink.Bíróság.hu, http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lecke6_lap1.html#hiv31 (Letöltés dátuma: 2020. február 16.)
[952] GÖRGÉNYI (2013): *i. m.* 499.
[953] BALOGH (2014): *i. m.* 450.; GÁL (2019): *i. m.* 823.; GELLÉR (2013): *i. m.* 175.; GELLÉR (2016): *i. m.* 1121.
[954] GRATZER–SÖVÉNYHÁZI (2017): *i. m.* 72.
[955] *Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés. A Btk. Különös rész II. című tananyaga,* Projektjeink.Bíróság.hu, *i. m.*; TÖTTŐS (2016): *i. m.* 321.
[956] Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017.

vonásuk érdekében a szükséges lépéseket megtették – nem beszélhetünk bűncselekmény elkövetéséről.[957]

Ennél is határozottabb állásfoglalással találkozunk azonban a *Karcagi Járásbíróság* előtt folyamatban volt büntetőügyben, melyben ugyan sor került a pakisztáni állampolgárságú férj gyanúsítására, azonban az ítéletben olvasható kifejtés szerint, a terhére rótt cselekmény *tényállási elem hiányában* nem állapítható meg, tekintettel arra, hogy ő azért kötött házasságot a magyar állampolgárságú, ezért négyszázezer forintban részesülő „feleséggel", hogy részére tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kerüljön kiadásra. Az ügyletben tehát *nem anyagi haszonszerzés céljából* vett részt, így terhére a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétségét, semmilyen elkövetői alakzatban nem tartották megállapíthatónak.[958]

Ezzel azonban merőben ellentétes felfogással találkozhatunk a *Pesti Központi Kerületi Bíróság* előtt folyamatban volt büntetőügyben, melyben felbujtóként vonták felelősségre a tartózkodási engedélye érvénytelenítésének okán Magyarországon való tartózkodásának problémáját orvosolni kívánó, nigériai állampolgárságú I. rendű vádlottat, aki a felkeresett ügyvédjelölt – II. rendű vádlott – javaslatára apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozatot tett az általa korábban nem ismert, magyar állampolgárságú IV. rendű vádlott gyermeke vonatkozásában, tekintettel arra, hogy ezen cselekménye által a IV. rendű vádlottat, anyagi eszközöket is biztosítva, szándékosan rábírta a bűncselekmény elkövetésére.[959] Végül pedig, az anyagi haszonszerzés célzatát még ennél is kisebb mértékben tekintették meghatározó jellegűnek azon, a fentebb szintén ismertetett, a *Budai Központi Kerületi Bíróság* előtt folyamatban volt büntetőügyben, melyben I. rendű vádlottal fennálló élettársi kapcsolatáról közjegyzői okiratban nyilatkozó, majd annak gyermekeit illetően teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tevő II. rendű vádlottat I. rendű, utóbbi nyilatkozathoz hozzájáruló vádlottal egyetemben családi kapcsolatok létesítésével visszaélés tetteseként vonták, azonos súlyú büntetés kiszabása mellett, felelősségre.[960]

[957] Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.
[958] Karcagi Járási Ügyészség 1.B.1288/2018/45-I.
[959] Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017/29.
[960] Budai Központi Kerületi Bíróság 1.Bpk.1782/2018/3.

Mindezekre is tekintettel azonban, abban egyöntetű az álláspont, hogy a deliktum csak *egyenes szándékkal* valósítható meg.[961]

2.2.6. ELHATÁROLÁSI ÉS HALMAZATI KÉRDÉSEK

Elhatárolásképp mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a korábban már említésre került, irreguláris migrációval szemben kialakított büntetőjogi eszköztárban szintén az illegális tartózkodást segítő cselekményeket és ezekkel együtt a közreműködő harmadik személyeket szankcionáló deliktumok kategóriájába tartozó *jogellenes tartózkodás elősegítése* (Btk. 354. §) – amely lényegében a korábbi, jogellenes belföldi tartózkodás elősegítése bűncselekmény napjainkra aktualizált törvényi tényállását jelenti[962] – és a vizsgálatunk tárgyát képző deliktum közti legfőbb különbség, hogy míg az előbbi csupán a szabad mozgás jogával nem rendelkező személyek engedély nélküli tartózkodásának segítését rendeli büntetni, addig a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés olyan állapot színlelését jelenti, amellyel a harmadik országbeli állampolgár egyébként jogellenes tartózkodását intellektuális módon kívánja legalizálni.[963]

A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés *ún. tág értelemben vett szubszidiárius bűncselekmény*, amely kapcsán a jelentőséggel bíró deliktumok tekintetében említésre érdemes a *költségvetési csalás* (Btk. 396. §),[964] illetve a *társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés* (Btk. 395. §), továbbá az *embercsempészés* (Btk. 353. §) és az *emberkereskedelem* (Btk. 192. §)[965] bűncselekménye is. Végezetül, a törvényi tényállás kapcsán releváns, súlyosabb deliktumok sorában a jogirodalom kiemeli a *közokiratokra elkövethető bűncselekményeket*,[966] nevezetesen az *ún. intellektuális*

[961] GÖRGÉNYI (2013): *i. m.* 502.; MADAI (2018): *i. m.* 146.; SINKU (2018): *i. m.* 640.
[962] HAUTZINGER Zoltán: *A külföldiekre vonatkozó büntetőjogi rendelkezések rendszere,* In: RUZSONYI Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2014. 262.
[963] HAUTZINGER Zoltán: *Idegen a büntetőjogban*, AndAnn, Pécs, 2016. 78.
[964] Nevezetesen, *Katona* megfogalmazásában a „*nemzeti családi támogatás megszerzése céljából megvalósított költségvetési csalás"* kapcsán, ld.: KATONA (2013): *i. m.* 742.
[965] TÖTTŐS (2016): *i. m.* 321. Megjegyezzük, hogy a fentiekben a hivatkozottak közül az utolsó két deliktumnak az érdekkapcsolatokkal történő összefonódásáról már tettünk megállapításokat, utalva azok statisztikai alakulására is, továbbá az emberkereskedelem kapcsán ismertettük a kérdés jelentőségét tükröző, az anonim határozatokat vizsgálva egyébként egyedüliként rendelkezésre álló büntetőügyet.
[966] SINKU Pál: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények – Btk. XXXIV. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. Nyolcadik, hatályosított kiadás,* HVG-ORAC, Budapest, 2021. 669.

közokirat-hamisítás deliktumát [Btk. 342. § (1) bekezdésének c) pontja],[967] azonban ezen kérdéskör kapcsán rá kell mutatnunk arra, hogy a kifejtettekkel ellentétben,[968] nemcsak az egyes, a törvényi tényállásunk tekintetében részletezett, családi kapcsolatok körébe sorolható kötelékek kapcsán mondható el, hogy létesítésük *valós* célja nem képzi elemét a bejegyzéssel érintett közokiratnak – a *Gál* által kifejtettek mentén, házasságkötés esetén például a közokirat csak arra utal, hogy az együttesen jelenlevő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen az egymással való házasságkötésre vonatkozóan tett kijelentést –,[969] hanem ezen megállapítást a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat alapján létesülő kötelékre is helytállónak kell tekintenünk. Ahogyan ugyanis e körben arra a Kúria is utal, *„a Ptk. nem írja elő annak igazolását, vizsgálatát, hogy a gyermeknek valóban az apaságot elismerő férfi az apja, az apaság vélelme az elismerő nyilatkozat alapján a vérségi származás hiányában is beáll.”*[970]

Utóbbi kérdés megítélése aktakutatásunk síkján sem maradt megválaszolatlan, ugyanis a *Pesti Központi Kerületi Bíróságon* folyamatban volt büntetőügyben eredetileg az *ún. intellektuális közokirat-hamisítás* bűncselekménye miatt folyt nyomozás, illetve került sor a vádemelésre, majd az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozat megtétele képében a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés deliktumát szervező – a fentiekben már hivatkozottak szerint ügyvédjelöltként tevékenykedő – vádlottnak a vád tárgyává tett bűncselekmény minősítése tárgyában megfogalmazott – a fentiekkel azonos tartalmú – kritikájával az eljáró bíróság is egyetértve, a cselekményt a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétségével látta megfeleltethetőnek. Az ítéletben mindemellett a következők kerültek megállapításra: *„Az apasági elismerő nyilatkozat önmagában egy valós tartalmú nyilatkozat, ha annak megtételére nem kényszer vagy fenyegetés hatására került sor. Nem szükséges az eltartás vagy gondoskodás szándéka sem (...). Az apaság elismerése jogszerűen történhet abban a reményben is, hogy ezzel könnyebben szerez tartózkodási engedélyt.”*[971]

---

[967] MÉSZÁR (2013): *i. m.* 1332.; GÁL (2019): *i. m.* 824.; VIDA József: *XXXIV. fejezet – A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények,* In: BELOVICS Ervin – POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv kommentárja (ügyészeknek),* lezárva: 2021. július 8., HVG Jogkódex.
[968] GÁL (2019): *i. m.* 824.
[969] Vö. Ptk. 4:5. § (1) bekezdése; GÁL (2019): *i. m.* 824.
[970] BH 2018.7.194. (21) bekezés.
[971] Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017/29. Megjegyzésre érdemes, hogy a hivatkozott ítélet hivatkozási alapjaként, deklaráltan a *„2014-ben hatályban volt Csjt.”* került meghatározásra, a megállapításait azonban a hatályos Ptk. szellemében is alapul vehetjük, a fent hivatkozott BH-ra, illetve a

Megjegyezzük, hogy a fenti megállapítások kifejezetten az általunk tárgyalt *érdekházasságok* tekintetében helytállóak, amennyiben azonban a korábban már említett *kényszerházasság* jegyei merülnek fel, a bíróság a cselekményt alkalmasnak látja a közokirat-hamisítás bűntettének megvalósítására. Ez elevenedik meg a *Szegedi Törvényszék* indokolásában is, amelyben kifejtésre kerül, miszerint azon körülmény alapján, hogy az I. rendű terhelt cselekményével a közokirat-hamisítás bűntettét megvalósította, mellette – a bűncselekmény szubszidiárius jellegére tekintettel – a kényszerítés bűntette már nem állapítható meg, így ezen deliktum tekintetében bűnösségének megállapítását mellőzte. Való igaz azonban, hogy a kényszerítés bűntettének megvalósulását érintően felmerülő mozzanatok mellett, önmagában, a védő által felhívott „érdekházasság" megnevezés használatával és a bíróság érvelésének egyes, a házasságkötésre vonatkozó kijelentést értékelő megállapításaival némi zavart érzünk az értelmezésben. Az I. rendű terhelt védőjének álláspontja szerint ugyanis *„…az érdekházasság ugyanúgy törvényes, mint akár a tényleges együttélés nélküli frigy, ezért e körben nem jön létre hamis közokirat, ha az egybehangzó nyilatkozatok valóban házasságkötésre irányulnak…",* amelyet az eljáró bíróság nem osztott, „*...Miután pedig a sértett ténylegesen nem kívánt házasságot kötni az I. rendű terhelttel, így a házasságkötésre vonatkozó nyilatkozata valótlan tartalmú volt, azaz valótlan tartalmú nyilatkozat került közokiratba foglalásra az I. rendű terhelt* ***fenyegető magatartása*** *következtében, melyre figyelemmel esetében a közokirat-hamisítás bűntette megvalósult."*[972]

jelenleg hatályos Ptk. kommentárjára is tekintettel, miszerint: *„A törvény nem szól arról a Csjt. 37. § (2) bekezdése szerinti feltételről, hogy apai elismerő nyilatkozatot az tehet, akitől a gyermek származik. Megjegyzendő, hogy a származás tényét a Csjt. szerinti szabály alapján eddig sem kellett a nyilatkozat megtételekor a hatóságoknak vizsgálniuk. A Legfelsőbb Bíróság PK 100. számú állásfoglalásában már azon az állásponton volt, hogy az apaság elismerése akkor is joghatályos, ha a gyermeknek valójában nem az az apja, aki az elismerő nyilatkozatot tette. A törvény nem kíván változtatni a jövőben sem az eddigi gyakorlaton."* BOROS Zsuzsa: *Ptk. Negyedik Könyv, Negyedik Rész X. Cím*, In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, a hatodik kiadás kézirata lezárva: 2021. január 31., az 1. pótlás kézirata lezárva: 2022. január 1., HVG Jogkódex.

[972] Szegedi Törvényszék Bf.27/2016/63.

2.3. Összegzés

Az érdekkapcsolatok tekintetében történő fellépés vizsgálata mindenekelőtt rámutat a *multidiszciplináris* megközelítés, valamint az *összefogás* fontosságára: a jogalkotás és a jogalkalmazás kihívásainak ismertetése után kellő bizonyossággal állapíthatjuk meg, hogy Mikszáth *Különös házasság* című regényéből felütés gyanánt kiemelt gondolatai mentén haladva, esetünkben a bűnözés alapjában *„valószínűleg a megmaradt egyenlőtlenségekért, az egyenlőtlen esélyekért fizetett ár, és olyannak tűnik, mintha sorszszerűen torz árnyékaként kísérné a társadalmat."*[973] Mindezzel összefüggésben persze nem állítjuk, hogy a jogszabályoknak – és legkevésbé a büntető normáknak – volna a feladata a kriminogén tényezőként is mindinkább érzékelhető gazdasági nehézségek felszámolása,[974] a megélhetés biztosítása, a jelenség jellegére való érzékenység mégis esszenciális ebben a tekintetben.

A komplex jegyeket magán viselő jelenség ellen is csak fokozott körültekintéssel, az együttműködés szem előtt tartásával lehet küzdeni, amelynek az egyes tagállamok között, illetve a tagállamok eljáró hatóságai tekintetében is érvényre kell jutnia. Mindezt pedig levetíthetjük a büntetőjognak az idegenrendészettel és a polgári joggal való „kooperációjának" szükségességére is. A téma uniós szakértői szerint megerősítve, mindennek üzenetét az jelenti, hogy a *„jogi segítség"* önmagában nem elégséges a területen: a kulcs az együttműködésben rejlik.[975]

---

[973] Tóth Mihály: *Hol az igazság mostanában? Szemelvények és tanulmányok Király Tibor tiszteletére,* In: Hack Péter – Horváth Georgina – Király Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016. 7.

[974] Tóth Mihály: *Dogmatikai szilánkok az új Btk. elfogadásának ürügyén*, FORUM: Acta Juridica et Politica, 2013. évi 3. szám, 101.

[975] *„Legal aid wasn't enough; we needed to work with immigration agencies and police in other EU countries to find solutions." Sham marriages, Nusha Yonkova Irish/Bulgarian, Immigrant Council of Ireland,* Europa.eu, https://europa.eu/euprotects/our-safety/sham-marriages-how-eu-helping-mend-heartbreak-human-trafficking_en (Letöltés dátuma: 2022. február 23.)

ZÁRÓ RÉSZ

III.1. A HÁZASSÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMÉNEK RÉGI-ÚJ KÉRDÉSEI

Mindezen megfontolások végére érve, az értekezés bevezetőjének felütéseként felhívott gondolatra is reflektálva, jogosan merül fel a kérdés: mégis mit véd a büntetőjog a házasság tekintetében? *Vámbéry* ugyanis – a hivatkozott gondolatrészlet szerzőjeként – a mellett foglal állást, hogy a büntetőjog a szerelem helyett a *házasság erkölcsét* teszi meg védelmének tárgyaként,[976] ezzel pedig egyben meg is vonja a büntetőjognak a házasság védelmét illető küldetésének végső határát, elképzelése szerint kellő erkölcsi érettségi fokon[977] ugyanis a *társadalom* közfelfogása – mint a büntetőtörvénynél hatályosabb tényező – el fogja ítélni azt, aki a házasság erkölcsiségét nem tiszteli, az *egyénnek* pedig a társadalom rendjét veszélyeztető vágyak felett lesz teljesebb mértékben megnyilvánuló önkorlátozó ereje, ekkor pedig a büntetőjog befejezheti működését. A fejlettebb viszonyokkal kecsegtető jövő iránti, szenvedélyes bizalom – mely Vámbéry korának egyébként is sajátja – azonban mégsem teszi lehetővé, hogy a felvázolt védelmet valóban elhatároljuk a szerelem regényes tárgyától, sőt, mi több, az éppen Vámbéry gondolatvilágában, a házasság esszenciális elemének mutatkozik és majdhogy ellentétet képez a fentebb idézett gondolattal: a *„szerelem szentségét”* önmagában olyan erőként festi le, mely a házasságot egyedüli többletként megkülönbözteti az egyéb szerződésektől, és amelyet még a forma szentsége sem pótolhat, továbbá a büntetőjognak a házasságot körülvevő védelmi erődrendszerből való, fentebb megpendített kivonulása is akkor történhet meg, *„midőn a szerelem a házasság, a házasság pedig a szerelem szükségképpeni feltétele lesz...”*.[978]

Vámbérynek a jelen értekezés kiindulópontjául választott korát meghaladva, a XX. századnak a jelenkorunkhoz egyre közelebb eső évtizedeiben, mi több, egyenesen a XXI. századba érve sem mondhatjuk azonban, hogy a vágyott és felvázolt erkölcsi fölénnyel, valamint a szerelem teljességével szembesülnénk, mely idilli állapotban a büntetőjog – illetve a választott tárgykörnek a kutatására vállalkozó – a jogtörténeti zivatarokat követően, megkönnyebbülten vonulhatna ki a házasságot illető védelem köréből... Amellett ugyanis, hogy a házasságnak a megragadása korunkban sem lett könnyebb feladat, mi több, az átfogó fogalom megalkotásának lehetetlen voltát még a hazai

[976] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 471.; VÁMBÉRY (1901a): *i. m.* 333.
[977] VÁMBÉRY (1901a): *i. m.* 329.
[978] VÁMBÉRY (1928): *i. m.* 636.

„közegben” mozgó polgári jog is elismerte,[979] az alapvetően a társadalmunk fejlődésében gyökerező változások folytán azt mondhatjuk, hogy a *házasság büntetőjogi védelme vizsgálatának lehetőségei*, átalakulásukban *sem csappantak meg*.

A változást indukáló, egymással összefüggő tényezők sorából kiemelhetjük a *házastársak viszonyának* átalakulását, akik immár a szó széles értelmében véve egyenjogúak, a nemi önrendelkezésüket a házasság kötelékén belül is őrzik, ilyen módon a büntetőjog szemszögéből is, egyaránt válhatnak az egyes, releváns bűncselekmények elkövetőivé és sértettjeivé. A büntetőjog ráadásul egyre inkább átpozicionálja magát az erkölcsi viszonyokkal leginkább érzékeny érintkezéseiben, így lemond a házasság erkölcsi tartalmának meghatározásáról is, a bekövetkező változásoknak a lekövetésére szorítkozva. Ezen változások körében pedig kardinális jelentőséggel bír, hogy a partnerkapcsolatok megjelenésével és térhódításával a büntetőjogi védelem is a relativizálódás útjára lép, az ugyanis immár nem korlátozódik a formálisan egyházi, majd történeti alakulásában kötelezően állami hivatalnok előtt kötött, fejlődésében számtalan tényező által meghatározott vonalon mozgó házasságra.

Mindennek megfelelően a házasságot illetően a büntetőjogi védelemnek az átalakulásával vegyes visszavonulását nyugtázva, kijelenthetjük, hogy az mégsem ér nyugvópontjára; mi több, olyan új színeváltozásaiban vizsgálhatjuk, mint amilyenek a kapcsolati erőszak, valamint a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásai, melyeket illetően a következőkben számot vetünk arról, hogy a kifejtésüket illető fejezeteik felütéseiben is előrevetített, fő kihívásaikra milyen válaszokat tudtak nyújtani a lefolytatott kutatásaink tapasztalatai mentén.

[979] SZEIBERT (2014b): *i. m.* 33.

III.2. ÍGÉRETES KEZDET A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK ELLENI KÜZDELEMBEN – A KAPCSOLATI ERŐSZAK TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁSA TÉRNYERÉSÉNEK LENYOMATAI ÉS FELVETETT KÉRDÉSEI[980]

A *kapcsolati erőszak* tekintetében, összegzésképp megállapítható, hogy az annak *alacsony regisztráltsága mellett ható, számtalan tényező*, tagadhatatlan. Ezen körben kiemelésre érdemesnek tartjuk, hogy a deliktumnak a *Btk. 212/A. § (1) bekezdésében megfogalmazott fordulatainak* elemzése folytán nyilvánvalóvá vált, hogy a családon belüli erőszak kriminológiai jelenségének a büntető anyagi jog „nyelvezetére" történő lefordítása nem értékelhető sikeresnek, a lelki abúzust, valamint a gazdasági ellehetetlenítést kriminalizáló fordulatok pedig nemcsak a jogirodalom szintjén hagynak maguk után nyitott szakmai kérdéseket, ezek rendezésével ugyanis a joggyakorlatban sem számolhatunk. Az elvétve megjelenő esetekben a hivatkozott fordulatok ugyanis csupán további minősítésbeli kérdéseket vetnek fel, gondolunk itt a legalább csekély számú gyakorlati megnyilvánulást mutató lelki abúzusra, amely viszont azon esetekben is megállapítást nyer, melyekben a tettlegességgel való összefonódása, sőt, utóbbi dominanciája nyilvánvalóan kitűnik a történeti tényállásból, ilyen módon a családon belüli erőszakra jellemző, láncolatos megnyilvánulás első szemének húzva meg a minősítás határát.

A *Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt*, „jól ismert" *fordulatok* kapcsán hasonló kihívásokkal nem kell számot vetnünk, miközben a testi sértés különböző alakzatainak egyértelműen uralkodó jellege arra enged következtetni, hogy az egyébként is speciális bizonyítást igénylő, kapcsolati erőszakkal összefüggő ügyek[981] tekintetében az eljáró hatóságoknak nagy segítséget jelenthet, ha azok esetében legalább a bevett és stabil fogalmakkal, valamint eszközökkel dolgozhatnak. Megnyugtató ugyanakkor, hogy a felhívott bekezdés tekintetében előálló halmazati kérdések kapcsán a joggyakorlat idővel válaszokat ad a kétséges pontokra, gondolunk itt például a kiskorú veszélyeztetése

[980] A szerzőnek kifejezetten a tárgyban megjelent tanulmányai a következők: KANYUK, Petra Ágnes: *What Are They Doing in the Shadows? Imprints of the Prevalence of Intimate Partner Violence,* Public Goods & Governance, No. 1/2022. 55–64. [A továbbiakban: KANYUK (2022c).]; KANYUK, Petra Ágnes: *Observed Through the Prism of Statistics – Nine Years of Intimate Partner Violence,* Recent Challenges in Governing Public Goods & Services. Website of the MTA–DE Public Service Research Group, 26 September 2022, https://publicgoods.eu/blog/2022/09/26/observed-through-prism-statistics-nine-years-intimate-partner-violence/ (Letöltés dátuma: 2023. május 25.) [A továbbiakban: KANYUK (2022d).]

[981] BÉRCES Viktor – DOMOKOS Andrea: *A családon belüli erőszak szankcionálásának büntetőjogi lehetőségeiről*, Jogelméleti Szemle, 2017. évi 3. szám, 82.

deliktumát illetően körvonalazódott, különböző minősítéseket megalapozó megállapításokra.

A kiemelt tényezők sorából nem maradhat el a vizsgált deliktum sui generis jellegének egyik esszenciájaként aposztrofálható, mindemellett pedig a legélénkebb vitát generáló tényállási elemének, a *rendszerességnek* az említése, amely kapcsán, a jogirodalmi álláspontok beható feldolgozását a joggyakorlati megnyilvánulásainak mindeddig felderítetlen terepén gyűjtött tapasztalatokkal egybevetve, meg kell állapítanunk, hogy a rendszerességnek a kapcsolati erőszak tekintetében történő, egyfajta elfogadott és a minél szélesebb körben történő alkalmazhatósága irányába tartó interpretálása megkezdődött, amely egyben a tényállási elem kereteinek a viszonylagos szétfeszítésével, különböző értelmezési sajátosságokkal is jár.

Mindezen, különböző bizonytalanságok a törvényi tényállás jellegéből[982] fakadó, természetszerű látenciával kiegészülve határozottan a deliktum kiüresítését vonhatnák maguk után, miközben a *kapcsolati erőszak bűncselekmény regisztrált számának alakulása* 2013. júliusi hatálybalépésétől kezdve folyamatosan *növekszik* és a legfrissebb, 2022. évi feldolgozottságot szemlélve a tendencia töretlen, mi több, egyre markánsabb növekedést mutat: míg 2015-ben még 324 esetet, addig 2017-ben már 396-ot, 2020-ban 650-et, 2022-ben pedig már az elsőként említett adatunk több mint kétszeresét, 761 esetet regisztrálva (ld.: 13. ábra). Mindennek pedig különös hangsúlyt ad azon tény, hogy a regisztrált bűncselekmények száma az új büntetőkódex hatálybalépésétől kezdve, határozott csökkenésnek indult, az összbűnözés soha nem látott mértékben redukálódik hazánkban; a 2013-ban 377 829, 2015-ben pedig 280 113 regisztrált deliktumhoz képest, a 2022-es adatok szerint összesen 167 774 bűncselekmény került regisztrálásra országosan (ld. fentebb: 4. ábra).

[982] Ld.: a családon belüli erőszak tárgyalt jellemzőit.

13. ábra

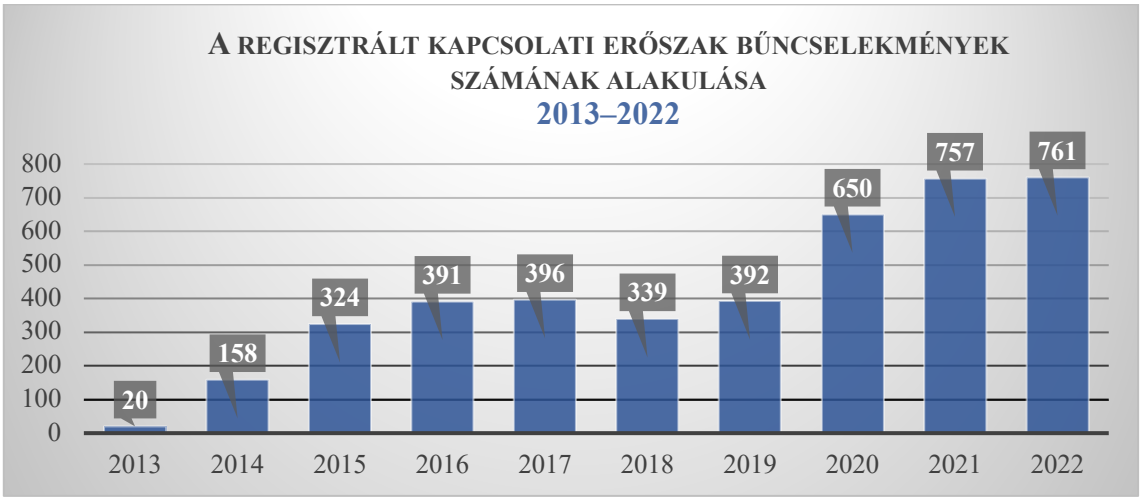

Forrás: Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.[983]

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük továbbá, hogy a *kapcsolati erőszak* bűncselekmény növekvő statisztikai jelenlétével párhuzamosan – a láthatóvá váló törvényi tényállás „javára" –, a vizsgált deliktumban nevesített, illetve az azzal egyes halmazati kérdéseket illetően a joggyakorlatban csak idővel nyugvópontra jutó *bűncselekmények*[984] *statisztikai adatai* kapcsán is változások figyelhetők meg.[985] Ezen körben megemlíthetjük a regisztrált *kényszerítés* deliktumoknak (Btk. 195. §) a csökkenő,[986] illetve a *kiskorú veszélyeztetése* bűncselekményeknek (Btk. 208. §) a „megingó" számát,[987] valamint a *becsületsértéssel* (Btk. 227. §) érintett *sértettek* számának alakulását, amely egyrészt, az imént kiemelt, két deliktumhoz képest – igaz, azokkal nem egészen összehasonlítható módon, nevezetesen a sértettekre összpontosítva –, a csökkenő összbűnözés viszonylatában szemlélve is, egy visszaeséseiben is stabil statisztikai jelenlétet fest le, másrészt, az elkövető és a sértett közötti, a kapcsolati erőszak alanyi és passzív alanyi köre tekintetében fennállóhoz hasonló kapcsolat alapján történő szűkítést is alkalmazva,[988] abban csökkenést fedezünk fel a kapcsolati erőszak hatálybalépését követő

[983] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak.
[984] Ld. fentebb a Btk. 212/A. § (2) bekezdése kapcsán tárgyaltakat.
[985] A kapcsolati erőszak láthatóvá válásának kérdésében végzett statisztikai elemzéseket részleteiben a következő tanulmányok tartalmazzák: KANYUK (2022c): *i. m.*; KANYUK (2022d): *i. m.* Alábbi megállapításainkat az értekezésben fentebb szemléltetett statisztikai ábrák (ld.: 3–13. ábrák) kapcsán is irányadó, 2013–2022-es évek adataira alapozzuk.
[986] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – kényszerítés.
[987] ENyÜBSa; ENyÜBSb. Szűkítések: bűncselekmény – kiskorú veszélyeztetése.
[988] Megjegyezzük, hogy a hivatkozott szűkítés, a statisztikai rendszerben a 2018-as év második felétől beállt változás folytán csak a 2013. január 1. és 2018. június 30. közötti intervallumban lehetséges, ennélfogva a

évtől,[989] ugyanezen sértetti kört vizsgálva pedig, hasonló következtetéseket vonhatunk le az azonos tendenciákat mutató, azonban a becsületsértésnél jóval nagyobb sértetti számmal rendelkező *testi sértés* (Btk. 164. §) vonatkozásában.[990]

A statisztikai adatok szemlélése közepette azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kapcsolati erőszak deliktumának létezése a családon belüli erőszak jelenségét illetően csak egy, és a gyakorlatban nem is kifejezetten a sértettek által könnyen elérhető lehetőségként jelentkezik. Ahhoz, hogy a jelenlegi kép minél előnyösebben változzon, és a sértettek időben, valamint bizalommal fordulhassanak a hatóságokhoz, *Frech Ágnes* gondolatai mentén mindenekelőtt egy sokkal erőteljesebb felvilágosító munkára, az állami áldozatsegítés lehetőségének megismertetésére, a gyermekvédelmi jelzőrendszerek hatékony működésére és nem utolsósorban az ilyen ügyekben eljáró szakemberek sokoldalú, korszerű képzésére volna szükség.[991] Ezzel együtt kiemelkedő jelentőséggel bírnak a családon belüli erőszak iránti *közösségi tolerancia csökkentésére* hivatott, különböző formájú *megmozdulások*, mint a bántalmazás – sajnálatos módon – „hétköznapiként" is aposztrofálható formáit megjelenítő kisfilmek,[992] az országos kampányok sorozata,[993] a kifejezetten a kapcsolati erőszak áldozataiért létrejött *titkos menedékházak és krízisközpontok* az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) által megszervezett, szakértőkkel támogatott eljárásrendben működve,[994] a kapcsolati erőszak elleni küzdelem, valamint a családok magasabb szintű védelmének megvalósítása jegyében megalkotott *törvényjavaslatok és intézkedéscsomagok*,[995] mely, a teljesség igényét nélkülöző felsorolásunkból nem

2018-as évnek csak az első féléves adataira alapozhattunk az elkövető és a sértett közötti kapcsolatra tekintettel.

[989] ENyÜBSc; ENyÜBSd. Szűkítések: bűncselekmény – becsületsértés; az elkövető és a sértett kapcsolata.

[990] ENyÜBSc; ENyÜBSd. Szűkítések: bűncselekmény – testi sértés; az elkövető és a sértett kapcsolata.

[991] HORNYIK Zsuzsanna: *A kapcsolati erőszak törvényi szabályozása és annak érvényesülése. Interjú dr. Frech Ágnes bírónővel,* Belügyi Szemle.hu, https://belugyiszemle.hu/hu/node/578 (Letöltés dátuma: 2023. február 25.)

[992] BICSÉRDI-FÜLÖP Ádám: *Kisfilm sorozat vezet be a kapcsolati erőszak poklába*, Kreatív.hu, 2022. február 15., https://kreativ.hu/cikk/kisfilm-sorozat-mutatja-be-a-kapcsolati-eroszak-formait-2 (Letöltés dátuma: 2022. február 15.)

[993] *Novák Katalin: A kapcsolati erőszak nem magánügy,* Család.hu, 2020. február 17., https://csalad.hu/csaladban-elni/novak-katalin-a-kapcsolati-eroszak-nem-maganugy (Letöltés dátuma: 2022. március 15.)

[994] *Titkos menedékház: lehetőség a gyógyulásra és az újrakezdésre*, Család.hu, 2020. március 4., https://csalad.hu/csaladban-elni/titkos-menedekhaz-lehetoseg-a-gyogyulasra-es-az-ujrakezdesre (Letöltés dátuma: 2022. március 15.)

[995] Hivatkozva a fentebb már említett, a Btk. Általános Részébe iktatott módosítások tekintetében a következő javaslatban foglaltakra: T/10953. számú törvényjavaslat a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes

maradhat el a kiemelése a hazai kutatásoknak és nemzetközi elvárásoknak megfelelően a *hatályos Be*.-t illetően, annak a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, jogaik érvényesítésére fókuszáló *szellemisége* sem.[996]

Feldolgozásunk végére érve, leszögezhetjük, hogy a vizsgált deliktum számos dogmatikai, elhatárolási kérdést és értelmezési nehézséget vet fel, az eltelt tíz évben pedig még nem tár(hat)tuk fel valamennyi problémát. A joggyakorlatra kiterjedő – és különösen az aktakutatásban megnyilvánuló – kutatási tapasztalatok azonban rámutattak arra is, hogy a családon belüli erőszak hathatós kezelése tekintetében nemcsak a törvényalkotás és a büntetőpolitika szintjén,[997] hanem az eljáró hatóságok részéről is erős igény mutatkozik, amelyet további nyomatékkal lát el a deliktum növekvő statisztikai jelenléte.

Ezen megállapítások azonban arra is rávezetnek bennünket, hogy a kapcsolati erőszak körüli *problémák megoldásának valódi súlya* van. A családon belüli erőszak elleni harc érzékeny területén megalkotott deliktum effektív eszközként kell hogy szolgáljon az arra rászorulók számára, hogy küldetését beteljesíthesse és a bűncselekményért harcba szállók álmait „látható" valósággá válthassa, amely a joggyakorlat elemző fejlesztésében, valamint az ilyen módon is előálló, a jelenségre és a deliktumra vonatkozó speciális tudásnak az eljáró hatóságok felé történő hozzáférhetővé tételében, mi több, a témát illetően, a fentieknek megfelelően, a társadalom tágabb értelemben vett tagjainak „képzésében", a tudatosságuk növelésében gyökerezhet. A kapcsolati erőszak mindezen fejleményeire tehát bizakodva tekinthetük egy, a családon belüli erőszakkal szembeni eszköz ígéretes kezdeteként.

törvények módosításáról, 2020. június, https://www.parlament.hu/irom41/10953/10953.pdf (Letöltés dátuma: 2022. március 15.)

[996] Ld. a sértetti pozíció hatályos Be.-t illető jellemzését, részletesen: DOMOKOS Andrea – GARAI Renáta: *A bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás áldozatai,* Glossa Iuridica, 2019. évi 3–4. szám, 10–14.

[997] BÉRCES – DOMOKOS (2017): *i. m.* 85.

III.3. „A BÜNTETŐHATALOMBAN REJLŐ LEHETŐSÉGEK NEM KORLÁTLANOK...”[998] – AZ ÉRDEKKAPCSOLATOK KEZELÉSÉNEK ALTERNATÍVÁI

Vizsgált tényállásunkat tágabb perspektívába helyezve, leszögezhetjük, hogy az irreguláris migrációhoz kapcsolódó *büntetőjogi szabályok* megalkotásában rejlő legfontosabb kihívást az jelenti, hogy egy állam *milyen mértékben* hívja megoldásként a büntető anyagi jogi és eljárásjogi eszközöket, intézményeket a jogellenes cselekmények szankcionálására.[999] A jogrendszer egészének *szankciós záróköveként*[1000] a büntetőjogi eszköztár bevetése egyedül azokban az esetekben indokolt, amikor a jogsértő állapot megszüntetésére vagy megelőzésére más jogi eszközök már nem tűnnek elégségesnek, óvakodnunk kell tehát attól, hogy ezzel szembemenvén a büntetőjog „alapkővé” degradálódjon.[1001] Ezzel összefüggésben, az ultima ratio elvének érvényesítése kapcsán *Tóth Mihály* kiemeli azt is, hogy a Btk. igazgatási jellegű normákkal való túlzsúfolása kifejezetten veszélyes, ilyen módon ugyanis a büntetőjog hatékonysága szükségszerűen csorbul és ott is elveszti a tekintélyét, ahol pedig erre feltétlenül szükség volna.[1002]

Esetünkben, a vizsgált jelenség elemeit körüljárva, kifejezetten kétséges, hogy az *alapvetően idegenrendészeti természetű problémákat*[1003] a büntetőjog eszközeivel kellene, avagy lehetne megoldani, mivel, bár a bizonyításnál alkalmazható skála ilyen módon szélesedik és természetesen jelentősebb operatív eszközök állnak rendelkezésre, az idegenrendészet tekintetében egyébként „mindennapos” nehézségek leküzdése a *büntető eljárásban sem könnyebb* feladat. Ezen megállapítást aláhúzza az a tény is, miszerint a megfogalmazott törvényi tényállás *jelen formájában kevéssé alkalmas arra, hogy funkcióját betöltse*, a jogalkotó ugyanis elsősorban a tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadásához kapcsolódó visszaélések egy bizonyos körét kívánta büntetni

[998] Idézi *Király Tibor* gondolatait: TÓTH Mihály: *A menekültkérdés kriminalizálása*, Élet és Irodalom, 2015. évi 38. szám, 3.
[999] Ld. a migrációs nyomás és a büntetőjog kapcsolatát illetően: KANYUK (2021c): *i. m.* 135–138.
[1000] Az azóta klasszikussá vált kifejezés *Szabó Andrástól* származik, aki a halálbüntetés eltörléséről szóló 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz fűzött különvéleményében fogalmazott így.
[1001] TÓTH Mihály: *Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve*, Jogtudományi Közlöny, 2014. évi 10. szám, 451.
[1002] TÓTH Mihály: *Remények és aggodalmak negyedik Büntető Törvénykönyvünk bölcsőjénél*, Állam- és Jogtudomány, 2011. évi 4. szám, 440.
[1003] KANYUK (2019): *i. m.* 110. Kifejezetten az érdekkapcsolatok idegenrendészeti gyakorlatban való megjelenését, valamint annak a Kúria ítélkezési gyakorlata tükrében jelentkező dilemmáit illetően ld.: KANYUK (2022a): *i. m.* 568–575.

rendelni, ugyanakkor – mint az a tényállási elemek feldolgozása kapcsán is kitűnik – a deliktum megalkotásának eredeti céljától eltérően, az egy sérülékeny, a jogi következményekkel számot nem vető csoportnak, a jelenség bizonyos értelemben vett „célpontjai"-nak tettesként való felelősségre vonását alapozza meg. Ennek folytán pedig még büntetőjogi joghátránnyal is fenyegetjük azon, jellemzően kiszolgáltatott helyzetben lévő, kizsákmányolt személyeket, akiknek a bonyolult ügyletek lebonyolítása csekély – számukra adott esetben mégis többnyire a túlélést jelentő – összegért is csábítónak bizonyul.

A tettesek által tanúsított cselekmény társadalomra veszélyessége, az elért hasznuk nagyságrendje és jogi útvesztőkbe gabalyodásuk veszélye, a törvényi tényállás dogmatikai tulajdonságai – gondolunk itt például a kettős célzatból eredő következményekre, azon belül is pedig kifejezetten az anyagi haszonszerzés vizsgálatára és az ebből eredő, a deliktum dilemmáinak a joggyakorlatban történő orvoslására törekvő, széttartó ítélkezési gyakorlatra, vagy az elkövetési magatartás fordulatainak az értékelésére – mind arra mutatnak tehát, hogy a tárgyban *nem feltétlenül indokolt* egy bűncselekmény megalkotása, vagy legalábbis, az jelen formájában, felépítését és elemeit illetően is erőteljes átalakítást igényelne. Mi több, annak rövid volta, a minősített esetek hiánya pedig arra is engednek következtetni, hogy adott esetben – a büntetőjogi jogkövetkezmények melletti elköteleződés talaján állva is – elegendőnek tűnt volna az adott cselekményeket esetleg a vizsgált deliktumhoz egyébként is több tekintetben hasonló,[1004] *jogellenes tartózkodás elősegítésének* újabb bekezdésével pönalizálni,[1005] ennélfogva *elhelyezési, normaszöveg-szerkesztési* szempontból sem tartjuk feltétlenül szükségesnek egy *önálló* büntetőjogi törvényi tényállás megalkotását. A büntetni rendelt problémakört vizsgálva azonban alappal feltételezhető, hogy nem egy törvényi tényállás visszatartó ereje bírna e téren kellő jelentőséggel, hanem adott esetben például egy *szabálysértési jogkövetkezmény*,[1006] amennyiben az kellő felderítő erővel párosulhatna és az eljáró hatóság lehetőségeit bővítve, növelnénk a cselekmények bizonyíthatóvá tételét, amely az aktakutatás tapasztalatai által is megerősítve, elemi jelentőségű volna az ügyek jellegéből adódóan. Megjegyezzük, hogy a – jellemzően – harmadik országbeli

[1004] Ld.: a fentebb kifejtetteknél.
[1005] KANYUK (2019): *i. m.* 110.
[1006] A szabálysértési jog eszköztárából kiemelhető például az *elzárás,* amely a megismert körülmények alapján már kellő visszatartó erőt jelenthet. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 9–10. §.; KANYUK (2019): *i. m.* 110.

állampolgár tekintetében továbbra is adottak az idegenrendészeti keretek közti lehetőségek, gondolunk itt például az Európai Unió tagállamainak területéről történő *kiutasításra.*[1007]

Mindezt pedig alátámasztja azon megállapítás is, hogy a deliktum kapcsán, a fentebb részleteiben kifejtetteknek megfelelően, *hatályosságának tizedik évében sem számolhatunk* annak különösebb megelevenedésével, ilyen módon azoknak, akik a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásának a megalkotásakor a büntetőjogi szankcionálhatóságtól remélték azt a hatékony visszatartó erőt, mely a feleket elrettenti az érdekkapcsolatok létesítésétől, csalatkozniuk kellett.[1008] Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy természetesen fals eredményre és túlzó következtetésekre vezetne, amennyiben csupán az adott deliktum halovány statisztikai jelenlétének sorsdöntő – illetve egyenesen, annak sorsát eldöntő – jelentőséget tulajdonítanánk.[1009] A képet azonban árnyalják az elvégzett aktakutatás eredményei, amelyek mentén megállapítható, hogy a mindeddig regisztrált, nyolcvanöt családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekmény „mögött" valójában öt – igaz, eltérő kiterjedésű – ügy szerepel, továbbá a törvényi tényállás, a „menyasszonyok"-nak tettesként az ügyek központi szereplőivé tételével, valamint, az anyagi haszonszerzés célzata által determináltan, a „férjek" felelősségre vonásának ellehetetlenítésével, az érdekkapcsolatok igencsak kiterjedt és új színekkel gyarapodó jelensége tekintetében sem rendelkezik, legalábbis a törvényi tényállás elemeit értékelve, hathatósnak nevezhető „válasszal." Mindemellett azonban kiemelésre érdemes, hogy a bűncselekmény kisebb tárgyi súlya mellett is, kiváltképp alapos, nagy erőkkel folytatott *munkával* találkozhattunk az aktakutatás mentén, amelyet többek között, a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezetével (International Criminal Police Organisation, Interpol), valamint

[1007] Ld.: Harm.tv. 42. § (1) bekezdése; vö.: Harm.tv. 18. § (1) bekezdésének d) pontjával.
[1008] Ld. kifejezetten: BOJCSEV Gabriella (2012): *i. m.* 348.; KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA (2013): *i. m.* 83–85.; TÖTTŐS Ágnes (2016): *i. m.* 326.; KANYUK (2022a): *i. m.* 564. Mindezen eredmény azonban nem mondható rendkívülinek, hiszen Lettországban, ahol szintén 2013-ban kriminalizálták az érdekkapcsolatok megkötését, a magyar helyzethez hasonlóan számos nehézség jelentkezett a törvényi tényállás alkalmazása tekintetében. A felmérések szerint roppant kevés ilyen ügy került regisztrálásra, ráadásul jelentős különbségek jelentkeztek a kiszabott büntetések között is. Ezen kívül további igazságügyi problémát okozott annak megítélése, hogy mi a teendő azon esetben, ha a bűncselekmény egy részét nem Lettországban követték el, illetve, ha a cselekmény mindössze kísérletnek minősül. *Eurojust Annual Report 2017* (2018): *i. m.* 41.
[1009] Hivatkozva arra, hogy ilyen következtetések levonására természetesen az *kettős házasság* deliktumának ismertetett (ld. fentebb: 3. ábra), alacsony statisztikai jelenléte kapcsán sem merészkedtünk.

külföldi államok Nagykövetségeivel folytatott kommunikáció, speciális tudást igénylő nyomozások is színesítettek.[1010]

A szabályozás tárgyalásának zárásaként megemlítjük, hogy a jelenség hathatós kezelése tekintetében célszerűnek tartanánk egyébiránt az érdekkapcsolatok létrejöttében „közreműködő," eljáró hatóságok, főként a házasságkötések ügyében eljáró hivatalnokok figyelmének felhívásával és tudatosságuk növelésével a probléma már egészen korai fázisában is felvenni a küzdelmet. Ez az az ún. *„romboló stratégia",* amelynek alkalmazására például Litvánia tekintetében az Eurojusttal és számos tagállammal egyetértésben került sor, és amely meg is hozta az eredményt.[1011] Azonban hasonló, célravezető eljárásként említhetjük például az anyakönyvi hatóságok konkrét *szignalizációs* szerepét és jogkörét az illetékes hatóságok felé, amely az Egyesült Királyságban vagy Ausztriában is működik, összekötve a szükséges idegenrendészeti, közigazgatási és büntetőjogi szankciók alkalmazásával.[1012] Utóbbi megoldás azért bírna hazánk esetében különös jelentőséggel, mivel, ahogyan arra korábban már utaltunk, az érdekházasságok tekintetében tipikusan különös problémát jelent az is, hogy sem az anyakönyvvezető, sem más sem vizsgálja kötelező jelleggel, hogy az előtte megjelenő személyeket milyen szándék vezérli a házasságkötés során, ahogyan pedig már többször is kiemeltük, polgári jogi szempontból az érdekházasság nem jelent olyan okot, amely érintené a házasság fennállását – vagy akár érvényességét.[1013]

Meglátásunk szerint kiemelkedően fontos volna az említett tettesi kör tekintetében a *figyelemfelhívás* is, a tipikus „célpontok" figyelmeztetése a jog által is értékelt, valamint azon túlmutató veszélyekre. Az információhiánnyal ráadásul nem csak az ismertetett büntetőügyek elkövetői tekintetében számolhatunk. Előfeltevéseinket erősítheti például, ha rövid böngészést követően szemügyre vesszük az internetes közösségtől az érdekházasságok kérdésében tanácsot kérő témaindításokat, és az azokra adott válaszokat.[1014] Figyelemre méltó az is, hogy az érdekházasságok bizonyos fajtái

[1010] Ld. többek között a következő büntetőügyekben: Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.; Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017.
[1011] *Eurojust Annual Report 2017* (2018): *i. m.* 34.
[1012] BOJCSEV (2012a): *i. m.* 346.
[1013] KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA (2013): *i. m.* 80.
[1014] Ld. ezzel kapcsolatban például a gyakorikerdesek.hu weboldal témaindításai kapcsán tapasztaltakat: KANYUK (2021a): *i. m.* 127–128.

tekintetében más uniós tagállamokban már külön társaság és weboldal működik a közreműködő „menyasszonyok” megsegítésére.[1015]

Az érdekkapcsolatok európai uniós fejlődési íve, a jelenség új színeinek vizsgálatával kiegészülve, rámutat a büntetőjognak a területi, illetve a funkcionális határait is meghaladó[1016] bűnözési formák esetén elsajátításra érdemes *nézőpontra,* amely a kellő tapasztalatokkal felvértezve közelíti meg az érdekkapcsolatok önmagában is összetett jelenségét, józanul tárja fel a közreműködő személyek helyzetét, miközben nyitott az együttműködés új formáinak alkalmazására is. Az új arculat által inspirált tevékenységek természetesen nem jelentik azt, hogy mindent az európai uniós jogközösség fog majd megoldani a tagállamok helyett, de egyben azt sem, hogy a nemzetállami mechanizmusok önmagukban elegendők volnának: a vizsgált jelenségre[1017] ugyanis különösen igaz az, hogy a *két szint* az értelmezés és tevékenységek tekintetében is *feltételezi, kiegészíti* egymást,[1018] amely képletben tehát nem mellőzhető a magyar szabályozás és gyakorlat folyamatos fejlesztésére való törekvés. Meglátásunk szerint mindezek szem előtt tartásával ajánlott megválasztani a migráció által keletkeztetett kihívásokkal is tarkított érdekkapcsolatok elleni fellépés hathatós eszközeit.

[1015] Ennek egy kiforrott példáját láthatjuk Franciaországban, az ún. szürke házasságokban közreműködő állampolgárok számára. Ld.: *L'Association Nationale des Victimes de l'Insécurité,* Mariagegris.fr, http://www.mariagegris.fr (Letöltés dátuma: 2022. február 20.)

[1016] SIEBER, Ulrich: *Grenzen des Strafrechts – Grundlagen und Herausforderungen des neuen strafrechtlichen Forschungsprogramms am Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht.* Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft, No. 1/2007. 1., 31.

[1017] Átültetve a terrorizmus elleni küzdelemben nyert tapasztalatokat, ld. bővebben: POLT Péter: *A terrorizmus multidiszciplinaritása,* In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére,* Dialóg Campus, Budapest, 2018. 539.

[1018] Ld.: MISKOLCZI Barna: *Európai büntetőjog: elszalasztott, vagy csak elhalasztott lehetőségek?* Miskolci Jogi Szemle, 2019. évi 2. különszám, 2. kötet, 161.; MISKOLCZI BARNA: *Az európai büntetőjog alternatív értelmezése,* PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2018. 9–10.

ZÁRSZÓ

A kutatás záró gondolatsorához érvén, úgy vélem, hogy a házasság büntetőjogi védelmének feltárása, a vizsgálat középpontjában álló kötelék gondolatköréhez hűen, egyszerre *„valami régi, valami kölcsön, valami kék, valami új”*[1019] is a büntetőjogi tárgyú kutatásokat illetően. Az ugyanis egy *örökérvényű* és ezzel együtt folyton *megújuló* témát jelent, mely feldolgozásának izgalmát épp úgy növeli *hiánypótló* jellege, mint a *magánjoggal való természetszerű érintkezése* és *folytonos változása*, tekintettel arra, hogy a szabályozás kiindulópontjaként, a mindenkoron a fennálló társadalom rendjét védeni hivatott büntetőjog rendeltetésénél fogva, a *házasság* abban az alakjában és azzal a tartalmával kell hogy szolgáljon, amelyben és amellyel azt az adott társadalomban a *jog* elismeri és szabályozza.[1020]

Valamennyi kihívása mellett, mi több, ezek által is megerősítve, a házasság büntetőjogi védelme színeváltozásainak felfestése a vártnál is izgalmasabb és rendkívül hálás kutatás lehetőségével szolgált, amelyet törekedtem ehhez méltóan végezni.

[1019] Az érzékletes metafora szakirodalmi felhívásával a resztoratív igazságszolgáltatás jellegének érzékeltetése kapcsán találkozhatunk, ld.: GÖRGÉNYI Ilona: *A resztoratív igazságszolgáltatás*, In: FARKAS Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból,* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 137.; hivatkozva a következő tanulmányra: MORRIS, Allison – GELSTHORPE, Loraine: *Something Old, Something Borrowed, Something Blue but Something New? A Comment on the Prospects for Restorative Justice under the Crime and Disorder Act 1998,* Criminal Law Review, No. 2/2000. 18.
[1020] VÁMBÉRY (1901b): *i. m.* 466.

STATISZTIKAI ÁBRÁK JEGYZÉKE ÉS FORRÁSMEGJELÖLÉSEI

1. ábra: A házasságkötések és válások számának alakulása (2008–2022)

A KSH adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *22.1.1.15. Házasságkötések, válások,* Ksh.hu, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html (Letöltés dátuma: 2023. május 9.) (A továbbiakban az adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett a következőképpen utalunk: KSH)

2. ábra: A házasságkötések és válások számának alakulása – ezer lakosra vetítve (2008–2022)

A KSH adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *KSH.*

3. ábra: A regisztrált kettős házasság bűncselekmények számának alakulása (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *Az ENyÜBS Belügyminisztérium által működtetett adatfeldolgozó rendszere. Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint (2013.01.01–2018.06.30.)*, https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Regisztrált%20bűncselekmények%20száma%20az%20elkövetés%20helye%20szerint_ver20180713094758.xlsx&Token=SitIRTFibFFmWVFwVm80am1BUDBjamx3aGY0ZEJJblU1cWZ3NTExbStSSVFoMUxjU0k3aURiM2s4bGdRL3FEWE9raHkxclBRWmN2WUpacnVVV2VQZGZCSGwzcS8wNDRiekFSSnRsdXJDS3I3VkN3VFNmOXk4SEsvTEI1VHh2aWg= (Letöltés dátuma: 2023. május 9.) (A továbbiakban az adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett a következőképpen utalunk: ENyÜBSa); *Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint 2018. II. félévtől*, https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Regisztrált%20bűncselekmények_ver20230504011607.xlsx&Token=dHF2V3ZIL2hKSkJDMVNRczJXOWYzV2luRFFoc0tNNUoxQ3lqcXgzSVBvY3dpNlhLNVlnM3BqdzVYdGFIc0xtUm81NzA0ZFh2cnB1ZURELzVZYmJHeEdJMVBKbmxsT3NrMVk5Q3hSRWtydE9rdmRuZzVnRGhMOGd4a0tBbjRmYS8= (Letöltés dátuma: 2023. május 9.) (A továbbiakban az

adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett a következőképpen utalunk: ENyÜBSb). Szűkítések: bűncselekmény – kettős házasság.

4. ábra: A regisztrált bűncselekmények számának alakulása (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSa; ENyÜBSb.*

5. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekménnyel érintett, ismertté vált sértettek számának alakulása – korcsoportok szerinti megoszlásban, összesítve (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *Az ENyÜBS Belügyminisztérium által működtetett adatfeldolgozó rendszere. Sértettek száma az elkövetés helye szerint (2013. január 1–2018. június 30.)*, https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Sértettek%20száma%20az%20elkövetés%20helye%20szerint_ver20180713095521.xlsx&Token=YzJjTU4yamJ4WWNtWnVHTlF4NUFHaGk2bnRUMy85TmVCUjQzSHg2bzFIaXRkQWlzRW9ZZEZkSlhYemRmUUQydDBRTGV1WmVEK25WbERQVkxiQkhFYmZNcUJSQjRwRkRxYm0vTWlTU0wxOU9oUmJLbE9rQXR4K2VsQk9GVmRsUEM= (Letöltés dátuma: 2023. június 6.) (A továbbiakban az adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett az következőképpen utalunk: ENyÜBSc); *Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint 2018. II. félévtől,* https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Sértetté%20válások_ver20230605042033.xlsx&Token=QnQ1ZS9IbWZJMlNubUtvK1Eyb3RqNDhkb1RRWHFsTEdlaDZHTktEek9xaG11eTU5dSs1SjE0b0RtSEx5UDNSUnNiNWpNOWZnM1RCYms2T0VyYXlGa0dMT25HMlFHNWY3empGb3U0cGMveHMzSUJkQktBUjFjOVpsM0hLZzA3MTY= (Letöltés dátuma: 2023. június 6.) (A továbbiakban az adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett az következőképpen utalunk: ENyÜBSd). Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; sértett korcsoportja.

6. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekménnyel érintett, ismertté vált sértettek számának alakulása – korcsoportok szerinti megoszlásban, évek szerinti bontásban (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSc; ENyÜBSd.* Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; sértett korcsoportja.

7. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekménnyel érintett, ismertté vált sértettek számának alakulása – nemek szerinti megoszlásban, évek szerinti bontásban (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSc; ENyÜBSd.* Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; sértett neme.

8. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekmények ismertté vált elkövetői számának alakulása – korcsoportok szerinti megoszlásban, összesítve (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *Az ENyÜBS Belügyminisztérium által működtetett adatfeldolgozó rendszere*, *Elkövetők, bűnelkövetők száma az elkövetés helye szerint (2013. január 1–2018. június 30.),* https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Elkövetők,%20bűnelkövetők%20száma%20az%20elkövetés%20helye%20szerint_ver20180713101725.xlsx&Token=TUlGZGxReDhJWk5FNUZRL05IcFFlUFlGVFFYb2I4V0FUU1kvVkxDMW1VamExNklYVDdkMDl6MGxTNkhOdExvaGFsam5tR3hNOHFOcnl0TnI2K2lWeUFGdXJSdjBMYVB1WnMxY29hQTBrUmVGcU1KMlVqbEFSNEc0N3VKelpLTWQ= (Letöltés dátuma: 2023. június 6.) (A továbbiakban az adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett az következőképpen utalunk: ENyÜBSe); *Elkövetések száma az elkövetés helye szerint 2018. II. félévtől,* https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Regisztrált%20elkövetések_ver20230605041933.xlsx&Token=Z0NpMWcwMThmME5WemdPSzdxeWtkOTVuVXpZM0FOVXBnTWU2YTFXdk9VTmV5TjF0UGV4UkxwQVdJMDRkOE90cXVOeVpuQ0wzc1V5RlVCN2F5Z081SmZFOHhGWURaTDFjN1BGRU9nUSt5a1oxdU54NU02VjJTNnRyNm10ZFBHNDI= (Letöltés dátuma: 2023. június 6.) (A továbbiakban az adott „fül”-re, a letöltés azonos dátuma mellett az következőképpen utalunk: ENyÜBSf). Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; elkövető korcsoportja.

9. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekmények ismertté vált elkövetői számának alakulása – korcsoportok szerinti megoszlásban, évek szerinti bontásban (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSe; ENyÜBSf.* Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; elkövető korcsoportja.

10. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekmények ismertté vált elkövetői számának alakulása – nemek szerinti megoszlásban, évek szerinti bontásban (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSe; ENyÜBSf.* Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak; elkövető neme.

11. ábra: A regisztrált családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekmények számának alakulása (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSa; ENyÜBSb.* Szűkítések: bűncselekmény – családi kapcsolatok létesítésével visszaélés.

12. ábra: A regisztrált családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűncselekmények számának alakulása – elkövetés helye szerinti bontásban (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSa; ENyÜBSb.* Szűkítések: bűncselekmény – családi kapcsolatok létesítésével visszaélés; elkövetés helye.

13. ábra: A regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekmények számának alakulása (2013–2022)

Az ENyÜBS adatai alapján saját szerkesztés.

Forrás: *ENyÜBSa; ENyÜBSb.* Szűkítések: bűncselekmény – kapcsolati erőszak.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK JEGYZÉKE

I. SZAKIRODALMI FORRÁSOK, ÁTFOGÓ KUTATÁSOK DOKUMENTUMAI

1. AMBRUS István – UJVÁRI Ákos: *A zaklatás bűncselekményének gyermekévei*, Magyar Jog, 2016. évi 7–8. szám, 424–435.
2. AMBRUS István: *A bűncselekményi egység egy sajátos esete: a rendszeres elkövetés,* In: GÁL Andor – KARSAI Krisztina (szerk.): *Ad valorem: Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára,* Iurisperitus, Szeged, 2016. 9–18.
3. AMBRUS István: *A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat,* In: HOLLÁN Miklós – BARABÁS A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések,* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017. 53–72.
4. AMBRUS István: *A családjog és a büntető anyagi jog egyes összefüggései, kitekintéssel a büntetőjogban megjelenő polgári jogi elemekre,* In: SZEIBERT Orsolya (szerk.): *Család és családtagok: Jogági tükröződések,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018. 211–227.
5. AMBRUS István: *A kapcsolati erőszak néhány büntetőjog-dogmatikai kérdése,* Családi Jog, 2014. évi 2. szám, 18–24.
6. AMBRUS István: *Az üzletszerűség büntetőjogi megítélésének lehetséges irányairól,* Magyar Jog, 2012. évi 1. szám, 1–16.
7. AMBRUS István: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben,* Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014.
8. ANDERSEN, Lars Højsgaard: *Marriage, In-Laws, and Crime: The Case of Delinquent Brothers-In-Law,* Criminology, No. 2/2017. 438–464.
9. ANGYAL Pál: *A család büntetőjogi védelme (Az 1941. évi közigazgatási továbbképző tanfolyamon előadta Angyal Pál). Különlenyomat a Gyámügyi és Gyermekvédelmi Közszolgálat c. műből,* Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T. Pécsett, Budapest, 1943.
10. ANGYAL Pál: *A csalás néhány különleges alakja,* Hungaria R.t, Budapest, 1942.

11. ANGYAL Pál: *A csalás*. *A magyar büntetőjog kézikönyve. 16. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1939.

12. ANGYAL Pál: *A joghézag problematikája a büntetőjogban,* a Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1942.

13. ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve, 2. kötet,* Stachora, Budapest, 1943.

14. ANGYAL Pál: *A szemérem elleni bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyve. 14. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1937.

15. ANGYAL Pál: *Az ember élete elleni büncselekmények és a párviadal*. *A magyar büntetőjog kézikönyve. 2. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1928.

16. ANGYAL Pál: *Izgatás. Magánosok elleni erőszak. Választójog bűntetőjogi védelme. Vallás elleni bűncselekmények. A magyar büntetőjog kézikönyve. 9. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1931.

17. ANGYAL Pál: *Kettős házasság. A családi állásra vonatkozó bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyve. 15. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1938.

18. ANGYAL Pál: *Személyes szabadság megsértése, a titok büntetőjogi védelme, magánlaksértés. A magyar büntetőjog kézikönyve. 6. kötet,* Athenaeum, Budapest, 1929.

19. BACCI TAMBURLINI, Marianna: '*Marriage of convenience' regulations in Portugal: gendered constructions of (il)legality*, In: TIMMERMAN, Christiane – FONSECA, Maria Lucinda – VAN PAAG, Lore – PEREIRA, Sónia (Eds.): *Gender and Migration: A Gender-Sensitive Approach tol Migration Dynamics,* CeMIS Migration and Intercultural Studies, Leuven University Press, Leuven, 2018. 39–62.

20. BALOGH Ágnes: *Büntetőjog II. Különös rész. B/1. Témakör: Büntetőjog,* Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2014.

21. BALOGH Zsolt: *Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy alanyi jog*, Iustum Aequum Salutare, 2010. évi 4. szám, 35–44.

22. BALZAC, Honoré de: *Goriot apó,* Európa Könyvkiadó, Budapest, 2009.

23. BARABÁS A. Tünde – FARKAS Krisztina – KISS Anna: *Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei: a sértetti pozíció erősödése, eljárásgyorsítás, -egyszerűsítés*, In:

VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 58*., Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2021. 157–184.

24. BARABÁS A. Tünde: *„Áldozattá válás”*, In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Kriminológia rovat, rovatszerkesztő: BARABÁS A. Tünde), 2021. augusztus 4., http://ijoten.hu/szocikk/aldozatta-valas (Letöltés dátuma: 2023. május 24.)

25. BARABÁS A. Tünde: *A migráció kriminológiai aspektusai,* In: HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai,* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. 43–55.

26. BARABÁS A. Tünde: *A resztoratív igazságszolgáltatás*, In: BARABÁS A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia,* Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020. 271–277.

27. BARABÁS A. Tünde: *Áldozatok és igazságszolgáltatás,* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2014.

28. BARABÁS A. Tünde: *Általános viktimológia, látencia,* In: IRK Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények,* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 157–198.

29. BARABÁS A. Tünde: *Alternatív büntetések hatékonysága a magyar igazságszolgáltatás rendszerében*, Miskolci Jogi Szemle, 2019. évi 2. különszám, 2. kötet, 43–48.

30. BARABÁS A. Tünde: *Az erőszakos bűncselekmények sértettjei (1995-2005),* In: VIRÁG György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 45.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 43–72.

31. BARABÁS A. Tünde: *Sértettről másképpen,* In: BÁRD Petra (szerk.): *Liber Amicorum Bárd Károly Vol. I. Mértéktartó hatalom: Igazságszolgáltatás a jogállamban*, L'Harmattan, Budapest, 2022. 200–210.

32. BARZÓ Tímea: *A családjog alapelvei és érvényesülésük nehézségei*, Miskolci Jogi Szemle, 2017. évi különszám, 37–57.

33. BARZÓ Tímea: *A magyar család jogi rendje*, Patrocinium, Budapest, 2017.

34. BÉKÉS Ádám: *Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények,* In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár, 3. kötet, Különös Rész*, Nemzeti és Közszolgálati Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 221–264.

35. BELEGI József: *Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények,* In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás),* I. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 613–647.

36. BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog,* Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2009.

37. BELOVICS Ervin: *A büntető törvénykönyvben nem szabályozott büntethetőséget kizáró okok – II. rész,* Ügyészek Lapja, 2007. évi 4. szám, 5–13.

38. BELOVICS Ervin: *Büntetőjog I. – Általános Rész,* HVG-ORAC, Budapest, 2017.

39. BENCZÚR Csaba: *Bántalmazott nők? Bántalmazott férfiak!,* Magyar Jog, 2011. évi 11. szám, 681–692.

40. BENNETT, Theodore: *Why the Bigamy Offence Should Be Repealed,* Sydney Law Review, No. 3/2019. 359–382.

41. BÉRCES Viktor – DOMOKOS Andrea: *A családon belüli erőszak szankcionálásának büntetőjogi lehetőségeiről*, Jogelméleti Szemle, 2017. évi 3. szám, 77–85.

42. BLASKÓ Béla: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*, In: BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog – Különös Rész I.,* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2018. 195–224.

43. BLASKÓ Lajos: *A Házasságtörésről (II.),* A Jog, 1886. évi 15. szám, 118–120.

44. BODONY István: *XX. fejezet – A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: BELOVICS Ervin – POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv kommentárja (ügyészeknek),* lezárva: 2021. július 8., HVG Jogkódex.

45. BOJCSEV Gabriella: *A harmadik országbeli állampolgárok családegyesítéséhez való jogának aktuális kérdései az Európai Unió bevándorlási politikájában és jogában,* Magyar Rendészet, 2012. évi 4. szám, 131–137.

46. BOJCSEV Gabriella: *Az érdekházasság közbiztonsági relációi,* In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.*

Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztálya Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. 335–348.

47. BOJNÁR Katinka – SCHANDA Balázs: *Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket?,* Iustum Aequum Salutare, 2016. évi 2. szám, 171–185.

48. BOROS Zsuzsa: *Ptk. Negyedik Könyv, Negyedik Rész X. Cím*, In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, a hatodik kiadás kézirata lezárva: 2021. január 31., az 1. pótlás kézirata lezárva: 2022. január 1., HVG Jogkódex.

49. BREHM, Alfred Edmund: *Bird-Life. Being a History of the Bird, Its Structure, and Habits. Together with Sketches of Fifty Different Species,* John Van Voorst, London, 1874.

50. BRETTELL, Caroline B.: *Marriage and Migration,* Annual Review of Anthropology, No. 1/2017. 81–97.

51. BUDAY Dezső: *A házasság társadalmi védelme. Vezérlő eszmék a házasság büntetőjogi, szocziálpolitikai és ethikai védelmében*, Politzer Zsigmond kiadása, Budapest, 1902.

52. BUDAY Dezső: *A házasságjog bölcselete,* Politzer Zsigmond kiadása, 1901.

53. BUDAY Dezső: *A legujabbkori társasági ethikáról. Nyilvános felolvasó ülés 1902. december 21-én,* Magyar Filozófiai Társaság közleményei, 1903. évi 6. füzet, 12–28.

54. Council of Europe: *Yearbook of the European Convention on Human Rights,* Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht – Boston – London, 1992.

55. CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs: *Házasság és család,* In: JAKAB András (szerk.): *Az alkotmány kommentárja (2. kiadás),* Századvég, Budapest, 2009. 490–500.

56. CSIZMADIA Andor: *A házasság a feudális korban s a tridenti zsinat rendelkezéseinek végrehajtása Magyarországon,* Jogtudományi Közlöny, 1983. évi 3. szám, 174–179.

57. DÁLNOKI BARTHA Iván: *A törvénytelenszülöttek tartása körüli joggyakorlatról*, A Jog, 1890. évi 34. szám, 299.

58. DE HART, Betty: *Introduction: The Marriage of Convenience in European Immigration Law*, European Journal of Migration and Law, No. 3–4/2006. 251–261.

59. DE HART, Betty: *The Europeanization of Love. The Marriage of Convenience in European Migration Law,* European Journal of Migration and Law, No. 3/2017. 281–306.

60. DEÁK Zoltán: *Az erőszak fogalma a büntetőjogban rövid osztrák és német kitekintéssel*, Magyar Jog, 2017. évi 7–8. szám, 385–395.

61. DEGRÉ Alajos: *A polgári házasság kialakulása Magyarországon*, Jogtudományi Közlöny, 1983. évi 1. szám, 36–42.

62. DELI Gergely – KUKORELLI István: *Az emberi méltóság alapjoga Magyarországon*, Jogtudományi Közlöny, 2015. évi 7–8. szám, 337–347.

63. DELLA TORRE, Lucia: *Facilitators' Package: Discretion in a Time of Challenge,* Nação e Defesa, No. 149/2018. 88–105.

64. DOMOKOS Andrea – GARAI Renáta: *A bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás áldozatai,* Glossa Iuridica, 2019. évi 3–4. szám, 9–22.

65. DOMOKOS Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017.

66. DOMOKOS Andrea: *A családon belüli erőszak egy sajátos esete: a háziállatok (társállatok) bántalmazása,* In: CZINE Ágnes – DOMOKOS Andrea – LUKÁCS Krisztina (szerk.): *Studia in honorem Mihály Tóth 70.,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 93–107.

67. DOMOKOS Andrea: *„Szerelem"-féltés járvány idején*, In: UDVARY Sándor (szerk.): *Studia in honorem Imre Szabó 70.*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 79–90.

68. DOMOKOS Andrea: *A pandémia hatása a családon belüli erőszakra,* In: DOMOKOS Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak aktuális kérdései,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 13–28.

69. DOMOKOS Andrea: *Az erőszakos bűnözés: Új jelenségek a magyarországi erőszakos bűnözés területén*, Hinnova, Budapest, 2000.

70. DOMOKOS Andrea: *Hogyan lesz kriminológiaiból büntetőjogi fogalom?,* In: GÁL István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011. 155–163.

71. DOMOKOS Andrea: *Online védelem és segítség a bántalmazott hozzátartozók számára,* In: HOMICSKÓ Árpád Olivér (szerk.): *Modern technológiák a jog egyes részterületein,* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2021. 85–104.

72. DRINÓCZI Tímea – ZELLER Judit: *A házasság és a család alkotmányjogi helyzete,* Jura, 2006. évi 1. szám, 16–22.

73. ECKHART Ferenc – BÓNIS György: *Magyar állam- és jogtörténet, 1956-57. tanév, I. félév,* Felsőoktatási jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1956.

74. EDVI ILLÉS Károly: *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata, második kötet,* Révai Testvérek Irodalmi Intézet, Budapest, 1909.

75. ERDŐSY Emil: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*, In: TÓTH Mihály (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész (4. kiadás),* Osiris, Budapest, 2007. 338–357.

76. FARMER, Lindsay: *Criminal Law, Tradition and Legal Order: Crime and the Genius of Scots Law, 1747 to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

77. FAYER László (szerk.): *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye*, I. kötet, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896.

78. FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve. Első kötet – Bevezető rész és általános tanok*, Franklin-Társulat, Budapest, 1905.

79. FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve. Második kötet – Különös rész*, Franklin-Társulat, Budapest, 1905.

80. FEHÉR Lenke: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész,* Complex, Budapest, 2009. 187–242.

81. FEHÉR Lenke: *Bűnözés és prostitúció*, In: LÉVAI Katalin – TÓTH István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*, TÁRKI Munkaügyi Minisztérium, Budapest, 1997. 139–150.

82. FERENCZY Rita – SZUROMI Szabolcs – ANZELM, O. Praem: *Az egyházi házasság mint államilag elismert házassági kötelék,* Magyar Jog, 2002. évi 10. szám, 610–613.

83. FICZERÉNÉ SIRKÓ Alexandra: *A házassági-családi viszonyokból eredő jogok és kötelezettségek alkotmányos szabályozása*, Magyar Jog, 1995. évi 8. szám, 474–479.

84. FINKEY Ferenc: *A házasság védelme (Vámbéry Rusztem könyve)*, Huszadik Század, 1902. évi 1. szám, 398–408.

85. FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*, *első kiadás,* Politzer Zsigmond és Fia Könyvkereskedése, Budapest, 1902.

86. FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*, *negyedik kiadás,* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1914.

87. FINKEY Ferenc: *Büntetés és nevelés,* In: FEJÉRPATAKY László (szerk.): *Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből. A M. Tud. Akadémia II. Osztályának rendeletéből,* II. kötet, 4. szám, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1922. 1–97.

88. FINKEY Ferenc: *Büntetőjogunk megújhodása (Különlenyomat Degré Miklós hetvenedik életéve betöltésének megünneplése alkalmából megjelent „Jogi Értekezések"-ből),* Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság, Szeged, 1937.

89. FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények*, In: TÓTH Mihály (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész (4. kiadás),* Osiris, Budapest, 2007. 127–156.

90. FÖLDVÁRI József: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: ERDŐSY Emil – FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog – Különös rész (3. kiadás)*, Rejtjel, Budapest, 1998. 165–202.

91. FÖLDVÁRI József: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: ERDŐSY Emil – FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog. Különös rész,* Osiris, Budapest, 2007. 183–224.

92. FRANK Ignácz: *A közigazság törvénye Magyarhonban, I. rész,* Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1845.

93. FRIEDERY, Réka – BENDE, Zsófia*: Legal Framework and Practice of Family Reunification in Hungary*, In: FRIEDERY, Réka – MANCA, Luigino – ROßKOPF, Ralf (Eds.): *Family Reunification: International, European and National Perspectives,* BWV Berliner, Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2018. 119–134.

94. FRIVALDSZKY János: *A házasság és a család jogfilozófiai szempontból,* In: BALÁSHÁZY Imre – MAJOR Gyöngyi – FARKAS Péter (szerk.): *Boldogabb családokért és ifjúságért. 1. kötet,* L'Harmattan, Budapest, 2018. 165–216.

95. GÁL Andor: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 798–840.

96. GÁL István László: *A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: TÓTH Mihály – NAGY Zoltán (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész,* Osiris, Budapest, 2007. 127–153.

97. GÁL István László: *A szexuális bűncselekmények az új magyar büntetőjogban,* In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 115–151.

98. GÁL István László: *Az erőszakos közösülés de lege ferenda*, Studia Iuvenum Iurisperitorum, 2001. évi 1. szám, 251–272.

99. GÁL István László: *Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához,* Büntetőjogi Kodifikáció, 2002. évi 4. szám, 29–33.

100. GARAI Renáta – BÉDA Anikó: *A kapcsolati erőszak elmúlt 6 éve – avagy egy nóvum hatása és joggyakorlata,* Ügyészségi Szemle, 2019. évi 2. szám, 6–25.

101. GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak „szövődményei" – egy nóvum hatása és joggyakorlata*, PhD értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021.

102. GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata – a jogerős ítéletek tanulságai*, In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 56*., Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2019. 30–47.

103. GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata (III.B/1.28.). Kutatási jelentés*, Országos Kriminológiai Intézet, 2018.

104. GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak dilemmái – Tények és tévhitek a gyakorlatban,* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 54*., Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017. 181–196.

105. GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak felderítésének és vizsgálatának kérdései (III.A.4.). Kutatási jelentés*, Országos Kriminológiai Intézet, 2019.

106. GARAI Renáta: *Családon belüli – kapcsolati erőszak az elméletben és a gyakorlatban,* Jog és Állam, 2018. évi 22. szám, 88–101.

107. GARAI Renáta: *Nemzetközi törekvések a családon belüli erőszak elleni büntetőjogi védelemre – a távcső túloldalán: Ausztria és Szlovákia*, Külügyi Műhely, 2020. évi 1. szám, 126–145.

108. GELLÉR Balázs József: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár. 6. kötet, Különös Rész,* Nemzeti és Közszolgálati Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 155–207.

109. GELLÉR Balázs József: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények,* In: POLT Péter – MISKOLCZI Barna – TÖRÖK Tímea – GASZ Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja,* OPTEN, Budapest, 2016. 1097–1147.

110. GILÁNYI Eszter: *A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében,* PhD értekezés, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2015.

111. GOTTLIEB, Aaron – SUGIE, Naomi F. (2018): *Marriage, Cohabitation, and Crime: Differentiating Associations by Partnership Stage*, Justice Quarterly, No. 3/2019. 503–531.

112. GÖRGÉNYI Ilona: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 265–284.

113. GÖRGÉNYI Ilona: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész*, Wolters Kluwer, Budapest, 2013. 493–512.

114. GÖRGÉNYI Ilona: *A resztoratív igazságszolgáltatás*, In: FARKAS Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból,* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 137–150.

115. GÖRGÉNYI Ilona: *A viktimológia alapkérdései,* Osiris, Budapest, 2001.

116. GÖRGÉNYI Ilona: *A viktimológia ismeretek érvényesülése a büntetőjogban,* In: FINSZTER Géza – KŐHALMI László – VÉGH Zsuzsanna (szerk.): *Egy jobb világot hátrahagyni...: Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére,* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016. 266–286.

117. GRATZER–SÖVÉNYHÁZI Gábor: *Egy jogi tárgy nélküli bűncselekmény tanulságai, avagy házasság tényleg csak szerelmesek között köthető?*, Belügyi Szemle*,* 2017. évi 1. szám, 65–73.

118. GYENEY Laura: *Azonos neműek házassága és a szabad mozgás joga az Európai Bíróság esetjogában,* Létünk*,* 2019. évi 3. szám, 35–58.

119. GYENEY Laura: *Legális bevándorlás az Európai Unióba, különös tekintettel a családi élet tiszteletben tartásának jogára,* Pázmány Press, Budapest, 2014.

120. GYÖRGYI Kálmán: *Büntetések és intézkedések*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

121. GYURKÓ Szilva: *A családon belüli erőszak megítélése és szabályozása a magyar jogrendszerben,* In: VIRÁGH György (szerk.): *Családi iszonyok. A családi erőszak kriminológiai vizsgálata,* Complex, Budapest, 2005. 113–135.

122. HACKER Boriska*: Új orosz házasság,* Századunk: Társadalomtudományi Szemle, 1931. évi 6. szám, 302–308.

123. HALÁSZ Zoltán: *A szemérem elleni bűncselekmények. Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből,* Athenaeum, Budapest, 1909.

124. HAMVAS Béla: *A láthatatlan történet/ Sziget,* Medio, Budapest, 2006.

125. HARTLEY, Trevor C.: *Bigamy in the Conflict of Laws*, International and Comparative Law Quarterly, No. 3/1967. 680–703.

126. HAUTZINGER Zoltán: *A külföldiekre vonatkozó büntetőjogi rendelkezések rendszere,* In: RUZSONYI Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2014. 254–286.

127. HAUTZINGER Zoltán: *A migrációhoz kapcsolódó büntetőjogon kívüli szankciók lehetőségei*, Magyar Rendészet*,* 2016. évi 3. szám, 55–64.

128. HAUTZINGER Zoltán: *Idegen a büntetőjogban*, AndAnn, Pécs, 2016.

129. HEGEDŰS Géza: *Anyagi büntetőjog az árpádházi királyok korában (Értekezések Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából, 4. szám),* Kapisztrán Nyomda, Budapest, 1935.

130. HEGYI Viktória: *Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének bűntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására*, Belügyi Szemle, 2022. évi 8. szám, 1613–1626.

131. HERCZEGH Mihály: *Magyar házassági jog. 1894: XXXI. törvényczikk. (Szentesitve 1894 deczember 9-én, kihirdetve 1894 deczember 18-án.) A hazai és külföldi jogforrások, törvényjavaslatok és Országgyülesi elömunkálatok felhasználásával,* Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1896.

132. HERCZOG Mária: *A családon belüli erőszak jelentésváltozásai és helyzete Magyarországon*, In: NAGY Ildikó – PONGRÁCZ Tiborné (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről,* TÁRKI – Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest, 2009. 197–210.

133. HERCZOG Mária: *A gyermekkori testi fenyítés, bántalmazás és az érintettek nevelési eszközei*, In: IRK Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 85–100.

134. HERGER Csabáné: *A házassági jogalkotási és jogalkalmazási hatáskör helye az állam és az egyház közötti kapcsolatban*, Jogelméleti Szemle, 2000. évi 3. szám, https://jesz.ajk.elte.hu/herger3.html (Letöltés dátuma: 2023. február 6.)

135. HERGER Csabáné: *A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig: A magyar házassági köteléki jog és az európai modellek,* Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2006.

136. HERGER Csabáné: *Hűség vagy szabadosság? Történeti adalékok a házasság fogalmi meghatározásához a társadalmi elvárás és a jogalkotói felelősség tükrében,* Magyar Jog, 2009, évi 4. szám, 207–210.

137. HERGER Csabáné: *Kötések és törések. Gondolatok az európai jogi kultúráról Szeibert Orsolya "A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében" c. monográfiája apropóján,* Családi Jog, 2014. évi 3. szám, 18–25.

138. HORVÁT Lipót: *Tudomány és Irodalom (Jogi irodalom),* Magyar Nemzet, 1902. február 6. 8–9.

139. HORVÁTH Tibor: *A jogellenességet (társasalomra veszélyességet) kizáró okok*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész*, Complex, Budapest, 2012., Harmadik rész, III. fejezet, 2. pont, 2.1. alpont, 174–204.

140. HORVÁTH Tibor: *A magyar büntetőjog különös részbeli szabályai kialakulásának főbb vonásai 30 év jogfejlődésében,* Jogtudományi Közlöny, 1975. évi 3–4. szám, 198–207.

141. HORVÁTH Tibor: *Az első magyar büntető kódex száz év távlatából,* Jogtudományi Közlöny, 1979. évi 4. szám, 193–201.

142. HULL, Kathleen E.: *Same-Sex Marriage: The Cultural Politics of Love and Law,* Cambridge University Press, Cambridge, 2006. 1–25.

143. HURTONY Alexandra Kitti: *Kémiai kasztráció, mint büntetési nem és az emberi méltóság összeegyeztethetősége a pedofil elkövetők vonatkozásában*, Büntetőjogi Szemle, 2019. évi 2. szám, 32–40.

144. IRK Albert: *A büntetés fogalma. 1926.*, In: IRK Ferenc (szerk.): *Irk Albert emlékkötet*, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1991. 31–38.

145. IRK Ferenc: *Globalizációs kihívás – új (preventív) kontrollstratégiák,* In: FINSZTER Géza – KORINEK László – VÉGH Zsuzsanna (szerk.): *A tudós ügyész,* HVG-ORAC, Budapest, 2017. 111–121.

146. JACSÓ Judit: *A bűncselekmények elkövetői,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész*, Complex, Budapest, 2012., Harmadik rész, V. fejezet, 248–288.

147. JACSÓ Judit: *A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 205–264.

148. JACSÓ Judit: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 285–324.

149. JAKAB András: *Az Alkotmánybíróság első határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatról. A házasság védelme és a jogbiztonság,* Jogesetek Magyarázata, 2010. évi 2. szám, 9–16.

150. JENEY Petra: *A szabadság, biztonság és jog térsége az Európai Unióba*, In: KENDE Tamás (szerk.): *Bevezetés az Európai Unió politikáiba,* Wolters Kluwer, 2016. E-könyv, https://mersz.hu/hivatkozas/wk41_474#wk41_474 (Letöltés dátuma: 2023. február 13.)

151. JESCHECK, Hans-Heinrich – WEIGEND, Thomas: *Lehrbuch des Strafrechts: Allgemeiner Teil*, Duncker – Humblot, Berlin, 1996.

152. KANYUK Petra Ágnes: *'Különös házasságok' – a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés dilemmái,* Miskolci Jogi Szemle, 2021. évi 1. szám, 1. kötet, 110–132.

153. KANYUK Petra Ágnes: *„A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok..." – gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés tényállásáról,* Magyar Rendészet, 2019. évi 2–3. szám, 97–114.

154. KANYUK Petra Ágnes: *A családi kapcsolatok létesítésével való visszaélésről. Büntetőjogon innen és túl,* Jogtudományi Közlöny, 2021. évi 11–12. szám, 524–530.

155. KANYUK Petra Ágnes: *A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében,* Magyar Rendészet, 2016. évi 5. szám, 31–44.

156. KANYUK Petra Ágnes: *A migráció kriminalizálásának kérdései – gondolatmorzsák a büntetőjog szerepéről és aktuális tendenciáiról,* In: SZIKORA Veronika – ÁRVA Zsuzsanna (szerk.): *A jogérvényesítés és a jogvédelem új útjai,* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2021. 133–148.

157. KANYUK Petra Ágnes: *A migrációs vonatkozású érdekkapcsolatok elleni fellépés az Európai Unióban,* Jogtudományi Közlöny, 2022. évi 7–8. szám, 298–304.

158. KANYUK Petra Ágnes: *Favágásra kardot...? – gondolatok a kapcsolati erőszak önálló tényállásáról,* Közjavak, 2018. évi 2. szám, 20–32.

159. KANYUK Petra Ágnes: *Kritikai gondolatok a kapcsolati erőszak szerepéről a családon belüli erőszak elleni küzdelemben,* In: KONCZ István – SZOVA Ilona (szerk.): *A 15 éves PEME XVII. PhD – Konferenciájának előadásai*, Elektronikus könyv. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest, 2018. 216–224.

160. KANYUK, Petra Ágnes: *Only a Fraction of Reality... – Combating Violence Against Women in Hungary,* Public Goods & Governance, No. 2/2018. 5–10.

161. KANYUK, Petra Ágnes: *What Are They Doing in the Shadows? Imprints of the Prevalence of Intimate Partner Violence,* Public Goods & Governance, No. 1/2022. 55–64.

162. KARSAI Krisztina – SZOMORA Zsolt: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények (Btk. XX. fejezet),* In: KARSAI Krisztina – SZOMORA Zsolt – VIDA Mihály: *Anyagi büntetőjog. Különös rész I.,* Iurisperitus, Szeged, 2013. 181–185.

163. KATONA Tibor: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, Complex, Budapest, 2013. 731–753.

164. KATONÁNÉ SOLTÉSZ Márta: *Emberi jog a házassággal és a családi élettel kapcsolatban,* In: KATONÁNÉ SOLTÉSZ Márta (szerk.): *Emberi jogok hazánkban,* ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1988. 320–345.

165. KATYAL, Neal Kumar: *Criminal Law in Cyberspace,* University of Pennsylvania Law Review, No. 4/2001. 1003–1114.

166. KEMÉNY Gábor: *A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda*, Belügyi Szemle, 2005. évi 9. szám, 40–59.

167. KENDLER, Kenneth – LÖNN, Larsson Sara – SUNDQUIST, Jan – SUNDQUIST, Kristina: *The Role of Marriage in Criminal Recidivism: A Longitudinal and Co-Relative Analysis,* Epidemiology and Psychiatric Sciences, No. 6/2017. 655–663.

168. KEREZSI Klára: *Az erőszakos bűnözés*, In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAI Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll,* Corvina, Budapest, 1998. 155–171.

169. KIRÁLY Eszter: *A polgári házasság története Magyarországon,* Jogtudományi Közlöny, 1997. évi 5. szám, 221–228.

170. KISS Barnabás: *Útmutató az Alaptörvényhez*, 424 B/5., ORAC, Budapest, 2023., HVG Jogkódex.

171. KÓNYA István: *A személy elleni bűncselekmények. A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények,* In: BERKES György (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (2. kiadás)*, III. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2012. 386/12–440.

172. KÓNYA István: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás)*, I. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 822–899.

173. KÓNYA István: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára* (*4. kiadás),* lezárva: 2022. március 1., HVG Jogkódex.

174. KOVÁCS András György: *A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye /kivonat/,* Kúriai Döntések, 2013. évi 12. szám, 1273–1284.

175. KOZÁRY Andrea: *„A bizalom gyalog jön és lóháton távozik,"* In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére,* Dialóg Campus, Budapest, 2018. 415–423.

176. KUSZING Gábor: *Milyen érvek szólnak a mediáció alkalmazása ellen párkapcsolaton belüli erőszak esetén?,* Ügyészek Lapja, 2009. évi 6. szám, 33–55.

177. LÁBADY Tamás: *A magánélet alkotmányos védelme. A házasság és a család védelme, a magánszférához való jog*, Acta Humana, 1995. évi 18–19. szám, 74–86.

178. LAJTÁR István: *A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: POLT Péter – MISKOLCZI Barna – TÖRÖK Tímea – GASZ Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja,* OPTEN, Budapest, 2016. 635–669.

179. LAJTÁR István: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár. 4. kötet, Különös Rész*, Nemzeti és Közszolgálati Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 47–90.

180. LÁPOSSY Attila: *Az Alkotmánybírák a házasság védelméről*, Fundamentum, 2009. évi 1. szám, 109–116.

181. LÁSZLÓ Balázs: *A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről*, Büntetőjogi Szemle, 2020. évi 1. szám, 69–70.

182. LÁSZLÓ Balázs: *Erőszak, erőszakos magatartás, személy elleni erőszakos cselekmény – értelmezési kérdések a csekély súlyú, tömegesen előforduló bűncselekmények körében*, Büntetőjogi Szemle, 2018. évi 1. szám, 48–54.

183. LÁSZLÓ Jenő (szerk.): *Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) előkészítése*, VIII. kötet, Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1989.

184. LAVANCHY, Anne: *The circulation of people. How does "race" matter in Switzerland?*, Working Paper No. 7. Université de Neuchâtel, Neuchâtel, 2014.

185. LEHÓCZKI Balázs – SZÉPLAKI-NAGY Gábor – BALOGH Zsolt – DARÁK Péter – SZABÓ Annamária Eszter: *Felsőbírósági Jogesetek, Az Európai Unió Bírósága, a Kúria és az Alkotmánybíróság közigazgatási tárgyú döntései*, Új Magyar Közigazgatás, 2015. évi 2. szám, 87–101.

186. LEHÓCZKI Balázs: *A „házastárs" fogalma az uniós polgárok szabad mozgáshoz való jogáról szóló uniós rendelkezések alkalmazása körében,* Acta Humana, 2018. évi 2. szám, 139–144.

187. LENKOVICS Barnabás: *A visszalépés tilalma*, Acta Humana, 2022. évi 2. szám, 27–44.

188. LESZKOVEN László: *A polgári jog alapelvei,* In: BARZÓ Tímea – PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanok, személyek joga, szellemi alkotások joga*, Dialóg Campus, Budapest, 2018. 23–44.

189. LÉVAY Miklós: *Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények,* In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 138–188.

190. LISZT, Franz von: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts,* J. Guttentag, Berlin, 1896.

191. LOMBROSO, César: *L'homme criminel: Étude anthropologique et psychiatrique. Tome premier avec figures dans le texte* (traduite sur la 5e édition italienne), Ancienne Librairie Germer Baillière et Cie, Paris, 1895.

192. LÖW Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. t.cz.) és teljes anyaggyűjteménye,* első kötet, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1880.

193. LÖW Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. t.cz.) és teljes anyaggyűjteménye,* második kötet, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1880.

194. LUKÁCS Tibor – TRAYTLER Endre: *A nemi erkölcs elleni bűntettek*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963.

195. LYNGSTAD, Torkild Hovde – SKARDHAMAR, Torbjørn: *Does Research on Marriage and Crime Have Policy Implications?* European Journal of Criminology, No. 3/2010. 235–238.

196. M. ANTALÓCZY Ildikó: *Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén,* Csokonai, Debrecen, 2001.

197. MADAI Sándor: *A csalás büntetőjogi értékelése*, HVG-ORAC, Budapest, 2011.

198. MADAI Sándor: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog – Különös Rész II.,* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2018. 127–159.

199. MADAI Sándor: *Migrációs kihívások – hiányzó európai válaszok?,* Közjavak, 2016. évi 2. szám, 8–10.

200. MARKEL, Dan – LLIB, Ethan J. – COLLINS, Jennifer M.: *Rethinking Criminal Law and Family Status*, The Yale Law Journal, No. 8/2010. 1864–1903.

201. MÁRKI Zoltán: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*, In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára* (*3. kiadás)*, *I. kötet,* HVG-ORAC, Budapest, 2013. 762–821.

202. MASSET, Adrien: *Mariage et union libre: quelle égalité en droit pénal?,* In: *Liber Amicorum Henri-D. Bosly. Loyauté, justice et vérité*, La Charte, Bruxelles, 2009. 229–237.

203. MERÉNYI Kálmán: *A család (házasság) büntetőjogi védelmének kezdeti kialakulása a különböző jogrendszerekben,* Jogtudományi Közlöny, 1990. évi 6. szám, 196–203.

204. MERÉNYI Kálmán: *A házasság (család) büntetőjogi védelmének történeti fejlődése Magyarországon*, Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica, 1992. évi 41. szám, 325–340.

205. MERÉNYI Kálmán: *A házasság (család) büntetőjogi védelmének történeti fejlődése Magyarországon a századfordulótól a hatályos rendelkezésekig,* In: ERDEI Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére,* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 138–145.

206. MERÉNYI Kálmán: *A nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények okai és megelőzése*, Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica, 1987. évi 37. szám, 155–167.

207. MERÉNYI Kálmán: *A szexuális erőszak,* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1987.

208. MÉSZÁR Róza: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények*, In: KÓNYA István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás)*, *II. kötet,* HVG-ORAC, Budapest, 2013. 1314–1354.

209. MEZEY Barna: *A büntetőjogi intézmények története a kezdetektől a polgári átalakulásig*, In: MEZEY Barna: (szerk.): *Magyar jogtörténet (4. kiadás), A magyar büntetőjog története,* Osiris, Budapest, 2007. 263–311.

210. MEZŐLAKI Erik: *XVII. Fejezet. Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, a kommentár utolsó időállapota: 2021. március 1., Wolters Kluwer Jogtár.

211. MIKSZÁTH Kálmán: *Különös házasság,* Osiris, Budapest, 2008.

212. MINETTI, Marta: *The Facilitators Package, penal populism and the Rule of Law: Lessons from Italy*, New Journal of European Criminal Law, No. 3/2020. 335–350.

213. MISKOLCZI BARNA: *Az európai büntetőjog alternatív értelmezése,* PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2018. 9–10.

214. MISKOLCZI Barna: *Európai büntetőjog: elszalasztott, vagy csak elhalasztott lehetőségek?* Miskolci Jogi Szemle, 2019. évi 2. különszám, 2. kötet, 160–168.

215. MOLNÁR Sarolta: *A családjogi charta és a civil jog házasságképe*, Iustum Aequum Salutare*,* 2014. évi 1. szám, 23–31.

216. MOLNÁR Sarolta: *A házasság intézményének perspektívái a köteléket, a tartalmat és az alanyi kört érő kihívások tükrében,* Pázmány Press, Budapest, 2022.

217. MOLNÁR Sarolta: *Az uniós jog és jövője a házasság és más típusú együttélések témájában*, Iustum Aequum Salutare, 2014. évi 4. szám, 141–156.

218. MÓRA Mihály: *Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai*, Magyar Tudomány, 1964. évi 2. szám, 128–130.

219. MORRIS, Allison – GELSTHORPE, Loraine: *Something Old, Something Borrowed, Something Blue but Something New? A Comment on the Prospects for Restorative Justice under the Crime and Disorder Act 1998,* Criminal Law Review, No. 2/2000. 18–30.

220. MORVAI Krisztina: *Terror a családban,* Kossuth, Budapest, 1998.

221. MURRAY, Melissa: *The Space Between: The Cooperative Regulation of Criminal Law and Family Law,* Family Law Quarterly, No. 2/2010. 227–254.

222. NAGY Alexandra: *A beleegyezés nélküli szexuális cselekmények büntetőjogi értékelése,* PhD értekezés, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2020.

223. NAGY Alexandra: *Az erőszakos nemi deliktumok története és alkotmányjogi elvei*, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2019. évi 1. szám, 42–67.

224. NAGY Ferenc: *A büntethetőségi akadályok szabályozása az új büntető törvénykönyvben, különös tekintettel a jogellenességet kizáró okokra,* Büntetőjogi Kodifikáció, 2000. évi 1. szám, 26–32.

225. NAGY Ferenc: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Második kiadás),* In: NAGY Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*, Korona, Budapest, 2005. 261–318.

226. NIZSALOVSZKY Endre: *A család jogi rendjének alapjai,* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

227. NIZSALOVSZKY Endre: *Tanulmányok a jogról*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

228. NOVÁK Katalin – FŰRÉSZ Tünde: *Családbarát évtized, 2010–2020*, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest, 2021.

229. NOVÁK Katalin (szerk.): *„... ami a miénk" ötven írás a családról – Novák Katalin ajánlóival,* Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest, 2021.

230. NOVÁK Rebeka: *A 19. és 20. megálló egy barátságosabb és igazságosabb világ felé? – az azonos neműek államilag elismert életközösségével és házasságával kapcsolatos jogi változások, különös tekintettel a 2015. év eseményeire,* Családi Jog, 2016. évi 1. szám, 29–37.

231. PALLAGI Anikó: *Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények,* In: BLASKÓ Béla (szerk.): *Büntetőjog – Különös Rész I.,* Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2013. 203–238.

232. PÁPAI-TARR Ágnes – SIPOS Ferenc: *A pénzbüntetés fejlődésének hazai mérföldkövei,* Miskolci Jogi Szemle, 2019. évi 2. különszám, 315–330.

233. PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőjogi megegyezés tárgya: a büntetéskiszabás,* Jogtudományi Közlöny, 2020. évi 1. szám, 35–42.

234. PÁPAI-TARR Ágnes: *A családon belül bántalmazottak büntetőjogi védelméről*, Debreceni Jogi Műhely, 2022. évi 3–4. szám, 73–99.

235. PÁPAI-TARR Ágnes: *A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben,* Magyar Jog, 2015. évi 11. szám, 620–627.

236. PÁPAI-TARR Ágnes: *Adalékok az elkövető személyi körülményeihez kapcsolódó büntetéskiszabási tényezőkhöz*, Magyar Jog, 2023. évi 5. szám, 303–310.

237. PÁPAI-TARR Ágnes: *Az elkövető személyiségének jelentősége a büntetéskiszabásban, különös tekintettel az előéletre,* Pro Futuro – A Jövő Nemzedékek Joga, 2020. évi 1. szám, 91–108.

238. PÁPAI-TARR Ágnes: *Családon belüli erőszak egy irodalmi mű alapján. (Móricz Zsigmond: „A világ végén már szép és jó"),* Debreceni Jogi Műhely, 2017. évi 3–4. szám, 66–76.

239. PÁPAI-TARR Ágnes: *Néhány gondolat az ittas vezetések szankciókiszabási gyakorlatáról*, Magyar Jog, 2021. évi 10. szám, 581–589.

240. POLT Péter: *A terrorizmus multidiszciplinaritása,* In: DOBÁK Imre – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére,* Dialóg Campus, Budapest, 2018. 529–539.

241. POPOVICS Béla (szerk.): *A Magyar Népköztársaság büntető törvénykönyve (Közzéteszi az Igazságügyminisztérium),* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1962.

242. RÉVAI Tibor: *A dolgozói kollektívák ítélkező tevékenységének alapkérdései,* Jogtudományi Közlöny, 1967. évi 2. szám, 86–97.

243. RICCI, Chiara Maria: *Criminalising Solidarity?* Smugglers; *Migrants and Rescuers in the Reform of the 'Facilitators' Package'*, In: MITSILEGAS, Valsamis – MORENO-LAX, Violeta – VAVOULA, Niovi (Eds.): *Securitising Asylum Flows. Deflection, Criminalisation and Challenges for Human Rights,* Immigration and Asylum Law and Policy in Europe, Vol. 46, Leiden, Brill Nijhoff, Boston, 2020. 34–56.

244. SÁNTHA Ferenc: *A köznyugalom elleni bűncselekmények*, In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész,* Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 578–601.

245. SCHANDA Balázs – MOLNÁR Sarolta: *A házasság védelme és a családjog*. Családi Jog, 2012. évi 1. szám, 28–33.

246. SCHANDA Balázs: *A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban,* Iustum Aequum Salutare, 2008. évi 3. szám 65–74.

247. SCHANDA Balázs: *Házasság és család az alkotmányjogban*, In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*, Pázmány Press, Budapest, 2020. 681–701.

248. SCHANDA BALÁZS: *Kérdések az egyházi házasság állami elismerésével kapcsolatban*, Jogtudományi Közlöny, 2001. évi 10. szám, 446–450.

249. SCHNIERER Aladár: *A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető-törvény (1878. V. T. CZ.) magyarázata*, Franklin-Társulat, Budapest, 1893.

250. SCHULTHEISZ Emil: *A nemi erkölcs elleni bűntettek de lege lata*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.

251. SEBESTYÉN Andrea: *Az Isztambuli Egyezmény alapelvei, Válaszképpen Gyöngyösi Zoltán tanulmányára*, Közjogi Szemle, 2018. évi 3. szám, 61–68.

252. SIEBER, Ulrich: *Grenzen des Strafrechts – Grundlagen und Herausforderungen des neuen strafrechtlichen Forschungsprogramms am Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht.* Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft, No. 1/2007. 1–68.

253. SINKU Pál: *A család és a gyermek büntetőjogi védelme*, HVG-ORAC, Budapest, 2000.

254. SINKU Pál: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények – Btk. XX. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. Hetedik, hatályosított kiadás,* HVG-ORAC, Budapest, 2019. 239–263.

255. SINKU Pál: *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények*, In: BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog. Különös Rész. Negyedik, átdolgozott kiadás*, HVG-ORAC, Budapest, 2004. 205–242.

256. SINKU Pál: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények – Btk. XXXIV. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. Hatodik, hatályosított kiadás*, HVG-ORAC, Budapest, 2018. 626–653.

257. SINKU Pál: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények – Btk. XXXIV. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. Ötödik, hatályosított kiadás*, HVG-ORAC, Budapest, 2016. 608–635.

258. SINKU Pál: *A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények – Btk. XXXIV. fejezet,* In: BELOVICS Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. Nyolcadik, hatályosított kiadás,* HVG-ORAC, Budapest, 2021. 652–682.

259. SIPOS István: *A házasságkötés rendkívüli formája halálos veszedelmen kívül*, In: ANGYAL Pál – BARANYAI Jusztin – MÓRA Mihály (szerk.): *Notter Antal emlékkönyv. Dolgozatok az egyházi jogból és a vele kapcsolatos jogterületekről,* Szent István Társulat, Budapest, 1941. 993–1006.

260. SLOVENKO, Ralph: *The De Facto Decriminalization of Bigamy,* Journal of Family Law, No. 2/1978–1979. 297–308.

261. SOLT Ágnes: *Bírói ítélkezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában (A/III/9.) Kutatási zárójelentés,* Országos Kriminológiai Intézet, 2018.

262. SOOTHILL, Keith – ACKERLEY, Elizabeth – SANDERSON, Barry – PEELO, Moira: *The Place of Bigamy in the Pantheon of Crime*, Medicine, Science and the Law, No. 1/1999. 65–71.

263. SPENA, Alessandro: *A Just Criminalisation of Irregular Immigration: Is It Possible?,* Criminal Law and Philosophy, No. 2/2017. 351–373.

264. STRATENWERTH, Günther: *Zum Begriff des „Rechtsgutes",* In: ESER, Albin (hrsg.): *Festschrift für Theodor Lenckner zum 70.,* Geburtstag. Beck, München, 1998. 377–391.

265. STRIK, Tineke – DE HART, Betty – NISSEN, Ellen: *Family Reunification: a Barier or Facilitator of Integration? A Comparative Study*, Wolf Legal Publishers, Brussels, 2013.

266. SUK, Jeannie: *Criminal Law Comes Home,* The Yale Law Journal, No. 1/2006. 2–70.

267. SZABÓ István: *Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése,* Iustum, Aequum, Salutare, 2008. évi 3. szám, 49–54.

268. SZABÓ Judit – VIRÁG György: *Szerelem a járvány idején. Családon belüli erőszak a COVID-19 első hulláma alatt Magyarországon*, Belügyi Szemle, 2022. évi 1. különszám, 7–34.

269. SZABÓ, András: *La protection pénale de la famille et de la jeunesse,* Acta Juridica Academiae Scientiarium Hungaricae, No. 1–2/1973. 89–104.

270. SZALMA József: *A jogtudományok kutatási módszerei (kutatásmódszertan),* Patrocinium, Budapest, 2016.

271. SZALMA László: *Hetedik fejezet. A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűntettek. A család és az ifjúság elleni bűntettekről általában,* In: BÉKÉS Imre – SZALMA László – BODGÁL Zoltán – BODROGI Károly – FENYVES László – LÁGLER Imre: *A magyar büntetőjog kézikönyve II. – Különös rész,* Belügyminisztérium, Budapest, 1964. 453–466.

272. SZATHMÁRY Zoltán: *Gondolatok a zaklatás bűncselekményéről*, Magyar Jog, 2009. évi 12. szám, 726–734.

273. SZEIBERT Orsolya: *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában: a házasság, házasságon kívüli partnerkapcsolatok, szülői státusz, közös szülői felelősség és kapcsolattartás területein,* HVG-ORAC, Budapest, 2014.

274. SZEIBERT Orsolya: *A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

275. SZEIBERT Orsolya: *A házastársak személyi viszonyai: a házastársak személyi jogai és kötelezettségei az utóbbi száz év családjogi szabályozásának tükrében,* Glossa Iuridica, 2016. évi 1–2. szám, 45–64.

276. SZEIBERT Orsolya: *Családjog az Európai Unióban – diszkrimináció – harmonizáció az Európai Bíróság három ítéletének tükrében*, In: KISFALUDI András (szerk.): *Liber amicorum: studia A. Harmathy dedicata. Ünnepi dolgozatok Harmathy Attila tiszteletére*, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2003. 289–300.

277. SZEIBERT Orsolya: *Házasság – házasságon kívüli partnerkapcsolat – család a nemzetközi emberi jogi egyezmények, az Alkotmány és az alkotmánybírósági gyakorlat tükrében*, In: SAJÓ András (szerk.): *Alkotmányosság a magánjogban*, Complex, Budapest, 2006. 245–265

278. SZEIBERT Orsolya: *Házassághoz és családhoz való jog,* In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia,* HVG-ORAC, Budapest, 2018. 375–384.

279. SZEIBERT Orsolya: *Negyedik könyv: Családjog*, In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez,* 2023. január 1. időállapotú, 2023. évi Jogtár-formátumú kiadás, Wolters Kluwer Jogtár.

280. SZEIBERT Orsolya: *Ptk. Negyedik Könyv, Harmadik Rész,* In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, a hatodik kiadás kézirata lezárva: 2021. január 31., az 1. pótlás kézirata lezárva: 2022. január 1., HVG Jogkódex.

281. SZEIBERT Orsolya: *Ptk. Negyedik Könyv, Negyedik Rész, XIII. Cím,* In: WELLMANN György (főszerk.): *Polgári Jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, a hatodik kiadás kézirata lezárva: 2021. január 31., az 1. pótlás kézirata lezárva: 2022. január 1., HVG Jogkódex.

282. SZEPESHÁZI Péter: *A családon belüli erőszak megítélésének egyes rendszerszintű problémái – érvek a Páneurópai Jogász Unió jogegységi határozattervezete mellett,* Családi Jog, 2015. évi 3. szám, 23–27.

283. SZOMORA Zsolt: *XXI. Fejezet. Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, a kommentár utolsó időállapota: 2021. március 1., Wolters Kluwer Jogtár.

284. SZOMORA Zsolt: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények*, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, Complex, Budapest, 2013. 444–447.

285. SZOMORA Zsolt: *A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények,* In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz,* Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 473–491.

286. SZOMORA Zsolt: *A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés*, Bűnügyi Szemle, 2009. évi 2. szám, 11–17.

287. SZOMORA Zsolt: *A nemi bűncselekmények alapkérdései,* Rejtjel, Budapest, 2009.

288. SZÖLLŐSI Gábor: *A családon belüli erőszak értelmezése*, Belügyi Szemle, 2005. évi 9. szám, 23–39.

289. SZUROMI Szabolcs – FERENCZY Rita: *Újabb szempontok az államilag elismert egyházi házasság kérdéséhez*, Jogtudományi Közlöny, 2011. évi 6. szám, 331–338.

290. TERRITO, Leonard – KIRKHAM, George: *International Sex Trafficking of Women & Children: Understanding the Global Epidemic,* Looseleaf Law Publications, New York, 2010.

291. TOKAJI Géza: *XV. Fejezet, I. Cím,* In: HALÁSZ Sándor (szerk.): *A büntető törvénykönyv kommentárja, Második kötet,* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1968. 1313–1336.

292. TÓTH Mihály: *A menekültkérdés kriminalizálása*, Élet és Irodalom, 2015. évi 38. szám, 1–3.

293. TÓTH Mihály: *Dogmatikai szilánkok az új Btk. elfogadásának ürügyén*, FORUM: Acta Juridica et Politica, 2013. évi 3. szám, 97–103.

294. TÓTH Mihály: *Gondolatok az „erőszak" büntetőjogi fogalmáról*, Magyar Jog, 1981. évi 6. szám, 502–511.

295. TÓTH Mihály: *Hol az igazság mostanában? Szemelvények és tanulmányok Király Tibor tiszteletére,* In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére,* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016. 17–29.

296. TÓTH Mihály: *Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve*, Jogtudományi Közlöny, 2014. évi 10. szám, 439–452.

297. TÓTH Mihály: *Remények és aggodalmak negyedik Büntető Törvénykönyvünk bölcsőjénél*, Állam- és Jogtudomány, 2011. évi 4. szám, 435–455.

298. TÓTH Mihály: *Szomora Zsolt – A nemi bűncselekmények egyes dogmatikai alapkérdéseiről című PhD értekezéséről,* In: TÓTH Mihály: *A büntetőjog pillérei és korlátai, Válogatás 20 év munkáiból,* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016. 398–406.

299. TÖRŐ, Andrea – DOVALOVSZKI, Zsuzsanna – PÁPAI, Anita: *Legal steps towards superior criminal cooperation with special regard on the European Evidence Warrant*, Ügyészek Lapja, 2010. évi 17. szám (különszám), 105–111.

300. TÖRŐ Andrea: *A nemzetközi bűnügyi együttműködés kezdetei,* Ügyészek Lapja, 2010. évi 6. szám, 135–147.

301. TÖRŐCSIK Balázs: *Az előzetes letartóztatás végrehajtását érintő ügyészi rendelkezési jog egyes kérdéseiről, különös tekintettel a kapcsolattartást érintő döntésekről*, Börtönügyi Szemle, 2016. évi 4. szám, 63–81.

302. TÖTTŐS Ágnes: *A közrendre, közbiztonságra veszélyesség uniós szabályozása a legális migráció területén,* In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások" című tudományos konferenciáról,* Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. 285–297.

303. TÖTTŐS Ágnes: *A legális migrációs csatornákkal való visszaélés kérdései az uniós és hazai jogban és gyakorlatban,* In: HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Migráció és rendészet,* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2015. 215–229.

304. TÖTTŐS Ágnes: *A névházasság jelensége és az ellene való fellépés Magyarországon és az Európai Unióban*, In: HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai,* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. 313–328.

305. TÖTTŐS Ágnes: *The Fight against Marriages of Convenience in the EU and in Hungary,* Pécs Journal of International and European Law, No. 2/2015. 55–65.

306. TRAYTLER *Endre: Sajátosságok a nemi bűntettek területén,* Magyar Jog, 1963. évi 6. szám, 6–12.

307. UDVARHELYI Bence: *Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban,* Publicationes Universitatis Miskolcinensis. Sectio Juridica et Politica, 2018. Tomus XXXI. 295–315.

308. UJFALUSY Béla: *A házasság intézménye a büntetőjogban,* Jogtudományi Közlöny, 1915. évi 48. szám, 484–485.

309. *Vámbéry Rusztem előadása a jog és a gazdasági viszonyok összefüggéséről. A Nők Nemzetközi Békeligája nyári iskolájának befejező előadása,* Népszava, 1929. szeptember 17., 3.

310. VÁMBÉRY Rusztem: *A házasság védelme a büntetőjogban,* Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1901.

311. VÁMBÉRY Rusztem: *A házasság, mint egérfogó,* Századunk. Társadalomtudományi Szemle, 1928. évi 3. kötet, 634–636.

312. VÁMBÉRY Rusztem: *A házasságtörés büntetése és a házasság védelme,* Huszadik Század, 1901. évi 11. szám, 319–333.

313. VÁMBÉRY Rusztem: *Büntetőjog és ethika,* Politzer, Budapest, 1907.

314. VÁRADI Erika – GILÁNYI Eszter: *A családon belüli erőszak és a magyar szabályozási törekvések,* In: STIPTA István (szerk.): *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 12.,* Gazdász-Elasztik, Miskolc, 2013. 518–527.

315. VARGA Szabolcs – BÁLINT Ágnes Diána: *Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat,* Belügyi Szemle, 2020. évi 4. szám, 13–15.

316. VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*, Wolters Kluwer, Budapest, 2015.

317. VIDA József: *XXXIV. fejezet – A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények,* In: BELOVICS Ervin – POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv kommentárja (ügyészeknek),* lezárva: 2021. július 8., HVG Jogkódex.

318. VIRÁG György – KULCSÁR Gabriella – ROSTA Andrea: *Erőszakos bűnözés*, In: BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia,* Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 557–606.

319. VIRÁG György: *Bevezetés a családi erőszak kutatásához,* In: IRK Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 41.,* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 45–72.

320. VIRÁG György: *Családon belüli erőszak,* In: GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia,* Complex, Budapest, 2006. 378–398.

321. WARDLE, Lynn D.: *What is Marriage,* Whittier Journal of Child and Family Advocacy, No. 1/2006. 53–106.

322. WEMYSS, Georgie – YUVAL-DAVIS, Nira – CASSIDY, Kathryn: *'Beauty and the beast': Everyday bordering and 'sham marriage' discourse,* Political Geography*,* No. 1/2017. 1–10.

323. WESTERMARCK, Edward: *The History of Human Marriage*, Macmillan, London – New York, 1891.

324. WILDNER Ödön: *Vámbéry Rusztem: A házasság védelme a büntetőjogban,* Budapesti Szemle, 1902. évi 309. szám, 491–496.

325. WRAY, Helena – AGOSTON, Agnes – HUTTON, Jocelyn: *A Family Resemblance – The Regulation of Marriage Migration in Europe,* European Journal of Migration and Law*,* No. 2/2014. 209–247.

326. ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire (hetedik kiadás,* átdolgozta: REINER János*),* Franklin-Társulat, Budapest, 1899.

327. ZLINSZKY Imre: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire (harmadik kiadás,* kiegészítette: DÁRDAY Sándor*),* Franklin-Társulat, Budapest, 1888.

II. ONLINE ELÉRHETŐ HIVATKOZÁSOK

1. *A Magyar Kormány részvétele az Európai Unió Bírósága előtt zajló eljárásokban. Áttekintés a 2015. január 1-jén folyamatban lévő eljárásokról*, Kormány.hu, http://eujog.im.kormany.hu/admin/download/2/78/d0000/20150204%20Magyar%20r%C3%A9szv%C3%A9tel%20az%20Eur%C3%B3pai%20B%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g%20el%C5%91tti%20%C3%BCgyekben.pdf (Letöltés dátuma: 2021. június 17.)
2. *Act No. 300/2005 Criminal Code, Slovakia*, Ilo.org, https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=72646&p_lang= (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)
3. *Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices,* European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014., https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-forced-marriage-eu_en.pdf.pdf (Letöltés dátuma: 2023. január 10.)
4. *Álházasságok – vádemelési javaslat,* Police.hu, 2015. október 23., http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/alhazassagok-vademelesi-javaslat (Letöltés dátuma: 2020. január 4.)
5. ANDRIKOPOULOS, Apostolos: *'Sham marriages': why Europe needs to get off its high horse*, The Conversation.com, 17 December 2019., https://theconversation.com/sham-marriages-why-europe-needs-to-get-off-its-high-horse-128798 (Letöltés dátuma: 2021. július 16.)
6. *Archimedes művelet – Videókkal,* Police.hu, 2014. szeptember 24., http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/archimedes-muvelet-videokkal (Letöltés dátuma: 2020. január 4.)
7. *Az erőszak minden formája elfogadhatatlan, 2015–2019,* Kormány.hu, 2014. november 25., https://2015-2019.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/csalad-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/az-eroszak-minden-formaja-elfogadhatatlan (Letöltés dátuma: 2020. december 28.)

8. BALASKÓ Angéla: *Hamis frigy, valódi okmány – az álházasság dilemmái,* Jogászvilág.hu, 2015. július 22., https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/hamis-frigy-valodi-okmany-az-alhazassag-dilemmai/ (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 2.)

9. BICSÉRDI-FÜLÖP Ádám: *Kisfilm sorozat vezet be a kapcsolati erőszak poklába*, Kreatív.hu, 2022. február 15., https://kreativ.hu/cikk/kisfilm-sorozat-mutatja-be-a-kapcsolati-eroszak-formait-2 (Letöltés dátuma: 2022. február 15.)

10. *Broad common approach needed to tackle abuse via sham marriages,* Europol Press Release, 9 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/news/broad-common-approach-needed-tackle-abuse-sham-marriages (Letöltés dátuma: 2022. december 12.)

11. *Citizen of the European Union Act (Euroopa Liidu kodaniku seadus), Estonia,* Riigiteataja.ee, 17 May 2006., https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520032019014/consolide (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

12. *Code Pénal du Grand-Duché de Luxembourg, Loi du 18 Juin 1879* (dans sa teneur modifiée au 12 août 2022), Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg, www.legilux.public.lu (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

13. *Criminal Law of the Republic of Latvia of 17th June 1998,* Refworld.org, https://www.refworld.org/docid/4c3c56292.html (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

14. *Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés. A Btk. Különös rész II. című tananyaga,* Projektjeink.Bíróság.hu, http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lecke6_lap1.html#hiv31 (Letöltés dátuma: 2020. február 16.)

15. DINGELSTAD-FRANKOVA, Ingrid: *Sham marriages – contemporary problems of international investigations,* Academia.edu, https://www.academia.edu/7677434/Sham_marriages_contemporary_problems_of_investigations (Letöltés dátuma: 2020. január 11.)

16. *Domestic Abuse (Scotland) Act,* Legislation.gov.uk, 7 September 2018., https://www.legislation.gov.uk/asp/2018/5/contents/enacted (Letöltés dátuma: 2023. május 27.)

17. *Ennyibe kerül egy magyar álházasság – olcsón lehet EU-s tartózkodáshoz jutni,* Privátbankár.hu, 2015. október 23., https://privatbankar.hu/szemelyes_penzugyek/ennyibe-kerul-egy-magyar-alhazassag-olcson-lehet-eu-s-tartozkodashoz-jutni-286813 (Letöltés dátuma: 2020. január 6.)

18. *Érdekházassággal az európai unióba – vádemelés 43 személlyel szemben Kiskunhalason*, Ügyészség.hu, 2016. április 1., http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/sajto0/2016/04/bacs_20160401.pdf (Letöltés dátuma: 2020. január 4.)

19. *European Migrant Smuggling Centre – 3rd Annual Activity Report – 2018,* European Police Office, 2019., https://www.europol.europa.eu/publications-documents/emsc-3rd-annual-activity-report-–-2018 (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

20. *EU SOCTA 2013 – EU Serious and Organised Crime Threat Assessment,* European Police Office, 2013., https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/socta2013.pdf (Letöltés dátuma: 2020. január 11.)

21. *EU SOCTA 2017 – EU Serious and Organised Crime Threat Assessment – Crime in the age of technology*, European Police Office, 2017., https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017 (Letöltés dátuma: 2020. január 11.)

22. *EU SOCTA 2021 – EU Serious and Organised Crime Threat Assessment – A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime*, European Police Office, 2021., https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (Letöltés dátuma: 2023. október 1.)

23. *Eurojust Annual Report 2017. Criminal justice across borders,* Eurojust, 2018. QP-AA-18-001-EN-C,

http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202017/AR2017_EN.pdf (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

24. *Eurojust meeting on migrant smuggling. Outcome Report,* Eurojust, The Hague, 30–31 May 2018., http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejstrategicmeetings/Outcome%20report%20of%20the%20meeting%20on%20migrant%20smuggling%20(May%202018)/2018-10_Outcome-Report_EJ-migrant-smuggling-meeting-May2018_EN.pdf (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 3.)

25. *EMN Focussed Study Synthesis. Misuse of the Right to Family Reunification – Marriages of Convenience and False Declarations of Parenthood,* European Migration Network, June, 2012., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/family-reunification/0a_emn_misuse_family_reunification_study_final_june_2012_en.pdf (Letöltés dátuma: 2021. július 11.)

26. *Europol supports joint investigation into international human trafficking*, Europol Press Release, 2017., https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/europol-supports-joint-investigation-international-human-trafficking (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

27. FALLONE, Andrew: *Understanding the future of european union counter-smuggling policy. The renewed EU action plan against migrant smuggling (2021–2025),* School of Transnational Governance Policy Analysis, European University Institute, No. 19/2021., https://cadmus.eui.eu/handle/1814/73105 (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

28. *False, Forced or Philanthropic? Marriage as a Migratory Route,* Migration Research Institute, Századvég Alapítvány, 3 February 2020., https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/02/20200203_marriage_study.pdf (Letöltés dátuma: 2022. február 13.)

29. *Family Law Act (Perekonnaseadus), Estonia*, Ilo.org, 18 November 2009., https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=84956&p_lang=en (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

30. *Feleség 50 ezer forintért,* Hetek.hu, 2016. február 19., http://www.hetek.hu/hatter/201602/feleseg_50_ezer_forintert (Letöltés dátuma: 2020. február 15.)

31. *Fighting Domestic Violence, Spain,* Baker McKenzie's Resource Hub, https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/europe/spain/topics/3-similarities-and-differences-in-terminology (Letöltés dátuma: 2023. május 27.)

32. *Gang jailed for trafficking Hungarian women to Bury for sham marriages*, BuryTimes.com, 4 April 2014., https://www.burytimes.co.uk/news/11128584.gang-jailed-for-trafficking-hungarian-women-to-bury-for-sham-marriages/ (Letöltés dátuma: 2020. február 22.)

33. *Gender-based violence,* Eige.europa.eu, 2020., https://eige.europa.eu/covid-19-and-gender-equality/gender-based-violence (Letöltés dátuma: 2021. április 27.)

34. HORNYIK Zsuzsanna: *A kapcsolati erőszak törvényi szabályozása és annak érvényesülése. Interjú dr. Frech Ágnes bírónővel,* Belügyi Szemle.hu, https://belugyiszemle.hu/hu/node/578 (Letöltés dátuma: 2023. február 25.)

35. *Human trafficking gang jailed,* Europol Press Release, 7 April 2014., https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/human-trafficking-gang-jailed (Letöltés dátuma: 2020. február 22.)

36. *Interjú Solt Ágnessel: Családon belüli erőszak Magyarországon,* Belügyi Szemle, 2020. évi 2. szám, https://belugyiszemle.hu/hu/node/214 (Letöltés dátuma: 2020. december 29.)

37. *Joint Investigation Teams (JITs). General background,* Eurojust.europa.eu, http://www.eurojust.europa.eu/Practitioners/JITs/Pages/historical-background.aspx (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

38. KANYUK, Petra Ágnes: *Observed Through the Prism of Statistics – Nine Years of Intimate Partner Violence,* Recent Challenges in Governing Public Goods &

Services. Website of the MTA–DE Public Service Research Group, 26 September 2022., https://publicgoods.eu/observed-through-prism-statistics-nine-years-intimate-partner-violence (Letöltés dátuma: 2023. május 25.)

39. *Két új áldozatsegítő központ kezdi meg működését*, Kormány.hu, 2020. november 25., https://kormany.hu/hirek/varga-judit-decembertol-ket-uj-aldozatsegito-kozpont-kezdi-meg-mukodeset (Letöltés dátuma: 2020. december 30.)

40. *Kezdődik a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége elkövetésével vádolt vádlottak büntetőpere,* Közérdeklődésre számot tartó ügyek, Bíróság.hu, 2017. február 17., https://kecskemetitorvenyszek.birosag.hu/targyalasi-jegyzek/20170217/kezdodik-csaladi-kapcsolatok-letesitesevel-visszaeles-vetsege (Letöltés dátuma: 2020. február 17.)

41. Központi Statisztikai Hivatal: *22.1.1.15. Házasságkötések, válások,* Ksh.hu, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html (Letöltés dátuma: 2023. május 9.)

42. Központi Statisztikai Hivatal: *Fenntartható fejlődési célok, 5. cél: A nemek egyenlőségének megvalósítása, minden nő és lány társadalmi szerepének megerősítése,* Ksh.hu, https://www.ksh.hu/sdg/cel_05.html (Letöltés dátuma: 2023. május 31.)

43. Központi Statisztikai Hivatal: *Helyzetkép 2022. Társadalmi folyamatok. A háztartások életszínvonala. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya egyes háztartástípusok szerint*, Ksh.hu, https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/a-haztartasok-eletszinvonala/a-szegenyseg-vagy-tarsadalmi-kirekesztodes-kockazatanak-kitettek-aranya-egyes-haztartastipusok-szerint-percent (Letöltés dátuma: 2023. november 6.).

44. *L'Association Nationale des Victimes de l'Insécurité,* Mariagegris.fr, http://www.mariagegris.fr (Letöltés dátuma: 2022. február 20.)

45. *Law no. 287/2009 on the Civil Code,* Lex.Sapientia.ro, http://lex.sapientia.ro/category/593695e4e4b0130db7779c96 (Letöltés dátuma: 2021. július 14.)

46. *Kékfény. Bűnügyi magazin. 2017. február 27-i adás,* Médiaklikk.hu, https://mediaklikk.hu/musor/kekfeny/ (Letöltés dátuma: 2019. december 16.)

47. *Magyar nők segítettek tartózkodási engedélyhez több száz szerb férfit,* Hvg.hu, 2015. október 23., https://hvg.hu/itthon/20151023_Magyar_nok_segitettek_tartozkodasi_engede (Letöltés dátuma: 2020. január 6.)

48. *Magyar Statisztikai Évkönyv, 2012,* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2013., https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/evkonyv_2012.pdf (Letöltés dátuma: 2023. május 15.)

49. *Marriages of convenience: A link between facilitation of illegal immigration and THB,* Early Warning Notification 2014/8. Eurpean Police Office, The Hague, March 2014., https://www.europol.europa.eu/publications-documents/marriages-of-convenience-link-between-facilitation-of-illegal-immigration-and-thb (Letöltés dátuma: 2020. január 11.)

50. *MEPs write to President von der Leyen on Coman & Hamilton's 4 year non-implementation anniversary*. The European Parliament's LGBTI Intergroup, 7 June 2022., https://lgbti-ep.eu/2022/06/07/meps-write-to-president-von-der-leyen-on-coman-hamiltons-4-year-non-implementation-anniversary/ (Letöltés dátuma: 2022. augusztus 30.)

51. *Migrant smuggling and sham marriages. Organised crime group dismantled,* Eurojust/Europol Joint Press Release, 2018., http://www.eurojust.europa.eu/press/PressReleases/Pages/2018/2018-08-24.aspx (Letöltés dátuma: 2021. szeptember 4.)

52. *Migrant Smuggling,* Europa.eu, https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/migrant-smuggling_en (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

53. *NANE – Chatsegély*, Nane.hu, http://nane.hu/erintetteknek/chat-segely/ (Letöltés dátuma: 2021. január 15.)

54. *Nem maradnak segítség nélkül a bántalmazott, veszélyben lévő nők,* Kdnp.hu, 2015. november 25., https://kdnp.hu/roviden/nem-maradnak-seg%C3%ADtség-nélkül-bántalmazott-veszélyben-lévő-nők (Letöltés dátuma: 2020. december 28.)

55. NÉMETH Eszter: *Hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények*, A Központi Statisztikai Hivatal színes on-line magazinja, Életünk és körülményei,

2012. szeptember 21., https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html (Letöltés dátuma: 2020. december 29.)

56. *Novák Katalin: A kapcsolati erőszak nem magánügy,* Család.hu, 2020. február 17., https://csalad.hu/csaladban-elni/novak-katalin-a-kapcsolati-eroszak-nem-maganugy (Letöltés dátuma: 2022. március 15.)

57. *OCTA 2011 – EU Organised Crime Threat Assessment,* European Police Office, 2011., https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/octa2011.pdf (Letöltés dátuma: 2021.szeptember 2.)

58. *Operation 'Vantage': upstream coordination to link criminal networks involved in sham marriages with Latvian brides in Ireland,* Eurojust.europa.eu, 4 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/publication/operation-vantage-upstream-coordination-link-criminal-networks-involved-sham-marriages (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

59. *Pénzért mondták ki az igent, most a vádlottak padján ülnek,* Híradó.hu, 2017. március 1., https://www.hirado.hu/2017/03/01/penzert-mondtak-ki-az-igent-most-a-vadlottak-padjan-ulnek/ (Letöltés dátuma: 2020. január 4.)

60. Policy Brief: *The Impact of Covid-19 on Women,* UNWoman.org, 2020., https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-en.pdf?la=en&vs=1406 (Letöltés dátuma: 2022. január 15.)

61. POZSGAI Ákos: *Tömeges vádemelés álházasságok ügyében,* Halas Média.hu, 2016. április 1., http://halasmedia.hu/rovatok/szirena/toemeges-vademeles-alhazassagok-uegyeben (Letöltés dátuma: 2021.január 4.)

62. RECHBERG, Amély: *Spain is making progress in the fight against violence against women,* Friedrich Naumann Foundation For Freedom, 25 August 2022., https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/spain-making-progress-fight-against-violence (Letöltés dátuma: 2023. május 27.)

63. *Report on national legislation and Eurojust casework analysis on sham marriages – October 2020.*, Eurojust, 6 April 2021.,

https://www.eurojust.europa.eu/publication/sham-marriages-national-legislation-and-eurojust-casework-analysis (Letöltés dátuma: 2023. február 13.)

64. ROTHERMEL Erika: *Az idegenrendészeti ügyek bírósági felülvizsgálatának változásai*, In: BARTÓK Flóra –MADARÁSZ Gabriella – MARTON Ildikó – DÉVÉNYI Olívia – VARGA Edina (szerk.): *Tanulmánykötet a Kúria Közigazgatási Szakágában 2019-ben ítélkező bírák tollából,* Kúria, 2019., https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/bovitett_oldal/kuria_konyv_1204.pdf (Letöltés dátuma: 2021. február 14.)

65. *Sham marriage gang jailed for bringing 'fake' partners from Hungary,* BBC.com., 12 December 2016., https://www.bbc.com/news/uk-england-leicestershire-38292723 (Letöltés dátuma: 2020. február 22.)

66. *Sham Marriages and Civil Partnerships – Background Information and Proposed Referral and Investigation Scheme,* Home Office, 2013., https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/256257/Sham_Marriage_and_Civil_Partnerships.pdf (Letöltés dátuma: 2021. augusztus 1.)

67. *Sham marriages, Nusha Yonkova Irish/Bulgarian, Immigrant Council of Ireland,* Europa.eu, https://europa.eu/euprotects/our-safety/sham-marriages-how-eu-helping-mend-heartbreak-human-trafficking_en (Letöltés dátuma: 2022. február 23.)

68. SHARMA, Amalesh – BORAH, Sourav Bikash: *Covid-19 and Domestic Violence: an Indirect Path to Social and Economic Crisis*, Journal of Family Violence, 28 July 2020., https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-020-00188-8#citeas (Letöltés dátuma: 2022. január 15.)

69. *Situation Report. Trafficking in human beings in the EU,* Europol. The Hague, February 2016. Document Ref No: 765175., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/situational_report_trafficking_in_human_beings-_europol.pdf (Letöltés dátuma: 2020. február 20.)

70. *Supporting judicial authorities in fighting sham marriages as a form of migrant smuggling and human trafficking. Case analysis report by Eurojust,* Eurojust.europa.eu, 12 November 2020.,

https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/2020-11/Sham-marriage-Case-analysis.pdf (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

71. SÜMEG Noémi: *Anyád is szürcsöl,* Válasz.hu, 2004. április 3., http://valasz.hu/itthon/anyad-is-szurcsol-9479 (Letöltés dátuma: 2016. november 7.)

72. *The Agentur case. German and Danish national authorities detected and dismantled an organised crime group arranging sham marriages with Eastern European women,* Eurojust.europa.eu, 5 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/agentur-case (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

73. *The Amouda case. Dismantling a criminal gang recruiting Portuguese women into sham marriages with Pakistani illegal immigrants in Belgium*, Eurojust.europa.eu, 5 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/amouda-case (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

74. *The Just Married case: stopping exploitation of Czech women in sham marriages with Kosovar men,* Eurojust.europa.eu, 5 November 2020., https://www.eurojust.europa.eu/just-married-case-stopping-exploitation-czech-women-sham-marriages-kosovar-men-document (Letöltés dátuma: 2023. május 22.)

75. *The Marriage Act, Act XXXVII of 1975* (Chapter 255 of the Laws of Malta), 12th August 1975 (amended by Act LXV of 2020), Legislation Malta, https://legislation.mt/eli/cap/255/eng (Letöltés dátuma: 2023. január 15.)

76. *Titkos menedékház: lehetőség a gyógyulásra és az újrakezdésre*, Család.hu, 2020. március 4., https://csalad.hu/csaladban-elni/titkos-menedekhaz-lehetoseg-a-gyogyulasra-es-az-ujrakezdesre (Letöltés dátuma: 2022. március 15.)

77. TRYFONIDOU, Alina – WINTEMUTE, Robert: *Obstacles on the free movement of rainbow families in the EU*', Study requested by the PETI committee, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, 2021 March, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/671505/IPOL_STU(2021)671505_EN.pdf (Letöltés dátuma: 2021. június 15.)

78. UN CEDAW: *General Recommendation No. 33. on Women's Access to Justice*, CEDAW/C/GC/33, United Nations Digital Library, 23 July 2015., https://digitallibrary.un.org/record/807253 (Letöltés dátuma: 2023. május 31.)

79. *Universal Declaration of Human Rights,* United Nations General Assembly, 1948., https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights (Letöltés dátuma: 2023. május 13.)

80. *Violent trafficking network smuggling migrants and exploiting minors taken down in France and Belgium,* Europol.europa.eu, 2 October 2020., https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/violent-trafficking-network-smuggling-migrants-and-exploiting-minors-taken-down-in-france-and-belgium (Letöltés dátuma: 2023. május 28.)

III. MAGYAR JOGFORRÁSOK, A HIVATKOZOTT JOGGYAKORLAT FORRÁSAI, EGYÉB DOKUMENTUMOK

III.1. Jogszabályok

1. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
2. 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
3. 1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról
4. 1894. évi XXXII. törvénycikk a gyermekek vallásáról
5. 1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről
6. 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról
7. 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészitéséről és módositásáról
8. 1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről
9. 1925. évi XXVI. törvénycikk az országgyűlési képviselők választásáról
10. 1946. évi XXIX. törvénycikk a házasságon kívül született gyermek jogállásáról
11. 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya
12. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
13. 1952. évi 23. törvényerejű rendelet a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában
14. 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
15. 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
16. 1962. évi 10. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről
17. 1972. évi I. törvény az 1949. évi XX. törvény módosításáról és a Magyar Népköztársaság Alkotmányának egységes szövegéről

18. 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
19. 1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
20. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
21. 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
22. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
23. 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról
24. 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
25. 2007. évi CLXII. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
26. 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról
27. 2008. évi XLV. törvény az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról
28. 2008. évi XCII. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
29. 2008. évi LXXIX. törvény a közrend, valamint az igazságszolgáltatás működésének védelme érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról
30. 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról
31. 2010. évi CLXI. törvény az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
32. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
33. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
34. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
35. 2013. évi LXXVIII. törvény az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról

36. 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

III.2. Alkotmánybírósági határozatok

1. 4/1990. (III. 4.) AB határozat
2. 23/1990. (X. 31.) AB határozat
3. 22/1992. (IV. 10.) AB határozat
4. 154/2008 (XII.17.) AB határozat

III.3. A jogegységesítés biztosítására szolgáló és egyéb bírósági határozatok, büntetőügyek iratai

1. 1/2004. BJE
2. BH 1965.2.4297.
3. BH 2005.252.
4. BH 2008.291.
5. BH 2012.58.
6. BH 2017.36.
7. BH 2018.7.194.
8. BH 2019.4.
9. BH 2020.7.195.
10. BH 2021.5.127.
11. BH 2023.10.236.
12. BJD 1215.
13. EBD 2017.B.16.
14. EBH 2007.1589.
15. EBH 2014.B.23.
16. EBH 2017.B.17.
17. ÍH 2015.144.
18. Balassagyarmati Törvényszék 19.B.58/2017/77.

19. Berettyóújfalui Járásbíróság 1.Bkp.105/2022.
20. Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.35/2021.
21. Berettyóújfalui Járásbíróság 10.B.97/2019.
22. Berettyóújfalui Járásbíróság 10.Bpk.178/2021.
23. Berettyóújfalui Járásbíróság 10.Bpk.71/2021.
24. Berettyóújfalui Járásbíróság 2.B.117/2019.
25. Berettyóújfalui Járásbíróság 2.B.675/2018.
26. Berettyóújfalui Járásbíróság 3.B.32/2020.
27. Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.134/2017.
28. Berettyóújfalui Járásbíróság 8.B.203/2017.
29. Berettyóújfalui Járásbíróság 9.B.61/2017.
30. Berettyóújfalui Járási Ügyészség B.402/2015/13-II.
31. Budai Központi Kerületi Bíróság 1.Bpk.1782/2018.
32. Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 5.B.III.1943/2014/8.
33. Debreceni Ítélőtábla Bf.352/2017/6.
34. Debreceni Ítélőtábla Bf.4.339/2019/6.
35. Debreceni Ítélőtábla Bf.II.705/2017/8.
36. Debreceni Ítélőtábla Bhar.138/2018/3.
37. Debreceni Ítélőtábla Pf.II.20.383/2008/3.
38. Debreceni Járásbíróság 12.B.275/2020.
39. Debreceni Járásbíróság 12.B.754/2017.
40. Debreceni Járásbíróság 28.B.293/2020.
41. Debreceni Járásbíróság 28.B.489/2018.
42. Debreceni Járásbíróság 28.Bpk.2002/2021.
43. Debreceni Járásbíróság 34.B.1592/2017.
44. Debreceni Járásbíróság 34.B.800/2016.

45. Debreceni Járásbíróság 35.B.1608/2017.
46. Debreceni Járásbíróság 44.Bpk.1312/2020.
47. Debreceni Járásbíróság 45.B.1138/2017.
48. Debreceni Járásbíróság 45.B.1242/2017.
49. Debreceni Járásbíróság 45.B.171/2017.
50. Debreceni Járásbíróság 45.B.300/2018.
51. Debreceni Járásbíróság 45.B.531/2017.
52. Debreceni Járásbíróság 45.Bpk.1080/2018.
53. Debreceni Járásbíróság 45.Bpk.805/2017.
54. Debreceni Járásbíróság 5.B.1444/2017.
55. Debreceni Járásbíróság 5.B.1596/2017.
56. Debreceni Járásbíróság 5.B.211/2019.
57. Debreceni Járásbíróság 5.B.288/2018.
58. Debreceni Járásbíróság 6.B.401/2018.
59. Debreceni Járásbíróság 62.Bpk.189/2017/3.
60. Debreceni Járásbíróság 63.B.953/2018.
61. Debreceni Járásbíróság 65.B.889/2016.
62. Debreceni Járásbíróság 68.B.1216/2017.
63. Debreceni Járásbíróság 72.Bpk.2090/2015.
64. Debreceni Járásbíróság 87.B.252/2020.
65. Debreceni Járásbíróság 89.B.402/2022.
66. Debreceni Járásbíróság 89.Bpk.1111/2021.
67. Debreceni Járási Ügyészség B.1127/2021/14.
68. Debreceni Járási Ügyészség B.1321/2019/14.; B.1321/2019/15.
69. Debreceni Törvényszék 1.Bf.543/2018.
70. Debreceni Törvényszék 18.Bf.19/2019.

71. Debreceni Törvényszék 2.Bf.253/2022/7.
72. Debreceni Törvényszék B.55/2016/37.
73. Debreceni Törvényszék B.552/2016/35.
74. Debreceni Törvényszék Bf.360/2018.
75. Dunakeszi Járásbíróság 25.B.3030/2015/8.
76. Fővárosi Ítélőtábla 17.Pf.20.311/2018/4-II.
77. Fővárosi Ítélőtábla 4.Bf.247/2018/8.
78. Fővárosi Ítélőtábla 4.Bhar.47/2018/5.
79. Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 7.K.33.193/2017/6.
80. Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság K.32.052/2014/20.
81. Fővárosi Törvényszék ...P. .../2013/12.
82. Fővárosi Törvényszék 24.Bf.XVII.10.127/2015/9.
83. Győri Ítélőtábla Bf.III.45/2018/4.
84. Győri Ítélőtábla Bhar.43/2018/5.
85. Hajdúböszörményi Járásbíróság 2.Bpk.180/2018.
86. Hajdúnánási Rendőrkapitányság Polgár Rendőrőrs 09060/190-10/2018. bü. iratai
87. Karcagi Járásbíróság 4.Bpk.631/2019.
88. Karcagi Járási Ügyészség 1.B.1288/2018/45-I.
89. Karcagi Rendőrkapitányság 16030/1524-31/2018. bü. iratai
90. Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda, Nemzetközi Bűnözés Elleni Főosztály, Illegális Migráció Elleni Osztály, 29022/517/2013/276. bü. iratai
91. Kiskunhalasi Járásbíróság 9.B.68/2016.
92. Kiskunhalasi Járásbíróság B.288/2016.
93. Kiskunhalasi Járási Ügyészség B.1544/2013/189.; B.1544/2013/189-I.
94. Kúria Bfv.878/2019/9.
95. Kúria Kfv.III.37.448/2015/4.

96. Kúria Kfv.III.37.901/2018/9.
97. Kúria Kfv.VI.37.456/2017/7.
98. Kúria Kfv.37612/2020/8.
99. Kúria Kfv.II.38.064/2015.
100. Kúria Kfv.III.37.256/2010/4.
101. Kúria Kfv.III.37.834/2009/4.
102. Kúria Kfv.VI.37.450/2018/9.
103. Kúria Pfv.20.458/2016/8.
104. Kúria Pfv.20.485/2018/4.
105. Kúria Pfv.20.770/2016/9.
106. Kúria Pfv.II.22.193/2016/10.
107. Legfelsőbb Bíróság Kfv.IV.37.327/2009/5.
108. Miskolci Törvényszék 7.Bf.129/2016/9.
109. Miskolci Törvényszék Bf.584/2017/4.
110. Pesti Központi Kerületi Bíróság 608.B.20.194/2017.
111. Siklósi Járásbíróság 2.Bpk.158/2017.
112. Siklósi Járási Ügyészség B.389/2016/8-II.
113. Siklósi Rendőrkapitányság 02050/315-29/2016. bü. iratai.
114. Siklósi Rendőrkapitányság 02050/315-68/2016. bü. iratai.
115. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 1.P.21.263/2007/21.
116. Szegedi Törvényszék Bf.27/2016/63.
117. Szolnoki Járásbíróság 16.B.867/2016/15.
118. Tamási Járásbíróság 20.Bpk.103/2015/2.

III.4. További jogforrások, indokolások, egyéb dokumentumok

1. 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023)

2. 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról
3. 1997. évi LXXIII. törvény indokolása – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról, Wolters Kluwer Jogtár
4. 2012. évi C. törvény indokolása – a Büntető Törvénykönyvről, Wolters Kluwer Jogtár
5. 2013. évi LXXVIII. törvény indokolása – az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról, Wolters Kluwer Jogtár
6. B/5010. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2022. évi tevékenységéről, Legfőbb Ügyészség, 2023., https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/09/vegleges-beszamolo-alairassal.pdf (Letöltés dátuma: 2023. szeptember 12.)
7. *Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása,* közzéteszi az Igazságügyminisztérium, Jogi Kiadó, Budapest, 1952.
8. KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA: *A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja által 2013. május 30-án elfogadott és a Kúria Közigazgatási és Munkaügyi Kollégiuma által 2013. szeptember 23-án jóváhagyott összefoglaló vélemény,* 2012.El.II.F.1./9.
9. KÚRIA JOGGYAKORLAT-ELEMZŐ CSOPORTJA: *Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról,* 2020. január 31., 2018.El.II.JGY.B.2.
10. T/... számú törvényjavaslat indokolással – a Büntető Törvénykönyvről. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, HVG Jogkódex.
11. T/6079. számú törvényjavaslat a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról, 2023. november, https://www.parlament.hu/irom42/06079/06079.pdf (Letöltés dátuma: 2023. november 18.)
12. T-6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről, 2012. április, https://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf (Letöltés dátuma: 2020. február 16.)

13. T/10953. számú törvényjavaslat a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról, 2020. június, https://www.parlament.hu/irom41/10953/10953.pdf (Letöltés dátuma: 2022. március 15.)

III.5. Jogtörténeti joggyakorlat feldolgozásának forrásai

1. 5. sz. curiai döntvény (1882. május 8.)
2. 21. sz. curiai döntvény (1928. december 7.)
3. 46. sz. curiai döntvény (1885. április 14.)
4. 55. sz. curiai döntvény (1886. január 22.)
5. ANGYAL Pál – DEGRÉ Miklós – ZEHERY Lajos: *Anyagi és alaki büntetőjog. Az érvényben levő törvényekben foglalt büntetőjogi szabályok összeállítása a judikatura feltüntetésével; egyuttal Mutató a Büntető Jog Tára I-LXXVII. kötetéhez*, Danubia, Pécs, 1927.
6. ANGYAL Pál – ISAÁK Gyula: *Büntető Törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. törvénycikk). Jegyzetekkel, utalásokkal és joggyakorlatokkal,* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941.
7. *Büntetőjogi Határozatok Tára*. A Kir. Kúria hivatalos kiadványa, közzéteszi: A Magyar Kir. Igazságügyminiszter, I. kötet, Franklin-Társulat, Budapest, 1907.
8. *Büntetőjogi Határozatok Tára*. A Kir. Kúria hivatalos kiadványa, közzéteszi: A Magyar Kir. Igazságügyminiszter, IV. kötet, 1. füzet, Franklin-Társulat, Budapest, 1911.
9. *Büntetőjogi Határozatok Tára*. A Kir. Kúria hivatalos kiadványa, közzéteszi: A Magyar Kir. Igazságügyminiszter, VI. kötet, Franklin-Társulat, Budapest, 1926.
10. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, VIII. kötet, 4. szám, 56–57. (1884. március 14-én, 11.435. sz.)
11. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, IX. kötet, 11. szám, 172–173. (1884. november 4-én, 1891. sz.)

12. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XII. kötet, 2. szám, 20–21. (1886. február 25-én, 1885. évi 6465. sz.)
13. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXXIII. kötet, 9. szám, 138–140. (1896. október 8-án, 7359. sz.)
14. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXXIV. kötet, 16. szám, 209–211. (1897. április 13-án, 2259. sz.)
15. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XVI. kötet, 8. szám, 120–122. (1888. április 18-án, 1826. sz.)
16. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXIII. kötet, 2. szám, 20–21. (1890. június 12-én, 1889. évi 11.020. sz.)
17. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXIII. kötet, 2. szám, 23–25. (1891. május 8-án, 3106. sz.)
18. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXIX. kötet, 6. szám, 94–96. (1894. február 8-án, 1893. évi 6743. sz.)
19. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XXXIX. kötet, 5. szám, 65–69. (1898. november 10-én, 4094. sz.)
20. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, XLVII. kötet, 3. szám, 36–44. (1902. december 5-én, 10.493. sz.)
21. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, LX. kötet, 6. szám, 67–69. (1910. január 12-én, 183. sz.)
22. Büntető Jog Tára – Polgári Törvénykezés, LXXVI. kötet, 1–2. szám, 23–25. (1924. április 7-én, B.II.6699/923. sz.)
23. Büntető Jog Tára, I. kötet, 8. szám, 113–114. (a Curia a budapesti kir. ítélőtábla 1880. március 31-én kelt, 43450. sz. határozatát helybenhagyta, külön ügyszám nem került feltüntetésre)
24. Büntető Jog Tára, IV. kötet, 15. szám, 232–236. (1882. május 4-én, 1882. évi 1172. sz.)
25. Büntető Jog Tára, XXXXII. kötet, 12. szám, 186–187. (1895. október 9-én, 1894. évi 8512. sz.)

26. Büntető Jog Tára, LXVIII. kötet, 3. szám, 53–55. (1915. február 23-án, B.I.67/915. sz.)

27. Büntető Jog Tára, LXVII. kötet, 19. szám, 303–306. (1915. március 31-én, B.III.3228/915. sz.)

28. Büntető Jog Tára, LXIX. kötet, 4. szám, 53–56. (1916. augusztus 9-én, Bsz.4410/916. sz.)

29. GRECSÁK Károly (szerk.): *Uj döntvénytár. A Magy. Kir. Curia, a Kir. Ítélőtáblák, nemkülönben más legfelsőbb foku ítélőhatóságok elvi jelentőségű határozatai,* VIII. kötet*,* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1912.

30. LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár,* XI. kötet, Jogtudományi Közlöny szerkesztősége, Franklin-Társulat, Budapest, 1918.

31. LENGYEL Aurél (szerk.): *Büntetőjogi Döntvénytár,* XV. kötet, Jogtudományi Közlöny szerkesztősége, Franklin-Társulat, Budapest, 1923.

32. MÁRKUS Dezső (szerk.): *Felsőbíróságaink elvi határozatai I. A M. Kir. Curia és a Kir. Táblák elvi jelentőségű döntéseinek rendszeres gyűjteménye,* X. kötet, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, Budapest, 1900.

IV. EURÓPAI UNIÓS ÉS NEMZETKÖZI SZINTŰ JOGFORRÁSOK, EGYÉB DOKUMENTUMOK

1. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – A nemzeti hatóságok támogatása a szabad mozgás jogával való visszaéléssel szembeni küzdelemben: Kézikönyv az uniós polgárok és harmadik országbeli állampolgárok közötti érdekházasságok kérdésének az uniós polgárok szabad mozgására vonatkozó uniós jog összefüggésében való kezeléséről, COM (2014) 604 final, Brüsszel, 2014.9.26.
2. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – A családegyesítési jogról szóló 2003/86/EK irányelv alkalmazásához nyújtott iránymutatásról, COM (2014) 210 final, Brüsszel, 2014.4.3.
3. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról, COM (2009) 313 final, Brüsszel, 2009.7.2.
4. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az uniós polgárok és családtagjaik szabad mozgása: Öt intézkedés a változás érdekében, COM (2013) 837 final, Brüsszel, 2013.11.25.
5. A Tanács 2002/90/EK irányelve (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás meghatározásáról, HL L 328, 2002.12.5. 17–18.
6. A Tanács kerethatározata (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítéséről (2002/946/IB), HL L 328, 2002.12.5. 1–3.
7. Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 158, 2004.4.30. 77–123.

8. C-127/08. sz. ügy Blaise Baheten Metock és társai kontra Minister for Justice, Equality and Law Reform [ECLI:EU:C:2008:449]

9. C-267/83. sz. ügy Aissatou Diatta kontra Land Berlin [ECLI:EU:C:1985:67]

10. C-459/14. A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Magyarország) által 2014. október 3-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem

11. C-459/14. sz. ügy Fadil Cocaj kontra Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal [ECLI:EU:C:2015:546]

12. C-673/16. sz. ügy Coman és Hamilton [ECLI:EU:C:2018:385]

13. Coman és mások kontra Románia, 2663/21. sz. kérelem (közzététel: 2021. február 9.)

14. Commission Staff Working Document – Handbook on addressing the issue of alleged marriages of convenience between EU citizens and non-EU nationals in the context of EU law on free movement of EU citizens Accompanying the document, SWD (2014) 284 final, Brussels, 26.9.2014.

15. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU Action Plan against migrant smuggling (2015–2020), COM (2015) 285 final, Brussels, 27.5.2015.

16. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A renewed EU action plan against migrant smuggling (2021–2025), COM (2021) 591 final, Brussels, 29.9.2021.

17. Communication from the Commission. Commission Guidance on the implementation of EU rules on definition and prevention of the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, COM (2020) 6470 final, Brussels, 1.10.2020.

18. Conseil de l'Europe: *Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique*, Série des Traités du Conseil de l'Europe – nº 210. Istanbul, 11 May 2011., https://rm.coe.int/1680084840 (Letöltés dátuma: 2020. december 20.)

19. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women,* United Nations General Assembly, 1979., https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm (Letöltés dátuma: 2023. február 14.)

20. Council Resolution of 4 December 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience (97/C 382/01), OJ C 382, 16.12.1997. 1–3.

21. Family Court, Eastern Brabant, 11 December 2013.

22. Josefa Benes v. Austria. Application No. 18643/1991.

23. Relu-Adrian Coman és mások kontra Románia, ügyszám: 2663/21. (közzététel: 2021. március 1.)

A DOKTORI ÉRTEKEZÉST TÁMOGATÓ PÁLYÁZATOK, ANNAK TÉMÁJÁBAN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK

Kapcsolati erőszak – avagy egy „láthatóvá vált" törvényi tényállás dilemmái (II.1. fejezet)

Az értekezés jelen fejezete az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

A kutatást támogatta továbbá a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola által kiírt és az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, színvonalas tanulmányok elkészítését célzó, 2019-ben elnyert pályázat, valamint az Igazságügyi Minisztérium *„Jogászképzés színvonalának emelését célzó"* programja keretében a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által megvalósított kutatási és oktatásfejlesztési programban a 2021-es és 2022-es évekre meghirdetett ösztöndíjak.

A fejezet témájában megjelent közlemények:

KANYUK Petra Ágnes: *A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében,* Magyar Rendészet, 2016. évi 5. szám, 31–44.

KANYUK Petra Ágnes: *Favágásra kardot...? – gondolatok a kapcsolati erőszak önálló tényállásáról,* Közjavak, 2018. évi 2. szám, 20–32.

KANYUK Petra Ágnes: *Kritikai gondolatok a kapcsolati erőszak szerepéről a családon belüli erőszak elleni küzdelemben,* In: KONCZ István – SZOVA Ilona (szerk.): *A 15 éves PEME XVII. PhD – Konferenciájának előadásai*, Elektronikus könyv. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest, 2018. 216–224.

KANYUK, Petra Ágnes: *Observed Through the Prism of Statistics – Nine Years of Intimate Partner Violence,* Recent Challenges in Governing Public Goods & Services. Website of the MTA–DE Public Service Research Group, 26 September 2022, https://publicgoods.eu/blog/2022/09/26/observed-through-prism-statistics-nine-years-intimate-partner-violence/ (Letöltés dátuma: 2023. május 25.)

KANYUK, Petra Ágnes: *Only a Fraction of Reality... – Combating Violence Against Women in Hungary,* Public Goods & Governance, No. 2/2018. 5–10.

KANYUK, Petra Ágnes: *What Are They Doing in the Shadows? Imprints of the Prevalence of Intimate Partner Violence,* Public Goods & Governance, No. 1/2022. 55–64.

„Különös kapcsolatok" nyomában – a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés törvényi tényállásának értékelése az érdekkapcsolatok elleni küzdelemben (II.2. fejezet)

Az értekezés jelen fejezete az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának, valamint a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásaival készült.

A fejezet témájában megjelent közlemények:

KANYUK Petra Ágnes: *„A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok..." – gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés tényállásáról,* Magyar Rendészet, 2019. évi 2–3. szám, 97–114.

KANYUK Petra Ágnes: *A családi kapcsolatok létesítésével való visszaélésről. Büntetőjogon innen és túl,* Jogtudományi Közlöny, 2021. évi 11–12. szám, 524–530.

KANYUK Petra Ágnes: *A migráció kriminalizálásának kérdései – gondolatmorzsák a büntetőjog szerepéről és aktuális tendenciáiról,* In: SZIKORA Veronika – ÁRVA Zsuzsanna (szerk.): *A jogérvényesítés és a jogvédelem új útjai,* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2021. 133–148.

KANYUK Petra Ágnes: *A migrációs vonatkozású érdekkapcsolatok elleni fellépés az Európai Unióban,* Jogtudományi Közlöny, 2022. évi 7–8. szám, 298–304.

KANYUK Petra Ágnes: *Egy be nem váltott remény margójára? – avagy a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés és a migrációs vonatkozású érdekkapcsolatok jelensége,* Belügyi Szemle, 2022. évi 3. szám, 559–587.

KANYUK Petra Ágnes: *'Különös házasságok' – a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés dilemmái,* Miskolci Jogi Szemle, 2021. évi 1. szám, 1. kötet, 110–132.